

**DİJİTAL GÖÇEBELER ÖZELİNDE GİG EKONOMİSİNİN
VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE İÇİN VERGİLEME ÖNERİSİ**

Doktora Tezi

Yiğit YILDIZ

Eskişehir 2025

**DİJİTAL GÖÇEBELER ÖZELİNDE GİG EKONOMİSİNİN
VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE İÇİN VERGİLEME ÖNERİSİ**

Yiğit YILDIZ

DOKTORA TEZİ

Maliye Ana Bilim Dalı

Mali Hukuk Programı

Danışman: Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Şubat 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Yiğit YILDIZ'ın "Dijital Göçebeler Özelinde Gig Ekonomisinin Vergilendirilmesi Ve Türkiye İçin Vergileme Önerisi" başlıklı tezi 05/02/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Maliye Ana Bilim dalında Mali Hukuk Programında Doktora Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman): Prof. Dr. Canatay HACİKÖYLÜ

Üye Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ

Üye Prof. Dr. Vedat EKERGİL

Üye Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA

Üye Prof. Dr. Emrah FERHATOĞLU

Prof.Dr. Nafiz Öncü CAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

DİJİTAL GÖÇEBELER ÖZELİNDE GİG EKONOMİSİNİN VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE İÇİN VERGİLEME ÖNERİSİ

Yiğit YILDIZ
Maliye Ana Bilim Dalı
Mali Hukuk Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat 2025

Danışman: Prof.Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

Çalışmada, dijital kapitalizmin yeni bir ürünü olan ve çeşitli etmenler sayesinde ana akım haline gelen dijital göçebeliğin, ülkeler açısından nasıl yeni nesil bir gelir ve beşeri sermaye unsuru haline geldiği ve ülkelerin bu gelir ve beşeri sermaye kalemini elde etmek için uyguladıkları dijital göçebe vize programlarına yer verilmektedir. Çalışmanın amacı; dijital dönüşümünü sağlayacak yetenek bakımından açığı olan, gelişmekte olan ülkeler sınıfına mensup Türkiye için, hâlihazırda benimsediği vize programının eksikliklerini giderip, kendi dijital dönüşümünü kısa vadede, etkili bir şekilde sağlayabilecek, vergisel uygulamaların ön planda olduğu bütüncül bir dijital göçebe vize programı önerisi getirmektir. Çalışma, bu özelliğiyle kaleme alınan ilk doktora tezi olup, henüz sınırlı sayıda çalışmanın olduğu ulusal literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Dijital göçebelerin en çok tercih ettikleri meslekler, Türkiye'nin dijital dönüşümünü sağlayabilecek yetenekli işgücünün kıt olduğu alanlarda faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu bireylerin, gidilecek yer (destinasyon) tercihlerinde Türkiye'nin ön sıralarda yer almasını temin edecek kapsayıcı bir dijital göçebe vize programı, Türkiye için hatırı sayılır kazanımlar sağlayabilecektir. Türkiye, sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumuyla, turizm endüstrisi bakımından sahip olduğu zengin yapısıyla dijital göçebeler bakımından bir cazibe merkezi haline gelebilir. Ancak dijital göçebelerin Türkiye'yi gidilecek yer olarak tercih etmelerinde vergisel uygulamaların öncül bir rolü olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda kurgulanan Türk Dijital Göçebe Vize Programında vergisel teşvikler ön plandadır. Getirilen öneri gereğince, dijital göçebelere sağlanacak bireysel gelir vergisi muafiyeti ve onların faaliyette buldukları alanlarda yurt içinde kurulu Türk işletmelerine verecekleri hizmetin belirli bir oranının vergiden istisna addedilmesi uygulamaları ile Türkiye'nin dijital dönüşümünü sağlayacak nitelikli işgücünün temin edilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dijital Göçebeler, Dijital Kapitalizm, Yetenek Açığı, Gig Ekonomisi, Dijital Göçebe Vize Programı.

ABSTRACT

TAXATION OF THE GIG ECONOMY IN THE CONTEXT OF DIGITAL NOMADS AND TAXATION PROPOSAL FOR TÜRKİYE

Yiğit YILDIZ

PhD in Public Finance

Anadolu University, Graduate Scholl, February 2025

Advisor: Prof.Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

The study discusses how digital nomadism, a new product of digital capitalism that has become mainstream through various factors, has turned into a new generation of income and human capital element for countries, and the digital nomad visa programs that countries implement to obtain this income and human capital. The aim of the study is to propose a comprehensive digital nomad visa program, with a focus on tax practices, that can address the shortcomings of the current visa program adopted by Türkiye, which belongs to the class of developing countries with a talent gap that will enable its digital transformation effectively in the short term. This study is the first doctoral thesis written with this feature and is expected to contribute to the national literature, which currently has a limited number of studies. The most preferred professions of digital nomads operate in areas where Türkiye's skilled workforce, which can enable its digital transformation, is scarce. An inclusive digital nomad visa program that ensures Türkiye ranks high in the destination preferences of these individuals can provide significant gains for Türkiye. With its geopolitical and geostrategic position and the rich structure of its tourism industry, Türkiye can become an attraction center for digital nomads. However, it would not be wrong to say that tax practices will play a leading role in digital nomads' preference for Türkiye as a destination. In this context, tax incentives are at the forefront of the Turkish Digital Nomad Visa Program designed accordingly. According to the proposed recommendation, it is aimed to ensure the provision of qualified workforce for Türkiye's digital transformation through the implementation of individual income tax exemption for digital nomads and the exemption from tax of a certain percentage of the services they provide to Turkish businesses established domestically in the fields they operate.

Keywords: Digital Nomads, Digital Capitalism, Skill Gap, Economy, Gig Economy, Digital Nomad Visa Programme.

TEŞEKKÜR SAYFASI

Kariyerimdeki önemli kilometre taşlarından biri olan ve akademisyenliğe adım attığım doktora tez süreci boyunca bana destek olan herkese minnettarım. Öncelikle, bilgi birikimi, sabrı ve değerli yönlendirmeleri ile beni destekleyen, bana yol gösteren tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Canatay HACİKÖYLÜ'ye teşekkür ederim. Tez izleme sürecinde, en az danışman hocam kadar benimle ilgilenen, her sorunuma çözüm getirmekten çekinmeyen, değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Erkan Üyümez'e; getirdiği öneriler ve verdiği değerli katkılarla çalışmanın bu aşamaya gelmesini sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Vedat EKERGİL'e şükranlarımı sunarım. Tez savunma jürimde yer alan sevgili hocalarım Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA ve Prof. Dr. Emrah FERHATOĞLU'na çalışmanın niteliğini arttırıcı dönütleri nedeniyle teşekkür ederim. Tez konusunu belirleme sürecinde yaptığı çalışmalarla bana ilham veren dönem arkadaşım, Vergi Müfettişi Özgür KARABUDAK'a; akademisyenlik konusunda beni teşvik eden üstadım Vergi Başmüfettişi Doç.Dr. Mustafa Göktuğ KAYA ve değerli eşi Doç.Dr. Perihan Hazel KAYA' ya da teşekkür etmek istiyorum.

Hayatımın her anında olduğu gibi bu süreçte de beni destekleyen ve hayallerimi paylaşan kıymetli eşim Didem YILDIZ'a; zamanlarından çaldığım için ilk göz ağrım Duru'ya ve bana babalığı tekrar hatırlatan Ata Mert'e teşekkürü borç bilirim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Yiğit YILDIZ

05/02/2025

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken üretken yapay zekâ programlarından almadığımı beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Yiğit YILDIZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE/VEYA KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1.GİRİŞ	1
2.GİG EKONOMİSİ.....	6
2.1.Kavramsal Açıdan Gig Ekonomisi	7
2.1.1. Tanımı.....	8
2.1.2.Gig Ekonomisinin Bileşenleri	9
2.1.3.Gig Ekonomisinin Fırsat ve Riskleri.....	10
2.1.4.Gig Ekonomisinin Avantaj ve Dezavantajları	11
2.2. Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi	14
2.2.1.Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar	18
2.3.Dijital Ekonomi	21
2.3.1.Dijital Ekonominin Bileşenleri	22
2.3.2.Dijital Ekonomi Kapsamındaki İş Modelleri.....	27
2.4.Paylaşım Ekonomisi	28
2.4.1.Paylaşım, Gig ve Platform Ekonomisinin Kaplamsal Bakımdan Sıralanması.....	30
2.5.Gig Ekonomisi Esaslı Dijital Platformlar	31
2.5.1.Ferdi Kullanıcılara Hizmet Sunan Dijital Platformlar	32
2.5.2. Kullanıcılar Arasında Mübadeleyi Sağlayan Dijital Platformlar	33
2.5.3.İki veya Daha Çok Kategoride Hizmet Sunan Melez (Hibrit) Dijital Platformlar	33
2.5.4.Dijital Emek Platformları	34

2.6.Freelance Çalışmadan Dijital Göçebelere Giden Süreç	41
2.6.1. Kavramsal Açidan Freelance Çalışma	43
2.6.2.Freelance Çalışma	44
2.6.3.Freelance Çalışmanın İlişkili Olduğu Kavramlar	46
3.DİJİTAL GÖÇEBELER.....	49
3.1.Kavramsal Çerçeve	49
3.2.Dijital Göçebelik.....	51
3.2.1.Dijital Göçebelerin Karakteristik Özellikleri	53
3.2.2.Dijital Göçebelerin Freelancer, Remote (Uzaktan) Çalışan, Serbest Çalışan ve Gig Çalışanı Kavramlarıyla Benzerlikleri Farklılıkları.....	54
3.2.3.Dijital Göçebelik Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	56
3.2.4.Bireyleri Dijital Göçebe Olmaya Yönelten Motivasyonlar.....	62
3.3.Dijital Göçebelik Anlayışındaki Değişim	65
3.3.1.Küresel Salgın Öncesi Dönemde Dijital Göçebelik	66
3.3.2.Küresel Salgın Sonrası Dönemde Dijital Göçebelik	67
3.4. Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması.....	69
3.4.1.Freelancer Dijital Göçebeler	70
3.4.2.Girişimci Dijital Göçebeler	70
3.4.3.Maşlı Dijital Göçebeler	71
3.4.4.Deneysel Dijital Göçebeler	71
3.4.5.Koltuk Dijital Göçebeleri.....	72
3.5.Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Güçlükleri	73
3.5.1.Fırsatları.....	74
3.5.2.Güçlükleri.....	75
3.6. Dijital Göçebe Ekonomisi	76
3.6.1.Dijital Göçebe Ekonomisi ile Ziyaretçi Ekonomisi Arasındaki Farklılıklar	77
3.6.2.Dijital Göçebeliğin Piyasa Ekonomisi İle Etkileşimi.....	80
3.7.Dijital Göçebe Vizesi	81
3.7.1.Dijital Göçebe Vizesinde Sunulan Kazanımlar	83
3.7.2.Dijital Göçebe Vizesinin Sınırlılıkları.....	85
3.7.3.Ülkelerin Dijital Göçebe Vizesi Uygulamasına Başvurma Nedenleri.....	86
3.7.4. Dijital Göçebe Vizesinin Uygulanmasına Yönelik Yaklaşımlar.....	88
4.DİJİTAL GÖÇEBELERİN VERGİLEME KARŞISINDAKİ DURUMU.....	95
4.1.Dijital Göçebelerin Vergilendirilmesine Giden Süreç	97

4.2.Uluslararası Vergi Hukuku Bakımından Dijital Göçebelik.....	100
4.3.Dijital Göçebe Kazançlarının OECD ve BM Model Anlaşma Hükümleri Karşısındaki Durumu	105
4.4. Yeni Nesil Dibe Doğru Yarış: Ülkelerin Dijital Göçebe Vize Uygulamaları	113
5.TÜRKİYE İÇİN BÜTÜNCÜL DİJİTAL GÖÇEBE ÖNERİSİ	121
5.1.Türkiye'deki Mevcut Dijital Göçebe Vize Programı.....	126
5.2.Türkiye İçin Bir Öneri	131
6.SONUÇ	145
Kaynakça	154
ÖZGEÇMİŞ.....	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1 Dijital Platformların Tasnifi.....	36
Tablo 2.2 Esnek Çalışma Modelleri Özeti	42
Tablo 2.3 Freelancer Yerine Kullanılan Alternatif Kavramlar	46
Tablo 3.1 Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Erken Dönem Çalışmaları.....	56
Tablo 3.2 Son Dönemlerde Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalar ...	57
Tablo 3.3 Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalarda Gözlemlenen Teoriler.....	59
Tablo 4.1 Dijital Göçebe Vizesi Uygulayan Ülkeler	117

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1 Dijital Ekonominin Kapsamı.....	20
Şekil 2.2 Örnek Dijital Emek Platformundaki İş, Kazanç Dağılımı	39
Şekil 2.3 Yıllar İtibariyle Küresel Ölçekte Aktif Dijital Emek Platform Sayıları.....	40
Şekil 3.1 Dijital Göçebelikte Temel Motivasyonlar	63
Şekil 3.2 Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması	69
Şekil 3.3 Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Zorlukları	74
Şekil 3.4 Yıllar İtibariyle Amerikalı Dijital Göçebelerin Sayısı	89
Şekil 3.5 Dijital Göçebe Vizesi Taksonomisi.....	90
Şekil 3.6 Yaklaşımlara Göre Dijital Göçebe Vizelerinin Coğrafi Dağılımı.....	93
Şekil 5.1 Türk Dijital Göçebe Vize Programına Başvuru Durumu	128
Şekil 5.2 Dijital Göçebelerin Milliyetlere Göre Dağılımı	130
Şekil 5.3 Dijital Göçebelerin En Çok Tercih Ettiği Sektörler	137
Şekil 5.4 Dijital Göçebelerin Mekânsal Dağılımı	143

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 5.1 Türkiye’de Dijital Göçebe Vizesi Başvuru Süreci	128
Görsel 5.2 Dünya Geneline Yetenek Açığı	138

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AI	: Yapay Zêka
BM	: Birleşmiş Milletler
CNN	: Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)
DeFi	: Merkeziyetsiz Finans
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
Fintech	: Finansal Teknolojiler
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
NFT	: Non-fungible Token (Benzersiz Dijital Varlıklar)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
TURSAM	: Turizm Strateji ve Araştırma Merkezi
TÜBİSAD	: Bilişim Sanayicileri Derneği
TÜRKONFED	: Türk İş Dünyası Konfederasyonu
UNWTO	: The United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
Vlogger	: Video Blogger (Video İçerik Üreticisi)

1.GİRİŞ

Dünya genelinde hızla gelişen bilişim teknolojileri, hayatın hemen her alanında kendini hissettirmekte ve toplumlarda birtakım dönüşümlere yol açmaktadır. Bu kapsamlı değişim sürecine eşlik eden küreselleşme olgusu ise ekonomik hayatta farklı uygulamaların doğmasına yol açmaktadır. Öyle ki geleneksel ticaret yöntemleri terk edilmekte ve bilişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar sayesinde üretim faktörlerinin kazanç elde etme biçimleri başkalaşmaktadır. Özellikle emek faktörü, yaşanan bu başkalaşımdan büyük oranda etkilenmiştir. Emegın dijitalleşmesi olarak da tabir edilebilecek bu süreç günümüzde sıra dışı kazanç elde etme yöntemlerinin ortaya çıkışına ortam hazırlamıştır.

Emek faktöründe yaşanan dijital dönüşüm sayesinde, çalışma yeri, mesai gibi kavramlar biçim değiştirmiştir. Emek arz eden konumundaki bireylerin, çalışma hayatı ile özel hayatı arasında denge kurma gayesiyle, uzaktan ve kendilerinin belirlediği çalışma saatleri sayesinde istihdam, esnek bir yapıya kavuşmuştur. Endüstrilerde toplu üretimden, ferdi yeteneklerin ön planda olduğu buluşa dayalı üretimin giderek benimsenmesi de söz konusu esnek istihdamı desteklemiştir.

2019 yılında Çin'in Wuhan eyaletinde patlak veren ve tüm dünya ekonomilerini etkisi altına alan küresel salgın, günümüz iş modellerinin oluşumuna şekil veren önemli kilometre taşlarından biridir. Zira küresel salgının yayılımını engellemeye dönük alınan kısıtlama tedbirleri, ülke ekonomilerinin çarklarının işleyişini yavaşlatmıştır. Özellikle hizmet endüstrisi, küresel salgından etkilenen ekonomik kesimlerin belki de başında gelmektedir. Karşı karşıya kalınan bu yeni olumsuzluk ise bir yandan dijital teknolojilere dayalı yeni ekonomi düzenini inşa etmekte, diğer yandan ticaretin ve hatta emegın dijitalleşmesini had safhaya ulaştırmaktadır.

Emek faktöründe dijital teknolojiler nedeniyle meydana gelen köktenci değişimler, emek faktörünü entelektüel birikme dayalı ve merkeze bağlı olmayan özgür bir yapıya kavuşturmuştur. Yeni nesil işgücü olarak tabir edilen dijital emek arzı ise "*Online Gig Ekonomisi*" adı verilen yeni oluşumların doğuşunu tetiklemiştir. Dijitalleşmenin bu yeni ürününde, emek arz eden ile çeşitli konularda işgücü ihtiyacı olan ekonomik karar birimleri, farklı bir ifadeyle işgücü talep edenler, dijital platformlar sayesinde bir araya gelebilmekte, kısa süreli ve tek seferlik iş ilişkisine taraf olabilmektedirler. Hiç şüphesiz

ki, bu post-modern ekonomik model, yer ve zaman kısıtlarını ortadan kaldırmakta ve emek piyasasına esnek bir yapı kazandırmaktadır (Berg vd., 2018, s.6-7).

Emek piyasasında meydana gelen bu alışılmışın dışındaki gelişmeler, “*freelance*” adı verilen yeni bir emek arz modelinin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Türkçeye “*serbest çalışma*” olarak çevrilebilecek bu model, sahip olduğu bileşenler sayesinde, geleneksel istihdam ilişkisinden farklılaşmaktadır. Freelance (serbest çalışma) modelinde, emek arz eden konumundakiler, bir iş akdi ile işverene bağlı değildirler (Mallon, 1998, s. 169). Ayrıca, sürekli iş ilişkisinde olduğu gibi belirli bir zaman periyodunda yaptıkları iş karşılığında ödenen alışlagelmiş maaşlardan ziyade, bitirdikleri anlık ve kısa süreli işler nedeniyle portföye dayalı kazanç elde etmektedirler (Kazi vd., 2014, s.2).

Küreselleşme ve dijital teknolojilerdeki dinamiklerin sürekli değişimi, freelancer (serbest) çalışanların, girişimci özellikleri ön planda olan yeni bir işgücü oluşumunun, dijital göçebelerin, ortaya çıkışını sağlamıştır. Dijital göçebelik, öz itibariyle bir meslekten ziyade, bir yaşayış biçimidir. Dijitalleşmenin verdiği esnek istihdam olanağı, küreselleşmenin daha yüksek gönenç seviyesine ulaşma düşüncesi ile birleşince kalifiye emek faktörünün mobilitesini arttırmış ve göçebelik kültürünü farklı bir görünüme büründürmüştür.

Yaşadığı mevcut yerden sıkılan, bir yandan yeni kültürler tanıyıp diğer yandan da zaman ve mekân kısıtı olmadan kazanç elde etmek isteyen bireyler, dijital göçebe yaşamını tercih etmektedirler. Yerleşik yaşamı sürdürmeyi reddeden ve geçmişe nazaran daha çok olanağa sahip bireyler, dijital göçebelik sayesinde faydalarını ençoklaştırmayı arzulamaktadırlar (Axelsen ve Høiby, 2020, s.5).

İşgücü piyasasında ortaya çıkan dijitalleşme kaynaklı söz konusu yenilik hareketleri ise devlet yönetimlerini olumsuz etkilemeye başlamış ve yeni uygulamaları hayata geçirmeye mecbur bırakmıştır. Öyle ki, sözü edilen yeni nesil emeğin, sahip olduğu esnek kazanç elde edebilme yetisi, devlet hazinelerini gelir kaybına uğrama riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Zira geleneksel istihdam ilişkisinde hem işverenin hem de işçinin vergisel anlamda birtakım yükümlülükleri vardır. İşveren, kendisine düşen yükümlülükleri mükellef sıfatıyla; çalışanın payına düşen vergisel yükümlülükleri ise vergi sorumlusu sıfatıyla yerine getirmektedir. Böylece devlet, vergi geliri ve parafiskal

gelir elde etmektedir. Ancak emek faktöründe meydana gelen dijitalleşme, ülke hazinelerini söz konusu gelir kalemlerinden mahrum bırakabilecektir.

Emek piyasasında ortaya çıkan bu durum beraberinde istihdamda kayıt dışılığı getirmektedir. Çünkü yeni istihdam düzeninde ortada ne bir iş akdi, ne de bir sosyal güvenlik primi gibi vergi benzeri yükümlülük vardır. Karşı karşıya kalınan bu durum devletler için daha az kamu geliri anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle ülke ekonomileri için bu durum daha çok bütçe açığı anlamına gelmektedir. Ekonomik, siyasi ve hukuki bakımdan yapısal dönüşümünü tam anlamıyla tamamlayamayan gelişmekte olan ülkeler için artan bütçe açığı ise artan borçlanma anlamına gelmektedir.

Emeğin dijital dönüşümü ile birlikte ortaya çıkan ve yeni nesil işgücü, kamu mali politikalarında paradigma değişimine neden olmuştur. Özellikle 2019 yılının sonlarında Çin'de başlayarak tüm dünyaya yayılan küresel salgın bu hususta önemli bir kilometre taşı haline gelmiştir. Günümüzde pek çok ülke, bilişim teknolojilerindeki ilerlemeler sayesinde meydana gelen ve bir meslekten çok yaşam tarzı olması nedeniyle sosyolojik bir yönü de olan dijital göçebelik konusunda gerek hukuki gerekse idari ve mali bakımdan yeni uygulamalara başvurmaya başlamışlardır.

İşgücü piyasasında meydana gelen alışılmışın dışındaki gelişmelerin yol açtığı olumsuzlukları azaltmak veya gidermek isteyen ülke yönetimleri, genellikle katma değer yaratma potansiyeline sahip, teknik branşlarda yetkinlik sahibi olan yüksek düzeyli beşeri sermayeyi bünyelerine çekmek gayesiyle bazı mekanizmalara işlerlik kazandırmaya başlamışlardır. Söz konusu mekanizmalardan en dikkat çekicilerinden birisi ise kendilerini dijital göçebe olarak adlandıran kimselere yönelik verilen çalışma vizesidir.

Dijital göçebe vizesi olarak da bilinen bu uygulamada finansal açıdan birtakım yeterliliklere sahip, belirli meslek faaliyetini icra eden bireylere ilgili ülkede çalışma izni verilmektedir. Dijital göçebe vizesinde ayrıca sağlık sigortası ve vize dönemi boyunca konaklamaya dair bazı koşullar da aranabilmektedir. Ülke yönetimleri verdikleri dijital göçebe vizeleri ile bir yandan bahse konu kişilerin yabancı para cinsinden olan nakit hareketliliğini bünyelerine katmakta, diğer yandan üst gelir grubunda yer alan bu kişilerin yapacağı harcamalarla ekonomik aktiviteyi canlı tutmak istemektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, sahip oldukları döviz açığını dijital göçebe vizeleri ile gidermeyi amaçlamaktadırlar. Bütün bunlara ilave olarak dijital göçebeleri ülke bünyesine çekerek, bu kişilerin sahip olduğu dijital becerilerden de faydalanabileceklerdir. Böylece, bazı

ülkelerin karşı karşıya olduğu, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlayabilecek yetenek açığı kısa vadede ve verimli bir şekilde giderilmiş olabilecektir.

Vergileme noktasında ise bazı ülkelerdeki politika yapıcılar, dijital göçebelere, bildirim yükümlülüklerini yerine getirmesi şartıyla vergi muafiyeti tanımaktadırlar. İlk bakışta söz konusu vergi muafiyeti ile devletin gelir kaybına uğradığı düşünülebilir. Ancak dijital göçebelerin nakit hareketliliği, harcama meyli, sosyal medya yoluyla bulunduğu ülkenin doğal güzelliklerini, kültürü ile gastronomisini tanıtmaları ve belki de en önemlisi olarak ülkedeki yetişmiş insan gücünün artırılmasına vereceği katkı akıllara getirildiğinde sağlanan vize kolaylığı ile ilgili ülkenin kazançlı çıkması hiç de uzak bir ihtimal değildir. Kaldı ki, dijital göçebelerin ilgili ülkede kalma süresi, diğer turistlere kıyasla daha fazla olmaktadır. Bu ise dijital göçebelerden sağlanacak kazanımların vize dönemine yayılması anlamına gelir.

Bünyesinde barındırdığı fırsat ve risklerle dijital göçebelerin vergilendirilmesi, özellikle devlet yönetimleri açısından üzerinde önemle durulması gereken bir hal almıştır. Sahip olduğu bu önem nedeniyle dijital göçebelerin vergilendirilmesi, çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, dijital dönüşüm bakımından görece geride olan (TÜBİSAD, 2023, s.29; TÜBİSAD, 2024,s.6) ve gelişmekte olan ülkeler sınıfına mensup Türkiye için, dijital dönüşüm sürecini hızlandıracak, Türkiye'nin beşeri sermaye miktarını arttıracak, turizm gelirlerini sürdürülebilir kılacak ve iç talep düzeyini üst seviyelere çıkaracak, bütüncül bir dijital göçebe vergileme önerisi getirmektir. Söz konusu öneri tasarlanırken, Türkiye'nin üyesi olduğu ekonomik birliklere üye diğer ülkelerin dijital göçebelere dönük politikalarından esinlenilmiş ve Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve hukuki yapısı göz önünde bulundurulmuştur. Bu özelliğiyle çalışma kuramsal bir niteliğe sahiptir. Dijital göçebeler özelinde Gig Ekonomisinin vergilendirilmesi konusunda yapılan literatür taramasında, az sayıda ve kısıtlı kapsamda çalışma olduğu belirlenmiştir. Çalışma, dijital göçebelerin vergilendirilmesi konusunda kaleme alınan ilk doktora tezidir. Getirdiği bütüncül önerilerle literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Yukarıda yer verilen amaca ulaşmak için aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

- ✓ Gig Ekonomisi nedir?
- ✓ Freelancer (Serbest Çalışan), Remote Worker (Uzaktan Çalışan), Dijital Göçebe Nedir?

- ✓ Dijital Göçebe Vizesi Nedir?
- ✓ Dijital Göçebeler Nasıl Vergilendirilir?
- ✓ Dijital Göçebelerin Vergilendirilmesindeki Fırsat ve Riskler Nelerdir?

Bu sorulardan yola çıkılarak çalışma beş bölüm olarak kurgulanmıştır. İlk bölümde Gig Ekonomisi kavramı etraflıca ele alınmaktadır. Kavram, tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümden, ortaya çıkardığı yeni çalışma biçimlerine değin oldukça geniş bir perspektiften irdelenmektedir. Bu bağlamda bölüm içinde, dünyada gelişen yeni trendlerin bir yansıması olarak meydana gelen freelancer (serbest çalışan), remote worker (uzaktan çalışan) ve çalışmanın odak noktası olan dijital göçebelere yer verilmektedir.

İkinci bölümde ise özellikle 2019 yılında ortaya çıkan küresel salgın akabinde fenomen hale gelen dijital göçebe kavramına, genel karakteristiğine ve diğer kavramlarla olan benzerlik ve farklılıklarına yer verilecektir.

Üçüncü bölümde, dijital göçebelerin vergilendirilmesi konusuna değinilecektir. Dijital göçebelilik vergileme bakımından uluslararası vergi hukukunu ilgilendiren bir yapıya dönüşmüştür. Bu doğrultuda, dijital göçebelerin elde ettiği kazançların, OECD ve BM Model Anlaşma karşısındaki durumuna bu bölümde yer verilecektir. Bölümde, dünya ülkelerinin, söz konusu çalışan grubunu bünyelerine çekmek adına vergilemenin öne çıktığı yeni nesil bir dibe doğru yarışa da yer verilmektedir. Ülkelerin başvurdukları dijital göçebe vizesi uygulamaları da yine bu bölümde yer verilecek diğer önemli bir konudur.

Dördüncü bölümde; dijital göçebelerin tercih edebilecekleri bölgeleri belirlerken başvurdukları, dijital göçebelerin sosyal ağı şeklinde de ifade edilebilen “Nomad List”¹ çevrim içi platformunda yer alan çeşitli kıstaslardan yararlanarak ve Türkiye’nin sahip olduğu dinamikleri de göz önünde bulundurarak tasarlanan bütüncül bir dijital göçebe vergileme(me) önerisine yer verilmektedir. Söz konusu öneri öz olarak, beşeri sermaye birikimi ve harcama meyli yüksek, üst gelir sınıfına mensup dijital göçebelere belirli yükümlülükleri yerine getirmeleri koşuluyla vergisel kolaylıklar tanımak üzerine bina edilmiştir.

¹ Nomad List; 2022 yılında 5 milyondan fazla dijital göçebenin, 190’dan fazla ülke ve 1396 şehir hakkında detaylı bilgi ve içeriğe ulaşmak için yararlandığı, ilgili şehir hakkında internet hızı, ortalama yaşam maliyeti, yabancı dil ile iletişim kurabilme, eğitim düzeyi, güvenlik, trafik yoğunluğu, toplu taşıma olanakları, yürüme mesafeleri, nüfus yoğunluğu, sağlık hizmetlerine erişim düzeyi, eğlence olanakları, iklim koşulları, gibi pek çok konuda kullanıcılarına bilgi sunan bir platformdur.

2.GİG EKONOMİSİ

Gig kavramı, gelişen bilgi teknolojileri ile birlikte ortaya çıkmış bir kavram gibi gözükse de aslında kavramın kökeni günümüzden çok öncesine dayanır. Gig kavramının menşesine yönelik tam bir uzlaşma bulunmamasına karşılık, konu hakkında üç değişik senaryodan bahsedilmektedir. İlk senaryoya göre “gig” kavramı argo nitelikli bir sözcüktür. Amerikan Argo Sözlüğüne göre “gig”; “türlü fiil veya davranımlar; uygulama, iş, yordam” anlamına gelen “gag” sözcüğünden ortaya çıkan bir kavramdır. İlk kullanımı ise 1890’lı yıllara dayanır. İkinci senaryoda ise “gig” kavramının parça başı istihdam olarak da bilinen götürü iş ile ilgili olduğu ve ilk kez 1908 yılında Helen Green’ in kitabında kullanıldığı öne sürülmektedir. Burada Gig kavramı ile iktisadi bakımdan fiilen iştegal olunan iş durumu ifade edilmektedir. Son senaryo ise 1920’li yıllarda ortaya çıkmış olup, o zamana kadar yapılan gig tanımlarını genişletmektedir. Bu senaryoda gig, müzisyenlerin icra ettiği “tek seferlik” gösteriyi ifade etmektedir (Dunn, 2018, s.3).

Kavram, bilgi çağının sunduğu olanaklar sayesinde “gig çalışma” adını alıp, bir istihdam şeklini ifade eder olmuştur. Bu haliyle “gig” artık ekonomik bir kavram haline gelmiştir (Ulukapı-Yılmaz,2022:264). Gig çalışma, emek arz edenlerin, iş akdi ile bir işverene tabi olmadan ve çalışma süresini kendilerinin belirlediği bir çalışma biçimini temsil etmektedir. Bu yeni çalışma biçiminde emek arzı yurt içi veya yurt dışı olarak tezahür edebilmektedir. Ayrıca, emek arzına konu iş, bilgi teknolojileri tabanlı olabilmekte veya fiziki bir faaliyete dayanabilmektedir (Gandini, 2019, s.1045).

Gig ekonomisi kavramı küresel anlamda ilk kez 14 Ocak 2009 tarihinde CNN televizyon kanalının sabah kuşağında yer alan bir haber programında adından söz ettirdi. Söz konusu yayında, gazeteci Tina Brown ile yayın tarihinden iki gün önce kendisinin hazırladığı “The Gig Economy” başlıklı bir blog yazısı hakkında röportaj yapılmıştır. Gig ekonomisi kavramının dünya çapında web aramalarına konu edilmesi ise 2009 yılının Şubat ayına rastlamaktadır. Bu tarih itibariyle Google Trendler’de yapılan gig ekonomisi araması oldukça yüksek sayıdadır (Hamann ve Guldenberg, 2021, s.82).

Adından sıklıkla söz ettiren yeni istihdam biçiminin bu denli bir popülerite yakalamasında hiç şüphesiz yok ki, 2008 yılının son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli bir yatırım bankasının iflasıyla patlak veren ve neredeyse tüm dünya ekonomilerini etkileyen küresel ekonomik durgunluğun önemli bir payı vardır. Zira bahse konu ekonomik istikrarsızlık nedeniyle kapanan işletmelerde çalışan pek çok kişi işsiz

kalmıştır. Geleneksel anlamda, emek arz eden konumunda olan işgücünün, ortaya çıkan yapısal sorunlar nedeniyle emek talep edenlerle bir araya gelemeyişi, işgücünü yeni arayışlara sürüklemiştir. Bilgi teknolojilerindeki ilerleme ise bu açıdan işgücünün işini kolaylaştırır bir vazife ifa etmektedir. Geline bu noktada, yeni nesil bir çalışma biçimini ifade eden Gig Ekonomisinin bu denli bir üne kavuşması gayet olağandır.

2015 yılının yaz aylarının başlamasıyla birlikte, “Gig Ekonomisi” anahtar sözcüğü için internet arama motoru Google'da yapılan arama sorgu sayısında gözle görülür bir artış gözlemlenmektedir. Gig Ekonomisinin yükselmeye başladığı bu duruma özellikle genç işsizlerin önemli bir katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Genç nüfus arasında artmaya başlayan işsizlik, onları geleneksel istihdam piyasasının dışında farklı arayışlara sevk etmektedir. Emek talep edenler cephesinden duruma bakıldığında ise ekonomik dalgalanmaların neden olduğu bütçe kısıtlamaları, işletmeleri tam zamanlı istihdamdan ziyade daha uygun maliyetli işgücü talep etmeye yöneltmektedir (De Groen vd., 2018, s.11).

2019 yılının sonlarına doğru ilk kez Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan ve sonrasında tüm dünya ülkelerine yayılan salgın hastalık ise Gig Ekonomisinin yükselişi bakımından önemli bir kilometre taşı konumundadır. Söz konusu salgının yayılmasını engellemek adına alınan kısıtlama tedbirleri iş modellerinde radikal değişikliklere neden olmuştur. Birçok sektörde çalışma modeli olarak uzaktan çalışma yöntemi benimsenmiştir. Geline bu noktada Gig Ekonomisinin ününü daha da artırmıştır. Günümüz gig ekonomisinde emek arz eden emek talep eden ve bunları bir araya getiren çevrim içi platformun olduğu üç taraflı bir yapı mevcuttur. Bu özelliğiyle gig ekonomisi artık on-line gig ekonomisi olarak da telaffuz edilmektedir (Ostoj,2021, s.339).

2.1.Kavramsal Açıdan Gig Ekonomisi

Teknolojide, özellikle de dijital teknolojide meydana gelen sürekli ilerlemeler, ekonomik ve sosyolojik anlamda köktenci değişimlere yol açmıştır. Dijital teknolojilerin sağladığı kolaylıklar sayesinde yeni iş modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yaşanan bu durum ekonomik yapının hemen her alt bileşenini de etkilemiştir. İş gücü piyasası ise bu alt bileşenlerin belki de başında gelmektedir. Ekonomik yapıda ortaya çıkan dalgalanmalar, emek arz eden konumunda yer alan işgücünün optimal bir çalışma yaşamı-sosyal yaşam

dengesi kurmak istemesi, geleneksel istihdam biçimlerinin yavaş yavaş terk edilmesine ortam hazırlamıştır.

Emek talep edenler perspektifinden duruma bakıldığında; hizmet akdine bağlı, sürekli nitelikli iş ilişkisinin işverenler açısından önemli bir maliyet unsuru olduğu görülecektir. İşletmeler açısından, verimlilik artışı sağlayacak, parça başı usulüne dayalı, geçici nitelikli emek istihdamı, geleneksel istihdama göre maliyet yönetimi bakımından daha avantajlıdır. Karşı karşıya olunan bu duruma dijital teknolojiler, bünyesinde barındırdığı kolaylıklar ile çözüm getirmektedir. 1920’li yıllarda müzisyenlerin çalışma biçimlerini ifade etmek için kullanılan, ancak daha sonra iktisadi ve teknolojik etmenlerle on-line (çevrim içi) görünümüne evrilen gig ekonomisi kavramı, öz olarak hem bir istihdam biçimi hem de bir iş modelidir.

Yeni görünümüyle gig ekonomisi emek faktöründe yapısal bir kırılmaya neden olmuştur. Beşeri sermayesi yüksek, nitelikli işgücü ekonomik faaliyetlerin dijitalleştiği bu dönemde artık kıt kaynak haline gelmiştir (Pang vd., 2023, s.9).

“Gig ekonomisi” kavramı *büyük buhran dönemlerinde, çok sayıda yarı zamanlı işte çalışan iyi eğitim almış çalışanların da dahil olduğu geçici araçlar tarafından istihdam edilen ya da serbest olarak çalışan sayısındaki artışı* ifade etmektedir (Kuhn ve Galloway, 2019, s.189).

2.1.1. Tanımı

Gig ekonomisi, bireylerin, kısa süreli, süreklilik arz etmeyen işler bulmak için uygulamalara ve/veya internet sitelerine erişim sağladığı ve çoğunlukla üç taraflı, bir iş ilişkisini tarif etmektedir. Gig ekonomisi, talep üzerine ticareti desteklemek amacıyla tedarikçileri tüketicilerle, belirtilen iş esasına göre eşleştiren piyasaların toplamıdır (Donovan, Bradley ve Shimabukuru, 2016, s.1).

Gig ekonomisinde kuruluşlar kısa vadeli ya da talep üzerine yapılan anlaşmalar için bağımsız çalışanlarla mobil uygulamaları ya da çevrimiçi platformları kullanarak sözleşme yaparlar. Çalışanlar artık bir çevrim içi platform şirketinin veri tabanına kaydolarak, kendi çalışma saatlerini belirleme ve hangi işleri yapacağını seçme hürriyetine sahip olabilmektedirler (Thomas, 2018, s.1417).

Gig ekonomisi, esnek çalışmanın esas olduğu, çalıştıranla çalışan arasındaki ilişkinin belirli olmadığı, bir kazanç elde etme biçimidir. Gig ekonomisinin ayırt edici

özelliklerinden birisi emek arz eden konumundakilerin, çalışan pozisyonunda olmayıp taşıron sıfatına sahip olmalarıdır. Bu özellik sayesinde işletmeler, ülkelerin iş kanunları hükümlerinin kendilerine yüklediği yükümlülükten muaf olabilmektedirler. Gig ekonomisinin diğer önemli bir bileşeni ise operasyonlarının bütünüün çevrim içi platformlara dayanmasıdır. Bu nedenle Gig ekonomisine, dijital platform ekonomisi adı da verilir (Woodcock, 2018, s.164-165; Srnicek, 2017,s.6).

2.1.2.Gig Ekonomisinin Bileşenleri

Gig ekonomisi, bağımsız yüklenicilerin, serbest çalışanların ve profesyonellerin kısa süreli, esnek işler yapmalarına dayanan bir iş piyasası modelidir. Gig ekonomisinin bileşenleri şu şekilde sıralanabilir (Kuhn ve Galloway, 2019, s.190; Woodcock, 2018, s.165-166; Pang vd., 2023, s.10-11)

- **Gig Çalışanları:** Bireysel profesyoneller, serbest meslek sahipleri ve bağımsız yükleniciler bu ekonomideki temel unsurlardır. Gig çalışanları belirli bir projeye, göreve ya da zaman dilimine özgü esnek işler yaparlar.
- **Dijital Platformlar:** Upwork, Freelancer, Fiverr, Gigster, ve Uber gibi çevrim içi platformlar, gig çalışanlarını potansiyel müşterilerle buluşturan araçlardır. Bu platformlar sayesinde talep ile arz hızla eşleşir.
- **Müşteriler:** Bireyler veya şirketler, belirli görevleri veya projeleri tamamlamak için gig çalışanlarını geçici olarak işe alırlar. Müşteriler serbest çalışanlardan kısa vadeli, esnek ve genellikle uzaktan çalışma imkânlarına sahip hizmetler satın alırlar.
- **Ödeme Sistemleri:** PayPal, Stripe ve banka transferleri gibi ödeme sistemleri, çevrim içi işlemleri kolaylaştırır ve bu ekonomideki finansal işlemleri güvence altına alır.
- **Yasal ve Düzenleyici Çerçevesel:** Çalışma hakkı, vergilendirme ve sigortalı hizmet gibi konularda gig çalışanlarını ilgilendiren yasalar ve diğer düzenlemeler.
- **Topluluk ve Ağ Oluşturma:** Ortak çalışma alanları, profesyonel ağlar ve sosyal medya grupları gibi topluluklar, gig çalışanları için önemli destekleyici yapılar oluşturur.
- **Yetenek Geliştirme Kaynakları:** Gig çalışanlarının kendi beceri ve deneyimlerini sürekli geliştirmeleri gerektiği için, eğitim platformları ve sertifika programları bu ekonomi için elzem bileşenlerdir.

- **Sigortalar:** Geleneksel iş piyasalarında çalışanlara sağlanan bazı sağlık, işsizlik ve meslekî sorumluluk sigortaları, gig ekonomisinde farklı biçimlerde sağlanabilir.
- **Esnek Çalışma Modelleri:** Gig ekonomisi, çeşitli esnek çalışma modellerini içerir; bunlar, tam zamanlı geleneksel işlerden farklı olarak, çalışanlara kendi zamanlarını nasıl yöneteceklerini belirleme özgürlüğü sunar.
- **Teknolojik İşlevsellik:** İş desteklemek için gerekli yazılım, donanım ve iletişim teknolojilerinin varlığı, gig ekonomisinde önemlidir.
- **İnovasyon ve Yaratıcılık:** Serbest çalışma düzeni, bireylerin yenilikçi ve yaratıcı projelere katılmasına olanak tanır.

Gig ekonomisinin bileşenleri, teknolojik gelişmelerle ve düzenleyici değişikliklerle zaman içinde evrilmeye devam etmektedir. Bu değişiklikler, gig ekonomisinin nasıl şekillendiğini ve çalışanlar ile işverenler arasındaki ilişkilerin nasıl yönetildiğini etkilemektedir.

2.1.3.Gig Ekonomisinin Fırsat ve Riskleri

Gig ekonomisi, işgücü piyasasında esneklik ve fırsatlar yaratmanın yanı sıra bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Çeşitli yönleriyle değerlendirildiğinde aşağıdaki fırsatlar ve riskler öne çıkmaktadır (Roy ve Shrivastava,2020,s.21-22):

Fırsatlar;

- **Esneklik:** Gig ekonomisi, çalışanlara kendi çalışma saatlerini ve çalışacakları projeleri seçme konusunda esneklik sağlar.
- **Özgürlük:** Bağımsız çalışmak, bir işverene bağlı olmaktan daha fazla özgürlük sunabilir.
- **Çeşitlilik:** Serbest çalışanlar genellikle çeşitli müşterilerle ve projelerde çalışır, bu da iş deneyimlerinin zenginliğini artırabilir.
- **Ek Gelir:** Birçok kişi müşteri bazlı projeler yaparak ek gelir elde edebilir.
- **Uzaktan Çalışma:** Gig ekonomisi, genellikle coğrafi konumdan bağımsız olarak çalışma imkanı sağlar.
- **Becerilerin Geliştirilmesi:** Farklı projeler üzerinde çalışmak, profesyonellerin beceri setlerini genişletmelerine ve sürekli öğrenmelerine olanak tanır.

- Girişimcilik: Serbest alışanlar kendi işlerini yönetirler, bu da girişimci becerilerini ve bağımsızlıklarını geliştirme fırsatı yaratır.

Riskler:

- İş Güvencesinin Eksikliği: Düzenli bir gelir olmadığı için finansal istikrar sorunları yaşanabilir.
- Sosyal Güvenlik Eksiklikleri: Geleneksel tam zamanlı işlerde sunulan sağlık sigortası, emeklilik katkıları ve hastalık izni gibi sosyal güvenlik unsurlarından çoğu gig ekonomisi çalışanı için mevcut değildir.
- Düzensiz Gelir: Gig ekonomisi çalışanları, iş bulma sürekliliği ve projeler arasındaki potansiyel gelir boşlukları sebebiyle düzenli olmayan gelire sahip olabilirler.
- Yüksek Rekabet: Piyasada çok sayıda serbest çalışanın olması yoğun rekabete yol açabilir ve ücretlerin düşmesine neden olabilir.
- Profesyonel Gelişim: Şirketler tarafından sunulan eğitim ve profesyonel gelişim fırsatlarından mahrum kalınabilir.
- Vergi ve Mali Sorumluluklar: Gig alışanlarının kendi vergi ve mali işlemlerini kendileri yönetmeleri gerekir, bu da karmaşık ve zahmetli olabilir.
- İşçi Hakları: Serbest alışanlar, işe alma ve işten çıkarma süreçlerinde geleneksel çalışanların sahip olduğu yasal korumalara sahip olmayabilirler.
- İş ve zel Hayat Dengesi: Ev ve iş arasındaki sınırlar bulanıklaştığında, özellikle uzaktan çalışmayı gerektirdiğinde, kişisel zaman yönetimi zorlaşabilir.
- Profesyonel İzolasyon: Evden veya yalnız çalışmak sosyal izolasyona yol açabilir ve mesleki ağların geliştirilmesini güçleştirebilir.
- Sigorta: Geleneksel alışanlara göre daha yüksek malpraktis veya mesleki sorumluluk sigortası maliyetleri ile karşı karşıya kalabilirler.

Bu riskler ve fırsatlar göz önünde bulundurulduğunda, gig ekonomisi çalışanları ve işverenler için stratejik planlamanın ve iş modellerinin bu koşullara uygun şekilde düzenlenmesinin önemi artmaktadır.

2.1.4.Gig Ekonomisinin Avantaj ve Dezavantajları

Gig ekonomisi, geleneksel çalışma modellerine alternatif bir yaklaşım sunarak, işgücü piyasasında hem çalışanlar hem de işverenler için avantajlar ve dezavantajlar yaratır

(Khangvd.,2024,s.5-6;Shvetsova,2022,s.26-27;Western Governors University,2020,s.19-24).

Avantajlar:

Çalışanlar için;

- **Esnek Çalışma Saatleri:** İstenilen zaman ve yerde çalışma özgürlüğü.
- **Çeşitli İş Deneyimleri:** Farklı projelerde çalışarak becerilerinizi genişletebilir ve portföyünüzü zenginleştirebilirsiniz.
- **Otonomi:** Bağımsız çalışarak kendi kararlarınızı alabilirsiniz.
- **İş / Yaşam Dengesi:** Kişisel sorumluluklarınızı ve çalışma hayatınızı dengelemek daha kolay olabilir.
- **Yüksek Gelir Olanğı:** Bazı durumlarda, yoğun talep gören yetenekler için yüksek ücretler talep edilebilir.

İşverenler için;

- **Maliyet Etkinliğı:** Tam zamanlı çalışanlara göre daha az mali sorumluluk ve sabit maliyetler.
- **Yetenek Havuzuna Erişim:** Geniş ve çeşitli bir yetenek havuzundan esnek şekilde yararlanma imkanı.
- **Ölçeklenebilirlik:** İş hacmindeki değişikliklere hızlıca uyum sağlama becerisi.
- **Daha Az Yönetim Yüğü:** İnsan kaynakları süreçleri, büro idaresi gibi yükümlülükler azalır.
- **İnovasyon ve Esneklik:** Serbest çalışanlar genellikle kendi alanlarında yenilikçi yaklaşımlar ve farklı bakış açıları sunabilirler.

Dezavantajlar

Çalışanlar için;

- **İş Güvencesinin Eksikliğı:** Düzenli gelir ve iş güvencesi eksikliğı stres yaratır.
- **Sosyal Güvenlik Eksikliğı:** Tam zamanlı işlerle ilgili sağlık sigortası, emekli maaşı gibi sosyal güvenlik avantajlarından mahrum kalma.
- **Düzensiz Gelir:** Projeler arası gelirden dalgalanmalar olabilir.
- **Rekabet Baskısı:** Sürekli artan serbest çalışan sayısı ile rekabet şiddetlenir.

- **Profesyonel Yalıtılmışlık:** Takım çalışması ve iş yerinde sosyalleşme fırsatlarının azalması.
- **Vergi ve Mali Yönetim:** Kendi vergi ve mali işlerinizi yönetmenin karmaşıklığı

İşverenler için;

- **Kalite Kontrolü Zorlukları:** Gig ekonomisinde çalışanların kalitesi değişiklik gösterebilir. İşi tamamlamak için dışarıdan bir çalışanla çalışmak, istenilen standartların sağlanmasını zorlaştırabilir.
- **Eğitim ve Yönlendirme Giderleri:** Freelance çalışanlar veya geçici işçiler, işe alındıklarında genellikle eğitim ve oryantasyona ihtiyaç duyar. Bu da işverenler için ek maliyetler anlamına gelebilir.
- **Bağlılık ve Ekip İçi Dinamizm Eksikliği:** Gig çalıştırmanın getirdiği esneklik, iş yerinde bağlılık ve ekip ruhunu zayıflatabilir. Geçici çalışanlar, uzun süreli çalışanlar kadar şirket kültürüne entegre olmayabilir.
- **İş Gücü Planlaması Zorluğu:** İhtiyaç duyulduğunda hemen işe alım yapmak, iş gücü planlamasını zorlaştırabilir. Talep dalgalanmalarına hızla yanıt vermek her zaman mümkün olmayabilir.
- **Yasal ve Vergisel Zorluklar:** Gig çalışanlarıyla yapılan sözleşmelerin yasal niteliği bazen belirsiz olabilir. Bu durum, işverenleri yasal sorunlarla karşı karşıya bırakabilir. Ayrıca, çalışanların statüleriyle ilgili vergi yükümlülükleri karmaşıklaşabilir.
- **Verimlilik ve Süreklilik Sorunları:** Geçici çalışanlar, sürekli bir ekipte çalışmadıkları için projelerin sürekliliği ve verimliliği konusunda sorunlar yaşanabilir.
- **İmaj Sorunları:** İşverenler, sürekli olarak gig çalışanlarını tercih ettiklerinde, çalışanlar arasında güvenilirlik ve iş memnuniyeti ile ilgili olumsuz bir imaj yaratabilirler.

Gig ekonomisi döngüsü içerisinde emek arz edenler bakımından üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu ise zamandan ve mekândan bağımsız olarak uzaktan çalışanların karşılaşılabileceği mental ve psikolojik etkilerdir. Bu muhtemel etkiler aşağıda sıralanmıştır (Octapull,2023):

- **Depresyon:** Serotonin eksikliği, depresyon belirtileriyle güçlü bir şekilde ilişkilendirilir. Düşük serotonin düzeyleri genel mutluluk hissini ve ruh halini etkileyebilir (Tamam ve Zeren,2002,s.16). Küresel salgın nedeniyle başvuru alan uzaktan çalışma modelinde bireylerde serotonin eksikliği ve buna bağlı depresyon görülebilir.
- **Anksiyete:** Serotonin, genellikle "mutluluk hormonu" olarak adlandırılır ve düzeylerinin düşüklüğü, kaygı ve endişe seviyelerinin yükselmesine neden olabilir (Eşel,2003,s.78).Uzaktan çalışma nedeniyle bireylerde oluşan yalnızlık hissi serotonin düzeyinin azalmasına ve anksiyete yol açabilir.
- **Duygudurum Düzensizlikleri:** Duygudurum bozukluklarında, sosyal ritim düzensizliklerine neden olan hayat rutinin önemli bir katkısı olabilir. Bu noktada serotonin hormonunun azlığı, duygudurum dalgalanmalarına yol açabilir (Selvi vd.,2011, s.374).
- **Obsesif-Kompulsif Bozukluk:** Serotonin seviyelerinde anormallik, OKB semptomlarının şiddetlenmesiyle ilişkilendirilmiştir (Karslıoğlu ve Yüksel,2007,s.6).
- **Panik Ataklar:** Anksiyeteye bağlantılı olarak düşük serotonin seviyeleri, panik bozukluğa ve ataklara yatkınlık oluşturabilir (Yüksel,2002, s.16).
- **Sosyal Fobi:** Serotonin eksikliği bazı durumlarda sosyal anksiyete bozukluğuyla ilişkilendirilebilir (Sayın,2007, s.7).
- **Yeme Bozuklukları:** Düşük serotonin seviyeleri iştah ve yeme dürtülerini etkileyebilir, bu da yeme bozukluklarına yol açabilir (Sarısakal ve Yalçınkaya-Alkar, 2020,s.257).

2.2. Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi, günümüzde iş dünyasının önemli bir parçasını oluşturan iki farklı kavramdır. Gig ekonomisi, bireyleri ve şirketleri geçici ve proje bazlı işlerde bir araya getiren bir ekonomik modeldir. Bu modelde bireyler, çeşitli platformlar aracılığıyla işverenlerle direkt olarak iletişime geçerek iş bulabilmektedir. Bu sayede, işverenler kısa süreli istihdam ihtiyaçlarını karşılayabilirken, bireyler de esnek çalışma saatleri ile emek arz ederek kazanç elde etme olanağına sahip olabilmektedirler (De Stefano, 2016,s.476; Schmidt, 2017,s.15).

Yukarıda yer verildiği üzere, Gig ekonomisi, bireysel çalışma ve geçici işler üzerine odaklanan bir ekonomi modelidir. Bu modelde, bireyler çoğunlukla bir işverene bağlı olmadan çalışarak, “freelance” olarak tabir edilen işler alıp, müşterilere hizmet sunarlar. Bu işler genellikle belirli bir süre veya proje bazında yapılan işlerdir ve bireyler genellikle çok çeşitli işverenlerle çalışırlar.

Platform ekonomisi ise genel olarak, internet tabanlı platformlar aracılığıyla kullanıcıları bir araya getiren ve iş yapma ve alışveriş olanağı sağlayan bir ekonomik modeldir. Bu platformlar, bireylerin ve işletmelerin ürün ve hizmetlerini daha geniş bir kitleye sunmalarını sağlar (Florisson ve Mandl, 2018,s. 2-3) Örnek olarak Uber, Airbnb ve Upwork gibi platformlar verilebilir. Platform ekonomisinde, hizmet sunmaya hazır olanlar ile hizmet arayışı içinde olanlar bir araya gelmektedir. Bu yapıda, tüketiciler söz konusu hizmetlere çevrimiçi platformlar aracılığıyla erişebilmektedirler. Bu platformlar ağırlıklı olarak işletmeleri ve tüketicileri bir araya getirerek, ihtiyaçların karşılanmasını sağlarlar. Platformlar genellikle ödeme işlemlerini kolaylaştıran bir araç sunarlar ve işverenler ile çalışanlar arasındaki iletişimi sağlarlar.

Gig ekonomisi genellikle platformlar aracılığıyla yürütülen bir ekonomi modelidir. Bireyler genellikle çeşitli platformlara kaydolarak iş arar ve bu platformlar aracılığıyla işverenlerle iletişim kurarlar. Bu sayede, bireyler iş bulma ve ödeme alımı konularında daha fazla kolaylık yaşarlar.

Platform ekonomisi, gig ekonomisine kıyasla daha yapılandırılmış ve düzenli bir iş modeli sunar. Platformlar genellikle işverenlerle bireyler arasında güvenli bir ortam sağlar ve ödemelerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar (Baycık vd.,2021,717-718). Platformlar aynı zamanda geri bildirim mekanizmaları sunarak, hem işverenlerin hem de çalışanların performansını değerlendirebilirler.

Platform ekonomisinde iş ilişkileri, daha açık ve şeffaf bir şekilde yürütülmektedir. Platform ekonomisi sayesinde, işverenlerin ve çalışanların daha kolay bir şekilde bir araya gelmeleri ve işbirliği yapmaları da mümkündür. Bu durum, iş süreçlerini daha verimli hale getirir ve iş ilişkilerinin daha sağlam bir zeminde yürütülmesini sağlar.

Platform ekonomisi, türlü iş yapma modellerini bünyesinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu özelliği nedeniyle de üzerinde fikir birliğinin sağlandığı kesin bir tanımla bulunmamaktadır. Aslına bakılacak olursa “platform ekonomisi” çoğunlukla geniş bir

ürün teslimi ve hizmet ifası gibi çeşitliliği temsil eden bir torba bir kavramdır (Roy, 2016: 3; Stringhi, 2022: 2).

Platform ekonomisi bütüncül açıdan, dijital platformlar aracılığıyla mal, hizmet ve bilgi alışverişini kolaylaştıran; bünyesinde üreticiler, tüketiciler, hizmet sağlayıcılar ve platform işletmecileri gibi çok sayıda tarafı barındıran ve taraflar arasında sürekli bir ilişkiyi tesis eden, geniş kapsamlı ürün yelpazesine sahip, yeni nesil bir ekonomi modelidir şeklinde tanımlanabilir (OECD,2019,s.198; De Stefano ve Aloisi,2018,s.7; Schmidt, 2017,s.16).

Platform ekonomisi, aynı zamanda iş fırsatlarını genişletir ve bireylerin daha fazla iş seçeneğine erişebilmelerini sağlar. Platformlar, genellikle geniş bir kullanıcı tabanına sahip olduklarından, iş arayanlar için daha fazla fırsat sunarlar. Aynı şekilde, işverenler de daha geniş bir havuzdan çalışan seçebilme imkânına sahip oldukları için, daha yetenekli ve nitelikli çalışanlarla işbirliği yapabilirler (De Stefano, 2016: 476; Schmidt, 2017: 15-16)

Gig ekonomisi, platform ekonomisinin bir alt kümesi olarak da düşünülebilir. Platform ekonomisi bu bağlamda biraz daha geniş kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü platform ekonomisi, bireylerin ve şirketlerin sadece iş yapma değil aynı zamanda alışveriş yapma ve bilgi paylaşma gibi çeşitli faaliyetlerde de bulunabilecekleri geniş bir alanı kapsamaktadır (Boyacı,2020,s.9).

Gig ekonomisi, bireyleri ve şirketleri geçici ve proje bazlı işlerde bir araya getiren bir ekonomik modeldir. Bu modelde bireyler, çeşitli platformlar aracılığıyla işverenlerle direkt olarak iletişime geçerek iş alabilmektedir. Bu sayede, işverenler kısa süreli ihtiyaçlarını karşılayabilirken, bireyler de esnek çalışma saatleri ve iş yapma olanağı bulabilmektedir (Berg vd., 2018, s. 59, 62).

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi, çalışma ve iş dünyasında önemli değişimlere neden olan iki önemli kavramdır. Bu iki kavram arasındaki geçiş süreci şu şekilde açıklanabilir:

Gig ekonomisi, bireylerin serbest çalışarak belirli işleri veya görevleri yapmalarını sağlayan bir ekonomik modeldir. Bu modelde çalışanlar genellikle serbest çalışanlar olarak çalışmakta ve belirli projeler veya görevler için ödeme alarak gelir elde etmektedir. Bu şekilde, şirketler ihtiyaçları olan işi belirli bir süre için serbest çalışanlara veya

"gig"lere (küçük işleri ifade etmek için kullanılan terim) atayarak maliyetleri azaltabilmektedir.

Platform ekonomisi ise, çeşitli hizmetleri veya ürünleri sunan ve bu hizmetlerin tedarikçileri ile tüketicilerini bir araya getiren dijital platformlardan oluşan bir ekonomik modeldir. Bu platformlar, genellikle çevrim içi pazar yerleri veya uygulamalar şeklinde hizmet vermektedir. Platformlar, tedarikçilerin ve tüketicilerin doğrudan iletişim kurmasına ve hizmet alma/satma sürecini kolaylaştırmasına olanak tanır.

Gig ekonomisinin platform ekonomisine geçiş süreci, giderek artan dijitalleşme ve teknoloji kullanımı ile hızlanmıştır. Artık birçok serbest çalışan, hizmetlerini pazarlamak, müşterileri bulmak ve ödemeleri almak için çeşitli platformlardan faydalanmaktadır. Aynı şekilde, şirketler de ihtiyaçları olan iş gücünü ve kaynakları bulmak için platformlardan yararlanmaktadır.

Bu süreç, çalışma ve iş dünyasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Artık bireyler, geleneksel tam zamanlı işler yerine serbest çalışma modellerine yönelmektedir. Bu durum, esneklik ve çalışma özgürlüğü sağlayarak çalışanların daha fazla kontrol sahibi olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, şirketler de ihtiyaçları olan yetenekleri daha hızlı ve etkin bir şekilde bulabilmekte ve maliyetleri azaltabilmektedir.

Platform ekonomisi, iş dünyasında daha fazla rekabet ve şeffaflık sağlarken, aynı zamanda iş yapma yöntemlerini ve iş ilişkilerini değiştirmektedir. Bu ekonomik model, geleneksel iş yapma biçimlerini ve iş modellerini değiştirerek daha verimli ve esnek bir çalışma ortamı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, gig ekonomisinden platform ekonomisine yaşanan bu geçiş süreci, iş dünyasında önemli değişikliklere yol açmaktadır. İş yapma şekilleri ve iş modelleri sürekli olarak yeniliğe doğru evirilmektedir. Bu evrimsel sürece adaptasyon yeteneği kuvvetli olan bireyler ve şirketler başarılı olmaktadır. Bundan ötürü, bu yeni ekonomik modellere uyum sağlamak ve fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek, iş dünyasında rekabetçi olmak için önemli bir adımdır. Nitekim gig ekonomisinden platform ekonomisine geçiş, iş dünyasında daha verimli, şeffaf ve güvenilir bir yapı oluşturmayı sağlar. Bu süreç, hem işverenlerin hem de çalışanların iş süreçlerini kolaylaştırır ve geliştirir. Böylece platform ekonomisi sayesinde, iş fırsatları daha geniş bir kitleye erişebilir hale gelir ve iş dünyasındaki potansiyel büyüme ve gelişme olanakları artar. Bu

değişim, daha esnek, verimli ve rekabetçi bir iş ortamı oluştururken, çalışanlar ve işletmeler arasındaki ilişkileri de yeni bir boyuta taşımaktadır.

2.2.1.Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi kavramları birbirinden farklı iki kavramdır. Buna karşılık uygulamada çoğu zaman birbiri yerine kullanılır. Öz itibarıyla çalışma ve iş dünyasında yeni trendler ve modelleri ifade eden bu iki önemli kavramı bazı benzerlikleri ve farklılıkları bulunmaktadır (Montgomery ve Baglioni,2021,s.1013; Acs vd.,2021,s.1635-1636):

2.2.1.1.Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Benzerlikler

- **Dijital Platformlar Üzerinden İşlem Yapabilme:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, genellikle dijital platformlar aracılığıyla işlem yaparlar. Bu platformlar, işverenlerin ve iş arayanların bir araya gelerek iş yapmalarını veya kaynakları paylaşmalarını sağlar.
- **Esneklik ve Serbestlik:** Her iki ekonomik model de bireylere ve işletmelere daha fazla esneklik ve serbestlik sağlar. Bu modeller, kişilerin istedikleri zaman, istedikleri yerde çalışmalarına veya kaynaklarını paylaşmalarına olanak tanır.
- **İş Gücü ve Kaynakların Etkin Kullanımı:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, iş gücü ve kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını özendirir. Şirketler, ihtiyaç duydukları hizmetleri hızlı bir şekilde ve uygun maliyetlerle elde edebilirler.
- **İş Çeşitliliği:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, çok çeşitli hizmetler ve sektörlerde faaliyet göstermektedir. Bu modeller, birçok farklı iş kolu için uygun bir iş yapma modeli temin eder.

2.2.1.2.Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Farklılıklar

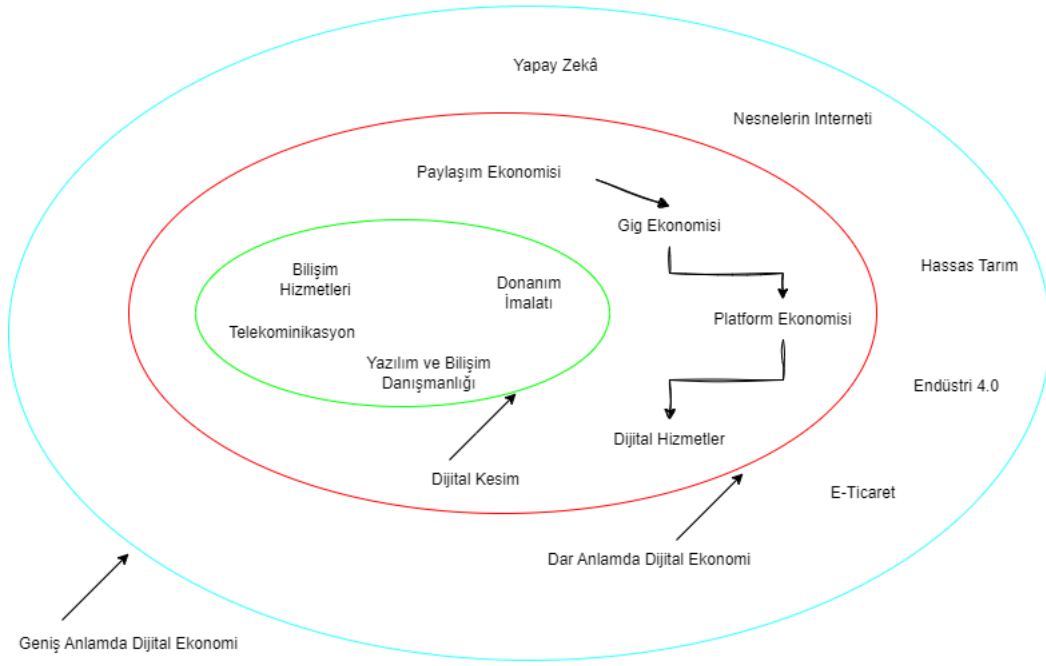
Benzer yönleri olan söz konusu kavramların sahip olduğu farklılıklar ise dört ana başlıkta toplanmaktadır:

- **İş Modeli:** Gig ekonomisi genellikle bireylere belirli görevleri yapma olanağı sunan bir model iken, platform ekonomisi genellikle çeşitli hizmetleri sunan ve kaynakları paylaşımını kolaylaştıran bir modeldir.

- **Gelir Modeli:** Gig ekonomisi genellikle bireylerin belirli görevler veya projeler yaparak ödeme almasını bünyesinde barındırırken, platform ekonomisi genellikle platformun sağlayıcılarına, tedarikçilere veya platform kullanıcılarına yönelik bir gelir modeli içerir.
- **Ölçek:** Gig ekonomisi genellikle bireyler arasında daha küçük ölçekli işler üzerine odaklanırken, platform ekonomisi genellikle daha geniş çaplı hizmetler ve kaynaklar üzerine odaklanır.
- **İş Güvenliği ve Sosyal Güvence:** Gig ekonomisinde genellikle çalışanlar serbest çalışan statüsünde olduğundan, iş güvencesi ve sosyal yardımlar gibi konularda daha az koruma bulunabilirken, platform ekonomisi çoğu zaman sigorta gibi güvence ve koruma sağlamak adına daha yapılandırılmış kurumsal bir yapıya sahiptir.

Bu benzerlikler ve farklılıklar göz önüne alındığında, gig ekonomisi ve platform ekonomisi farklı ihtiyaçlara ve iş modellerine hizmet eden ancak dijitalleşmenin ve teknolojinin etkisiyle şekillenen iki önemli ekonomik modeldir. Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, çalışma ve iş dünyasında önemli değişikliklere yol açmaktadır ve daha esnek, verimli ve yenilikçi iş modellerini teşvik etmektedir. Gig ekonomisi ve platform ekonomisi sahip oldukları bu özellikleri ile dar anlamda dijital ekonominin sacayağından ikisini teşkil etmektedir.

Şekil 2.1 Dijital Ekonominin Kapsamı

Kaynak: Bukht ve Heeks, 2017, s.3'den yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda Şekil 2.1'de kavramsal açıdan küçükten büyüğe dijital ekonominin yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Şekle göre dijital ekonomi kavramının dijital kesim olarak da adlandırılan temel, dar ve geniş olmak üzere üç farklı oluşumu mevcuttur. Çalışma konumuzu yakından ilgilendiren gig ekonomisi ve platform ekonomisi, dijital hizmetler ve paylaşım ekonomisi ile birlikte dar anlamda dijital ekonomiyi vücuda getirmektedir. Gig ekonomisi, platform ekonomisi ve paylaşım ekonomisi dar anlamda dijital ekonominin sacayağını temsil eder. Kavramsal açıdan bütünlüğün sağlanması gayesiyle önce dijital ekonomi kavramına sonrasında ise paylaşım ekonomisine temel düzeyde yer vermenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

2.3.Dijital Ekonomi

Dijital ekonomi kavramı ilk kez, Kanadalı iş stratejisti ve yazar Don Tapscott tarafından 1995 yılında kaleme alınan, “*The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*” adlı eseriyle literatüre girmiştir. Tapscott, eserinde dijital ekonominin özelliklerine yer verip, bilgi, dijitalleşme, sanallaşma, ağlar arası iletişim, aracısızlık kavramlarına atıf yapmaktadır (Akkaya ve Gerçek, 2019,s.168). Tapscott, söz konusu eserinde, ayrıca dijitalleşen ekonomide bilginin ışık hızında yayıldığını ve onun iktisadi değeri olan bir varlık olduğunu da vurgulamaktadır.

Tüm dünya ölçeğinde göz ardı edilemeyen bir konuma gelen dijital ekonomi, OECD tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Dijital ekonomi, iş süreçlerinde gelişme temin eden, teknolojiyi görece ucuz, güçlü ve yaygın kılan, ekonomiyi meydana getiren tüm sektörlerde yenileşimi destekleyip teşvik eden, bilgi ve iletişim teknolojilerince getirilen dönüşüm süreçlerinin bir ürünüdür” (OECD, 2015a,s.11).

Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ve internetin ekonomik faaliyetlerle bütünleşmesi sonucunda meydana gelen, yenilikçi ve dinamik özellikli, yeni nesil bir ekonomik sistemdir. Bu yeni nesil ekonomik sistemde; üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim süreçlerinin, dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilmesi esastır (Łobejko ve Bartczak, 2021, s.13; Litvinenko,2020, s.1524).

Dijital ekonomi kavramı, bazı durumlarda “dijital kapitalizm” ile biribiri yerine kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavram birbirinden farklı olmasına rağmen aynı zamanda yakın bir ilişki içerisindedir. Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ve internetin ekonomik faaliyetlerdeki rolünü ifade eder. Bu bakımdan dijital ekonomi, çevrim içi ticaret, dijital hizmetler, veri analitiği, e-ticaret ve benzeri alanları kapsar. Dijital ekonomi, ekonomik faaliyetlerin dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmesini ve bu platformların mevcut ekonomideki önemini vurgular.

Dijital kapitalizm ise, dijital teknolojilerin ekonomik yapı üzerinde yarattığı dönüşümü ve bu dönüşümün kapitalist sistemin yeni bir formunu nasıl şekillendirdiğini ifade eder. Dijital kapitalizm, kâr maksimizasyonu, rekabet, mülkiyet ve sermaye birikimi gibi kapitalist prensiplerin dijital platformlar ve veri yönetimi ile nasıl entegre olduğunu inceler. Bu kavram, dijital ekonominin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan yeni sosyal, ekonomik ve politik dinamikleri de kapsar. Diğer bir söylemle, dijital kapitalizm dijitalleşmenin ekonomi-politiğini ifade eder.

Dijital kapitalizm kavramı ilk kez Dan Schiller tarafından, 1999 yılında kaleme aldığı eserinde yer verilmiştir. Dijital kapitalizm, öz itibariyle bir süreçtir. Bu süreçte temel amaç, sermaye birikim düzeyini arttırmaktır. Bu amaç doğrultusunda kapitalist sınıf, 1970’li yıllardan itibaren başta internet olmak üzere bilgi teknolojileri alanında büyük tutarlı yatırımlara girişmiştir. Böylelikle doksanlı yılların sonuna doğru, piyasa merkezli bir ağ (network) gelişmiştir. Böylece kapitalist düzen, dijital bir vizyon kazanmaya başlamıştır. Bu yeni vizyonda, iş yapma biçimlerinde gelişen teknoloji yardımıyla köktenci değişimler meydana gelmiş ve yeni bir evreyi başlatmıştır. İşte bu yeni evre “dijital kapitalizm” olarak adlandırılmaktadır (Schiller, 1999, s.203-206).

Dijital kapitalizmi ve dijital ekonomiyi vücuda getiren temel bileşenler ortaktır. Dijital kapitalizm, yapı itibariyle dijital ekonomiden daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Dijital ekonomi, dijital kapitalizmin bileşenlerinden birisidir. Buna karşılık, her iki kavramın kendine özgü boyutları ve kapsamı vardır.

Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ekonomik faaliyetlerdeki kullanımını ve bu teknolojilerin iş yapma biçimlerine olan etkilerini vurgular. E-ticaret, dijital ödemeler, veri analitiği gibi bileşenleri içerir ve genellikle iş yapma yöntemleri, hizmet sunumu ve tüketici davranışları üzerindeki değişiklikleri inceler. Dijital kapitalizm ise, bu dijitalleşmenin kapitalist sistem içindeki etkilerine odaklanır. Mülkiyet, güç dinamikleri, ekonomik eşitsizlikler ve dijital platformların rekabet avantajları gibi unsurları ele alır. Dijital kapitalizm, dijital teknolojilerin toplumsal ve ekonomik yapılar üzerindeki derin etkilerini ve bu yapıların nasıl dönüştüğünü incelediği için daha geniş bir perspektife sahiptir.

2.3.1.Dijital Ekonominin Bileşenleri

Dijital ekonomi öz olarak, çok bileşenli karmaşık bir sistemi ifade eder. Dijital ekonomiyi meydana getiren bu bileşenlerden bazıları, aynı zamanda dijital ekonominin karakteristik özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır. Aşağıda, bahse konu sistemi oluşturan ana bileşenler yer almaktadır.

- **Dijitalleşme:** Geleneksel iş süreçlerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar vasıtasıyla dijital mecraaya aktarılmasıdır. Bu, belgelerin dijitalleştirilmesini, otomasyon sistemlerinin kurulmasını ve daha verimli iş uygulamalarının geliştirilmesini içerir. Dijitalleşme sayesinde hem kamunun, hem de özel sektörün rekabet etme gücü artmaktadır (Öztornacı,2024, s.262-263).

- **Elektronik Ticaret (E-Ticaret):** Dijital ekonomi denilince akla ilk gelen kavramların belki de başında e-ticaret gelmektedir. E-ticaret, dijital ekonominin somut ve görünür bir yansıması olarak, geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaşabilme yeteneğine ile dikkat çeker. Sahip olduğu bu özellik, e-ticaretin dijital ekonomi kavramı ile özdeşleşmesine yol açabilmektedir. Sosyal bilimler kapsamında yer alan pekçok kavramın, üzerinde uzlaşılan objektif bir tanımı bulunmamaktadır. E-ticaret de tam da bu özelliğe sahip bir kavramdır. Bu nedenle uluslar üstü kuruluşların yaptığı tanımlamalara değinmenin daha doğru olacağı değerlendirilmektedir.
- Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne göre e-ticaret; *mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım, pazarlama, satış ve tesliminin elektronik yollarla yapılmasıdır* (DTÖ,1998). E-ticaret, OECD' ye göre e-ticaret, *bir elektronik işlem mal ve hizmetlerin alım-satımının, taraflarının bireyler, işletmeler, hane halkı, devletler ya da kamu veya özel organizasyonlar olup olmadığına bakmaksızın, bilgisayarlarla yönetilen ağlar üzerinden yapılmasını* ifade eder (OECD, 2002,s.89). Avrupa Birliği (AB)'ne göre e-ticaret; “*mal ve hizmetlerin internet üzerinden satılması*” olarak tanımlanmaktadır². E-ticaret, yukarıda Şekil 1’de yer verildiği üzere, geniş anlamda dijital ekonomi tanımının önemli bir bileşenidir.
- **Veri Analizi:** Dijital ekonomide bilgi ekonomik işleyiş bakımından kritik öneme sahiptir. Bilgi, öz olarak işlenmiş veridir. Bu durum veriye, dijital ekonomi bünyesinde üretim yapılmasını sağlayan bir hammadde rolünü biçmektedir. Dijital ekonomi, büyük veri ve veri analitiği üzerine bina edilmiş bir sistemler bütünüdür. Veri ve büyük veri analitiği, geleneksel iş yapma biçimlerini dijitalleştiren ana etmenler arasında yer almaktadır. İşletmeler, müşteri davranışlarını anlamak, pazar trendlerini takip etmek ve stratejik kararlar almak için verileri kullanmaktadır (Eravcı,2020,s.91). Diğer bir ifadeyle veri analizi, işletmelerin dijital dönüşümlerinde önemli görevler üstlenebilmektedir.
- **Finansal Teknolojiler (Fintech):** 2008 yılındaki küresel finans krizinin sonrasında yapay zeka, blok zinciri, bulut bilişim ve büyük veri analitiğinin finans

² Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Dijital Ticaret Tanım ve Kavramlar, Çevrim içi:

<https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/elektronik-ticaret/dijital-ticaret-tanim-ve-kavramlar#:~:text=Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20taraf%C4%B1ndan%20elektronik%20ticaret,internet%20%C3%BCzerinden%20sat%C4%B1lmas%C4%B1%E2%80%9D%20olarak%20tan%C4%B1mlanmaktad%C4%B1r.>

ile derin entegrasyonu, FinTech'i şekillenmiştir. Söz konusu oluşumların ekonomi ile bütünleşmesi ise dijital ekonomiyi biçimlendirmiştir. FinTech, getirdiği çözümlerle finans sektöründe ve dijital ekonomide devrim niteliğinde değişikliklere yol açmıştır (Chen vd.,2022,s.1). Dijital ödemeler, kripto paralar ve online bankacılık gibi yenilikler, finansal hizmet sunumunu başkalaştırmıştır. Bu alandaki gelişmeler, dijital ekonomi için önem arz eden daha hızlı ve daha erişilebilir finansal işlemleri mümkün kılmaktadır.

- **Yeni Nesil İş Modelleri:** Dijital ekonomi, üzerine kurulu olduğu mimari yapı sayesinde geleneksel iş yapma biçimlerini başkalaştırmaktadır. Özellikle bilişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar, dijital tabanlı iş platformlarının ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Dijital ekonominin alt bileşenleri olan platform ekonomisi, gig ekonomisi ve paylaşım ekonomisi (örneğin, Uber, Airbnb) gibi yeni iş modellerinin doğmasına yol açmıştır.
- **Girişimcilik ve İnovasyon:** Dijital ekonomi, yeni fikirlerin ve girişimlerin hızla hayata geçirilmesine olanak tanır. Dijital teknolojiler sayesinde ortaya çıkan yeni nesil iş yapma biçimleri doğal olarak start-up kültürünün oluşmasına ve ekonominin birçok kesimde inovatif faaliyetlerin benimsenmesine yol açabilir.
- **Dijital Altyapı:** Dijital ekonomiden bahsedebilmek için her şeyden önce ortada bir internet erişiminin olması icap eder. Ancak sadece internet erişimi yeterli olmayıp internet tabanlı yapıya sahip, bulut bilişim, nesnelerin interneti ve mobil teknolojilerin de bulunması gerekir. Söz konusu dijital altyapılar, dijital ekonominin olmazsa olmazlarından olup, dijital ekonominin temel yapıtaşlarını oluştururlar.
- **Siber Güvenlik:** Dijital ekonomide, iktisadi bakımdan yaratılan değer, dijital mecralarda icra edilen ekonomik faaliyetler neticesinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu döngünün sürmesi ise güvenli internet erişimi sayesinde mümkün olabilmektedir. Dijitalleşen ekonomik faaliyetler, siber tehditlere karşı koruma gerektirmektedir. Hem kamu kurumları hem de işletmeler, veri güvenliğine ve kullanıcı gizliliğine önem vermek zorundadır.
- **Yapay Zekâ (AI):** Öğrenme, mantık yürütme, problem çözme ve anlama gibi insana özgü bilişsel fonksiyonları gerçekleştirebilen, süper makineleri tarif etmek

için başvuru olan bir kavramdır. Yapay zekâ, sadece üretimde köktenci değişimler yaratmayı mümkün kılmaz. Aynı zamanda eğitim, sağlık, çevre ve ulaşım alanlarındaki küresel açmazlarla mücadelede katkı sunma potansiyeline de sahiptir. Yapay zekâ vasıtasıyla dijital ekonominin aktörlerinden olan tüketicilerin sergiledikleri davranışlar analiz edilmekte ve işletmelerin imalat, satış ve pazarlama izlemlerine bu doğrultuda yön verilmektedir. Böylece dijital ekonominin diğer bir aktörü olan işletmelerin kârlılık ve verimlilik seviyeleri yükselebilecektir (Zhang, 2023,s.2-3).

Dijital ekonomi, hem fırsatlar hem de zorluklar sunar. İşletmelerin dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetmeleri, hem verimliliklerini artırmalarına hem de rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olabilir. Bu husus işletmeler bakımından önemli bir fırsattır. Ancak, iyi kurgulanmamış, hızlı bir dönüşüm süreci özellikle kurumsal yapılanmasını henüz yeterince sağlayamamış mikro ölçekli işletmeler ve geleneksel iş modellerini benimseyen sektörler için zorluklar yaratabilmektedir. Aşağda dijital ekonominin bünyesinde barındırdığı fırsat ve zorluklara başlıklar halinde yer verilmiştir:

Fırsatlar:

- **Küresel Pazara Erişim:** Dijital platformlar, işletmelerin küresel pazarda daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmasını temin edebilir. Bu husus, özellikle mikro ölçekli işletmeler için büyük bir avantaj olabilmektedir.
- **Maliyet Verimliliği:** Dijitalleşme, geleneksel iş modellerinin sahip olduğu yüksek düzeyli operasyonel maliyetleri azaltabilir. Otomasyon, mevcut iş süreçlerini daha hızlı, etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilir.
- **Yenilik Hareketleri:** Dijital ekonomi, yenilikçi iş modellerinin, ürünlerin ve hizmetlerin gelişimini teşvik eder. Start-up ekosistemleri, yeni fikirlerin hayata geçirilmesi için ortam yaratabilir. Böylelikle esnek çalışma modeli gibi yeni iş ve çalışma modellerinin önü açılabilir.
- **Bilgi Ekonomisi:** Dijital ekonomi döngüsünde yer alan aktörlerin, dijital mecralarda karşı karşıya kalacakları etkileşimler ve deneyimler birer veri niteliğindedir. Söz konusu verilerin işlenerek bilgi haline gelmesi neticesinde, işletmeler tüketici davranışları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabilecektir.

Bu durum, bireylerin ihtiyaçlarına dönük nokta atışı üretime ve efektif pazarlama stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Zorluklar:

- **Veri Güvenliği:** Dijital mecralardaki etkileşim neticesinde sahip olunan kişisel verilerin korunması dijital ekonominin bünyesinde barındırdığı zorlukların belki de başında gelmektedir. Elde edilen mahrem nitelikli verilerin güvenliğinin ihlal edilmesi, hem bireyler hem de işletmeler için ciddi sonuçlar doğurabilir.
- **Dijital Eşitsizlik:** Bir lke içerisinde meydana gelen dijital ekonominin homojen yapıya sahip olması bireylerin dijital kaynaklara dengeli bir biçimde erişmesiyle yakından ilgilidir. Buna karşılık söz konusu ülkedeki dijital altyapının durumu, eğitim düzeyi gibi sosyal ve demografik etmenler tüm bireylerin dijital kaynaklara aynı düzeyde erişmesini engelleyebilmektedir. Bu durum, dijital tabanlı, yeni nesil bir eşitsizliğe yol açabilecektir.
- **Pazar Rekabeti:** Dijital mecralarda cereyan eden ekonomik değerden pay almak isteyen işletmeler, yoğun bir rekabet ortamıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Kurumsal yapılanmasını henüz tamamlayamayan mikro ölçekli işletmeler, sektörün büyük paydaşları ile olan rekabetten olumsuz etkilenebilmektedirler.
- **Vergileme:** Dijital ekonomi, bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar sayesinde dijital mecralarda cereyan etmektedir. Bu durum ise geleneksel iş modellerinin aksine zaman zaman kayıt dışılığı teşvik edebilmektedir. Buna ilave olarak vergilemenin temel unsuru olan fiziken bulunma şartı, dijital teknolojiler sayesinde boşa çıkarılabilmektedir. Gelinen bu noktada ülke yönetimleri, aslında verginin konusuna girdiği ve vergi gelirine hak kazandıkları halde bu gelirden mahrum kalabilmektedirler.
- **İstihdam:** Dijitalleşme, bünyesinde barındırdığı esneklikler ve sağladığı kolaylıklar nedeniyle işletmelerin maliyetlerini azaltabilmektedir. İnovatif teknolojiler işletmelere daha az personelle daha fazla üretim kapısını aralamaktadır. Ancak bu durum istihdamı olumsuz etkileyebilmektedir. Teknolojik işsizliğin ortaya çıkmasına ortam hazırlayabilmektedir. Buna ek olarak, geleneksel iş modelleri kapsamında yer alan bazı mesleklerin ortadan kalkmasına neden olabilmektedir.

2.3.2.Dijital Ekonomi Kapsamındaki İş Modelleri

İş modeli, bir işletmenin nasıl değer yarattığını, bu değeri nasıl sunduğunu ve elde edilen değerden nasıl gelir elde ettiğini açıklayan bir yapı ya da plandır. İş modeli, bir şirketin stratejik planlamasının temel bir parçasıdır (Ng,2014,s.150).

Dijital ekonomi, yukarıda ifade edildiği üzere, teknoloji ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte birçok yeni iş modelinin doğmasına ortam hazırlamıştır. Söz konusu yeni iş modellerinden öne çıkanlarına aşağıda yer verilmiştir:

- **E-ticaret:** Bir önceki bölümde gerekli açıklamalara yer verildiği için burada yeni bir açıklama yapılmaya gereği duyulmamıştır.
- **Abonelik Tabanlı Modeller:** Yararlanıcıların önceden kararlaştırılmış zaman aralıklarıyla ücret ödemeyi, dijital hizmet sağlayıcının ise kararlaştırılan hizmeti abonelik devam ettiği müddetçe sunmayı taahhüt ettiği iş modelidir. Netflix, Spotify gibi eğlence platformları, söz konusu iş modellerinde temel örnek teşkil etmektedirler (Sezen ve Kutbay, 2024,s.36).
- **Platform Tabanlı Modeller:** Platform tabanlı iş modelleri, bir ürün veya hizmeti sunan bir aracı olarak işlev gören dijital platformların kullanımına dayanır. Bu modeller, kullanıcıların birbirleriyle etkileşim kurmasını sağlarken, aynı zamanda belirli bir hizmet veya ürün ekipmanı da sunabilir. Platformlar, genellikle iki veya daha fazla farklı kullanıcı grubu arasında alışveriş ya da etkileşim yaratır (Çallı, 2022,s.236). Platform tabanlı iş modelleri içerisinde en çok rağbet görenler Freelance ve Gig Ekonomisi Platformları ile Paylaşım ekonomisi platformlarıdır.
 1. Freelance ve Gig Ekonomisi platformları, bireylerin mekândan ve konumdan bağımsız olarak, esnek çalışma saatleriyle iş yapabilmelerine olanak tanıyan yeni nesil bir iş modelidir. Upwork, Fiverr, Remote bu alanda öne çıkan platformlardır.
 2. Paylaşım ekonomisi platformları ise bireylerin; sahip oldukları varlıkları, söz konusu varlıklara kısa süreli ihtiyaç duyanlarla paylaşmak suretiyle gelir elde ettiği bir iş modelidir. Airbnb ve Uber gibi uygulamalar bu modelin temel örneklerindedir.

- **Blok Zinciri ve Kripto Para Tabanlı Modeller:** Merkeziyetsiz finans (DeFi) uygulamaları ve NFT pazar yerleri, dijital varlıkların alım satımına olanak tanıyan yenilikçi işletme modelleridir (Sarıççek, 2024,s.63).
- **Veri Odaklı Modeller:** Dijital platformların elde ettiği verileri, kategorize ettikten sonra, analize tabi tutarak elde ettiği bilgiyi ilgili alanda faaliyette bulunan işletmelere servis eden iş modelidir. Veri analitiği ve yapay zeka, bu modelin önemli bileşenleridir.
- **Freemium Modelleri:** Freemium iş modeli, bir ürün veya hizmetin temel özelliklerini ücretsiz olarak sunan ve daha gelişmiş veya özel özellikler için ücret talep eden bir stratejidir. Bu model, "free" (ücretsiz) ve "premium" (premium, ücretli) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Freemium, özellikle dijital ürünler ve hizmetler için yaygın olarak kullanılmaktadır. Freemium iş modelinde hizmet sunucu kurum, hizmetin temel sürümünü bedava olarak sunmaktadır. Bu durum hiç şüphesiz bir maliyet unsurudur. Söz konusu maliyet ise alınan reklamlar ile finanse edilmektedir. Hâlihazırda LinkedIn, Dropbox, Zoom ve Spotify gibi birçok dijital oluşum, freemium modelini benimsemişlerdir (Tavman,2022,s.636).

2.4.Paylaşım Ekonomisi

Paylaşım ekonomisi, kullanıcıların sahip oldukları kaynak ve hizmetleri, bunlara ihtiyaç duyan diğer kişilerle paylaşarak ekonomik etkileşimde bulunulan bir ekonomik sistemdir. Bu model, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelerek kendi aralarında kaynakları ve hizmetleri paylaşmalarını sağlar. Genellikle bu paylaşımlar, bir platform aracılığıyla gerçekleştirilir.

Paylaşım ekonomisine dönük olarak tarihsel açıdan yapılan ilk tanımlama, Felson ve Speath'e aittir. Söz konusu araştırmacıların 1978 yılında kaleme aldıkları “İş Birlikçi Tüketim” adlı eserde, tarif edilen “paylaşım” günümüzde bilişim teknolojilerinin ilerlemesiyle ortaya çıkan paylaşım ekonomisiyle benzer bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda bir örnek verilmek istenirse; arkadaşlarla içilen içecek, aileyle yenen yemek, komşuyla paylaşılan çamaşır makinesi, iş birlikçi tüketim olarak ifade edilmektedir (Felson ve Speath, 1978,s.614).

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler, yeni nesil bireylerin tüketim kalıplarında ve rutinlerinde meydana gelen değişimler, sürdürülebilirlik kaygıları ve hatta

ekonomik buhranlar, paylaşım ekonomisinin doğmasına ortam hazırlamıştır. Özellikle 2008 küresel krizi bireylerin tercihlerinde köktenci değişimlere yol açmıştır. Hâlihazırda bireyler, bir emtianın veya hizmetin mülkiyetine kalıcı olarak sahip olmak yerine, ihtiyaç anında ve arızı olarak sahip olmayı tercih etmektedir. Böylece söz konusu unsurları satın almak için büyük bir maliyete katlanmayacaklardır (Gesing, 2017,s.3). 2019 yılının sonlarına ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde tüm dünyayı etkisi altına alan küresel salgın, dijital ekonominin, aynı zamanda paylaşım, gig ve platform ekonomilerinin, gelişiminde bir milat haline gelmiştir. Bahse konu dönemde salgın hastalığın yayılmasını önlemek adına uygulanan kısıtlama tedbirleri, ekonomik iş yapma modellerinin büyük oranda çevrim içine kaymasına neden olmuştur.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi birbirleriyle etkileşim içerisindedir. Paylaşım ekonomisi, platform ekonomisi aracılığıyla organize edilebilir ve gig ekonomisi aracılığıyla uygulanabilir. Örneğin, bir platform aracılığıyla kullanıcılar kendi aralarında kaynak ve hizmet paylaşabilirler. Yine aynı şekilde gig çalışanları da bu platformlar aracılığıyla kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu üç model birbirini tamamlayarak yeni iş olanakları ve ekonomik etkileşim sağlar.

Paylaşım ekonomisi, insanların kaynaklarını, becerilerini ve deneyimlerini diğer insanlarla paylaşarak daha sürdürülebilir ve dayanışmacı bir ekonomik model oluşturmaya çalıştığı bir ekonomik sistemdir. Bu modelde insanlar arasında paylaşım, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma temel prensiplerdir. Gig ekonomisi ise, bireylerin belirli bir işi ya da hizmeti belirli bir süre için yaparak gelir elde ettiği ekonomik bir modeldir. Bu modelde genellikle platformlar aracılığıyla bireylerle işverenler veya müşteriler arasında bağlantı kurulur. Paylaşım ekonomisi, insanların varlık ve becerilerini paylaşma eğiliminde olduğu bir ekonomik model olarak giderek yaygınlaşmaktadır.

Platform ekonomisi ise, çeşitli platformların (örneğin Uber, Airbnb, Upwork gibi) kullanıcılarına hizmetler sunarak iş yapma ve gelir elde etme imkanı sağladığı bir ekonomik modeldir.

Bu üç ekonomik model arasında üzerinde durulması gereken önemli bir etkileşim söz konusudur. Paylaşım ekonomisi, insanların kaynaklarını ve becerilerini platformlar aracılığıyla paylaşmalarını teşvik ederken, gig ekonomisi de insanların bu platformlar aracılığıyla gelir elde etmelerine olanak sağlar. Platform ekonomisi ise, paylaşım ekonomisinin ve gig ekonomisinin büyümesini ve yayılmasını destekleyen bir altyapı

sağlar. Bu nedenle, bu üç ekonomik model birbirleriyle birlikte işleyerek daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik sistem oluştururlar.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi son yıllarda hızla büyüyen ve gelişen ekonomik modellerdir. Bu modeller, teknolojik ilerlemeler, dijital platformların yaygınlaşması ve insanların değişen tüketim alışkanlıkları gibi faktörlerin etkisiyle büyük ilgi görmektedir.

Paylaşım ekonomisi, insanların varlık ve becerilerini paylaşma eğiliminde olduğu bir ekonomik model olarak giderek yaygınlaşmaktadır. Airbnb gibi konaklama paylaşımı platformları, TaskRabbit gibi beceri paylaşımı platformları ve Fairbnb gibi adil paylaşım platformları, bu modelin büyümesine önemli katkı sağlamaktadır.

Gig ekonomisi ise, bireylerin serbest çalışma, uzaktan çalışma ve hizmet sunma gibi esnek iş modelleri üzerinden gelir elde ettiği bir ekonomik model olarak önemli bir büyüme göstermektedir. Freelancer, Upwork, Fiverr gibi platformlar aracılığıyla bireylerin iş bulma ve gelir elde etme imkânları artmaktadır.

Platform ekonomisi de büyük ölçüde büyümektedir. Uber, Lyft, Airbnb, Amazon ve Google gibi platformlar, tüketici ve işletmeler arasındaki bağlantıları kolaylaştırarak daha verimli bir ekonomik sistemi desteklemektedir.

Bu üç ekonomik model, kapsamı ve etkileriyle giderek daha fazla dikkat çekmekte ve geleneksel ekonomik modellere alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Bu modellerin büyüklüğü ve kapsamı, gelişmekte olan ekonomilerde ve gelişmiş ekonomilerde farklılık gösterebilir ancak genel olarak küresel olarak büyük bir etkiye sahiptirler.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi son yıllarda hızla büyüyen ve gelişen ekonomik modellerdir. Bu modeller, teknolojik ilerlemeler, dijital platformların yaygınlaşması ve insanların değişen tüketim alışkanlıkları gibi faktörlerin etkisiyle büyük ilgi görmektedir.

2.4.1. Paylaşım, Gig ve Platform Ekonomisinin Büyüklük Bakımından Sıralanması

Bu üç ekonomik model, kapsamı ve etkileriyle giderek daha fazla dikkat çekmekte ve geleneksel ekonomik modellere alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Bu modellerin büyüklüğü ve kapsamı, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerde farklılık gösterebilir. Ancak genel olarak küresel olarak büyük bir etkiye sahiptirler.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi, farklı ölçeklerde ve alanlarda faaliyet gösteren ekonomik modellerdir. Bu modellerin büyüklük açısından sıralanması ise beklentilere göre değişebilir. Ancak genel olarak şu sıralama yapılabilir:

- 1. Platform Ekonomisi:** Platform ekonomisi, diğer iki modelin üzerinde bir katman oluşturarak daha geniş kapsamlı ve büyük bir ekonomik modeldir. Büyük teknoloji şirketleri ve dijital platformlar aracılığıyla küresel çapta faaliyet gösteren platform ekonomisi, milyonlarca insanın iş yapma, hizmet alma ve mal satın alma şekillerini dönüştürmektedir. Bu nedenle platform ekonomisi genellikle kapsam bakımından en büyük olanı olarak kabul edilir.
- 2. Gig Ekonomisi:** Gig ekonomisi, platform ekonomisinin bir parçası olsa da daha belirli ve sınırlı bir alana odaklanmaktadır. Bireylerin belirli işler için serbestçe çalışması ve hizmet sunması üzerine kurulu olan gig ekonomisi, özellikle hizmet sektöründe ve dijital platformlar aracılığıyla yaygınlaşmaktadır. Gig ekonomisi genellikle platform ekonomisinin içinde yer alır ve daha spesifik bir kapsamı vardır.
- 3. Paylaşım Ekonomisi:** Paylaşım ekonomisi, daha bireysel ve lokal ölçekte faaliyet gösteren bir ekonomik modeldir. İnsanların varlıklarını ve becerilerini paylaşarak dayanışma ve işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan paylaşım ekonomisi, genellikle platform ekonomisi ve gig ekonomisine göre daha sınırlı bir kapsama sahiptir.

Bu sıralama genel bir perspektiften yapılmış olup, her bir ekonomik modelin detaylarına göre değişebilir. Her üç model de birbirini etkileyen ve destekleyen unsurlara sahip olduğundan, kaplamsal büyüklük açısından birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedirler.

2.5.Gig Ekonomisi Esaslı Dijital Platformlar

Dijital platformlara geçmeden önce dijital ekonomi kavramına kısaca yer vermenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Üzerinde uzlaşılan tam bir tanım olmasa da dijital ekonomi, “*dijital teknolojiler, dijital altyapı, dijital hizmetler ve veriler dâhil olmak üzere dijital girdilerin kullanımına dayanan veya bu girdilerle önemli ölçüde geliştirilen tüm ekonomik faaliyetleri*” bünyesinde barındıran yeni nesil bir kavramdır. Dijital ekonomi, devletin de dâhil olduğu, ekonomik faaliyetlerinde bu dijital girdileri kullanan tüm üretici ve tüketicileri ifade eder” (OECD, 2020a,s.5).

Dijital platformlar, dijital hizmetler ve ürünler tedarik eden çevrim içi teşekküllerdir. Sözü edilen bu dijital hizmetler “*hizmet aracılığıyla İnternet üzerinden etkileşime giren iki veya daha fazla farklı ancak birbirine bağımlı kullanıcı grubu (firmalar veya bireyler) arasındaki etkileşimleri*” kolaylaştırmaktadır (OECD,2019,s.21). Söz konusu etkileşimlerin kapsamında ise işgücü, ürün, (e-ticaret) veya yazılım gibi hizmet alışverişi yer alabilmektedir.

Dijital platformlar, emtia veya hizmeti dijital ortamda sağlayan çevrim içi ortamlardır. Bu platformlar aracılığıyla iki veya daha fazla ancak birbirine bağımlı kullanıcı (işletme ya da birey) grubu internet üzerinden etkileşime girerek ürün alışverişi ya da hizmet sunumunu gerçekleştirir (ILO, 2021,s.33; OECD, 2019,s.20). Bu özellikleriyle dijital platformlar, dijital ekonomilerin tamamlayıcı parçalarıdır.

Dijital platform türleri konusunda üzerinde tam bir fikir birliğine varılan objektif bir sınıflandırma hâlihazırda mevcut değildir. Buna karşılık, 2021 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayımlanan, “Dijital Emek Platformlarının İş Dünyasını Dönüştürmedeki Rolü” adlı raporda dijital platformlar sundukları hizmetlere göre aşağıdaki gibi kategorize edilmektedir (Ateş vd,2023,s.8):

- Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar,
- Kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlar,
- İki veya daha çok kategoride hizmet sunan melez dijital platformlar
- Dijital emek platformları

2.5.1.Ferdi Kullanıcılara Hizmet Sunan Dijital Platformlar

Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar, kullanıcılar arasında sosyal etkileşimin ve ekonomik anlamda trampanın gerçekleşmesine aracılık etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda söz konusu platformlar, ferdi kullanıcıların memnuniyetini artırmak için hizmetler sunar ve kullanıcı deneyimini geliştirmeye çalışırlar. Platformlar, kullanıcıların sunulan hizmetlere kolayca erişim sağlamasını hedefler. Söz konusu platformların ortaya çıkmasının gerisinde ise kullanıcıların işlerini daha hızlı ve verimli bir şekilde yapmalarını sağlamak yatar. Bu nedenle ilgili platformlarda pratik ve kullanıcı dostu ara yüzler sunulmaktadır.

Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformların kapsamında, Facebook, Twitter (X), Instagram gibi sosyal medya platformları, çevrim içi ödeme ve para transferi hizmeti

sunan Pay-Pal gibi elektronik ödeme platformları yer almaktadır. Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar kapsamında ayrıca aşağıda yer verilen platformlar da vardır:

- Netflix, Prime Video, Exxen, BluTV gibi, dizi, film, belgesel ve benzeri içeriklerle yayın hizmeti veren haber, medya ve eğlence platformları
- Gumtree, OLX, Sahibinden gibi, pek çok farklı kategoride kişilerin satış yapmasına yahut aradıkları ürünleri bulmasına olanak sağlayan araçlık platformları
- Skype, Zoom, Whatsapp gibi görüntülü, sesli yahut yazarak çevrim içi iletişim kurma hizmeti sunan iletişim platformları
- Airbnb, Modacruz gibi çevrim içi ortamda kullanıcıların taşınır veya taşınmaz eşyaları geçici olarak kullanmak üzere kiralanması hizmeti veren menkul ve gayrimenkul kiralama platformları.

2.5.2. Kullanıcılar Arasında Mübadeleyi Sağlayan Dijital Platformlar

Kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlar, kullanıcılar arasındaki trampayı kolaylaştırarak, ekonomik etkileşimleri artırır ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur. Bu doğrultuda, Alibaba, Amazon, eBay, Etsy gibi e-ticaret platformları ve Swap.com, TradeMade gibi barter platformları kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlara örnek olarak verilebilir.

2.5.3. İki veya Daha Çok Kategoride Hizmet Sunan Melez (Hibrit) Dijital Platformlar

Hibrit dijital platformlar, genellikle birden fazla kategoride hizmet sunarak çeşitli müşteri ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Bu platformlar, kullanıcılar için kolay ve entegre bir deneyim sunarak farklı hizmetlere tek bir platform üzerinden erişim sağlarlar. Böylece kullanıcılar farklı ihtiyaçlarını tek bir platformda karşılayabilirler. Hibrit dijital platformlar, ayrıca kullanıcıların tercihlerini ve davranışlarını takip ederek kişiselleştirilmiş içerik ve öneriler sunabilirler. Bu şekilde kullanıcılar daha ilgi çekici ve kullanışlı bir deneyim yaşarlar. Hibrit dijital platformlar çoğunlukla yenilikçi teknolojileri kullanarak hizmetlerini sürekli geliştirir ve kullanıcı deneyimini iyileştirmeyi amaçlarlar. Örneğin yapay zeka, veri analitiği, blok zincir gibi teknolojileri entegre ederek daha verimli ve etkili bir hizmet sunabilirler.

2.5.4.Dijital Emek Platformları

Dijital emek, bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan dijital iş yapma biçimlerinde başvurulan yeni nesil bir üretim faktörüdür. Bu yeni nesil üretim faktörü, dijital platformlarda gerçekleştirilen faaliyetlerde kullanılan işgücünü ifade eder. Dijital emek, kavramsal açıdan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak yapılan üretken ve verimli çalışmaları bünyesinde barındırır. İnternet üzerinden, “freelance” olarak da adlandırılan, uzmanlığa veya mesleki bilgiye dayalı işler yapmak, yazılım geliştirmek, dijital pazarlama faaliyetleri yürütmek ve içerik üretmek gibi faaliyetler dijital emeğe örnek olarak verilebilir.

Dijital emek, geleneksel emekten bazı noktalarda ayrılır. Bunlar; emeğin icra edildiği mekân, iş yapış şekli, üretilen ürün ve emeğin esnekliğidir. Dijital emek, dijital ortamlarda icra edilirken, geleneksel emek fiziki ortamlarda söz konusu olmaktadır. Buna bağlı olarak dijital emek çoğunlukla uzaktan ve internet üzerinden yapılabilirken, geleneksel emek sıklıkla belirli bir mekânda ve fiziksel olarak yapılabilir. Dijital emek neticesinde dijital içerikler veya hizmetler üretilirken, geleneksel emeğin üretime konu edilmesi neticesinde fiziksel bir ürün meydana gelmektedir. Son olarak dijital emek arzında esnek, belirli sınırları olmayan bir yapı mevcutken, geleneksel emek çoğunlukla bir iş akdi ile kayıt altına alınmış belirli mesai saatlerini bünyesinde barındırır.

Yukarıda yer verilen açıklamalardan dijital emeğin olmazsa olmaz unsurunun dijital platformlar olduğu çıkarımını yapmak hiç de yanlış olmayacaktır. Dijital emek ile dijital platformlar arasındaki bu etkileşim öyle bir almıştır ki, günümüzde dijital platformlar denilince akıllara ilk olarak dijital emek platformları gelmektedir.

Dijital emek platformları, platform çalışanları ve diğer işletmeler gibi “bireysel tedarikçiler” ile müşteriler arasında 'aracılık' yapmak için dijital teknolojileri kullanarak istihdamı kolaylaştırmaktadır (AB,2020,s.1). Bu özelliğiyle dijital emek platformlarında üstlenilen işler genellikle “platform işi” veya “gig işi” olarak da adlandırılmaktadır (ILO, 2021,s.33).

Dijital işgücü platformları, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen gig çalışma biçiminin en önemli bileşenlerinden biridir. Söz konusu platformlar, işverenlerle emek arz eden konumundaki serbest çalışanların veya bağımsız yüklenicilerin bir araya gelmesini sağlar. Bu platformlar, işverenlerin iş ihtiyaçlarını karşılamak için serbest

çalışanlarla iletişim kurmalarını ve işbirliği yapmalarını kolaylaştırır (Westregard, 2018,s.96; Wu ve Huang, 2024,s.200).

Gig çalışma, belirli bir projede veya görevde bağımsız olarak çalışmayı ve genellikle kısa süreliğine iş yapmayı ifade eder. Dijital işgücü platformları, bu tür çalışma modelini destekleyerek serbest çalışanların iş bulmalarını ve işverenlerin projelerini tamamlamalarını sağlar. Platformlar genellikle işçilerin yeteneklerini ve deneyimlerini listelemelerine ve işverenlerin bu yetenek havuzu içinden seçim yapmalarına olanak tanır. Bu işlevi sayesinde dijital işgücü platformları, gig çalışma ile yakın bir etkileşim içerisindedir.

Üzerinde uzlaşılan bir tasnifi olmasa da dijital platformlar; hizmet sunum biçiminin esas alındığı ekonomik yapılanma biçimi ve emek sunum biçiminin esas alındığı platformda icra edilen çalışma biçimine göre iki değişik şekilde sınıflandırılabilir (Schmidt, 2017,s.6-7).

Dijital ekonomik platformlara ait kapsayıcı nitelikli tasnife aşağıda Tablo 2.1’de yer verilmiştir. Bu tasnif yapılırken dijital ekonomik platformlarda üçlü bir sınıflandırmaya gidilmiştir. İlk kategoride, bir emtianın satışı ve/veya kullanım hakkının kiralanmasına dönük platformlar (I) ile temsil edilmektedir. İkinci kategoride dijital ve/veya geleneksel emeğin kullanıldığı dijital emek platformları (II) yer almaktadır. Dijital emek platformları hizmet sunma biçimine göre kendi içerisinde web tabanlı ve konum tabanlı olarak ikiye ayrılmıştır. Üçüncü ve son ayrımda ise genellikle en az iki tür hizmet sunumunu bünyesinde barındıran hibrit (melez) nitelikli diğer (III) platformlar bulunmaktadır.

Tablo 2.1 Dijital Platformların Tasnifi

DİJİTAL EKONOMİK PLATFORMLAR	EKONOMİK İŞLEM CİNSİ VE MAHİYETİ			UYGULAMALAR (Örnek Uygulamalar)		
	I - ÜRÜN SATIŞ VEYA KULLANIMI	I/1- MADDİ ÜRÜN	Satış	Amazon eBay n11 GetirYemek	Mercado Libre Yemek Sepeti etsy	Alibaba Trendyol Getir Hepsiburada
Kiralama / Kullanma			Airbnb Uber Lyft	Martı Homestay Bolt	Makemytrip Ola	
I/2- HİBRİT (Çoklu hizmet ve/veya ürün platformları)		Jumia	Gojek	Grab		
I/3- GAYRİ MADDİ ÜRÜN		Satış	App-Store	Google Play Store	Aptoide	
		Kiralama / Kullanma	App-Store Netflix	iTunes	Spotify	
I/4- DANIŞMA ve ARACILIK		Üretim Pazarı ve Analitiği	AnyFactory	Laserhub	Xometry	
		Tarım Pazarı ve Analitiği	Agri Marketplace	FarmCrowdy	Ninjacart	
		Finansal Borç ve Analitiği	Ant Group	Avant	Nummo	
II- HİZMET SUNUMU (DİJİTAL EMEK PLATFORMLARI)		II/1- WEB TABANLI ÇALIŞMA (Bulut Çalışma)	Serbest ve Yarışmaya Dayalı Çalışma	Upwork Kabanchik	Freelancer Jovoto	99designs Quirky
			Rekabetçi Programlama	Codeforces	HackerRank	Topcoder
			Tıbbi Danışma	1Doc3	DocOnline	MDLive
			Mikro Görev İçerikli Kalabalık Çalışma	Amazon Mturk Microworkers	Clickworker	Crowdfunder
		II/2- KONUM TABANLI / GEÇİCİ YEREL ÇALIŞMA (Gig Çalışma)	Konaklama, Seyahat/Tatil	Airbnb	Homestay	Makemytrip
			Ulaşım	Uber Lyft	Bolt Martı	Ola BinBin
	Teslimat (Dağıtım / Kurye)		Meituan Instacart Lieferando	Rappi banabikurye	Uber Eats Trendyol Express	
	Ev Hizmeti ve Servisleri		Doit4u Helpling Armut	Task Rabbit BookMyBai Batmaid	Urban Company Kaufmich SweepSouth	
	Bakım ve Yerel Mikro Hizmetler		Care24 App-Jobber	CareLinx Streetspotr	Greymate Care	
	İLETİŞİM		Skype	Viber	Zoom	
III- DİĞER	SOSYAL MEDYA		Facebook Twitter	Youtube LinkedIn	Instagram TikTok	
	ELEKTRONİK ÖDEME		PayPal	Paystack	Paytm	
	KİTLE FONLAMA		Indiegogo Ketto	Klickstarter	Catarse	
	Diğer	Haber	Google News	BuzzFeed		
		Bilgi, Arama, İnceleme	Google Search	Yelp	Feedly	
		Reklam	OLX	Kenhoo	Gumtree	
		Flört/Sevgili	Tinder	Bumble	Happn	

Kaynak: Demirbilek, 2023, s.17

Dijital emek platformları, tüm dijital platformlar arasında en yaygın kullanılan platformların belki de başında gelmektedir. Dijital emek platformları, işverenlerin istihdam ihtiyaçlarını karşılamak için çevrim içi olarak hizmet sağlayıcılarına (emek arz edenlere) erişim sağlayan web veya konum tabanlı platformlardır. Bu platformlar, genellikle çeşitli hizmetler için “freelance çalışanları” bir havuzda toplar ve işverenlerle bu emek arz edenlerin bir araya gelmesine aracılık eder.

Dijital emek platformları sayesinde, işverenler ihtiyaçlarına uygun hizmet sağlayıcılarına kolayca erişebilmektedirler. Ayrıca iş takibi, ödeme ve iletişim gibi süreçleri dijital platformların sunduğu kolaylıklar ile etkili bir şekilde yönetebilirler. Benzer şekilde freelance çalışanlar da bu platformlar üzerinden iş arayabilir, kendilerine uygun çeşitli iş fırsatlarına ulaşabilirler.

Dijital emek platformları, yeni nesil iş modellerinin ihtiyaç duyduğu dijital işgücünün tedarik edilmesinde önemli bir görev ifa ederler. Platformlar ifa ettikleri bu vazife ile emek piyasasının işleyişi üzerinde önemli katkılar sunarlar. Hâlihazırda iki ana dijital emek platform türü bulunmaktadır. Bunlar; görevlerin çalışanlar tarafından çevrim içi ve uzaktan gerçekleştirildiği çevrim içi web tabanlı platformlar ve görevlerin emek arz edenler tarafından belirli bir fiziksel konumda gerçekleştirildiği konum tabanlı platformlardır (Schmidt, 2017,s.6).

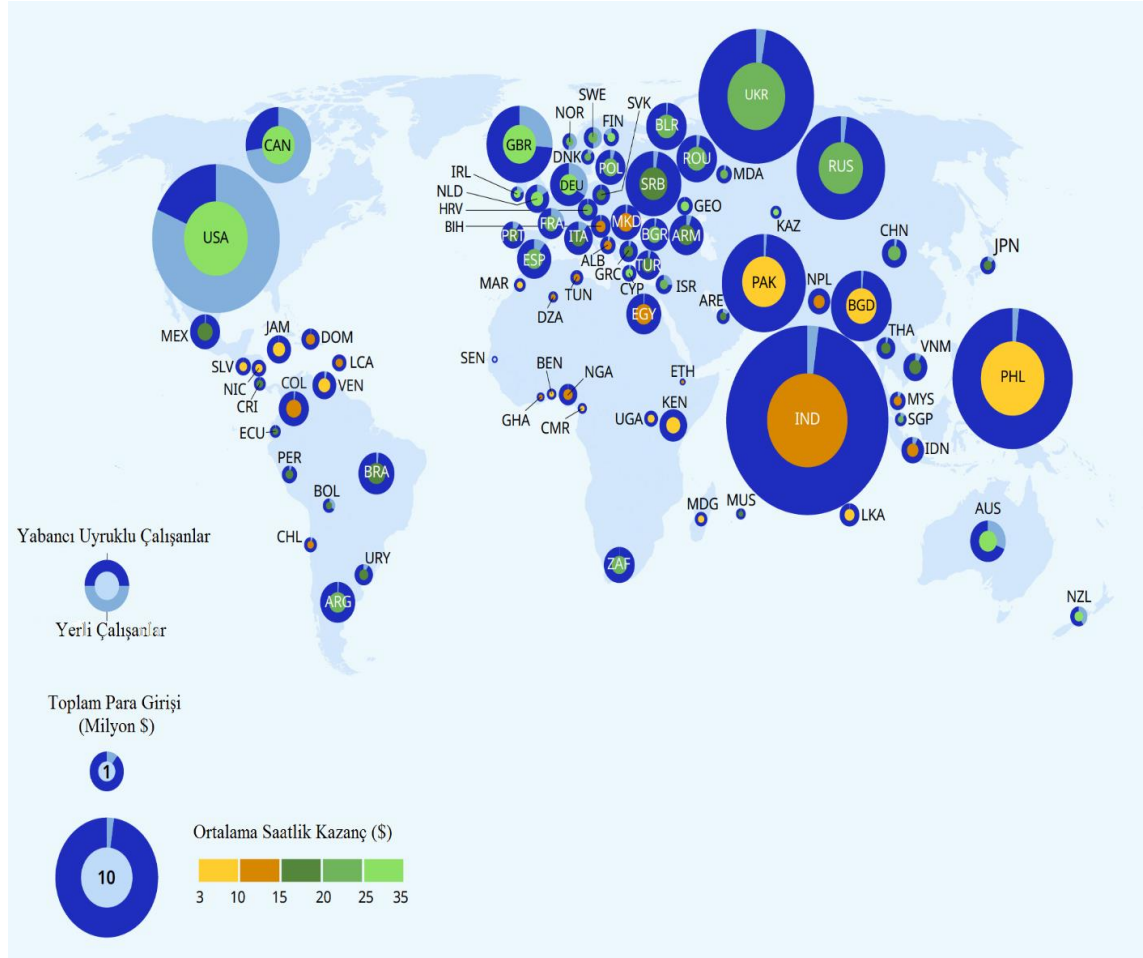
Çevrimiçi web tabanlı platformlar arasında mikro görev, serbest çalışma, yarışma tabanlı, rekabetçi programlama ve tıbbi danışmanlık platformları yer alırken, konum tabanlı platformlar arasında taksi, teslimat, ev içi, bakım ve ev hizmetleri sunanlar yer almaktadır. Çevrimiçi web tabanlı işgücü platformları hem bireysel müşterilere hem de ticari müşterilere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Örneğin, serbest çalışma ve yarışma tabanlı platformlar, çalışanların çeviriden grafik tasarıma kadar belirli görevler için müşterilerle bağlantı kurmasını sağlarken, tıbbi danışma platformları bireylerin çevrimiçi olarak doktorlardan tıbbi tavsiyelere erişmesine olanak tanır. Konum tabanlı platformlar, teknoloji kullanımı yoluyla, genellikle geleneksel işgücü piyasalarına paralel olarak faaliyet göstermeye devam eden taksi ve teslimat hizmetleri gibi çeşitli hizmetlere aracılık etmektedir. Bu türden diğer aracılık hizmetler arasında, bireysel müşterilerin evlerinde işgücü hizmetleri sunan bireysel işçilerle ev içi, bakım ve ev hizmetleri yer almaktadır (Schmidt, 2017,s.7; ILO, 2021,s.4)

Dijital emek platformlarında, geleneksel istihdam ilişkilerine dayanan işler, bağımsız yükleniciler veya serbest meslek sahipleri tarafından gerçekleştirilen yeni nesil işlere dönüşmüştür. Dijital emek platformları kullandıkları “bulut tabanlı” teknolojiler ile bağımsız yüklenici konumundaki emek arz edenleri, hizmet talep edenlerle buluşturmaktadır. Buradaki iş, çoğunlukla talep üzerine yapılmakta ve "tam zamanında" envanter sisteminin mantığı işgücü sürecine uygulanmaktadır (Vallas 2018,s.49). Dijital emek platformlarında yapılan işlerin ücretlendirmesinde, “parça başı ücret” esaslı geçerli olmaktadır. Ayrıca hizmeti ifa ile yükümlü, serbest meslek sahibi olarak tanımlanan bireyler, faaliyetlerini icra ederken kullanacakları her türlü sermaye ekipmanlarını kendilerinin sağlaması gerekmektedir (Stanford 2017,s.384).

Dijital emek platformları, işletmeler için görece düşük bir maliyetli ve bir iş akdi ile istihdam ilişkisinin doğal bir gerekliliği olan kısıtlara bağlı kalmadan emek arz edenler ile hizmet görevlerini eşleştirmektedir. Bu eşleştirme yapılırken dünyanın dört bir yanındaki dijital işgücünden faydalanılabilmektedir. İlgili işletmenin ihtiyaç duyduğu hizmet talebi, dijital emek platformları sayesinde görece daha hızlı ve daha düşük bir fiyatla tamamlanabilme olanağına kavuşmaktadır.

ILO (2021) yer verilen bir analizde dijital emek platformlarında cereyan eden işlemlerin kaynağı ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre Ocak-Aralık 2019 dönemi için büyük bir dijital emek platformundaki toplam 200.000 projeden elde edilen verilere göre platforma iletilen iş taleplerinin ağırlıklı olarak kuzey yarım küredeki işletmelerden geldiği ve işlerin yine ağırlıklı olarak güney yarım kürede bulunan dijital işgücü tarafından karşılandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu duruma aşağıda Şekil 2.2’ de yer verilmiştir.

Şekil 2.2 Örnek Dijital Emek Platformundaki İş, Kazanç Dağılımı

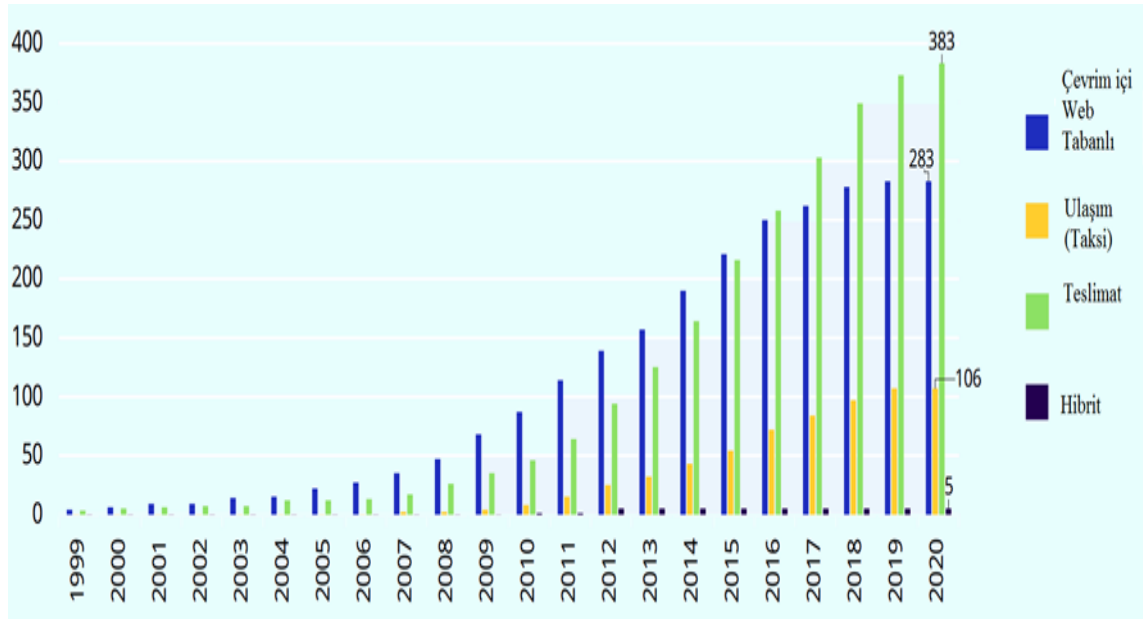
Kaynak: ILO, 2021, s.45

Şekil 2.2’de yer verilen verilere göre dijital emek platformuna iletilen iş talebinin ülke içinden mi yoksa yurt dışından mı geldiğini göstermektedir. Şekilde yer verilen balonun boyutu, ülkeye gelen milyon \$ cinsinden ticaret girişini, farklı bir söylemle iş hacmini göstermektedir. Toplanan veriler, iş talebinin büyük ölçüde Avustralya, Kanada, Almanya, Yeni Zelanda, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda ve ABD’den geldiğini göstermektedir. Platforma iletilen bu iş talebinin büyük bir kısmı, başta toplam pazarın neredeyse yüzde 20’sini oluşturan Hindistan (26 milyon \$), Filipinler (16 milyon \$) ve Ukrayna (13 milyon \$) olmak üzere gelişmekte olan ülkelerdeki iş gücü tarafından karşılanmaktadır.

ILO (2021:44)’de yer verilen bilgilere göre, dijital platformlar aracılığıyla dış kaynak kullanımına ilişkin tablo 2013 yılına kıyasla değişmemiş olmasına karşın, dış kaynak

kullanımı işlem hacmi anlamında artmıştır. Ayrıca hemen hemen tüm ülkelerde, dijital emek platformlarında dış kaynak kullanan yerleşik işverenlerin payı da artış eğilimindedir. Dolayısıyla, dijital işgücü platformları küresel ölçekte rağbet görmektedir. İşletmeler, daha düşük fiyat ve ücret seviyelerine sahip yerlerdeki platform çalışanlarıyla çalışarak bir yandan istihdam olanakları sağlarken diğer yandan maliyetlerini daha da düşürebilmektedir.

Şekil 2.3 Yıllar İtibariyle Küresel Ölçekte Aktif Dijital Emek Platform Sayıları

Kaynak: ILO, 2021,s.47

Yukarıda, Şekil 2.3'te yıllar itibariyle küresel ölçekte aktif dijital emek platformu değişimi gözlenmektedir. Buna göre gerek çevrim içi web tabanlı gerekse konum tabanlı dijital işgücü platformlarının sayısı geçmiş on yılda hızla artmıştır. Çevrim içi web tabanlı platformlara (mikro görev, serbest ve rekabetçi programlama) ve taksi ile teslimat sektöründeki konum tabanlı platformlara bakıldığında, Ocak 2021 döneminde küresel olarak faaliyet gösteren en az 777 aktif platform bulunmaktadır. Bu platformdan, 383 tanesi, teslimat sektöründe faaliyette olup, toplam içinde ilk sırada yer almaktadır. Teslimat platformlarını, 283 platform ile çevrim içi web tabanlı platformlar takip etmektedir. Taksi platformları ise 106 ile üçüncü sıradadır. Taksi, teslimat ve e-ticaret gibi çeşitli hizmetlerden en az ikisini birlikte sunan hibrit (melez) platform sayısı ise 5'tir. Çevrim içi web tabanlı platformlar arasında çoğunluğu serbest çalışan platformlar (181)

oluştururken, daha az sayıda mikro görev (46), yarışma tabanlı (37) ve rekabetçi programlama (19) platformları bulunmaktadır (ILO,2021,s.46).

Şekil 2.3' te dikkat çeken diğer önemli bir husus ise 1999 ve 2000'li yılların başlarında sayı bakımından oldukça az olan platformlar, 2008 küresel krizi ile birlikte deyim yerindeyse atağa kalkmış durumdadır. 2016 yılına kadar teslimat platformlarının sayısı, çevrim içi web tabanlı platformların gerisindeyken 2016 yılı birlikte onları geride bırakmıştır. Dikkat çekici yükseliş sergileyen diğer bir hizmet platformu ise ulaşım (taksi)dır. Yine küresel kriz sonrasında bu platform sayılarında hatırı sayılır yükselişler gözlemlenmektedir. Geleneksel taksi ve teslimat hizmetlerine alternatif olarak ortaya çıkan bu yeni nesil taksi ve teslimat platformlarının yükselişinde dijital teknolojilerin sağladığı kolaylıklardan kaynaklanan rekabetçi fiyatın önemli bir katkısı olabilir.

2.6.Freelance Çalışmadan Dijital Göçebelere Giden Süreç

Bilişim teknolojilerinde ortaya çıkan radikal gelişmeler, hayatın hemen her alanında köktenci değişimlere ortam hazırlamıştır. Ticaret hayatındaki iş yapma modellerinden, çalışma hayatındaki istihdam biçimlerine kadar yeni ve farklı oluşumlar vücut bulmaya başlamıştır. Bu yeni oluşumlara ekonomik konjonktürde ortaya çıkan istikrarsızlıklar ve dalgalanmalar da eklenince iş yapma ve istihdam şekillerinde ortaya çıkan değişim hareketi boyut atlamıştır.

Böylece gerek devletin de içinde olduğu işverenlerin gerekse de çalışanların gündem maddelerinin arasına “esnek çalışma” kavramı dâhil olmuştur. Esnek çalışma, emek arz eden konumundakilerin, görevlerini hangi zaman aralığında, ne kadar sürede ve hangi mekanda yerine getireceklerini belirleyen kararları alabilme serbestliği (Hill vd., 2001s. 50) olarak tarif edilebilir.

Günümüzde esnek çalışma modelinin pek çok uygulama biçimi vardır. Esnek çalışma biçimlerinin neredeyse tümünde bulunan müşterek özelliği, geleneksel istihdam tipinden zaman kıstasına göre kısa ve mekân kıstasına göre esnek olmasıdır (Yalçın ve Başol, 2020,s.77). Dijital ekonomi ve dijital platformlarla gündeme gelen freelance çalışma ise üzerine kurulu olduğu mimari yapı sayesinde esnek çalışma modellerinin bu müşterek özelliğini bünyesinde taşımaktadır. Aşağıda yer verilen Tablo 2.2'de bazı temel esnek çalışma modellerine kısaca yer verilmiştir.

Tablo 2.2 *Esnek Çalışma Modelleri Özeti*

Evden Çalışma (Telecommuting)	Bir çalışanın, günlük çalışma süresinin en azından bir kısmını, işyeri haricindeki bir mekândan uzaktan bir şekilde tamamlamasıdır (Wang vd., 2020,s.609).
Uzaktan Çalışma (Remote work)	Bir tüzel kişiliğin, evvelce tespit edilmiş mesai saatlerini hiç olmazsa küçük bir kısmını, çeşitli bilgi ve teknoloji olanaklarını kullanarak işyerinden farklı bir yerde uzakta (çoğunlukla evden) çalışmayı bünyesinde barındıran bir çalışma modelidir (Allen vd., 2015,s.40).
Yarı Zamanlı Çalışma (Part-time work)	Standart bir tam zamanlı çalışma programdan daha düşük mesai saatlerine dönük çalışma biçimidir (Wheatley, 2017,s.568).
İş Paylaşımı (Job sharing)	Geleneksel tam zamanlı bir istihdam ilişkisinden ayrıksı olarak tam zamanlı bir işin iki veya daha çok işçi tarafından paylaşılarak yerine getirilmesidir (Blomeyer, 1994,s.204)
Geçici Çalışma (Temporary work)	Bir işveren ile çalışan arasında belirli bir süre veya belirli bir proje için oluşturulan istihdam ilişikisidir (Felfe vd., 2008,s.82).
Sıkıştırılmış Çalışma Haftası (Compressed work week)	Normal haftalık mesai süresinin daha az gün olarak aynı toplam mesai süresini verecek biçimde yeniden belirlenmesidir (Lewis, 2003,s.2).
Freelance (Gig çalışma)	Sadece bir işverene tam zamanlı emek arz etmek yerine, bağımsız yüklenici olarak, proje esaslı olarak birden çok emek talep edene hizmet sunmayı benimseyen esnek istihdam biçimidir (Cripe, 2016,s.30;Vallas ve Schor, 2020,s.275).

Tablo 2.2’den de görüleceği üzere freelance çalışma, esnek çalışma modelleri arasında yer almaktadır. Esnek çalışma, çalışanların işlerini istedikleri zaman ve istedikleri yerde yapabilmelerine olanak tanıırken, freelance çalışmada ise çalışanlar belirli bir şirkete bağlı kalmadan bağımsız yüklenici sıfatıyla iş yapabilmektedirler. Bu noktada bazı şirketler hem kendi çalışanları için esnek çalışma modelini benimseyebilmekte hem de proje bazlı belirli bir işin yapılması amacıyla şirket dışından freelance çalışma hizmeti alabilmektedir. Şirketler bu şekilde bir çalışma modeliyle birlikte etkili ve verimli bir istihdam süreci işletebilmektedirler.

Esnek çalışma ve freelance çalışma arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. İkisinde de çalışanlar belirli bir işverene bağlı olmadan kendi çalışma programlarını belirleyebilirler ve genellikle işlerini ofis dışından, evden veya herhangi bir mekândan yapabilirler. Ayrıca, hem esnek çalışma hem de freelance çalışma genellikle proje bazlı veya dönemsel olarak yapılan işlerde tercih edilmektedir.

Her iki çalışma modeli de genellikle işçiye daha fazla özgürlük ve kontrol sağlar. İşçiler, kendi çalışma saatlerini ve koşullarını belirleyebilirler ve işlerini istedikleri şekilde yapabilirler. Ayrıca, hem esnek çalışma hem de freelance çalışma genellikle daha fazla iş tatmini ve özgüven getirebilir. Zira işçiler bu atipik çalışma modellerinde kendi kendilerini yönetir ve işlerinin sonuçları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurlar.

Esnek çalışma ve freelance çalışmanın işveren bakımından bazı kazanımları olabilir. Şirketler, proje bazlı çalışarak ihtiyaç duydukları zaman ve becerilere sahip çalışanları kolayca işe alabilir ve istedikleri zamanda işbirliklerini sonlandırabilirler. Bu da işverenlere daha fazla esneklik ve maliyet avantajı sağlayabilir.

2.6.1. Kavramsal Açıdan Freelance Çalışma

Freelance çalışma biçimi, internetin ve dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkmış yeni nesil bir çalışma modelidir. Freelance deyimine, ilk kez Sir Walter Scott'un 1819 yılında kaleme aldığı "Ivanhoe" adlı eserinde "free lance" olarak yer verilmiştir. Romanda "free lance" deyimini bir İngiliz lordun paralı askerlerini anlatmak için kullanılmıştır (Scott, 1819). Günümüz modern anlamındaki "freelancer" sözcüğünün kullanımı ise 1970'li yıllara rastlamaktadır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından yüksek teknoloji endüstrisinde çalışan mühendislerin projelerin sona ermesiyle işsiz kalmaları sorununu çözmek amacıyla "Freelance Project Work Program" adı verilen bir kariyer programı başlatılmıştır. Bu program, mühendislerin serbest çalışma yoluyla projelere dâhil olmalarını ve fikirlerini satmalarını teşvik etmiştir. Sözü edilen program, freelance çalışmanın yaygınlaşmasına ve freelance kavramının daha geniş bir anlamda kabul görmesine katkıda bulunmuştur. Bahsedilen kariyer çalışmaları, freelancerların kendilerine verilen vazifeleri ifa ederken sınır tanımamalarından esinlenerek, freelancerların "Sınırları Olmayan İşçi (Borderless Workers)" biçiminde literatüre giriş yapmasına neden olmuştur (Rawat,2021,s.253; Tams ve Arthur,2010,s.630; Hudek vd., 2020,s.57).

Freelance çalışma veya freelancer çalışanlar, literatürde oldukça değişik biçimlerde tarif edilmektedir. Söz konusu tanımlamalara; “*kendi işinde çalışan (serbest meslek erbabı) (Self-employed)*”, “*bağımsız tüccarlar (sole traders)*”, “*kendi nam ve hesabına çalışanlar (Own-account worker)*”, “*bağımsız yükleniciler (independent contractors)*”, “*Bağımsız Profesyoneller independent professionals (IPros)*” (McKeown,2015,s.103) ile “yalnız profesyoneller (lone professionals)” (Leighton ve McKeown, 2015,s.120) örnek verilebilir.

“Freelance” söylemi ile AB’ de “bağımsız profesyoneller”, “geçici işçiler” veya “yükleniciler”, ABD’de “bağımsız işçiler”, Avustralya’da “kendi hesabına çalışanlar”, küresel ölçekte ise “serbest çalışan işçiler” kastedilmektedir. Türkiye’de ise “freelance” çalışmaya denk gelen kanuni bir tanımlama mevcut değildir (İlyas,2022,s.18). Bu nedenden ötürü çalışmada kavramın orijinal hali olan “freelancer” söylemine yer verilmektedir.

Freelance çalışma, yalnızca bir işveren namına bir iş akdi ile tam zamanlı emek arz etmek yerine, özerk bir biçimde çalışmayı ve proje esaslı olarak birden daha fazla emek talep edenlere hizmet sunmayı bünyesinde barındıran atipik bir çalışma biçimidir. Freelance çalışma, emek arz edenlerin hizmet programları, hizmet ifa yeri ve yüklendiği projelerin cinsi üzerinde otokontrole olanak tanıyarak çalışmanın esnek bir yapıya bürünmesine ortam hazırlamaktadır. Freelance çalışma, çoğunlukla iş hayatı ile özel hayatı arasında denge kurarak, kendi kendinin patronu olmak veya mekân kısıtı olmadan farklı bir iş deneyimi yaşamak isteyen bireyler için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar ve bilişim teknolojilerinde meydana gelen iyileşmelerle sayısı giderek artan çevrim içi platformlar, proje bazlı işlere olan talebi arttırmış ve freelance çalışmanın revaç bulmasına meydan vermiştir (Öztuna, 2017,s.118-119; Vallas ve Schor, 2020,s.275).

2.6.2.Freelance Çalışma

Dijital teknolojilerin sunduğu kolaylıklar sayesinde bireyler, istedikleri yerden çalışma olanağına sahip olmuştur. Ayrıca dijital platformlar sayesinde hizmet talep edenler ve emek arz edenler rahatlıkla buluşabilmektedirler. Bu doğrultuda freelance çalışma modeli, bilindik istihdam modellerine bir alternatif teşkil etmektedir. Bağımsız yüklenici konumundaki emek arz edenler, diledikleri projeleri tercih edebilir, mesai saatlerini bizzat kendileri saptayabilir ve çoğunlukla aynı anda birden çok işverenlerle çalışabilirler.

Böylelikle freelancer çalışanlar bir yandan iş-özel yaşam dengesini kurmakta, diğer yandan da daha geniş bir iş portföyü elde edebilmektedirler. Freelance çalışmada, bir işyerinde mevcut olan kurallara boyun eğme ve çalışma düzenine uyma gibi gereklilikler söz konusu değildir (Çiğdem ve Erdoğan, 2019,s.158).

Freelance çalışma biçimi, özellikle yaratıcı sektörlerde, teknoloji alanında ve dijital pazarlama gibi alanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir. İnsanların kendi yeteneklerini sergileme fırsatı buldukları ve kendi işlerini yarattıkları bu model, gelişen teknolojiyle birlikte daha da popüler hale gelmektedir.

Freelance çalışma kavramı, çok çeşitli faaliyetlere atıfta bulunmak amacıyla da kullanılmaktadır. Tablo 3'te yer verildiği üzere freelance çalışma kavramı yerine birçok alternatif kullanılabilir. Bu ise freelance çalışmanın belirgin bir ayırt edici özelliğinin olmadığı hususunu gündeme getirmektedir. Freelance çalışma modelini benimseyen emek arz edenler, bir işverene ve iş akdine bağlı olmadan çalışırlar. Freelance iş gücü arzı özünde proje bazlı, devamlılık arz etmeyen, önceden belirlenmiş bir vazife için icra edilen çalışma modelidir. Freelance çalışma biçiminde emek arz edici konumunda olanlar, sahip oldukları profesyonel özellikli becerilerini belirlenen ücret karşılığında sunmaktadırlar (Platman, 2004,s.577; Kitching ve Smallbone, 2012,s.75).

Freelance çalışma modelini benimseyenlerin yaptığı işler incelendiğinde, çoğunlukla uzmanlık gerektiren profesyonel nitelikli işler olduğu görülecektir. Bu bağlamda freelancerlar, metin yazarlığı, grafik tasarım, websitesi geliştiriciliği, yazılım analistliği, programlama, teknik müşavirlik gibi teknik bilgi içeren çeşitli hizmet kollarında faaliyettedirler (Shevchuk ve Strebkov, 2021,s.24). Freelancer çalışanlar, iş yeri dışındaki farklı bir mekândan emek arz edebilmekte ve ayrıca eşanlı olarak birden çok müşterinin yer aldığı bir portföye sahip olabilmektedirler (Akhmetshin vd., 2018,s.5). Freelance çalışmaya günden güne artan rağbetin altında yatan unsurlardan belki de en önemlisi, freelance çalışmayı benimseyenlerin kendi ajandalarını oluşturabilmeleri ve asıl çalışmak istedikleri projeleri tercih edebilmeleri nedeniyle sahip oldukları iş tatminidir (Ferguson, 2018,s.12). Ek olarak, freelance çalışma modelini benimseyen hizmet arz ediciler, icra ettikleri faaliyetler için çoğunlukla klasik bir istihdam ilişkisindeki ücrete göre daha yüksek ücretler belirleyebildikleri için, görece daha fazla para elde etme şansını yakalayabilmektedirler (Karataban, 2021,s.105). Buna karşılık, freelance çalışmayı tercih edenler, proje bazlı işleriyle ilgili olarak geniş bir sorumlulukları olduğu için müşteri

portföyünü genişletmek ve mevcut satın alma güçlerini korumak gibi güçlüklerle de mücadele ederler (Veijola, 2021,s.13; Karataban ve Ekiz-Gökmen, 2022,s.261). Freelance çalışma modeli, proje temelli ücret sistemi ve iş-yaşam dengesini kurmak isteyen bağımsız yükleniciler için hatırı sayılır fırsatlar sunmakta ve böylece oldukça rağbet görmektedir (Öztuna, 2017,s.118).

2.6.3.Freelance Çalışmanın İlişkili Olduğu Kavramlar

Freelance çalışma, dijital teknolojide meydana gelen ilerlemelere bağlı olarak, yeni kavramlarla etkileşim halindedir. Yaşanan bu etkileşim çoğu zaman kavramların birbirleri yerine kullanılmasına ve kavram kargaşasının yaşanmasına ortam hazırlamaktadır. Öyle ki bazı kavramlar günümüzde freelance çalışmanın yerine kullanılmaktadır. Aşağıda Tablo 2.3'te freelance çalışma ile benzer anlamlarda kullanılan kavramlara yer verilmiştir.

Tablo 2.3 Freelancer Yerine Kullanılan Alternatif Kavramlar

Bağımsız Yüklenici (Independent Contractor)	Hizmet talep edenlere, emek arz etmesine rağmen çalışan olarak kabul görmeyen işgücüdür (Burke ve Cowling, 2015,s.8).
Uzaktan Çalışan (Remote Worker)	İşyeri haricindeki, ev veya farklı bir mekândan, bazı dijital teknolojik araçlar sayesinde uzak bir konumdan çalışmaktır (Braesemann vd, 2022).
Serbest Çalışan (Freelancer)	Bir iş akdine bağlı olarak değil, proje bazında çalışıp hizmet sunan çalışanlardır (Jang,2017,s.78).
Kendi Hesabına Çalışan (Solopreneur)	Yalnızca kendi nam ve hesabına çalışan tek kişilik girişimcilerdir (Patagundi vd.,2017,s.354).
Gig Çalışanı (Gig worker)	Genellikle çevrimiçi platformlar aracılığıyla proje bazında birden fazla müşteri için çalışan kişidir (Watson vd.,2021,s.332).
Serbest Meslek Sahibi (Self-employed)	İşini bizzat kendisi idame ettiren veya müşterilerine bir işverenden bağımsız olarak hizmet veren kişidir (Baitenizov vd., 2019,s.4).
Danışman (Consultant)	Belirli konularda danışanlarına yol gösteren ve strateji oluşturan uzman kişilerdir (Kazi vd., 2014,s.2).
Dijital Göçebe (Digital Nomad)	Dijital teknolojilerle donatılmış, 'her zaman, her yerde' anlayışıyla bir işyeri olmaksızın dünyanın farklı bir yerinden çalışıp, ikamet edebilen profesyonellerdir (Hannonen, 2020,s.337)
Portföy Çalışma (Portfolio Working)	Çoğunlukla serbest meslek sahibi veya freelance çalışma modelini benimseyenlerin eşanlı olarak birden fazla işte görev ifa etmeleridir (Pehkonen, 2013,s.5).
E-lancer	Dijital mecralarda bağımsız yüklenici veya serbest çalışan olarak emek arz eden bireylerdir (Singh ve Finn, 2003,s.403).

Tablo 2.3'ten de görüleceği üzere freelance çalışma modeli ile ilgili bir kavram kargaşası mevcuttur. Tabloda yer alan kavramların birçoğu freelance çalışma modeli esastır. Üzerinde önemli durulması gereken diğeri bir husus ise çalışma konumuzu da oluşturan dijital göçebelerin, freelance çalışma ile olan etkileşimidir.

Freelance çalışma biçiminden dijital göçebelere giden süreç bireylerin genellikle işlerini fiziksel ofis ortamından dijital ortama taşınması ve daha fazla esneklik, özgürlük elde etmek istemesiyle gerçekleşmektedir. Bu süreç genel olarak şu adımları içerebilir:

1. Belirli bir gelir kaynağı oluşturma: Freelancer çalışma modeli ve dijital göçebelerin de içinde bulunduğu pek çok çalışma modelinin oluşumunda ana gaye bir gelir kaynağı yaratmaktır. Bu doğrultuda bireyler, sabit bir iş, serbest meslek ya da başka bir gelir kaynağı oluşturma çabası içerisindeyler.
2. Dijital becerilerin geliştirilmesi: Dijital göçebeler çoğunlukla internet üzerinden çalıştıkları için, dijital becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Bu, web geliştirme, içerik yazma, dijital pazarlama gibi becerileri içerebilir.
3. Uygun bir iş ortamı oluşturma: Dijital göçebeler, genellikle yerleşik oldukları mekânda ya da seyahat ettikleri yerlerde hizmet arz ederler. Çalışma yaşamında esnek olma fikrinden hareketle dijital göçebeler için, verimli bir çalışma ortamı oluşturmak önemlidir.
4. İş arama ve müşteri portföyü oluşturma: Dijital göçebeler ekseriyetle dijital tabanlı, freelance platformlarda iş ararlar ve kendi müşteri portföylerini oluştururlar. Bu adım, çevrim içi pazarlama, network (ağ) oluşturma ve freelance iş ilanlarına başvuru gibi aktiviteleri içerebilir.
5. Seyahat planlama ve uyum: Dijital göçebeler, genellikle hem seyahat edip yeni yerler, kültürler keşfetmek isteyen, hem de “her zaman her yerde” anlayışı ile buldukları yerde çalışarak hayatlarını idame ettiren bireylerdir. Bu nedenle, seyahat planlaması yapmak ve işlerini seyahat ettikleri yerlere uyumlu hale getirmek dijital göçebeler bakımından önemlidir.
6. Gelir Yönetimi ve Finansal Planlama: Dijital göçebeler, çoğunlukla gelirlerini çeşitlendirmek ve maddi bakımdan güvende olmak için etkili bir gelir yönetimi ve finansal planlama yapmak durumundadırlar. Zira dijital göçebelerin düzenli bir gelir kaynağı yoktur. Elde ettikleri gelir dalgalı bir seyir izleyebilmektedir.

Freelance çalışmadan dijital göçebelere evrilen süreç, bireyin kişisel tercihlerine ve hedeflerine bağlı olarak değişebilir. Buna karşılık çoğu durumda dijital göçebelik bünyesinde daha fazla özgürlük, esneklik ve seyahat olanağı ile çalışmayı bünyesinde barındırır. Bu süreçte, iş bulma, seyahat planlama, finans yönetimi ve uygun bir çalışma ortamı oluşturma gibi adımlar kritik öneme sahiptir.

3.DİJİTAL GÖÇEBELER

3.1.Kavramsal Çerçeve

Dijital göçebelerin kavramsal çerçevesini çizmeden önce terminoloji ile ilgili bazı hususlara yer vermenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Böyle bir terminolojik ayrıma yer vermenin gerisinde göçebe ile benzer anlamlarda kullanılan ancak farklı şeyleri ifade eden yerleşimci, göçmen gibi kavramların ne anlama geldiğini vurgulamak yatmaktadır. Zira bahse konu kavramlar, yabancı literatürden Türk diline çevrilmekte ve bir kavram kargaşasına meydan verebilmektedir. Yapılacak bu tanımlama ile çalışma konumuzu oluşturan “dijital göçebeler” yerine neden dijital göçmen veya dijital yerleşimci kullanılmayacağı belirginleşebilecektir.

Yerleşimciler belirli bir mekânda sabit bir şekilde yaşar ve hayatlarını idame ettirirler. Buna göre günümüz dünyasında yaşayan insanların çoğu yerleşimcidir. Göçmenler ise kalıcı olarak ya da uzun bir süreliğine yeni mekânlara taşınan insanlardır. Doğup büyüdüleri kültürden farklı, sabit yerlerde yaşar ve çalışırlar. Örneğin, gurbetçi olarak ifade edilebilen modern "expat" işçiler göçmendir ancak göçebe değildir (Schlagwein, 2018b,s.1).

Göçebeler ise çeşitli nedenlerle sık sık farklı yerlere taşınan insanlardır. Geleneksel anlamda göçebelerin temel motivasyonları, yiyecek temin etmek, sürüleri için otlak bulmak veya farklı faaliyetlerle geçimlerini sağlamaktır. Göçebeleri ve göçmenleri tanımlamada gri bir bölge olsa da, göçebeler bir yaşayış biçimi olarak daha sık hareket eder veya sürekli yer değiştirirler (Bulut,2021,s.1695; Thompson, 2018,s.3).

Prensky tarafından bahsedilen “dijital yerli” kavramına da burada yer vermenin olumlu olacağı değerlendirilmektedir. Yeni bilgi teknolojilerine ehil ve yatkın olan kuşak “dijital yerli” olarak isimlendirilmiştir. Bu doğrultuda 1980 öncesi doğumlular ve bilgi teknolojileriyle görece daha geç tanışan kuşak ise “dijital göçmenler” olarak ifade edilmiştir (Prensky, 2001,s.1).

Geleneksel anlamda göçebeler, türlü şartlar doğrultusunda, sahip oldukları hayvanlar ve eşyalarıyla mekân değiştiren, sabit bir ikameti olmayan birey topluluğu şeklinde tanımlanabilir. Göçebeler, ekseriyetle çadır gibi taşınabilir barınaklarda yaşayıp, büyükbaş veya küçükbaş hayvanlarını, ilgili meslek faaliyetlerini de beraberlerinde götürürler (Dilay ve Onur-Erman: 2024,s.34).

Geleneksel göçebe kültüründe yer değiştirme şekillerine göre, yatay ve dikey göçebelik olmak üzere iki çeşit göçebelik mevcuttur (Aksoy, 2020,s.199). Tam göçebelik olarak da adlandırılan, yatay göçebelik; uzun menziller arasında cereyan eden, genellikle çöl bölgelerinde geçimini devecilikle sağlayan veya şehir ve kasabaların yakın çevresinde küçükbaş hayvancılığı benimseyen topluluklarda rastlanılan göçebelik türüdür (Aksoy, 2001,s.94). Dikey göçebelik ise, sıcak yaz döneminde yüksek rakımlardaki serin yaylalara, meralara, soğuk kış mevsiminde kışlaklara hareket etmek biçimindeki göçebeliktir (Dilay ve Onur Erman: 2024,s.35).

Yerleşik hayata geçiş ile azalmaya başlayan göçebelik, evrimsel açıdan başka bir görünüme bürünerek kendinden farklı bir biçimde yeniden söz ettirmektedir. Dijital teknolojilerde meydana gelen baş döndürücü ilerlemeler, küreselleşme, artan internet kullanımı ve buna bağlı olarak akıllı telefon kullanımında kaydedilen artış, inovatif ticaret modellerinin oluşmasına, ekonomik ajanların davranışlarının dijitalleşmesine ve iş yaşamında atipik çalışma modellerinin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Gelineen noktada göçebelik kültürü de dijitalleşmeden nasibini almış ve çağın fenomen kavramlarından olan “dijital göçebeliğin” sahne almasını sağlamıştır. Dijital göçebelik, yeni nesil bir çalışma modeli olmasının yanında aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Bu yaşam biçimini benimseyenlerin sayısında son dönemlerde meydana gelen göz kamaştırıcı artış ise dijital göçebeliğin toplumsal bir sınıfa doğru evirmektedir.

Dijital göçebelik söylemi ilk kez 1997 yılında Tsugio Makimoto ve David Manners tarafından kaleme alınan aynı adı taşıyan “Digital Nomad” adlı eserde kullanılmıştır. Kitapta, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin, çalışma modellerinde köklü değişiklikler yaratabileceği ve bunun da bireylerin hayat tarzlarında köktenci değişiklere yol açabileceği öngörülmüştür. Buna karşılık kavramla ilgili öncül örnekler o zamandan önce de mevcuttu (Roberts 1984). Hatta Marshall McLuhan’ ın 1962 ve 1964 yıllarında kaleme aldığı eserlerinde kavramsal tahminlerin yapıldığı görölmektedir. Dijital göçebeliğin daha geniş kökleri sırt çantalı gezginlik hareketine ve aslında geleneksel göçebeliğe kadar uzanmaktadır (Schlagwein, 2018b,s.1).

Dijital göçebeler, istihdam ilişkileri çevrim içi platformlarda gerçekleşen çalışanlardır. Dijital göçebeler, mesleklerini icra etmek için bir işyerine veya fiziki ortama ihtiyaç duymazlar. Bu özelliğiyle mekânsızlar olarak da anılırlar. Dijital göçebelerin mekândan bağımsız bu yapılarına, gelişen teknolojiler sayesinde son dönemde konum bağımsızlığı

da eklenmiştir. Dijital göçebelerin iş yapış biçimlerine böylece sabit bir mekândan bağımsız çalışma opsiyonuna seyahat etme de eklenmektedir. Evrimsel açıdan ortaya çıkan bu yeni nesil göçebeliliğin kimyasında seyahat etme ve yeni kültürleri keşfetme önemli bir konumdadır. Dijital göçebelilik; kendisini oluşturan dinamikler gereğince gurbetçi olarak ifade edilebilecek modern "expat" işçiler, vazifeleri gereği yolculuk edenler, seyyahlar ve serbest çalışanlardan ayrılmaktadırlar (Chevtaeva ve Denizci-Guillet, 2021). Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında belli istikametler belirleyerek iş yaşamlarını sürdüren dijital göçebeler için bölge seçiminde ana kıstaslar, söz konusu bölgenin sahip olduğu eğlence aktiviteleri ve karakterlerine uygun düşen yaşam tarzıdır (Mancinelli, 2020,s.430).

3.2.Dijital Göçebelilik

Dijital göçebeler “ofis dışından çalışma, dünya çapında yolculuk ve çoklu ikamet uygulamalarına (multi-residential practices) dayanan emsali olmayan bir yaşayış tarzı meydana getirmek için turizm, eğlence ve profesyonel etkinliklerin kaynaştırılması” olarak tarif edilmektedir (Mancinelli, 2020, s.418).

Dijital göçebeler, dijital teknolojileri kullanarak dünyanın herhangi bir yerinden işlerini uzaktan gerçekleştiren mobil profesyoneller kategorisini simgeler. Bu doğrultuda "dijital göçebelilik" bu son derece mobil, mekân ve konum kısıtı olmayan profesyonellerin geliştirdiği hayat tarzına atıfta bulunmaktadır (Hannonen,2020,s.336). Dijital göçebeler, konum kısıtı olmadan çalışmayı yalnızca ofise gitmemek olarak değil ayrıca gerek yurt içi gerekse yurt dışına hür bir şekilde yolculuk etmek olarak tanımlanmaktadır. Dijital göçebeler, yolculuk edecekleri yerleri icra ettikleri işe göre değil, hayat tarzlarına ve yaşam beklentilerine göre tercih ederler (Wood,2005,s.51; Thompson, 2018,s.4).

Dijital göçebelilik, sahip olduğu dinamiklerle daha iyi bir yaşayış şekline vurgu yapar. Bu bakımdan, dijital göçebelilik bir hayat şekli arayışıdır. Bu arayış için göç etmeyi ele alır. Ancak bu göç etme destinasyon (gidilecek yer) merkezli değil hayat tarzı odaklıdır (Benson ve O'Reilly, 2009, s.615).

Dijital göçebelilik kültürünü, teknoloji ve çalışma hayatı ile ilişkilendiren bir tanımlamaya göre, dijital göçebeler taşınabilir iletişim teknolojilerinin çalışma hayatındaki iş akışlarını başkalaştırmasından ötürü meydana gelen yeni bir çalışma hareketliliğini benimseyen bireylerdir (Hannonen, 2020,s.336).

Dijital göçebeler, multi-disipliner bir kavram olması nedeniyle değişik perspektiflerden ele alınabilmektedir. Bazı kaynaklarda dijital göçebelik, yeni nesil bir atipik çalışma ve seyahat tecrübe biçimi şeklinde tarif edilmektedir (Akın, 2021,s.43; Reichenberger, 2018,s.371).

Kimilerine göre dijital göçebeler, işi nedeniyle sahip olduğu seyahat deneyimlerini ortaya koyan gezginler veya seyahat, gezi konusunda video blog çeken kişi olarak ifade edilebilecek gezi vloggerları şeklinde tarif edilmektedir (Hermann ve Paris, 2020,s.332; Willment, 2020,s.392). Seyahat vloggerları, çeşitli amaçlarla gezdikleri, buldukları mekânları, internet bağlantısının bulunduğu tüm yerlerde sahip oldukları vlogger hesabı yardımıyla takipçileriyle eşanlı olarak paylaşabilmektedirler. Bilişim teknolojilerinin sunduğu bu olanak sayesinde dijital göçebelere yeni bir misyon daha yüklenmektedir. Böylece dijital göçebeleri, devamlı olarak seyahat edip, yeni mekânlar ve kültürler keşfeden, gerek canlı yayın yaparak gerekse elde ettiği görsel içerikleri yeniden düzenleyerek sosyal paylaşım ağlarında yayınlayan fertler olarak tanımlamak olanak dâhilindedir (Akgün,2024, s.676).

Dijital göçebeler hakkında yapılan diğer bir tanımlama ise şöyledir: Dijital göçebeler, özellikle teknik konularda beşeri sermayesi yüksek, orta sınıfa mensup bireylerdir. Sahip oldukları bu özellik sayesinde dijital göçebeler, göçmenlerden ayrılmaktadır. (Bozdoğan ve Dağdelen, 2022,s.287).

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda dijital göçebelerin kapsayıcı bir tanımı şu şekilde yapılabilir: Dijital göçebeler, fiziki bir mekân veya ofis olmaksızın, dijital teknolojilerin ve internetin bünyesinde barındırdığı olanaklar sayesinde, konumdan bağımsız olarak farklı coğrafyalarda çalışabilen, yaratıcı yeteneklere sahip profesyonellerdir.

Dijital göçebe tanımlamalarında çoğunlukla uzaktan çalışanlar, bağımsız yükleniciler, serbest çalışanlar, e-lancer ve çevrim içi girişimciler gibi kavramlar kullanılmaktadır. Ancak dijital göçebeler söz konusu kavramların bazı unsurlarını içermekle birlikte birçok bakımdan farklılaşmaktadır. Yer verilen kavramlar tek başına dijital göçebeliği açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dijital göçebelik, felsefi perspektife sahip çok disiplinli bir kavramdır. Tablo 2.3'ten de gözlemlenebileceği üzere, dijital göçebeliğin bazı özellikleri, freelancer çalışan, remote (uzaktan) çalışan ve gig çalışan kavramları ile benzerlikler taşımaktadır. Dijital göçebeliği, diğerlerinden ayıran temel özellik, farklı

kültürleri keşfetme dürtüsüyle diğer ülkelere yapılan seyahatlerdir (Nash vd., 2018,s.209-214).

3.2.1.Dijital Göçebelerin Karakteristik Özellikleri

Dijital göçebeler, bilgi teknolojilerinin sunduğu olanaklardan faydalanarak belirli mekâna bağlı olmadan, konumdan bağımsız bir şekilde çalışan bireylerdir. Dijital göçebelerin burada yer verilen özellikleri, diğer yeni nesil çalışan türleri ile kesişmektedir. Diğer bir söylemle remote (uzaktan) çalışan, gig çalışan ve freelance çalışanların sahip olduğu özelliklerle dijital göçebeliğin yer verilen özellikleri çakışmaktadır. Dijital göçebeliğin genel karakteristik özelliklerine ise aşağıda yer verilmiştir:

- **Teknolojik Yetkinlik:** Dijital araçlar ve yazılımlar konusunda yetkinlikleri vardır. Bilgisayar, internet ve mobil cihazları etkin bir şekilde kullanabilirler.
- **Esnek Çalışma:** Çalışma saatleri ve mekânları açısından esneklik ararlar. Özellikle uzaktan çalışma imkânlarını tercih ederler. Bu özellik, diğer çalışma biçimlerinde de yer almaktadır.
- **Seyahat Tutkusu:** Yeni yerleri keşfetmeyi severler ve sıkça seyahat ederler, bu da yaşam tarzlarını şekillendirir. Dijital göçebelerin bu özelliği, onları diğer çalışma biçimlerinden ayıran başlıca özelliktir.
- **Tekdüzelîğe Karşı Olma:** Farklı kültürler ve yaşam biçimlerine açık olurlar. Farklı şehirlerde veya ülkelerde yaşamayı tercih ederler.
- **Yaratıcı Profesyonellik:** Genellikle yaratıcılığa dayalı işler yaparlar, yazılım geliştirme, içerik oluşturma veya freelance projelerde çalışırlar.
- **Aktif Sosyal Medya Kullanımı:** Sosyal medya ve diğer çevrim içi platformlarda aktiftirler. Bu sayede ağlarını genişletir ve iş fırsatları bulurlar.
- **Bağımsızlık Arzusu:** Geleneksel bir 9-5 iş modeline bağlı kalmadan çalışmayı tercih ederler. Kendi işlerini kurma veya girişimcilik eğilimleri yaygındır.
- **Esnek Gelir Modelleri:** Çoğunlukla değişken gelir kaynaklarına sahiptirler. Proje bazlı çalışırlar. Bu durum ise düzenli bir gelir kaynakları olmadığı fikrini uyandırabilir.

Bu özellikler, dijital göçebenin yaşam tarzını ve çalışma alışkanlıklarını belirleyerek, modern iş dünyasında önemli bir yer edinmelerine olanak tanır.

3.2.2.Dijital Göçebelerin Freelancer, Remote (Uzaktan) Çalışan, Serbest Çalışan ve Gig Çalışanı Kavramlarıyla Benzerlikleri Farklılıkları

Dijital teknolojilerin yarattığı yeni iş modelleriyle ortaya çıkan istihdam biçimleri çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Birçok çalışmada dijital göçeler ile freelancer çalışanlar, remote(uzaktan) çalışanlar, serbest çalışanlar ve gig çalışanlar biri diğerinin eşdeğeri olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu kullanım hatalıdır. Zira her kavram, ortak özelliklere sahip olsa da farklı bir oluşumu temsil etmektedir.

Dijital göçebeler, belirli bir coğrafi yerde sabit kalmaksızın, teknoloji sayesinde işlerini gerçekleştiren bireylerdir. Bu kavram freelancer, remote worker, serbest çalışan ve gig çalışanlarla benzerlikler ve farklılıklar taşır (Tyutyuryukov ve Guseva, 2021,s. 192; Wu ve Huang, 2024,s.200; Shevchuk ve Strebkov, 2021,s.24):

Benzerlikler:

- **Esneklik:** Tüm bu gruplar, çalışma saatleri ve mekânları konusunda esneklik sunar. Kendi programlarını belirleyerek istediği yerden çalışabilirler.
- **Teknoloji Kullanımı:** Dijital göçebeler, internet ve dijital araçları kullanarak işler yapar. Bununla birlikte, freelancerlar ve remote workers da bu teknolojilere dayanır.
- **Bağımsızlık:** Çalışma yapma şekilleriyle bağımsızlık hissi taşırlar. Özellikle freelancerlar ve dijital göçebeler kendi işlerini yaratma ve yönetme sorumluluğuna sahiptir.

Farklılıklar:

1. Çalışma Modeli:

- Freelancer çalışanlar, genellikle proje bazlı çalışarak çeşitli müşterilere hizmet verir, belirli bir alanda uzmanlaşarak çalışır.
- Remote (Uzaktan) Çalışanlar, bir şirkette bir iş akdine bağlı olarak uzaktan çalışan, bireylerdir.

- Serbest Çalışanlarda, freelance çalışma modelinde olduğu gibi bağımsız bir istihdam uygulaması esastır. Ancak belirli bir uzmanlık alanı olmayabilir ve farklı alanlarda hizmet verebilir.
- Gig Çalışanı, büyük çoğunlukta kısa süreli işler veya görevler için çalışan bireylerdir. Çalıştıkları iş genellikle geçici ve anlık ihtiyaçlara yöneliktir.

2. Gelir Kaynağı:

- Freelancer ve serbest çalışanlar genellikle proje bazında gelir elde ederken, remote worker'lar sabit bir maaşa sahip olabilir.
- Gig çalışanları ise görev başına ya da kısa süreli projelerden kazanç sağlar.

3. Hizmet Verme Süresi:

- Freelancer ve serbest çalışanlar genellikle daha uzun süreli projeler için çalışırken, gig çalışanları hızlı ve kısa süreli işler üstlenir.

4. Yaşam Tarzı:

- Dijital Göçebeler, seyahat etmeyi seven, farklı yerlerde yaşayan ve çalıştıkları için düzenli olarak lokasyon değiştiren bireylerdir. Çalışmaları gezi ve keşif ile birleşir.
- Freelancerlar, çoğunlukla belirli bir alanda profesyonel hizmet sunan, belirli projelerde çalışan bireylerdir. Konumlarından bağımsız olarak çalışabilirler, ancak sürekli seyahat etmeyebilirler.
- Remote (Uzaktan) Çalışanlar, işverenlerine bağlı olarak, ofis dışında çalışan bireylerdir. Genellikle sabit bir yerleşke veya ev ofisinde çalışırlar.
- Serbest Çalışanlar, genel olarak bağımsız olarak çalışan bireylerdir. Aynı anda birden fazla müşteri ile iş ilişkisinde olabilirler. Sürekli seyahat etme durumları yoktur.

5. Kariyer Hedefleri

- Dijital Göçebeler, konfor alanlarından çıkıp, özgürlük, macera ve yenilik arayışındadırlar. Kariyerlerine, yaşam tarzları ve coğrafi konumları doğrultusunda yön veririler.

- Freelancer ve remote çalışanlar genellikle daha uzun vadeli kariyer hedeflerine sahipken, gig çalışanları kısa vadeli ve anlık kazanç odaklıdır.
- Gig çalışanları, kısa süreli işlerle iştigal etmektedirler. Bu ise gig çalışanların uzun vadeli kariyer hedefi belirlemelerini engellemektedir.

Sonuç olarak, dijital göçebelik, iş yapma biçimleri ve çalışma ortamları açısından freelancer, remote worker, serbest çalışan ve gig çalışanlarla çeşitli benzerlikler ve farklılıklar sergilese de, temel özellikleri olan esneklik ve bağımsızlık üzerine kuruludur. Diğer yandan, spesifik çalışma biçimleri, gelir kaynakları ve hizmet süreleri açısından aralarında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, bireylerin ihtiyaç ve tercihleri doğrultusunda hangi çalışma modelini seçecekleri üzerinde etkili olabilir.

Yukarıda yer verilen özellikler bir arada değerlendirildiğinde terminolojik açıdan şu saptamayı yapmak yanlış olmayacaktır: Her freelance çalışan, serbest çalışan ve gig çalışanı bir dijital göçebe değildir; her dijital göçebe aynı zamanda bir freelance çalışanı, serbest çalışan ve gig çalışanıdır.

3.2.3.Dijital Göçebelik Hakkında Yapılan Çalışmalar

Dijital göçebelikle ilgili yapılan çalışmalar, yaşam tarzında değişiklik, seçim özgürlüğü ve kendini gerçekleştirmeye yönelik kişisel bir arzu tarafından yönlendirilen uluslararası hareketlilik, ikinci ev/konut turizmi, deniz ve yaşam tarzı göçü, küresel/neo-göçebelik, sırt çantalı seyahat, flashpacking (teknogezgin), bohem yaşam tarzı göçü, worldschooling (yaşayarak tecrübe etmek) üzerine yoğunlaşsa da dijital göçebelik bunlarla sınırlı olmamak üzere çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir (Cohen vd., 2015; D'Andrea, 2016; Hannonen, 2020; Kannisto, 2016; Korpela, 2019; Molz, 2021; Thompson, 2018).

Dijital göçebeler hakkında yapılan diğer bir erken dönem tanımlamasına göre, dijital göçebeler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak icra edilebilecek işler üstlenen ve işlerin bu özelliği nedeniyle de mekândan bağımsız olan kişilerdir (Müller,2016,s.346).

Dijital göçebelik üzerine yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Ancak kavram, çeşitli anlamlarda ve ekseriyetle birbiriyle çelişen biçimlerde kullanılmaktadır. Dijital göçebelik üzerine yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde; dijital göçebeliğin farklılaşan çalışma kültürleri ve diğer toplumsal değişimlerin yanı sıra çeşitlenen seyahat modellerinin bir ürünü olarak konumlandırıldığı ve olgunun çeşitli yönlerine odaklanıldığı görülecektir

(Müller 2016; Nash vd. 2018; Reichenberger 2018; Thompson 2018, 2019; Wang vd. 2018). Söz konusu çalışmalar, yazarların içinden geldikleri belirli bir araştırma disiplininin güçlü bir şekilde etkilenen çalışmalar olup, dijital göçebeliliğe iki yönlü bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çalışmalarda dijital göçebelik, ya çalışma modeli perspektifinden ya da yaşam tarzı bakımından irdelenmektedir.

Dijital göçebelik ile ilgili ortaya çıkan literatür, öncelikle yaşam tarzlarının tanımlanmasına odaklanmaktadır. Dijital göçebelik üzerine ortaya konan erken dönem çalışmalarda, dijital göçebeliğin teorik olarak çerçevelenmesine daha az önem verilmektedir (Wang vd. 2018,s.1). Bu durum, dijital göçebeliğin uygun bir araştırma alanı ve hızla gelişen bir hareketlilik pratiği kazanmasına önemli katkılar sunmuştur. Son dönemlerde dijital göçebelik ile ilgili yapılan çalışmalarda ise kavramsal ve terminolojik yapının baskınlık kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 3.1 *Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Erken Dönem Çalışmaları*

Araştırmacı	Anahtar Kavramlar	Çalışmanın Odağı
Müller (2016)	•Konumdan Bağımsız Serbest Çalışanlar •Genç Girişimciler •Çevrim İçi Serbest Çalışanlar	İstihdam
Nash vd. (2018)	•Gig Çalışma •Göçebe Çalışma •Dijital Çalışma •Küresel Seyahat ve Macera	İş Modeli
Reichenberger (2018)	•Konum Bağımsızlığı •Çevrim İçi Ortam •Hareketlilik, İş ve Seyahat	Özgürlük
Thompson (2019)	•Uzaktan Çalışma •Bağımsız İşyeri •Seyahat	Yaşam Tarzı
Wang vd. (2018)	•Teknolojik Fenomen •Ekonomik Fenomen •Kültürel Fenomen	—
Hannonen (2020)	•Mobil Profesyoneller •Konumdan Bağımsız Çalışanlar	İş Modeli

Stickel (2020)	<ul style="list-style-type: none"> • Dijital Çalışma • Konumdan Bağımsız • Gezme Tutkusu 	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşam Tarzı •
----------------	---	--

Tablo 3.2 Son Dönemlerde Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalar

Bağlam	Araştırmacılar	Çalışmanın Odak Noktası
Dijital Göçebeliliğin ve Teknolojinin Kavramsallaştırılması	Jarrahi vd. (2022)	Bilgi akışkanlığı çalışanları özelinde dijital işgücünün sahip oldukları özellikler
	Schwarz vd. (2023)	Mesafeler arasında fiziksel, sanal ve hayali pratikler aracılığıyla sosyal yakınlık kurmada maddeselliğin değerinin ilişkilendirilmesi
	Bonneau vd. (2023)	Dijital göçebe yaşam tarzı destekçilerinin anlatılarını gösteren kök örneklerin tanımlanması
Dijital göçebelik ve turizm sektörü dinamikleri	Pacheco ve Azevedo (2023)	Ortak yaşam tarzının farkındalık kaynaklarının, motivasyon kaynaklarının ve destinasyon (gidilecek yer) seçim kriterlerinin araştırılması
	Bassyouny ve Wilkesmann(2023)	İşverenlerin karakterizasyonu ve turizm endüstrisinin hibrit turizme tepkilerinin incelenmesi
	Christiansen vd.(2023)	Yeni bir pazar segmenti olarak dijital göçebelerin gelişimi ve yerel dijital ekosistemde kullanımları
Dışsal faktörlerin dijital göçebelik üzerine etkileri	Holleran ve Notting (2023)	COVID-19'dan kaynaklanan jeopolitik koşulların göçebelerin "küresel vatandaşı" zihniyetine nasıl meydan okuduğunun incelenmesi
	Ehn ve diğerleri (2022)	Dijital göçebeler topluluğunun COVID-19 pandemisinin ilk aşamalarındaki durumu
	Holleran (2022)	Uzaktan çalışmanın giderek daha fazla kabul görmesiyle dijital göçebeliliğin daha cazip hale gelip gelmediğinin değerlendirilmesi

Dijital göçebeliğin sosyal ve kültürel boyutları	Keskula (2023)	Uzaktan çalışanların baskın çalışma etiğine ve uygulamalarına nasıl meydan okuduklarının araştırılması
	Willment (2020)	Seyahat bloglarının özgünlük fikirleriyle nasıl ilişki kurduğunun ve bu fikirlerle nasıl etkileşime girdiğinin araştırılması
	Miguel vd.(2023)	Kimlik işaretleri, içerik ve hayali kitlenin rolü de dahil olmak üzere dijital göçebelerin Instagram'daki temsillerinin analizi
Dijital göçebelerin kimlik ve çalışma pratikleri	Prester vd.(2023)	Dijital göçebelerin tutarlı bir benlik duygusu ve başkaları için tanınabilir bir kimlik elde etmeleri için kimliğin nasıl gerçekleştirildiğinin araştırılması
Bleisure seyahat ve akıllı destinasyon (gidilecek yer) stratejileri	Batala ve Slevitch(2024)	Dijital göçebelerin yaptıkları, iş ve eğlence amaçlı seyahat olarak adlandırılacak bleisure seyahat deneyimleri ve temel özellikleri
	Zhou vd. (2024)	Dijital göçebe pazarlarını çeken bölgelerin özelliklerinin, inovasyon stratejilerinin ve ilgili paydaşların belirlenmesi
	Lacarcel vd. (2024)	"X" sosyal platformunda kullanıcı tarafından oluşturulan içerik aracılığıyla dijital göçebelerin destinasyon (gidilecek yer) kararlarının çözümlenmesi

Tablo 3.2'ye göre yakın geçmişte yapılan birçok çalışmada, erken dönem çalışmaların aksine, dijital göçebelerle ilgili genel geçer ifadeler kullanılmaya, dijital göçebeliğe teorik açıdan yaklaşılmaya başlanmıştır. Dijital göçebeliğin bir olgudan, kavrama evrilmesinde önemli bir kıstas olan objektiflik, son dönem çalışmalarda yavaş yavaş kendini göstermektedir. Geline nokta dijital göçebelik kavramı teorik bir alt yapıya kavuşmuş ve psikoloji, sosyoloji ve ekonomi bilimi gibi disiplinlerde yer alan teorilerle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Tablo 3.3 *Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalarda Gözlemlenen Teoriler*

Araştırmacı	Gözlemlenen Teori
Jarrahı vd. (2022)	Teori Detaylandırma, Yapılandırma Teorisi, Temellendirilmiş Teori
Schwarz vd. (2023)	Maddesellik Teorisi, Pratik Teorisi, Aktör-ağ Teorisi
Bonneau vd. (2023)	Evrimsel Psikoloji Arketip Teorisi
Aroles vd. (2020)	Sosyal Teori
Ehn vd. (2022)	Motivasyon Teorisi, Genişlet ve İnşa Et Teorisi, Kendini Gerçekleştirme Teorisi, Risk Toplumu Teorileri
Christiansen vd. (2023)	Sosyal Bilişsel Teori, Bilgi Transferi Teorisi
Willment (2020)	Goffman'ın Dramaturjik Teorisi
Hannonen vd. (2023)	Paydaş Teorisi
Green (2020)	Yaşam Tarzı Hareketlilikleri Teorisi
Miguel vd. (2023)	Goffman'ın (1949) İzlenim Yönetimi Teorisi
Prester vd. (2023)	Kimlik Teorisi ve Süreç Teorisi
Batala ve Slevitch (2024)	Seyahat Kariyer Merdiveni Teorisi, Pazar Bölümlendirme Teorisi, Post-modern Sosyal Teori, İş-yaşam Dengesi Tazminat Teorisi, Çatışma Teorisi
Zhou vd. (2024)	Vekâlet-yapı Teorisi, Paydaş Teorisi, Yeniliklerin Yayılımı Teorisi, Güvenlik Teorisi, Vekâlet Teorisi
Lacarcel vd. (2024)	Temellendirilmiş Yaklaşım Teorisi

Yukarıda Tablo 3.3'te dijital göçebelik hakkında son dönemlerde yapılan ve teorik yönü ağır basan başlıca çalışmalarda gözlemlenen teorilere yer verilmiştir. Söz konusu tablodan da görüleceği üzere, dijital göçebelik hakkında yapılan gerek deneysel gerekse de teorik çalışmalar, dijital göçebeleri, “genişlet ve inşa et teorisi³”, evrimsel psikoloji gibi psikoloji biliminin; sosyal kimlik teorisi ve akışkan modernite gibi sosyoloji biliminin yapıtaşları ile ilişkilendirmektedir. Dijital göçebelerin bu şekilde farklı

³ Barbara L. Fredrickson tarafından 1998 yılında negatif his temeline dayanan mevcut eğilimlerin tersine, pozitif duyguların yol açtığı eşsiz duyularını elde etme dürtüsünden doğan yeni nesil bir teoridir.

disiplinlerin ilgisini çeken bir kavram haline gelmesi, kendisini bir dijital göçebe olarak gören birey sayısının artmasıyla yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Dijital göçebelerin bu denli bir üne kavuşmasında ve buna bağlı olarak dijital göçebeliğin giderek çok disiplinli bir kavram haline gelmesinin ardında şüphesiz pek çok etmen vardır. Dijital göçebelerin yükselişi, birçok faktörün birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Dijital göçebeleri çağın fenomeni haline getiren etmenlere aşağıda yer verilmiştir:

- **Teknolojik Gelişmeler:** İnternetin yaygınlaşması ve mobil teknolojilerin ilerlemesi, insanların coğrafi olarak bağımsız bir şekilde çalışabilmesini mümkün kılmıştır. Teknolojinin sunduğu söz konusu kolaylıklar, pekçok birey için uzaktan, konumdan bağımsız çalışmayı cazip hale getirmiştir.
- **COVID-19 Etkisi:** Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, uzaktan çalışmanın yaygınlaşmasına, işverenlerin bu yöntemi benimsemesine ve böylelikle iş yapma modellerinin değişmesine neden olmuştur. Söz konusu değişim bireylerin, sadece uzaktan değil, konumdan da bağımsız çalışılabileceğinin mümkün olduğunu ortaya koymuş ve dijital göçebe yaşam tarzını deneyimleme konusunda onları cesaretlendirmiştir.
- **Yaşam Tarzı Değişimleri:** Z kuşağı olarak adlandırılan doğum yılı 2000 ve sonrası olan nesiller, yaradılışları gereği daha esnek ve özgür yaşam tarzlarını tercih etmektedirler. Seyahat edip yeni kültürleri keşfetmek, birçokları açısından kariyer hedeflerinden daha öncelikli hale gelmiştir. Hem yeni yerlerde bulunup hem de hayatlarını idame ettirebilecek para kazanmayı sağlayan dijital göçebelik bu bakımdan bulunmaz fırsatlar sunmaktadır.
- **Küreselleşme:** Dijital teknolojinin sunduğu olanaklar, ülkeler arasındaki mesafeleri kaldırmakta bu ise iş olanaklarının küresel bir hal almasına ortam hazırlamaktadır. İş olanaklarının küreselleşmesi, bireylerin yerleşik oldukları ülkeden farklı ülkelerde çalışmasını mümkün hale getirmiştir. Ulusal ve çok uluslu şirketler, bu vesile ile oluşan küresel yetenek havuzlarına kolaylıkla erişmekte ve maliyet bakımından görece daha düşük olan serbest çalışanları tercih etmeye başlamışlardır.
- **Topluluk ve Destinasyonların (Gidilecek Yerlerin) Artışı:** Dijital göçebelerin yaşam tarzlarına uygun çalışma ortamları sunan co-working (birlikte çalışma)

alanları ve topluluklar dünya ölçeğinde yaygınlaşmıştır. Dijital göçebelerin yaşayabileceği, belirli bazı destinasyon olarak adlandırılan gidilecek yer, dijital göçebelerin ilgisini çekmek için altyapı ve hizmetler sunmaya başlamıştır.

- **Yüksek Yaşam Kalitesi:** Dijital göçebeler, çoğunlukla satın alma gücü yüksek, konvertibl para birimleri üzerinden kazanç elde ederler. Bu durum, gelişen ülkelerde yaşam maliyetlerinin azalıp, kaliteli yaşam sürmeye ortam hazırlamaktadır. Üstelik söz konusu ülkelerin sahip olduğu, sıcakkanlı ve gizemli kültürel yapısı ile doğal güzellikleri, dijital göçebelerin bu ülkeleri daha çok tercih etmesine yol açmıştır.

Yukarıda yer verilen unsurların, dijital göçebelerin sayısının artıp onların bir yığın hale gelmesine ve bu yaşam tarzının daha da popülerleşmesine katkı sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sayıları gün geçtikçe artan dijital göçebelerin gelecek vizyonu hakkında değerlendirmede bulunulacak olursa, gezgin ruhlu bu mekânsız kalabalığın yakın gelecekte toplumsal bir sınıfa dönüşebileceğini beklemek hiç de abartı olmayacaktır.

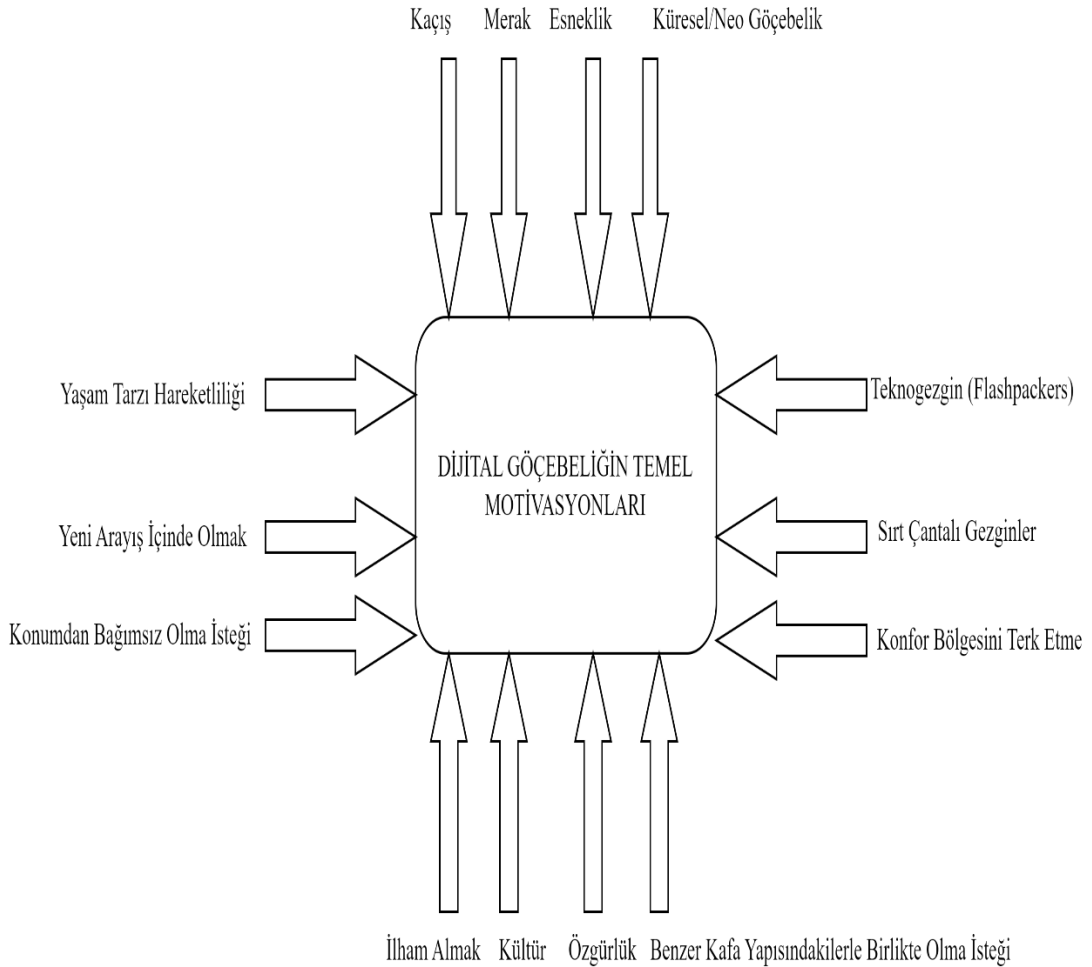
3.2.4.Bireyleri Dijital Göçebe Olmaya Yönelten Motivasyonlar

Geride kalan son yirmi yılda baş döndürücü bir hızla ilerleyen dijital teknolojiler, iş yapış şekillerinde devrim niteliğinde değişmelere yol açtı. Bireyler, farklı türden taşınabilir bilgi ve iletişim aygıtlarını kullanarak iş yerlerinden bağımsız hale gelmiş her an her yerde erişilebilir ve üretken olmaya başlamışlardır (Tiberius vd,2024,s.1). Böylece, uzaktan çalışma yaygınlaşmaya başlamıştır. Dijital teknolojilerde meydana gelen yenilikler ise ülkeler arasındaki sınırların kalkmasına diğer bir söylemle küreselleşmenin daha da kuvvetlenmesine neden olmuştur. Bu döngüye artan mesleki hareketlilik de eklenince daha fazla insan, dijital göçebe olmaya yönelmiştir. Dijital göçebelik bu süreçte fenomen haline gelmeye başlamıştır (Hall vd.,2019,s.437-438).

Aradan geçen yaklaşık yirmi yıllık sürece rağmen, dijital göçebelik yapılan üzerine araştırmalar halen başlangıç seviyesindedir. Dijital göçebelik ile ilgili erken dönem çalışmalar, yukarıda ifade edildiği üzere, teorik duruştan uzaktır. Dijital göçebeliliğin ünü, her geçen gün artmaktadır. Bu durum ise politika yapıcılarından bilim insanlarına kadar hemen herkesin kavram üzerine yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Dijital göçebeliğin artan popülaritesine ve önemine karşın, bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten motivasyonlar hakkında fazla şey bilinmemektedir (Tiberius vd,2024,s.1). Burada bahsedilen motivasyon, bireyleri belirli bir şey yapmaya, belirli bir oluşumda yer almaya iten dürtü tanımlanabilir. Motivasyonlar davranışın nedenleri veya güçlü iticileri olarak görülebilir (Latham ve Pinder, 2005,s.488-489).

Şekil 3.1 Dijital Göçebelikte Temel Motivasyonlar

Kaynak: Arslan, 2024, s.272'den yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten sayısız dürtü mevcut olabilir. Yukarıda yer verilen Şekil 3.1’de bireyleri dijital göçebe olmaya iten ana motivasyonlar yer almaktadır. Bu motivasyonlara bakınca dijital göçebelerin bir turist olduğu söylenebilir. Ancak dijital göçebeleri klasik anlamda turistlerden farklılaştıran kritik bir unsur vardır: Klasik turistler evvelce planlanmış zaman aralığında gidilecek yeri ziyaret ederler. Belli süre konaklarlar. Dijital göçebeler ise turistlerin aksine daha uzun süreli ve gidilecek yerden ne zaman ayrılacağına açık olmadığı bir periyotta seyahatlerini yapmaktadırlar (Kannisto, 2014,s.167). Bu bağlamda turistliğin, dijital göçebelik motivasyonlarından yalnızca biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Her biri farklı karakteristik özelliklere sahip bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten faktörler çeşitlilik gösterse bu kavramların dijital göçebe kavramını oluşturan temel unsurlar ve diğer odak kavramlarla yakın bir ilişki içinde oluşu dikkat çekicidir. İlave olarak bireyleri dijital göçebelğe ve turizm amaçlı seyahat etmeye iten faktörler (merak, kültür, kaçış, yeni arayış içinde olmak vb.) arasındaki ilişki de üzerinde önemle durulması gereken diğer bir husustur. Söz konusu motivasyonlardan öne çıkanlara aşağıda yer verilmiştir (Arslan,2024,s.272-273):

- Dijital göçebe yaşam tarzını ve farklı kültürleri keşfetmek
- Çeşitli iş fırsatları elde ederken belirli bir çalışma alanına bağlı kalmadan bağımsız ve esnek bir şekilde çalışmak
- Belirli ve sabit bir ikamet yerinden uzaklaşmak, kaçmak
- Konfor alanını terk etmek
- Benzer ilgi alanlarına sahip diğer kişilerle bir araya gelerek bir ağ geliştirebilmek ve onlardan ilham almak
- Merak
- Küresel/Neo-göçebelik⁴

Dijital göçebelerin motivasyonları hakkında yapılan bazı çalışmalarda bireyleri dijital göçebe olmaya iten temel dürtülerin özgürlük, eğlenceli aktiviteler ve esneklik olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Hall vd.,2019,s.446). Özgürlük daha sonra ücretli istihdamda özgürlük, konum bağımsızlığı ile ilgili özgürlük ve kendini geliştirme

⁴ Küresel/neo-nomadlar “belirli bir yerde kalıcı olarak yaşamayan, ancak küresel arenada hareket eden ve yıl boyunca ikamet ettikleri çeşitli yerlerde geçimlerini sağlayan, sanayileşmiş uluslardan gelen insanlardır” (Korpela 2019,s.3352).

özgürlüğü de dahil olmak üzere çeşitli bağlamlarda ortaya çıkmıştır (Reichenberger,2018,s.371). Yukarıda ifade edildiği üzere dijital göçebelik hakkında bütüncül bir vizyon ortaya koymak için henüz erkendir. Buna karşılık dijital göçebelik hakkında yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Bu ise dijital göçebelik kavramının daha da netleşmesini kolaylaştırabilecektir.

3.3.Dijital Göçebelik Anlayışındaki Değişim

Dijital göçebeliğin, tarihsel süreçte geçirdiği evrimsel aşamalar incelendiğinde, kavramın çok hızlı bir değişime maruz kaldığı görülebilecektir. Geleneksel anlamda göç olgusuna bakıldığında, insanların tarih boyunca çevresel koşullara ve doğal kaynaklara bağlı olarak göç ettikleri görülecektir. Ancak dijital göçebelik, coğrafi sınırlamaları aşma yeteneği ile birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri de değiştiren bir yeni boyuta geçmektedir.

Evrimsel süreç gereği, insan türü esnek ve adaptif duruş sergilemektedir. Dijital göçebeler, teknolojinin sunduğu iletişim ve çalışma olanakları sayesinde, fiziksel mekânlarından bağımsız olarak serbestçe hareket edebilmekte ve farklı kültürlerle etkileşim kurabilmektedir. Bu durum, insanın çevresine adapte olma yeteneğini daha da geliştirmektedir. Ayrıca, dijital göçebelik, bilgi ve inovasyonun küresel bir ağda yayılmasına olanak tanır, bu durum da sosyal ve kültürel değişim süreçlerini hızlandırabilir.

Dijital göçebelik, evrimsel perspektiften bakıldığında, insanın adaptasyon kabiliyetinin bir göstergesi olarak ele alınabilirken, aynı zamanda yeni zorluklar ve sorunlar da ortaya çıkarmaktadır. Bu olgu, modern yaşamın dinamikleriyle şekillenen yeni bir insan deneyimidir.

2019 yılında Çin'in Wuhan eyaletinde görülen ve sonrasında tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan küresel salgın, hâlihazırdaki çalışma ve iş yapma modellerinin oluşumunu biçimlendiren temel bir etken olduğu söylenebilir. Hayatın her alanında köktenci değişikliklere yol açtığı gibi, küresel salgın dijital göçebeliğin de başkalaşım geçirmesine ortam hazırlamıştır. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde yer verilecek olan dijital göçebelerin sınıflandırması bakımından önem taşıması nedeniyle küresel salgın öncesi ve sonrası dijital göçebelik hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

3.3.1.Küresel Salgın Öncesi Dönemde Dijital Göçebelik

Küresel salgın öncesi dönem, ikibinli yıllarla başlayıp 2019 yılının Aralık ayına kadar olan süreci ifade eder. Bu dönem özünde dijital göçebeliliğin revaç görmeye başladığı dönemdir. Dijital göçebelikle ilgili erken dönem çalışmaların yapıldığı döneme rastlar. Bu dönemde dijital göçebelik, iş için seyahat etmekten ziyade çalışırken seyahat eden kişiler olarak, kavramsallaştırılmaktadır(Cook,2020,s.356;Müller,2016,s.346; Reichenberger, 2018,s.369). 2010'lu yıllarda yazılı ve görsel medyada dolaşıma sokulan dijital göçebe şablonu, iş hayatından kaçan neşeli, eğlence düşkün, serbest çalışan bir Y kuşağını simgeliyordu (Spinks,2015;Hart, 2015).

Pandemi öncesi çalışmalar dijital göçebeliği, çağın yeni bir modası olan gençlik seyahati biçiminde sembolize etmiştir. (Richards, 2015,s.341). Bu çalışmalarda genel olarak, günlük rutinlerin, dokuzdan beşe çalışmanın, işe gidip gelmenin ve bağımsız iş yeri olarak da ifade edilebilecek özgürlüğün ve kendi kendine karar vermenin önemine vurgu yapılmıştır (Müller, 2016; Reichenberger, 2018). Bu dönemde ayrıca dijital teknolojilerin ve internet altyapılarının çalışma bağlamı olarak kullanılması dijital göçebe çalışmasının bir diğer karakteristik özelliği olarak görülmektedir (Nash vd., 2018,s.215). Söz konusu dönemin sonlarına doğru yapılan çalışmalarda ise iş-boş zaman dengesini yönetimi gündeme gelmektedir. Bu dengenin sağlanması için ortak çalışma alanlarının kullanımı husus yine bu periyotta işlenmektedir (Cook, 2020,s.370; Orel, 2019,s.216).

Covid-19 öncesinde dijital göçebelikle ilgili yapılan akademik çalışmaların ortak özellikleri arasında şunlar bulunmaktaydı:

- **İçerik ve Tanım:** Çalışmalar genellikle dijital göçebeliğin tanımını ve kapsamını belirlemekle başlamaktaydı. Bu, dijital göçebelerin kimler olduğunu, hangi meslek gruplarını kapsadığını ve bu yaşam tarzının temel özelliklerini incelemeyi içeriyordu.
- **Motivasyon ve Nedenler:** Dijital göçebeliliğe yönelen bireylerin motivasyonlarını anlamaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Özgürlük arayışı, yeni deneyimlere açıklık, yaşam kalitesi, maliyet avantajları gibi nedenler sıklıkla ele alınmıştır.
- **Yaşam Tarzı ve Sosyal Dinamikler:** Dijital göçebelerin yaşam tarzları, sosyal etkileşimleri ve toplumsal bağlantıları üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu

çalışmalar, yalnızlık, sosyal izolasyon ve topluluk oluşturma çabalarını incelemiştir.

- **Teknolojinin Rolü:** Dijital göçebeliğin gelişiminde teknolojinin etkisi önemli bir araştırma alanı olmuştur. İnternet erişimi, dijital araçlar ve iletişim platformları gibi unsurların rolü üzerinde durulmuştur.
- **Ekonomik ve Hukuki Boyutlar:** Çalışmalar, dijital göçebelerin karşılaştığı ekonomik zorlukları ve hukuki sorunları, özellikle vergi yükümlülükleri ve iş gücü düzenlemeleri açısından incelemiştir.
- **Boyut ve Ölçek:** Birçok çalışma, dijital göçebeliğin coğrafi dağılımını ve bu özel yaşam tarzının hangi bölgelerde daha yaygın olduğunu incelemiştir. Ayrıca, gelişim ve dönüşüm sürecine dair zamanla değişimleri analiz etmiştir.
- **Kültürel Farklılıklar:** Farklı kültürel arka planlara sahip dijital göçebelerin deneyimlerini ve yaşayışlarını karşılaştıran çalışmalar da önemli bir yer tutmaktaydı.

Bu özellikler, dijital göçebelik olgusunu anlamak ve bu alanda daha derin bilgiler elde etmek için yapılan akademik çabalara yön vermiştir.

3.3.2.Küresel Salgın Sonrası Dönemde Dijital Göçebelik

COVID-19 küresel salgını, uzaktan çalışma ve dijital göçebelikle ilgili anlatı ve söylemin bütünüyle değişmesine neden oldu. Küresel salgının etkisinin henüz tam olarak hissedilmediği 2020 yılının başlarında, uzaktan çalışma modeli az da olsa benimseniyordu. Buna karşılık uzun vadede yükselen bir trend olacağına dair beklentiler hakimdi. Söz konusu dönemde ABD'de çalışanların sadece %12'si (MBO, 2019) ve Birleşik Krallık'ta %6'sı (ONS, 2020) tam zamanlı olarak uzaktan çalışıyordu. (Cook,2023,s.257).

Salgının yayılımını yavaşlatmak adına alınan kısıtlama tedbirleri ise küresel kapanmalara neden olmuştur. Bu dönemde yüz yüze toplantılar ve günlük işe gidip gelmeler bir anda ortadan kalmıştır. Gelineen noktada, evden çalışma, dönüşümlü çalışma gibi uygulamalar gündeme gelmiştir (Newbold vd., 2022,s.508). Böylece, dijital göçebeliğin temel pratiklerinden biri olan “uzaktan çalışma” aniden ve beklenmedik bir şekilde ana akım haline gelmiştir. Gelineen noktada birçok insan uzaktan çalışan olduğu halde kendisini

dijital göçebe olarak kavramsallaştırmaya başlamıştır (Aroles vd., 2020,s.115-116). Diğer bir ifadeyle pandemi sonrası dönemde ortaya bir kavram kargaşası çıkmıştır.

Salgın döneminde birçok çalışan, buldukları yerleri terk ederek farklı bölgelere taşınmıştır. Taşındıkları yeni bölgeden, sınır ötesi bir şekilde uzaktan çalışarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Ancak söz konusu durum bu defa da sınır ötesi çalışmanın uzaktan çalışma olarak mı yoksa dijital göçebelik olarak mı değerlendirileceği sorunsalını ortaya çıkarmıştır (Cook,2023,s.257). Bu andan itibaren yapılan çalışmalar ise belirtilen sorunsalı gidermeye odaklanmıştır. Bu motivasyonun dijital göçebeliliğin kavramsal gücünü arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Salgın sonrası dönemde küresel göçebelik, artık çeşitli perspektiflerden ele alınmaya başlamıştır. Dijital göçebelikle ilgili akademik çalışmaların literatür taramasının yapıldığı bir çalışmada, özellikle ikamet ve vergilendirme temaları etrafında politika oluşturma senaryoları belirlenmiştir. Ayrıca dijital göçebeliliğin henüz keşfedilmemiş, önemli araştırma alanlarına sahip olduğu da belirtilmiştir (Šímová, 2022,s.9).

Cook 2022 yılında kaleme aldığı çalışmasında, bazı vergi ve ikamet uygulamalarının dijital göçebelerin hayat tarzı ile ilişkisini araştırmıştır. Böylece dijital göçebelik, hükümetlerin yakın takibine girmeye başlamıştır. Politika yapıcılar, bireylerdeki dijital göçebelik eğilimini yavaş yavaş fark etmektedirler. Ancak mevcut belirsizlik ve üzerinde uzlaşılan bir tanımlamanın olmayışı kafa karışıklığına yol açmaktadır. Ancak, MBO Partners (MBO) tarafından hazırlanan ve yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde 16,9 milyon çalışanın kendini dijital göçebe olarak tanımladığını tahmin eden 2022 tarihli bir raporun da gösterdiği üzere, özel sektör dijital göçebe kavramıyla daha hızlı bir şekilde ilgilenmektedir (MBO, 2022). Bahsedilen rapor hükümetlerin dijital göçebelik üzerinde neden önemle durulması gerektiği bakımından kritik öneme sahiptir.

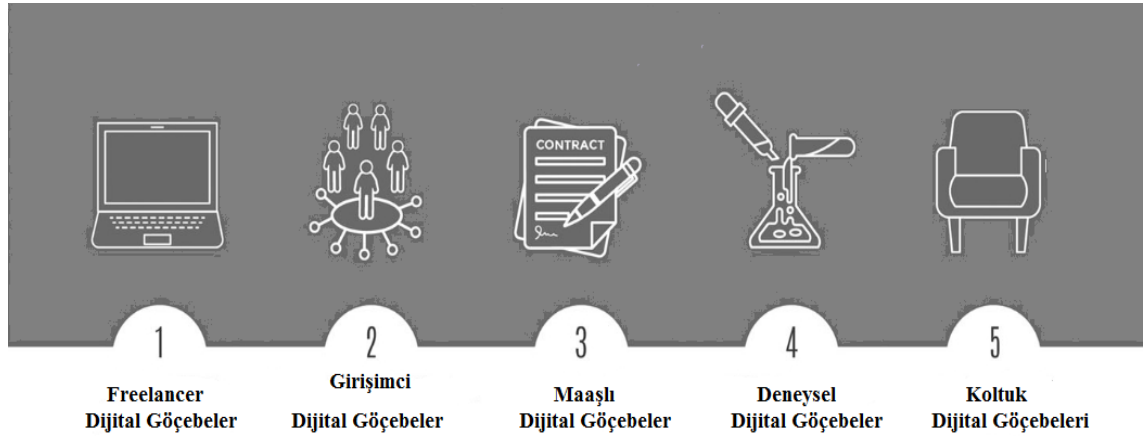
Küresel salgından bu yana kavramsal açıdan güçlenen dijital göçebelerle ilgili olarak, günümüzde halen net bir sınıflandırma mevcut değildir. Dijital göçebelikle uzaktan çalışma arasındaki ayırım henüz belirgin bir şekilde ortaya konamamıştır. Bu bağlamda iki konu hakkında halen tartışmalar devam etmektedir: İlki bir kişinin aynı kasaba, ilçe veya şehir içinde ancak farklı bir evde uzaktan çalışmasının dijital göçebelik kapsamında olup olmadığıdır. İkincisi ise bir bireyin dijital göçebe kapsamında değerlendirilmesi için ne sıklıkla seyahat etmesi gerekir hususudur. MBO'nun baş araştırmacısı Steve King bir röportajında, örneklerinde dijital göçebe olarak kabul edilmek için “yılda en az üç

kez yer değiştirmek gerektiğini, aksi takdirde dijital göçebe kapsamı dışında kalmacağını belirtmiştir. King ayrıca, farklı bgelerdeki aile veya arkadaş ziyaretlerinin de kapsam dışı olduğunu” ifade etmiştir (Cook,2023,s.258).

3.4. Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması

Dijital göçebelerin sınıflandırılması hususu, hükümetler, akademisyenler ve dijital göçebelerin bizzat kendileri için önem arz eder. Zira dijital göçebelik artık neredeyse tüm insanlığın farkında olduğu, hükümetlerin yakından takip ettikleri, fenomen bir kavramdır.

şekil 3.2 Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması

Kaynak: Cook,2023,s.267

Dijital göçebelik hakkında yapılan çeşitli çalışmalardan hareketle dijital göçebeleri 5 farklı kategoriye ayırabiliriz. Bunlar; Freelance Dijital Göçebeler, Girişimci Dijital Göçebeler, Maaşlı Dijital Göçebeler, Deneysel Dijital Göçebeler ve Koltuk Dijital Gebeleridir. Söz konusu dijital göçebe türlerine aşağıda yer verilmiştir.

3.4.1. Freelancer Dijital Göçebeler

Dijital göçebeler hakkındaki erken dönem çalışmalarında irdelenen dijital göçebe türüdür. Haliyle küresel salgın öncesindeki dijital göçebeliliği temsil eder. Dijital göçebeliliğin ilk

versiyonu olarak da adlandırılabilen freelancer dijital göçebelikte, yaratıcılık gerektiren işlere atıf yapılmaktadır. Bu dönemde ortaya konan çalışmalarda freelancer dijital göçebelerin ağırlıklı olarak;

- Blog yazarlığı
- Grafik tasarım
- Çeviri
- Dijital pazarlama
- Podcasting (Sesli Blog)
- YouTuberlık
- Finans ve İş Danışmanlığı
- Fotoğrafçılık
- Metin Yazarlığı
- Bilgisayar Programcılığı
- Gazetecilik
- Web Tasarımı
- Seyahat vlogları
- Çevrim İçi İngilizce Öğretmenliği
- Yaşam Koçluğu
- Yazılım Geliştirme
- Sanal Yardım
- Profesyonel Koçluk

faaliyetlerini icra ettiklerine yer verilmektedir (Cook,2020; Green, 2020; Mancinelli,2020; Reichenberger,2018; Thompson, 2019).

3.4.2.Girişimci Dijital Göçebeler

Girişimci dijital göçebeler, freelancer dijital göçebelerin icra ettiği faaliyetlerden daha karmaşık süreçleri içeren bir iş organizasyonu içerisinde yer alırlar. Freelancer dijital göçebelerin hizmet sunduğu işletmeler arasında, girişimci dijital göçebeler de yer almaktadır. Bu açıdan freelancer dijital göçebeler ile girişimci dijital göçebeler arasında yakın bir etkileşim vardır. Reichenberger tarafından yapılan bir araştırmada, dijital göçebe katılımcılarının ya freelancer dijital göçebe olarak ya da girişimciler olarak ya da

her ikisinin bir bileşimi olarak çalıştığına vurgu yapılmıştır (Reichenberger,2018,s.370). Bu bağlamda, freelancer dijital göçebelerle ile girişimci dijital göçebeler arasında bir geçirgenlik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Üzerinde önemle durulması gereken diğer bir husus ise bazı kaynaklarda girişimci dijital göçebeliğe, “işletme sahibi dijital göçebelik” olarak da yer verildiği hususudur. Cook (2022) girişimci dijital göçebelik” söyleminin yerine “işletme sahibi dijital göçebelik” söyleşinin kullanılması gerektiğini öne sürmektedir. Çalışmada girişimci dijital göçebelik söyleşinin kavramı daha doğru ifade ettiği değerlendirilerek bu şekilde yer verilmiştir.

3.4.3.Maaşlı Dijital Göçebeler

Maaşlı dijital göçebeler, genellikle bir şirkette çalışan ancak fiziki anlamda işyerine bağlı kalmadan, çevrim içi olarak görevlerini yerine getiren profesyonellerdir. Bu kişiler, işlerini yaparken seyahat edebilir veya yeni yerlere yerleşebilirler.

Küresel salgın öncesi akademik çalışmalarda, maaşlı dijital göçebelere çok az yer verilmiştir. Bunun gerisinde o zamanki koşullarda sayılarının veya görünürlüklerinin az olmasının yatıp yatmadığı net değildir. Örneğin, Reichenberger (2018) çalışmasında yer alan 22 örnekleme sadece bir tane maaşlı dijital göçebe vardır. Cook (2020)’de ise 16 örnekleme 4 maaşlı dijital göçebe mevcuttur. Medya ve endüstri raporları, 2022 dönemi itibariyle durumun hızla değişmekte olduğunu göstermektedir.

MBO Partners (2022) tarafından hazırlanan rapora göre, küresel salgın dijital göçebeliği tamamen yeniden şekillendirmiştir. Rapora göre maaşlı dijital göçebe olarak değerlendirilebilecek geleneksel tam zamanlı işlere sahip dijital göçebe sayısının 2020 dönemine göre ikiye katlandığı ve 2021 dönemine göre ise %42 arttığı tahmin edilmektedir (MBO,2022,s.4).

3.4.4.Deneysel Dijital Göçebeler

Deneysel dijital göçebelik, dijital göçebelik yaşam tarzının bir uzantısı olarak, yaratıcı ve yenilikçi bir yaşam biçimini ifade eder. Bu kavram, sıradan iş ve yaşam kalıplarını sorgulayarak, geleneksel ofis ortamlarından uzaklaşmayı ve teknoloji yardımıyla daha esnek bir yaşam sürmeyi hedefler. Deneysel dijital göçebeler, hem yerel hem de küresel düzeyde katılımcı projelere, sanat etkinliklerine veya diğer yaratıcı girişimlere katılarak seyahat ederler, çalışırlar ancak henüz kazanç elde edemezler. Bu özelliğiyle aslında deneysel dijital göçebelik, bütüncül açıdan dijital göçebeliğin bir süreçten ibaret olduğunu göstermektedir. Deneysel dijital göçebelere, ortak çalışma alanlarında,

konferanslarda ve buluşmalarda sıklıkla rastlanmaktadır (Cook,2022,s.312). Diğer söylemle deneysel dijital göçebeler söz konusu etkinliklerle beşeri sermayelerine yatırım yapıp, profesyonel olmaya çalışmaktadırlar. Deneysel dijital göçebeliğin bu özellikleri ile dijital göçebeliğe giden yolda çıraklık veya kalfalık kurumunu temsil ettiği söylenebilir.

Deneysel dijital göçebelerin, gerçekten bir dijital göçebe olup olmadığı tartışılabilir. Zira bu kategoride dijital göçebeler seyahat etmekte, mesleklerini icra etmektedirler. Sadece para kazanamamaktadırlar. Söz konusu para kazanamamanın, dijital göçebeliğin kurucu unsurlarının gerçekleşmesini etkilemediği çıkarımı yapılabilir. Farklı bir söylemle, deneysel dijital göçebelik, seyahat etme ve mesleki bilgisini ortaya koymak suretiyle çalışma unsurlarını içerdiği için, dijital göçebeliğin bir kategorisi olmayı hak etmektedir.

3.4.5.Koltuk Dijital Göçebeleri

Koltuk dijital göçebeleri kavramı, MBO Partners tarafından 2022 yılında hazırlanan raporla gündeme gelmiştir. Koltuk dijital göçebeleri, teknik veya mesleki bilgiye dayalı olarak faaliyette olan, bu faaliyeti sonucunda para kazanan ancak seyahat etmeyen bireyleri ifade etmektedir. Bahse konu rapora göre, ABD'de ilerleyen yıllarda, dijital göçebe olmayı planlayan 72 milyon koltuk göçebesi olduğunu tahmin etmektedir (MBO,2022,s.15) Farklı bir şekilde ifade edecek olursak, koltuk dijital göçebeleri; dijital göçebe olmanın gerektirdiği teknik bilgi ve tecrübeye sahip olup, bu yetenekleri ile para kazanmasına rağmen, dijital göçebeliğin ana bileşenlerinden olan seyahat etme motivasyonunun gerçekleşmediği bir kategoridir.

Dijital göçebeleri, diğer serbest, uzaktan veya esnek çalışanlardan ayıran en önemli özellikleri, dijital çalışmayı daha özgür ve daha iyi bir yaşam arayışı içinde sürekli yolculuk ederek göçebe hayat tarzı ile birleştirmeleridir (Schlagwein, 2018a,s.32). Bu doğrultuda, koltuk dijital göçebeliğinin, bir dijital göçebelik kategorisi olarak değerlendirilmesinin hatalı olduğuna inanıyoruz. Çünkü kavramın oluşumuna neden olan seyahat etme eylemi gerçekleşmemektedir. Üstelik terminolojik perspektiften bakıldığında da ortada bir göç etme, yer değiştirme hareketi bulunmamaktadır. Ortada göç etme eylemini işleyen bir birey yoktur. Diğer bir ifadeyle dijital göçebeliğin kurucu unsurlarından birisi, koltuk dijital göçebeliğinde sağlanamamaktadır. Böylece koltuk dijital göçebelerinin, uzaktan çalışan veya freelancer çalışandan farklı bir yanı kalmamaktadır. Ana akım olarak dijital göçebe kapsamında yer alması beklenen söz konusu bireyleri temsil etmek adına “Koltuk Dijital Göçebeleri” yerine “potansiyel dijital

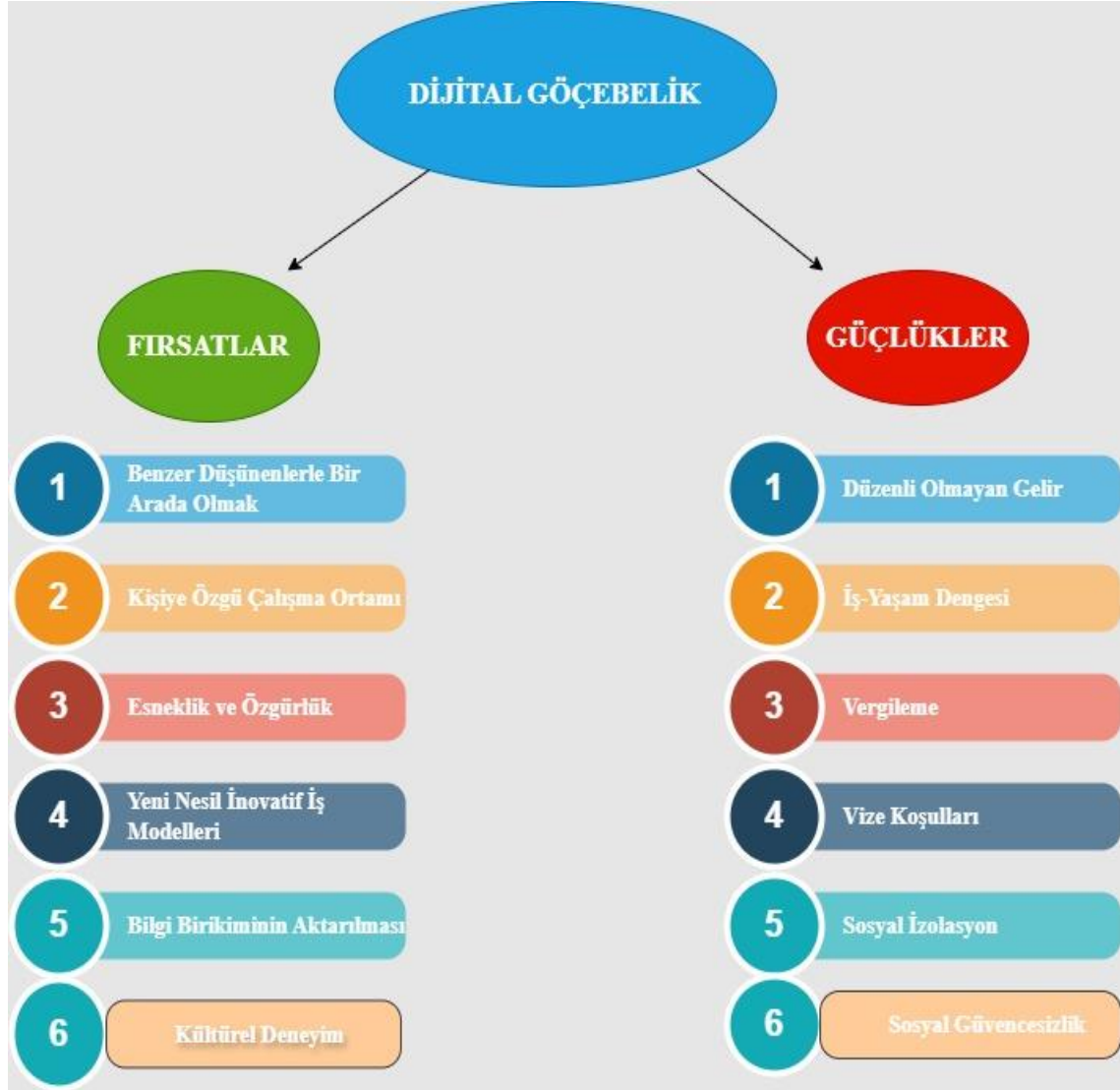
göçebeler” veya “dijital göçebe adayları” söylemlerinin daha doğru olacağı değerlendirilmektedir.

3.5.Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Güçlükleri

Bir toplumdaki köktenci kültürel değişimler, kaçınılmaz olarak o toplumdaki istihdam ilişkilerini etkilemektedir. Bahse konu değişimler, işgücünün yeni oluşumlara adapte olmasını özendirerek esnek yapıya sahip yeni çalışma modellerinin ortaya çıkmasına, ve işbirliğine dayalı girişimciliğe yol açmıştır (Aroles vd., 2020,s.116). Dijital göçebelik, işlerini çevrim içi olarak yürüten ve aynı zamanda seyahat eden, kendilerini en üretken ve motive hissettikleri ortamlarda kısmen hareketsiz bir yaşam tarzı sürdüren benzer düşünen profesyonelleri bir araya getirmektedir. Dijital göçebelerin yaşam tarzı sürekli olarak uluslararası hareketlilik ve farklı kültürel karşılaşmalarla şekillendiğinden, toplumların keşfedici bir aynasını oluşturmakta ve toplumların hareketliliğe ilişkin norm ve değerlerini görünür kılmaktadırlar. Dolayısıyla, onlar aracılığıyla dünyanın mevcut durumu ve evrilen doğası hakkında çıkarımlarda bulunulabilir (Kulakhmetova vd., 2019,s.1698). Geleneksel turistlerden farklı olarak, dijital göçebeler ziyaret ettikleri destinasyonlarda (gidilecek yerlerde) daha uzun süre kaldıklarından, yerel kültüre daha fazla maruz kalabilmekte ve çoğu zaman yerel halkın günlük yaşamına katılım sağlayabilmektedirler (Chevtaeva, 2021,s.207; Betre, 2022,s.22).

Dijital göçebelik, yukarıda yer verildiği üzere bireylere, önceki hayatlarında deneyimleme olanağı olmayan birçok fırsatlar sunmaktadır. Buna karşılık, dijital göçebeliğin çeşitli zorlukları da vardır. Bu yaşam tarzını benimseyenlerin, bu zorluklarla başa çıkabilme ve fırsatları değerlendirme konusunda esnek ve yaratıcı olmaları gerekmektedir. Aşağıda Şekil 3.3'te dijital göçebeliğin bünyesinde barındırdığı fırsatlara ve zorluklara yer verilmiştir.

Şekil 3.3 Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Zorlukları

Kaynak: Yazar Tarafından hazırlanmıştır

3.5.1.Fırsatları

- **Benzer Düşünenlerle Bir Arada Olmak:** Aynı düşünce yapısına sahip bir toplulukta yer almak, mesleki deneyim kazanma bakımından önemlidir. İlgili alanda bireyin beşeri sermaye düzeyini arttırabilir.
- **Kişiyi Özgü Çalışma Ortamı:** Dijital göçebeler, çalışma ortamlarını kendilerine göre özelleştirebilirler. Kafe, plaj, yayla veya co-working alanları gibi kendilerinin seçeceği farklı mekânlarda çalışarak motivasyonlarını ve yaratıcılıklarını arttırabilirler.

- **Esneklik ve Özgürlük:** Dijital göçebeler, istedikleri yerde yaşayabilir ve çalışabilirler. Bu, yaşam tarzlarını kendi tercihlerine göre şekillendirme özgürlüğü sunar.
- **Yeni Nesil İnovatif İş Modelleri:** Dijital göçebeler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yarattığı iş modellerini yakından takip etmektedirler. Deyim yerindeyse “işin mutfağında olmaları” yeni nesil iş modellerinin ilk elden uygulamalarına olanak tanımaktadır. Farklı projelerde ve ortamlarda çalışmak, çeşitli becerilerin geliştirilmesine olanak tanıyabilir. Bu durum, dijital göçebelerin profesyonel portföylerini zenginleştirebilir.
- **Bilgi Birikiminin Aktarılması:** Dijital göçebeler, benzer düşünen insanlarla bir arada olmalarının doğal bir sonucu olarak, kendilerinden daha deneyimli olanların ilgili alandaki tecrübelerinden faydalanabilirler. Bu husus dijital göçebelerin hayatlarında para ile satın alamayacağı bir eğitimidir. Dijital göçebelerin sınıflandırılması bölümünde yer verilen deneysel dijital göçebeler için benzer düşünen insanlarla bir arada olmak ve bilgi birikiminin aktarılması kritik öneme sahiptir. Dijital göçebeliğin bu iki faydası, deneysel dijital göçebe kategorisinde olan bireylerin tam anlamıyla bir dijital göçebe olmasını kolaylaştırmaktadır.
- **Kültürel Deneyim:** Farklı ülkelerde yaşamak, yeni kültürleri tanımak ve farklı yaşam tarzlarını deneyimlemek için bir fırsattır. Bu zenginlik, kişisel gelişime büyük katkı sağlar.

3.5.2.Güçlükleri

- **İstikrarsız Gelir:** Dijital göçebeler genellikle serbest çalışanlar veya girişimciler olduğundan, gelirlerinde belirsizlik olabilir. Bu, mali planlama ve tasarruf yapmayı zorlaştırabilir. Gelir düzeylerinin dalgalı bir seyir izlemesi, onları hayatla ilgili bazı kararlar almada ikilemde bırakabilir.
- **İş/Yaşam Dengesi:** Çalışma alanının sürekli değişmesi, dijital göçebelerin motivasyonlarının düşmesine veya iş dışındaki sosyal aktivitelere zaman ayırmakta zorluk çekilmesine neden olabilir. Çünkü dijital göçebelikte verilen işlerin yapılması konusunda “her zaman, her yerde” anlayışı hâkimdir. Özel hayatı kaplayan iş yaşamı psikolojik açmazlara neden olabilir.

- **Vergileme:** Dijital göçebeler, seyahat ettikleri ülkelerin vergi kanunlarının kazuistik ve karmaşık yapısı nedeniyle kimi zaman vergileme ile ilgili sorunlar yaşayabilmektedirler.
- **Vize Koşulları:** Farklı ülkelerde hem çalışmak hem de kültürlerini keşfetmek için bulunan dijital göçebeler, bürokratik süreçler gerektiren vize gereklilikleriyle başa çıkmak zorunda kalabilmektedir. Bazı ülkeler dijital göçebelere yönelik özel vizeler sunarken, bazıları oldukça karmaşık kurallara sahip süreçler işletmektedir.
- **Sosyal İzolasyon:** Sürekli seyahat eden dijital göçebeler, yeni insanlarla tanışsalar da kalıcı, derin arkadaşlıklar kurmakta zorlanabilirler. Bu durum onlarda buldukları yere ait olmama hissi uyandırıp onları yalnızlığa sürükleyebilir.
- **Sosyal Güvencesizlik:** Dijital göçebeler, çoğunlukla dijital platformlar üzerinden, proje bazlı olarak emek arz eden bireyleridir. Bu durum onların iş güvenliği ve sosyal güvenlik bakımından güvence altında olmamaları sonucunu doğurmaktadır.

3.6. Dijital Göçebe Ekonomisi

Bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten temel dürtülerden biri, esnek, özgür ve bağımsız bir iş-yaşam dengesi tarzına sahip olma arzusudur. Söz konusu dijital yığın, dünyayı bir sırt çantası ve bir taşınabilir bilgisayarla dolaşmak için sadece gidiş yönlü bir uçağa veya otobüse binmeyi seçen kişilerden oluşabilmektedir. (Mouratidis, 2018,s.8).

Dijital göçebelik salt gelişmekte olan bir yaşam tarzı olmayıp, ayrıca dijital çalışmayı göçebe seyahatle birleştiren yeni nesil bir çalışma biçimidir. Dijital göçebelerin dünya genelindeki gidilecek yerlerde sayıları her geçen gün artmaktadır. Bazı kesimlere göre sadece Chiang Mai,Tayland’ da küresel salgın öncesi herhangi bir dönemde yaklaşık 20.000 dijital göçebe olduğu tahmin edilmektedir (Jiwasiddi vd.,2024,s.1493).

Dijital göçebelik sadece dijital bir istihdam biçimi değil, aynı zamanda bir seyahat olgusudur. Sahip olduğu bu özellik nedeniyle dijital göçebeler, seyahat ettikleri gidilecek yerlerin (destinasyonların) yerel ekonomilerine hatırı sayılır katkılar sağlamaktadırlar. Ziyaretçi ekonomileri olarak adlandırılabilen bu ekonomik modelde, dijital göçebelerin bir ziyaretçi türü olarak değerlendirilmesinin önünde bir engel yoktur. Ziyaretçi ekonomisi, genel anlamda bir bölgedeki ziyaretçilerin veya turistlerin ekonomiye olan

katkılarını ifade eder. Bu kavram, turizm sektörünün yanı sıra, konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım, etkinlikler ve yerel işlerdeki harcamaları da kapsar (Kim vd. 2022,s.818).

Dijital göçebeliliğin giderek yükselen bir trend haline gelmesi bu kavrama dayalı yeni olguların meydana gelmesine de ortam hazırlamaktadır. Bahse konu olgulardan birisi ise dijital göçebe ekonomisidir. Yukarıda ifade edildiği üzere, dijital göçebeler aynı zamanda bir ziyaretçidir. Böylece dijital göçebeler ziyaretçi ekonomisinin bir parçasıdır. Ancak dijital göçebe ekonomisinin gündeme gelmesi, iki kavram arasındaki ayrımları ortaya koyma gerekliliğini doğurmuştur. Bu doğrultuda, çalışmada öncelikle dijital göçebe ekonomisinin temel bileşenlerine yer verilecek, sonrasında ziyaretçi ekonomisinden ayrıldığı noktalar ortaya konulacaktır.

Dijital göçebe ekonomisi, teknolojinin sağladığı olanaklarla, coğrafi olarak esnek bir yaşam tarzını benimseyen bireylerin oluşturduğu bir ekonomik modeldir. Bu model, internetin sağladığı çevrim içi bağlantı ve iletişim araçları sayesinde kişilerin çalışma yerini istedikleri gibi seçebilmelerine olanak tanır.

Dijital göçebe ekonomisi, e-ticaret, çevrimiçi eğitim, yazılım geliştirme, dijital pazarlama ve içerik üretimi gibi yeni iş modelleri ile bireylere yeni iş fırsatları yaratmaktadır. Ayrıca dijital göçebe ekonomisi sayesinde vücuda gelen küresel çalışma pazarları sayesinde dijital göçebeler, bilgi ve becerilerini dünyanın her yerindeki müşterilere sunabilirler. Bu durum, ekonomik bakımdan daha fazla rekabet ve çeşitlilik yaratırken, aynı zamanda dijital göçebelerin daha geniş bir müşteri portföyü oluşturmalarına da zemin hazırlar.

Dijital göçebeler, yaşadıkları gidilecek yerlerin yerel ekonomilere de katkıda bulunabilirler. Buldukları bölgede faaliyette olan yerel işletmelerden hizmet alabilirler. Ayrıca barınma ihtiyaçlarını buldukları yerden kiraladıkları konutlar aracılığıyla gidererek gayrimenkul piyasasına da etki edebilirler.

3.6.1.Dijital Göçebe Ekonomisi ile Ziyaretçi Ekonomisi Arasındaki Farklılıklar

Dijital göçebe ekonomisi ile ilgili yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere, ziyaretçi ekonomisi, dijital göçebe ekonomisinin bir alt kırılımıdır. İki kavrama ait farklılıklara çeşitli bağlamlarda aşağıda yer verilmiştir (Jiwasiddi vd.,2024,s.1495; Kim vd. 2022,s.820):

3.6.1.1. Tanım, Amaç ve Kapsam

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Teknolojiyi kullanarak, coğrafi bir sınırlama olmaksızın çalışabilen bireylerin oluşturduğu ekonomik modeldir. Bu kişiler genellikle uzaktan çalışarak para kazanırlar ve bu süreçte çeşitli yerlerde yaşayabilirler. Amaç, iş ve yaşam dengesini sağlarken, aynı zamanda farklı kültürleri deneyimlemektir.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Ziyaretçi (turist) ekonomisi, ziyaretçilerin (turistlerin) bir bölgeye seyahat etmesi, konaklaması, yemek yemesi ve çeşitli aktivitelerde bulunması etrafında şekillenir. Bu ekonomideki ana odak, hizmet sunan işletmelerin (otel, restoran, tur rehberleri vb.) gelir elde etmesidir. Ziyaretçiler (turistler), genellikle belirli bir süreliğine bir yerden ayrılırlar ve bu süreç, yerel ekonomiye kısa vadeli katkılarda bulunur.

3.6.1.2. Süreklilik

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Dijital göçebeler, belirli bir süre bir yerde kalarak orada çalışabilirler. Bu, bazı durumlarda kalıcı olmasa da, turistlere nazaran daha uzun süreli bir etkileşimi ifade eder. Farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, dijital göçebeler bulunduğu yerin ekonomisine daha uzun vadeli katkılarda bulunabilirler.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turistlerin kalış süreleri genellikle kısadır ve bu durum yerel ekonomiye sağladıkları katkılar geçici olur. Turistler bir bölgeyi ziyaret ettikten sonra geri dönerler ve genellikle o bölgeyle uzun süreli bir ilişki kurmazlar.

3.6.1.3. Yaratılan Ekonomik Değer

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Dijital göçebeler, yaşadıkları yerlerde barınma, yiyecek, hizmet alma, eğlenceli aktivitelere ve yerel etkinliklere katılma açısından yerel ekonomileri destekler. Özellikle gayrimenkul sektörü üzerinde hatırı sayılır etkileri olabilir. Aynı zamanda, harcama meyilleri yüksek olan dijital göçebeler, yerel işletmeler bakımından talep yaratıcı unsur olarak ekonomik faaliyetlere destek olabilirler.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turist ekonomisi, restoranlar, oteller, turizm acenteleri gibi hizmet sektörü işletmelerine yoğun bir talep yaratır. Turistlerin

harcaması, yerel ekonomide doğrudan bir döngüyü tetikler. Ancak bu etki genellikle kısa vadeli olup, sezonluk dalgalanmalara göre değişkenlik gösterir.

3.6.1.4. Yerel Halk ile Etkileşim

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Dijital göçebeler, belirli bir süre boyunca buldukları yerin kültürüyle daha derin bir ilişki kurma eğilimindedir. Uzun süreli kalışlar, yerel topluluklarla etkileşim, yerel dil öğrenme ve kültürel deneyimleme fırsatlarını artırır. Bazı dijital göçebeler, yerel halkla sosyal ilişkiler kurarak entegre bile olabilir.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turistler genellikle belirli turistik yerleri gezmek, fotoğraflar çekmek ve gastronomik deneyimler yaşamak üzere gelirler. Bu bağlamda, turistler genellikle yerel halkla sınırlı bir etkileşimde bulunurlar. Yerel kültürle ilişkileri genellikle turistik aktivitelere ve deneyimlere dayanmaktadır.

3.6.1.5. Hedef Kitle

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Bu ekonomi, genellikle bilgi temelli işlerde çalışan genç profesyoneller veya serbest çalışanlardan oluşur. Dijital göçebeler, esnek çalışma koşullarına ve seyahat etme isteğine sahip bireylerdir.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turistler, farklı yaş gruplarından ve sosyal kesimlerden gelen bireylerdir. Bu grup, seyahat etmeyi seven, tatil yapmak isteyen ve yeni yerler keşfetmek isteyen herkesi kapsar.

3.6.2. Dijital Göçebeliğin Piyasa Ekonomisi İle Etkileşimi

Dijital göçebelik, teknolojinin sağladığı olanaklarla birlikte coğrafi bir mekân bağı olmaksızın çalışabilme anlayışına dayalı bir yaşam biçimidir. Son yıllarda artan internet erişimi ve dijital teknoloji bazlı aygıt kullanımı, bireylerin dünyanın herhangi bir yerinden konumdan ve mekândan bağımsız olarak çalışma fırsatı bulmasına ortam hazırlamıştır. Dijital göçebeler bünyesinde genellikle freelancer çalışanlar, girişimciler veya uzaktan çalışan profesyonelleri barındırır. Bu özelliğiyle dijital göçebelik faaliyeti, bir ekonomik değer yaratmaktadır. Bu nedenle dijital göçebelik faaliyeti piyasa ekonomisi ile yakın bir etkileşim içerisinde. Aşağıda bu etkileşim, çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır.

- **Esnek Çalışma Modelleri Boyutu:** Dijital göçebelik, iş gücünün esnekliğini artırır. Geleneksel iş modeli yerine, daha dinamik yapılar ortaya çıkmakta ve bu da piyasa ekonomisinde işgücü talebini değiştirmektedir.

- **Küresel Pazar Erişimi Boyutu:** Dijital göçebeler, çeşitli platformlar aracılığıyla dünya çapında müşterilere ulaşabilmektedir. Bu durum, yerel pazarlarla sınırlı kalmadıkları için rekabeti artırır ve yeni pazar dinamikleri oluşturur.
- **Maliyet Avantajları Boyutu:** Dijital göçebeler, yüksek yaşam maliyetlerinden kaçınmak için daha düşük maliyetli ülkelere yerleşebilir. Bu da uluslararası iş gücü piyasasında yerel işçilerin rekabet gücünü etkileyebilir.
- **Yenilik ve Girişimcilik Boyutu:** Farklı kültürel ve ekonomik arka planlardan gelen dijital göçebelerin bir araya gelmesi, yenilikçi fikirlerin ve yeni girişimlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Bu, piyasa ekonomisinde yeni ürünlerin ve hizmetlerin yaratılmasına zemin hazırlayabilir.
- **Sosyal Boyut:** Dijital göçebelik, yerel ekonomi üzerinde sosyal etkiler yaratabilir. Örneğin, yerel işletmelere olan talep arttıkça, bu işletmelerin büyümesi ve gelişmesi teşvik edilirken, yerel kültür ve yaşam tarzı üzerindeki etkiler de gözlemlenebilir.
- **Dijital Altyapı İhtiyacı Boyutu:** Dijital göçebeliğin artması, ülkelerin dijital altyapılarını geliştirmesi gerektiğini ortaya koyar. Bu, ülke ekonomileri için bir fırsat olabilir ancak aynı zamanda rekabetin arttığı bir alan haline de gelebilir. Ülkeler, dijital göçebeleri çekmek için daha hızlı internet bağlantıları ve uygun çalışma alanları sunma yönünde adımlar atabilirler.
- **Regülasyon ve Politika Boyutu:** Dijital göçebeliğin yaygınlaşması, ülkelerin iş gücü politikalarını ve göçmenlik yasalarını yeniden gözden geçirmesine neden olmaktadır. Birçok ülke, dijital göçebeleri çekmek için özel vize programları geliştirmekte ve sektörel düzenlemeleri gözden geçirmektedir.
- **Çalışma Hayatının Değişimi:** Dijital göçebeler, çalışma yaşamında yeni normlar belirleyebilir. İş-yaşam dengesi, uzaktan çalışma süreçleri ve esnek saat uygulamaları gibi kavramlar, piyasa ekonomisinin dinamikleri üzerinde etkili olmaktadır.
- **Eğitim ve Yetkinlik Gelişimi:** Dijital göçebelik, bireylerin sürekli olarak kendilerini geliştirmesini ve yeni beceriler edinmesini gerektirir. Bu durum, eğitim sektörünü de etkileyerek, çevrimiçi eğitim ve uzmanlık alanlarında yeni fırsatlar ortaya çıkarır.

Sonuç olarak, dijital göçebelik, piyasa ekonomisi ile etkileşimde bulunurken hem fırsatlar yaratmakta hem de mevcut ekonomik dengeleri değiştirmektedir. Bu olgu, gelecekte çalışma hayatının ve ekonomik dinamiklerin nasıl şekilleneceği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

3.7.Dijital Göçebe Vizesi

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebeliği, freelancer çalışan, uzaktan çalışan ve gig çalışanından ayıran ana özellik dijital göçebelerin seyahat etmesi ve bunu bir yaşam tarzı haline getirmeleridir. Seyahatin, bu özelliğiyle dijital göçebeliliğin kurucu unsuru olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Seyahat, dijital göçebeliliğin kurucu bir unsuru olmasına rağmen, dijital göçebeliliğin turizmdeki dinamiğini konumlandırmak ve anlamak için sınırlı girişimde bulunulmuştur. Dijital göçebeliliğe, yaratıcı turizmin bir biçimi ve bir tür boş zaman etkinliği olarak, yeni bir konumdan bağımsız işgücü türü olarak yaklaşmıştır (Jaiswal vd.,2024,s.2-3). Çağdaş akademik çalışmalar, esasen yeniliğine atfedilebilecek bir olgu olan dijital göçebelik için şimdiye kadar sınırlı kavramsal çerçeve sağlamıştır. Bu çalışmalar, dijital göçebeliliğe dönük ilk dönem teorik açıklamaları ortaya koymakta ve genellikle olgunun mevcut tanımlarıyla uyumlu bir yaşam tarzı ya da iş-yaşam perspektifi benimsemektedir. Mevcut yaklaşımlar bir dereceye kadar tek taraflılık gösterse de, dijital göçebelikle ilgili kavramsal gelişmeleri ilerletmek için bir başlangıç temeli olarak hizmet etmektedirler (Gupta vd.,2024,s.3).

Dijital göçebeler, bir konumdan diğerine uzun süreli seyahat ederken dijital olarak çalışan ve kavramsal olarak teknoloji destekli uzaktan çalışma ve hareketliliğin kesiştiği noktada konumlandırılabilirler, son derece mobil profesyonellerden oluşan bir sınıftır. Uzaktan çalışma olgusunun evrimi on yıllardır devam ediyor olsa da, COVID-19 salgını bu olguyu tartışmasız bir şekilde hızlandırmış ve normalleştirmiştir (Brynjolfsson vd., 2020,s.24). Aynı zamanda, COVID-19 kaynaklı tecritler ve sınırların kapatılması, uzaktan çalışma ve seyyah yaşam tarzlarını sürdürmek için açık sınırlara ve hareket özgürlüğüne güvenen dijital göçebeleri harekete geçirdi. Birçok hükümet, virüsün etkisinin azalmasıyla birlikte, uzaktan çalışma ve konum bağımsızlığının normalleşmesini turizm endüstrisine uyarlamaya başlamıştır. Bazıları bu 'yeni normale' yanıt vermek için 'dijital göçebe vizeleri' veya 'uzaktan çalışma vizeleri' uygulamaya başlamıştır (Bednorz:2024,s.1). Ülkeler, dijital göçebe vizesi uygulamasına, sermaye biriktirme, üzerindeki göç

hareketliliğini kontrol etme ve turizm gelirlerini artırma güdülerine başvurabilmektedirler (Koskela ve Beckers,2024,s.2).

Dijital göçebelik, bireyleri dijital göçebe olmaya iten motivasyonlarıyla, bünyesinde barındırdığı fırsat ve zorluklarla gün geçtikçe artan bir üne kavuşmaktadır. Özellikle hükümetler, bu fenomen topluluğunun sahip olduğu özelliklerden faydalanarak politka geliştirmeye başlamaktadırlar. Bu noktada turizm önemli bir başlangıç noktası olabilmektedir. Dijital göçebe vizesi uygulaması söz konusu işleyişte yeni bir politikası aracı olarak politka yapıcılarının karşısına çıkmaktadır.

Dijital göçebe vizesi, özellikle uzaktan çalışan bireyler ve girişimciler için tasarlanmış bir vize türüdür. Bu vize, dijital göçebelerin belirli bir ülkede, belirli bir süre boyunca hem yaşamalarına hem de çalışmalarına olanak tanır. Dijital göçebe vize uygulaması, daha fazla esneklik ve yaşam deneyimi sunarak, insanların farklı ülkelerde yaşamalarına ve çalışabilmelerine olanak sağlamaktadır. Genellikle altı ay ila iki yıl süreli olan bu vizeler, başvuru sahibinin uzaktan çalıştığını ve yeterli düzeyde gelir elde ettiğini kanıtlamasını gerektirmektedir. Ayrıca dijital göçebe vizesi geçici ikamet hakları sunmakta ve farklı ülke uygulamaları olmakla birlikte dijital göçebelere vergiden muaf olmayı ya da ayrıcalıklı vergilendirme sağlamaktadır (Koskela ve Beckers,2024,s.2).

Dijital göçebe vize uygulaması, dijital göçebelikle ilgili son dönemlerde yapılan çalışmalarda irdelenen bir konu haline gelmektedir. Birçok yazar, hükümetlerin dijital göçebe vizelerini verme amaçlarını tartışmıştır. Tüm vizeler vizeyi veren ülkelere potansiyel ekonomik fayda sağlamayı amaçlasa da, bunu nasıl başarmayı umdukları ve bu amaçla kimleri ağırladıkları konusunda farklılıklar bulunmaktadır (Koskela ve Beckers,2024,s.3). Dreher ve Triandafyllidou, ülkelerin akıllarında farklı motivasyonlar olması gerektiğini, ancak genel olarak dijital göçebe vizelerinin ortaya çıkışının "ev sahibi şehirlerin ve ülkelerin, herhangi bir sosyal koruma sağlamalarına gerek olmayan nispeten varlıklı ve sık sık dünyayı dolaşan kimseleri ağırlayarak elde etmeyi bekledikleri faydalara işaret ettiğini" belirtmektedir (Dreher ve Triandafyllidou,2023,s.12-13).

Aynı doğrultuda, Mancinelli ve Germann Molz dijital göçebe vizelerini "ekonomik faydalar elde ederken bireylere özel haklar tanıyabilecekleri, yeni arzu edilen gezgin kategorilerinin yaratılmasıyla kasıtlı olarak oynayan" devletler tarafından yapılan bir tür "sınır sanatı" olarak tartışmaktadır (Mancinelli ve Germann Molz,2023,s.195).

Bednorz, bir ülkenin çekmeyi umduğu uzaktan çalışanların türünü, her ülkenin hâlihazırda mevcut politika hedeflerini karşılamak üzere tasarlanmış farklı "stratejik yaklaşımlar" olarak dijital göçebe vizeleri ile ilişkilendirmektedir (Bednorz,2024,s.7). Bazı akademisyenler ise dijital göçebe vizelerinin yükselişini, Covid-19 salgını nedeniyle hükümetlerin tecrit ve sınırlarını kapatma uygulamaları nedeniyle sekteye uğrayan turizm gelirlerinin yarattığı bütçe açıklarını finanse etmek için, dijital göçebe avcılığı yapmasına bağlar (Foley vd.,2022,s.1; Hannonen, 2020,s.347).

Ekim 2024 itibariyle, hâlihazırda dünya genelinde yaklaşık altmış ülke dijital göçebe vizesi veya uzaktan çalışma vizesi uygulamasını benimsemiş durumdadır.

3.7.1.Dijital Göçebe Vizesinde Sunulan Kazanımlar

Dijital göçebe vizesi, sahibinin ilgili ülkede kaldığı süre boyunca bağımsız olarak veya yurt dışında bulunan yabancı bir işveren veya şirket için uzaktan çalışarak kazanç elde etmesine izin veren yasal bir ikamet statüsüdür. Dijital göçebe vizesi uygulamasıyla amaçlanan uzaktan çalışanların uzun süreli seyahat etmelerine ve başka bir ülkede yaşamalarını mümkün kılmaktır. Bu uygulama, hem çalışanlar hem de ev sahibi ülkeler için karşılıklı faydalar sunan “yeni normalin” ürettiği bir politikadır. Dijital göçebeler, söz konusu edilen vize uygulamasıyla yeni kültürler deneyimleyebilirken, vize veren ev sahibi ülkeler dijital göçebe ekonomisinin sunduğu avantajlardan faydalanabilecektir. Vize uygulamasında bireylerin elde edebileceği kazanımlara aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir (OECD,2022, s.4).

3.7.1.1.Konaklama ve İkamet Etme

Dijital göçebe vizeleri, bireylerin standart bir turizm vizesinden daha uzun bir süre boyunca başka bir ülkede yasal olarak ikamet etmelerine ve çalışmalarına izin verir ve ülkedeyken ücretli bir faaliyet gerçekleştireceklerini kabul eder. Ülkeye bağlı olarak, bir dijital göçebenin yurt dışındaki bir işletmenin çalışanı, serbest meslek sahibi veya serbest meslek sahibi bir girişimci olmasına izin verilebilir. Süre en az altı ay ve genellikle bir yıla kadar iken, normal turist vizeleri genellikle 3 aya kadar verilmektedir. Dijital göçebe vizeleri yasal ikamet izni verir ve bu da mali kod gibi başka avantajlar sağlar. Söz konusu kod olmadan kira kontratı imzalamak, banka hesabı açmak veya bir araç satın almak olanaksız olabilir (OECD,2022,s.4).

Estonya'daki dijital göçebe vizesi sahipleri hâlihazırda e-ikamet için başvurabilirken, yakın gelecekte Estonya dijital kimlik kartının sunduğu ek hizmet ve avantajlardan

faydalanabilirler. Ancak dijital göçebe vizeleri, istihdam veya girişimcilik vizesinin sağladığı tüm avantajları sağlamayabilir. Örneğin, İzlanda'da uzaktan çalışma için uzun süreli vize sahiplerine İzlanda kimlik numarası verilmez. Dijital göçebe vize programlarının çoğu bir veya birkaç kez yenilenebilir. Bununla birlikte, bu programların varış ülkesinde uzun vadeli perspektifleri olmayan veya çok sınırlı olan geçici statüler olması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, bugün itibariyle, dijital göçebe vizeleri ne otomatik statü değişikliğine ne de daimi ikamet statüsü kazanmak için yıllarca ikamet birikimine izin vermektedir (Pignatari,2023,s.388-392;Casi-Eberhard vd. 2023,s.11).

3.7.1.2.Başvuru İşlem Süresi

Dijital göçebe vizeleri işlem süresi OECD ülkeleri arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Öyle ki, diğer vize başvurularına kıyasla genellikle dijital göçebe vizeleri oldukça kısadır. Yunanistan, Estonya ve Kosta Rika'da dijital göçebe vize başvuruları ortalama olarak 10-15 gün içinde işleme alınıp hızlıca sonuçlandırılmaktadır. Burada başvuru süreçleri diğer vize başvurularından farklı olarak özel web sayfaları veya platformlar üzerinden çevrim içi şekilde ilerletilebilmektedir. Diğer OECD ülkelerinde başvuru sahipleri karar almak için birkaç hafta veya ay beklemek zorundadır. Örneğin ilk başvuru için Macaristan'da 30 güne kadar, İzlanda'da ise altı aya kadar beklenebilmektedir (UNWTO,2023,s.27-28).

3.7.1.3.Aile Üyeleri

Aile üyeleri genellikle dijital göçebe vizesi sahibine eşlik etme ve başvuru sahibiyle aynı koşullar altında ayrı bir vize başvurusunda bulunma hakkına sahiptir. Birinci dereceden aile üyeleri (eş, partner, reşit olmayan veya bakmakla yükümlü olunan çocuklar vb.) için başvuru, daha yüksek bir gelir şartına veya ekstra ücretlere tabi olabilir (UNWTO,2023,s.5-37-38-39-43).

3.7.1.4.Vergi Muafiyeti

Uluslararası vergi hukukuna göre vergi mukimi olunması, bazı şartların gerçekleşmesine bağlanmıştır. İkamet süresi, söz konusu şartların öncülleri arasında yer almaktadır. Buna göre, belirli bir ülkede, belli bir süre (ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genellikle altı ay veya daha fazla) ikamet etmek, vergi mukimi olarak kabul edilmek için yeterli olabilir.

Dijital göçebeler, gittikleri ülkede vergi mukimi olmamak için, ilgili ülkede altı aydan daha az süre kalma eğilimindedirler. Buna karşılık, dijital göçebelerin kendi ülkelerinde daha uzun süre kalmasını sağlamak adına bazı ülkeler, bir veya iki yıla kadar uzanan gelir

vergisi muafiyeti sağlamıştır (Hırvatistan, Barbados, Dubai, Mauritius, Cape Verde, vb.). Kosta Rika, dijital göçebe vizesi birincil sahiplerini kaldıkları süre boyunca gelir vergisinden ve teknolojik iş ekipmanı ithalat vergilerinden muaf tutan tek OECD ülkesidir. Dijital göçebe vizesi yeni ikamet edenlere sunulan vergi indirimlerinden faydalanabilir. Örneğin Yunanistan, dijital göçebe vizesi veya başka bir oturma iznine sahip olan yeni gelen veya geçici ikamet edenlere yedi yıllık %50 vergi indirimi de sunmaktadır(Pignatari,2023,s.388; UNWTO,2023,s.31).

3.7.1.5.Esnek ve Çeşitli Yerlerden Çalışma Özgürlüğü

Genel olarak dijital göçebe vizeleri, geleneksel çalışma izinlerine kıyasla daha fazla özgürlük ve esneklik sağlar. Dijital göçebe vizeleri sahipleri tek bir sponsor işverene veya işverenlerinin bulunduğu ülkeye bağlı değildir. Vize sahipleri çalışma faaliyetlerini ülke içinde seyahat ve gezi ile birleştirebilirler. Bu uzun süreli vizeler veya geçici izinler, verildiği ülkeyle sınırlıdır. Schengen ülkelerindeki uzaktan çalışanların 180 günlük bir süre içinde 90 güne kadar Schengen bölgesinde serbestçe hareket etme olanağı vardır (Gower vd., 2022,s.4).

3.7.2.Dijital Göçebe Vizesinin Sınırlılıkları

Dijital göçebe vize uygulamasında kazanımlar olduğu kadar, bazı sınırlılıklar da mevcuttur. Bu sınırlılıklar şöyledir (OECD,2022s.5).

Dijital göçebe vizesi sahipleri öncelikle yerel işletmeler için çalışamazlar. Vize sahipleri yerel müşteri portföyüne sahip olamaz veya yerel gelir elde edemez Bir dijital göçebe vizesi programı kapsamında kabul edilen uzaktan çalışanlar, yerel işgücü piyasasıyla herhangi bir etkileşimden kaçınmalıdır. Farklı bir söylemle bir dijital göçebe, ülke içindeki bir şirket için herhangi bir iş yapmak ve/veya yerel bir işletmeye herhangi bir mal ve hizmet sağlamak faaliyetini gerçekleştiremez.

İstisnası olmakla birlikte, yerel faaliyetlerde bulunma yetkisi olan işçiler uzak bir işletmede çalışanlar da dâhil olmak üzere genellikle dijital göçebe olarak kabul edilmezler. Estonya bu konuda istisna teşkil eder. Kalışlarının temel amacı uzaktan çalışma olduğu sürece ek çalışma izni gerekmez.

Dijital göçebe vizesi sahiplerinin sosyal yardım alma ve hizmetlere erişim hakkı bulunmamaktadır. Dijital göçebe vizesi sahipleri kamu sağlık sistemleri gibi kamu sosyal hizmetlerinden hariç tutulmaktadır. Kaldıkları süre boyunca hastalanmaları veya yaralanmaları durumunda tüm tıbbi masraflarını kapsayan bir sağlık sigortası sözleşmesi

gereklidir. Dijital göçebeler, tanımları gereği, geçici olarak ev sahibi ülkenin sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunmayan yurt dışında bulunan şirketlerin çalışanları veya serbest meslek sahipleri oldukları için bu garanti gereklidir.

Dijital göçebe vizesi, genellikle sosyal entegrasyon fırsatları sunmaz. Dijital göçebe vizesi uygulamasında, yerel topluluklarla etkileşim kurmak veya yerel hizmetlerden yararlanmak sınırlandırılabilir.

Dijital göçebe vize uygulaması süreklilik arz etmez. Belirli bir süre sonunda sona erer. Bazı ülke uygulamalarında yenilemeye imkân tanınmaktadır. OECD ülkelerinde son zamanlarda uygulamaya konan hiçbir dijital göçebe vize programında uzun vadede ikamet stratejisini izlenmemektedir. Letonya haricinde bu ülke grubunda dijital göçebe vizeleri zaman ve uzatma sayısı açısından sınırlıdır. Letonya’da, iki tam yılın sonunda geçici bir ikamet iznine statü değişikliği tanınması olanak dâhilindedir (OECD,2022,s.6).

3.7.3.Ülkelerin Dijital Göçebe Vizesi Uygulamasına Başvurma Nedenleri

Dijital göçebeler, gönenç düzeyi yüksek, sanayileşmesini tamamlamış gelişmiş ülkelerde, küresel ekonomik krizler, salgın hastalıklar ve politik belirsizlikler gibi etmenlerle ortaya çıkan iş güvencesizliği, adil olmayan gelir dağılımı ve yitirilen ongunluk ile mücadele etmek adına meydana gelen neoliberal bir süjeyi simgelemektedirler.

Beşeri sermaye düzeyi yüksek bu dijital kalabalık, yaptıkları ulusötesi seyahatlerle yeni kültürler keşfetmekte ve satın alma gücü yüksek para birimleri üzerinden elde ettikleri gelirlerle yaşam maliyetlerini düşürecek gidilecek yerleri tercih etmektedirler. Ulus-devletler de neoliberalimin bu yeni öznelerine eşlik ederek, girişimci yapıda olan faydayı ençoklaştırıcı politikalara işlerlik kazandırır. Bu doğrultuda, dijital göçebeler gibi, beşeri sermaye düzeyi ve harcama meyli yüksek, kaliteli tüketici kitlesini ülkesine çekmek için ayrıcalıklar tanıyan özel vize programları oluştururlar (Mancinelli ve Germann Molz,2023,s.190).

Ülkelerin dijital göçebe vizesi uygulamasının gerisinde yatan aşağıdaki şekilde kategorize edilebilir:

3.7.3.1. Ekonomik Kazanımlar

- Turizm Gelirleri: Dijital göçebeler, ikamet ettikleri ülkede kalırken, konaklama, yiyecek, ulaşım ve eğlence gibi alanlarda harcama yaparlar. Bu durum, yerel ekonomiye önemli katkılar sağlar.

- Yeni İş Fırsatları: Uzaktan çalışan bireyler, yerel işletmelerle, dijital platformlar kanalıyla etkileşime geçebilir. Bu da yeni iş fırsatları yaratabilir.
- Beşeri Sermaye Birikimi: Ülkeler, özellikle teknoloji, yazılım geliştirme, tasarım gibi alanlarda yetenekli bireyleri çekerek, kendi yetenek havuzlarını zenginleştirmek istemektedir. Dijital göçebeler, kendi alanlarında uzmanlık sunarak bu ülkelerin hızlı büyümesine katkıda bulunabilir.
- Fiziki Sermaye Birikimi: Dijital göçebeler, satın alma gücü yüksek Amerikan Doları(\$), Avro (€) gibi para birimleri üzerinden gelir elde ederler. Ülkeler, vize uygulamasıyla birlikte söz konusu yabancı para biriminden olan nakit hareketliliği kendi ülkeleri sınırları içerisinde geçirmiş olacaktır. Bu husus çeşitli makro-ekonomik değişkenler üzerinde olumlu etki yaratabilir.

3.7.3.2. Artan Uluslararası İlişkiler

- Küresel Bağlar: Dijital göçebe vizesi, ülkelerin uluslararası ilişkilerini güçlendirir ve kültürel değişimlere olanak tanır. Farklı milletlerin bir araya gelmesi, kültürel etkileşimi artırabilir.

3.7.3.3. Esneklik ve İş Modeli Dönüşümü

- Yeni Çalışma Modellerine Uyum: Küresel salgının ardından uzaktan çalışma modeline artan ilgi, ülkeleri dijital göçebe vizesi uygulamaya yönlendirdi. Bu uygulama, ülkelerin değişen iş dünyasına ve çalışma stillerine uyum sağlamalarına yardımcı olur.

3.7.3.4. Yaşam Kalitesini Artırma

- Cazibe Merkezi Nitelikli İkamet Alanları: Bol güneşli, mavi bayraklı plajlar, doğal güzellikler veya tarihi yerler gibi cazip lokasyonlarda yaşamayı mümkün kılmak, o ülkenin vatandaşlarının da yaşam kalitesini arttırabilir.

3.7.3.5. Özgün Girişimler ve Eğitici Projeler

- Dijital Girişimciliğin Desteklenmesi: Dijital göçebeler genellikle girişimci düşünme yeteneğine sahip bireylerdir. Ülkeler, bu bireylerin yenilikçi projelerini geliştirmelerine olanak tanıyarak, yerel iş ortamını canlandırabilir ve potansiyel olarak yeni girişimcilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir.

3.7.3.6. Sosyal ve Kültürel Zenginlik

- Kültürel Çeşitlilik ve Değişim: Farklı kültürlerden gelen dijital göçebeler, yerel halkla etkileşimde bulunarak kültürel çeşitliliği artırır. Bu durum, yerel kültürün zenginleşmesine ve farklı bakış açıları ile yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunur.

3.7.3.7. Demografik Riskleri Giderme

- Nüfus Problemleri: Günümüzde bazı ülkeler, yaşlanan nüfus ya da genç iş gücünün yetersizliği gibi demografik risklerle karşılaşmaktadır. Dijital göçebelerin ağırlıklı olarak “y ve z kuşağına” mensup oldukları (MBO,2024,s.4) akıllara getirildiğinde, dijital göçebe vizesi ile bu tür riskler ortadan kaldırılabilir. Demografik risklerin üstesinden gelmek için dijital göçebelerin genç ve dinamik yapılarından yararlanılabilir.

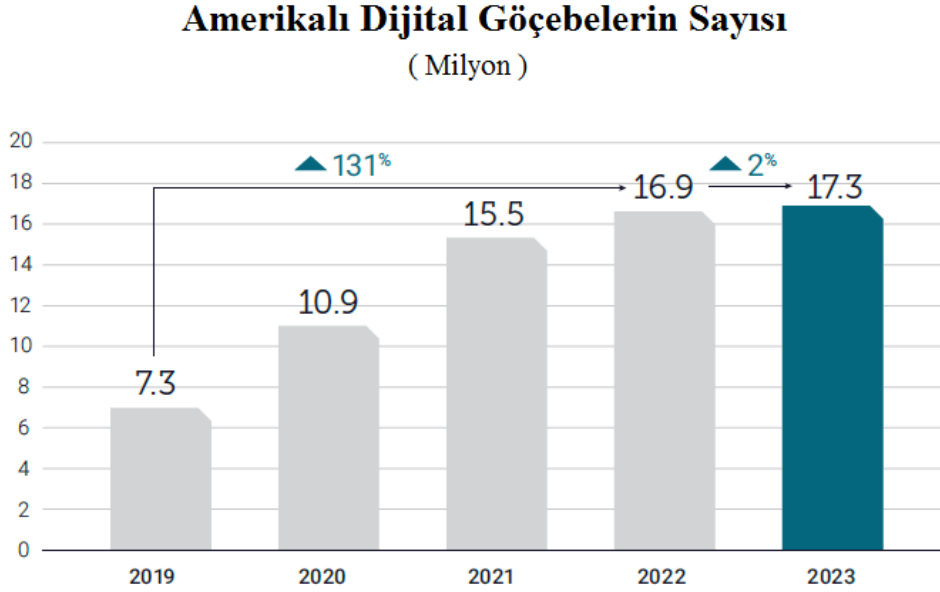
3.7.3.8. Turist Vizelerinin Kötüye Kullanımı İle Mücadele

- Dijital göçebe vize uygulaması, uzaktan çalışanlara uyum sağlamak ve turist vizelerinin kötüye kullanımıyla mücadele etmek için öngörülebilir bir yasal çerçeve sunmaktadır. Pandemi öncesinde birçok ülke serbest çalışma, uzaktan çalışma veya pasif gelirin turistler tarafından yönetilmesini büyük ölçüde görmezden geliyordu. Uzaktan çalışmanın arttığı düşünüldüğünde, dijital göçebe vize uygulaması, bazı ülkelerde yasa dışı olan, ancak uygulama açısından düşük önceliğe sahip olduğu düşünülen ve kaynak veya kanıt eksikliği nedeniyle nadiren cezalandırılan bir uygulamayı resmileştirmek için bir araç olabilir (OECD,2022,s.5).

3.7.4. Dijital Göçebe Vizesinin Uygulanmasına Yönelik Yaklaşımlar

Dijital göçebeliğe olan ilgi günden güne artmaktadır. Küresel salgın sonrası kuralların yeniden belirlendiği bu “yeni normalde” ülkeler ise gelişen yeni trendleri takip etmekte ve buna göre politikalar geliştirmektedirler.

Şekil 3.4 Yıllar İtibariyle Amerikalı Dijital Göçebelerin Sayısı

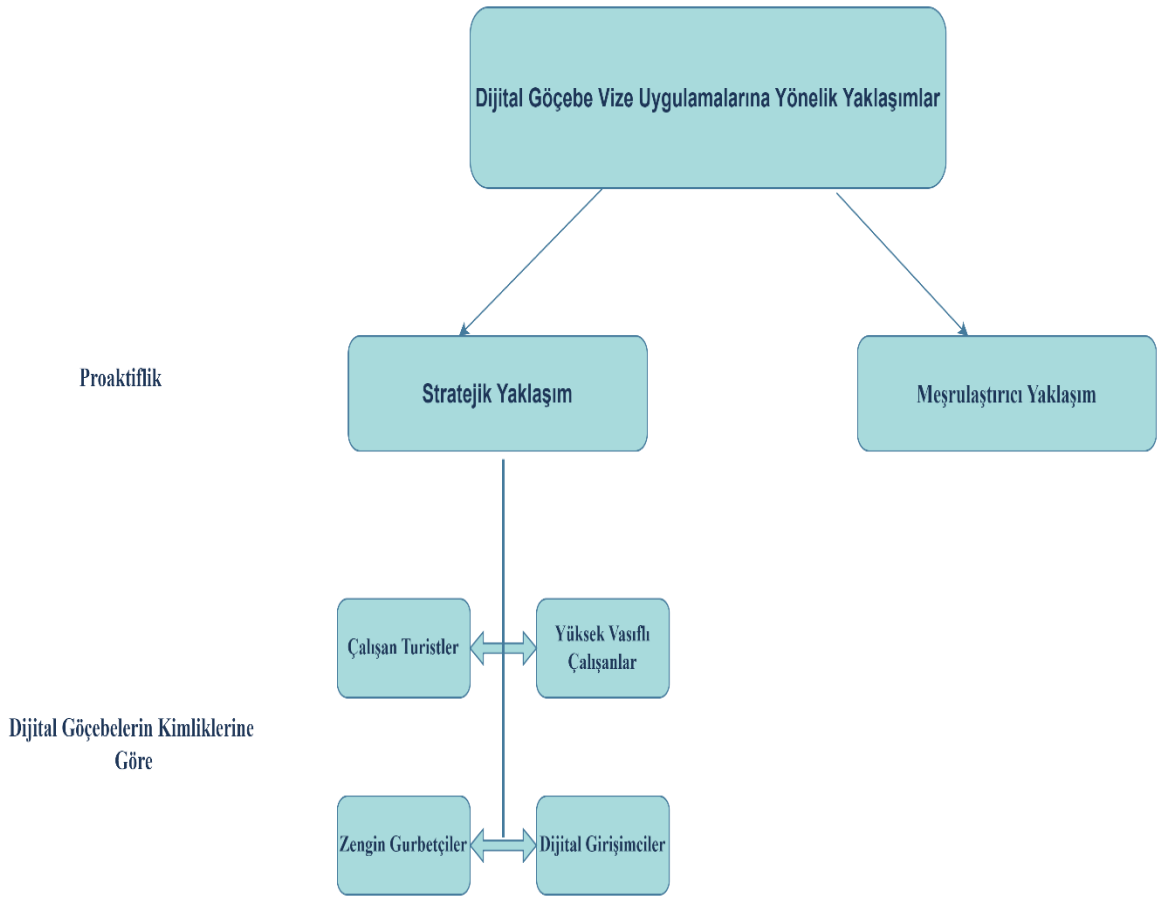
Kaynak: MBO Partner,2024,s.3

Yukarıda yer verilen Şekil 3.4'ten de görüleceği üzere, Amerika Birleşik Devletlerindeki dijital göçebe sayısı yıllar itibariyle artış eğilimindedir. Küresel salgının patlak verdiği 2019 dönemine göre dijital göçebe sayısı 2023 yılına kadar toplamda yaklaşık %137'lik bir artış göstermiştir. Şüphesiz bu artış, küresel salgın nedeniyle bütçe dengesi sarsılan, istikrarlı ekonomik büyüme yakalamayı hedefleyen ülkelerin deyim yerindeyse ellerini ovuşturmasına yol açmıştır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebelerin sağlayabileceği kazanımlardan faydalanmak isteyen ülkeler, dijital göçebe vize uygulamasına başvurumaktadırlar. Bu tutum ise akademisyenlerin ilgisinin, dijital göçebe vizesi üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yapılan araştırmalarda, vizenin uygulanmasına dönük çeşitli yaklaşımlar ortaya konmaktadır.

Jan Bednorz tarafından 2024 yılında kaleme alınan güncel bir çalışmada, araştırmada yer verilen arama protokülüne göre, ilgili dönemde 36 aktif dijital göçebe vize uygulaması belirlenmiştir. Çalışmada izlenen yöntemle göre söz konusu vize uygulamalarının yüksek oranda heterojenlik içerdiği tespit edilmiş olup, bahse konu vize uygulamaları iki şekilde kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyon politika yapıcılarının dijital göçebe vizeleri tasarlarlarken benimsedikleri proaktifliklerine göre ortaya konmuştur (Bednorz,2024,s.7).

Şekil 3.5 Dijital Göçebe Vizesi Taksonomisi

Kaynak: Bednorz,2024,s.7

Yukarıda Şekil 3.5’ te dijital göçebe vize uygulamalarına yönelik yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu doğrultuda proaktiflik kıstasına göre, dijital göçebe vizeleri, stratejik yaklaşım ve meşrulaştırıcı yaklaşım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Stratejik yaklaşımda, dijital göçebe vizeleri turizm, işgücü piyasası, girişimcilik veya göç politikası alanları da dâhil olmak üzere mevcut veya yeni ortaya çıkan başka bir politika önceliğini güçlendirmek için uygulanmaktadır (Dreher ve Triandafyllidou, 2023,s.11). Sağlayacağı faydaların görece fazla olması beklendiği için hükümet politikaları ile aktif şekilde teşvik edilebilirler.

Stratejik yaklaşım kendi içinde heterojendir ve hitap ettikleri dijital göçebelerin farklı 'kimliklerine' göre daha da bölünebilir. Bunlar arasında çalışan turistler, yüksek gelirli gurbetçiler, vasıflı işçiler ve dijital girişimciler yer almaktadır. Bu ayrım, Mancinelli ve Germann Molz'un (2023) dijital göçebeleri çekerek turizm sektörünü canlandırmak isteyen ülkeler ile girişimciler de dahil olmak üzere yüksek vasıflı uzun vadeli ziyaretçileri çekmeyi amaçlayan ülkeler arasında yaptığı ayrımı yakından takip etmekte ve bu ayrım üzerine inşa edilmektedir (Bednorz,2024,s.7).

Meşrulaştırıcı yaklaşımda, dijital göçebe vizeleri görünüşte herhangi bir açık politika önceliği olmaksızın uygulanmaktadır. Uzaktan çalışanları farklı ziyaretçi grupları olarak kabul etmekte ve kalışlarını yasallaştırmak için araçlar sağlamaktadırlar. Meşrulaştırma yaklaşımında, vizeler uzaktan çalışanları farklı bir ziyaretçi grubu olarak tanırlar ve onların ülkelerine gelmeleri ve kalmaları için yasal bir yol sağlar (OECD, 2022,s.4; Octavia, 2022,s.26173). Bu kategorideki tüm dijital gezgin vizeleri, göç işlerinden sorumlu bir kamu otoritesi tarafından tanıtılmıştır. "Dijital göçebe vizesi" veya "uzaktan çalışma için uzun vadeli vize" gibi daha formalist etiketler taşırlar ve genellikle göç yasasında sadece değişiklikler yaparlar. Bazı durumlarda, daha geniş bir göç yasası reformuyla birlikte tanıtılırlar (Bednorz,2024,s.9).

Stratejik yaklaşım ise dijital göçebelerin kimlikleri kıstasına göre kendi içerisinde dörde ayrılır. Bunlar; çalışan turistleri hedefleyen vize yaklaşımı, yüksek vasıflı çalışanları hedefleyen vize yaklaşımı, zengin gurbetçileri hedefleyen vize yaklaşımı ve dijital girişimcileri hedefleyen vize yaklaşımıdır.

Çalışan turistleri hedefleyen stratejik vize yaklaşımı, genellikle ilgili ülkenin turizm politikasının bir yansımasını oluşturur. Bu yaklaşımı benimseyen uygulamalar, genellikle Turizm Bakanlığı veya Turizm Kurulu gibi turizm işlerinden sorumlu bir kamu otoritesi tarafından uygulanır ve yönetilir. Söz konusu uygulama, nadiren 'vize' olarak adlandırılır. Bu uygulama bir kişinin o ülke içindeki gidilecek yerlerde konaklamasını hukukileştiren bir izin olarak anlaşılır (Bednorz,2024,s.7). Çalışan turistleri hedefleyen stratejik vize

uygulamasında ayrıca dijital göçebelere, varış noktasında kalış süreleri 183 günü geçse bile, gelir vergisi muafiyetleri sunulmaktadır (Kostic, 2019,s.212; Tyutyuryukov ve Guseva, 2021,s.191-192).

Diğer stratejik dijital göçebe vize yaklaşımı ise yüksek vasıflı çalışanlar, zengin gurbetçiler ve dijital girişimcileri hedefleyen vize yaklaşımıdır. Stratejik dijital göçebe vizeleri genellikle gidilecek yerlerin turizm olanaklarını güçlendirme ve çeşitlendirme taahhüdünü pekiştirirken, turizmin ötesinde diğer politika önceliklerini destekleyen vize örnekleri de bulunmaktadır (Bednorz,2024,s.7).

Malta, Mauritius ve Tayland kendilerini varlıklı (çalışan) gurbetçiler için gidilecek yer olarak konumlandırmaktadır. Bu ülkelerin dijital göçebe vizeleri, 'yatırım yoluyla ikamet' ya da 'emeklilik yoluyla ikamet' gibi uzun süreli ikamet sağlayan diğer programların yanında ikamet ajansları (örneğin Malta İkamet Ajansı) tarafından uygulanmaktadır. Buna karşılık, dijital göçebe vizeleri en uzun süreli kalışlardan bazılarına (iki ila on yıl arasında) izin vermektedir. İkinci olarak, Bermuda ve Cayman Adaları'nda vizeler ağırlıklı olarak dijital girişimcileri hedeflemekte, söz konusu ülkelerin iş geliştirme ajansları tarafından yönetilmekte ve iş desteği ile vergilendirme politikalarıyla yakından bağlantılıdır. Son olarak, Estonya ve Malezya'da, dijital göçebe vizeleri bu gidilecek yerleri modern mobil işgücü için gidilecek yerler olarak konumlandırmaktadır (Bednorz,2024,s.8-9; Blue, 2021,s.360; Svobodová,2022,s.93-94)

Yukarıda yer verilen üç hedef kitlenin tamamında, ortalama asgari gelir kriteri oldukça yüksektir (34.000\$-50.000\$). Bu durum söz konusu ülkelerin yüksek gelir elde eden bireylere odaklanıldığının bir göstergesidir.

Aşağıda yer verilen Şekil 3.6' de benimsenen yaklaşım türüne göre uygulanan dijital göçebe vizelerinin dünya genelindeki coğrafi dağılımı görülmektedir. Şekilde sarı ile işaretlenen bölgeler meşrulaştırma dijital göçebe vize uygulamalarını, mavi ile işaretlenen bölgeler, çalışan turistelere yönelik stratejik dijital göçebe vizesi yaklaşımını - mavi, kırmızı ile işaretlenenler ise yüksek vasıflı işçiler, varlıklı gurbetçiler ve dijital girişimciler hedef alan stratejik dijital göçebe vizesi yaklaşımını temsil etmektedir. Dijital göçebe vizesi uygulama konusunda karar alıp henüz uygulamaya geçmemiş vizeler ise gri ile işaretlenmiştir.

Şekil 3.6 Yaklaşımlara Göre Dijital Göçebe Vizelerinin Coğrafi Dağılımı

Kaynak: (Bednorz,2024:10)

Yukarıda yer verilen Şekil 3.6, ülkelerin benimsediği dijital göçebe vize yaklaşımları, ilgili ülkelerin benimsediği ekonomik büyüme modeli hakkında mesajlar vermektedir. Şekilde, meşrulaştırma yaklaşımındaki dijital göçebe vizeleri sarı, stratejik (çalışan turistlere yönelik) - mavi, stratejik (diğer dijital göçebe kimliklerine yönelik) - kırmızı ve ilan edilmiş ancak henüz uygulanmamış vizeler - gri ile işaretlenmiştir. Ekonomik büyümede turizm gelirlerinin kritik rol üstlendiği Karayipler ve Afrika'daki küçük ada devletlerinin uyguladıkları dijital göçebe vizesi, çalışan turistleri hedeflemektedir. Stratejik dijital göçebe vizesi yaklaşımının diğer alt kırımları olan yüksek vasıflı işçiler, varlıklı gurbetçiler ve dijital girişimcileri hedef alan vize yaklaşımını benimseyen

ülkelerin ortak özellikleri arasında kişi başına düşen geliri ve dijital teknolojileri benimseme düzeyinin yüksek olması yer almaktadır.

Meşrulaştırma yaklaşımının dünya coğrafyasındaki dağılımına bakıldığında en çok Avrupa ve Güney Amerika'nın daha büyük, sanayileşmiş ekonomilerinde yaygın olduğu görülecektir

Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, dijital göçebe vizesine genel olarak aşağıdaki kriterlere sahip olan bireyler başvurabilir:

- Uzaktan çalışan, serbest meslek sahibi veya kendi işini yürüten kişiler.
- Belirli bir gelir seviyesine ulaşmış olanlar (bu seviye ülkeden ülkeye değişebilir).
- Uzun süreli (genellikle 6 ay ile 2 yıl arasında) yaşayacak olanlar.

Dijital göçebe vizesi başvuru süreci genellikle şu adımlardan oluşmaktadır:

- Gerekli belgelerin toplanması (pasaport, çalışma sözleşmesi, bankacılık belgeleri, vs.).
- Online veya fiziksel olarak başvuru formunun doldurulması.
- Ücretlerin ödenmesi.
- Başvurunun ilgili konsolosluk veya büyükelçilikte değerlendirilmesi.

4.DİJİTAL GÖÇEBELERİN VERGİLEME KARŞISINDAKİ DURUMU

Covid-19 salgını nedeniyle iş yerlerinin kapanması ve getirilen seyahat kısıtlamaları, küresel ölçekte dünya ekonomilerinin dijital dönüşümü ile birleşerek, yeni atipik çalışma modellerin doğmasına ortam hazırlamıştır. Geride bırakılan son beş yıllık zaman periyodunda konumdan ve mekândan bağımsız çalışmanın yaygınlaşması, beyaz yakalı çalışanların çalışma koşullarını temelden değiştirmiştir (OECD, 2022,s.1). Sınır ötesi serbest çalışma ve uzaktan çalışma artık içinde bulunulan çağın çalışma modelleri arasında yerini almıştır.

Küresel salgın öncesi dönemde adından sık söz ettiren dijital göçebelik, salgın dönemi ve sonrasında kullanılan uzaktan çalışma biçiminin umulmadık bir şekilde aniden ana akım haline gelmesi, dijital göçebelige olan ilginin katlanarak artmasına meydan vermiştir (Bozdoğanoglu,2024,s.116). Bünyesinde barındırdığı esnek çalışma koşulları ve yeni kültürleri keşfetmek için seyahat etme anlayışı dijital göçebeligi bir yaşam tarzı haline getirmiştir.

Küreselleşme süreci ve özellikle dijital teknolojik gelişme, fiziksel varlık gerektirmeyen iş yapma şekillerinin ortaya çıkmasına doğrudan katkıda bulunmuştur (OECD,2015a,s.79). Dijital göçebelik de söz konusu iş modellerinin çeşitli açılardan belki de başında gelmektedir. Dijital göçebelik, aslında dijital teknolojilerin ve küreselleşmenin birbirini tamamlaması neticesinde ortaya çıkan, fiziken ekonomik değer yaratılan yerde olmayı gerektirmeyen yeni nesil bir çalışma modelidir.

Uluslararası vergi hukukunda geleneksel olarak, bir ülkede ekonomik faaliyetin vergilendirilebilmesi için fiziksel varlığın (daimi işyerinin) bulunması gerektiği kabul edilmektedir. Ancak, dijital ekonominin gelişimiyle birlikte, bu ilke tartışmalı hâle gelmiş ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar, fiziksel varlık olmaksızın da vergilendirme yetkisini tanıyan yeni düzenlemeler geliştirmeye başlamıştır (Pignatari,2023,s.385). Böylelikle dijital göçebelik, hükümetlerin yakın takibe aldıkları, üzerinde önemle durulması gereken bir konu haline almıştır. Geline bu noktada dijital ekonominin vergilendirilmesi konusunda bir paradigma kayması yaşanmaya başlamıştır.

Uluslararası kuruluşlar, ülkelerin vergi idareleri ve akademik camia ağırlıklı olarak dijital ekonominin kurumsal kesiminin vergilendirilmesine odaklanmıştır. Dijital ekonomi içerisinde yer alan gerçek kişilerin vergilendirilmesi genelde çok az ilgi görmüştür (De la Feria ve Maffini,2021,s.154). Ancak, dijital göçebe sayısında meydana gelen kaydadeğer

artışlar, kurumsal vergilendirme ile ilgili çalışmalara bireylerin vergilendirilmesi ile ilgili çalışmaların eşlik etmesine yol açmıştır.

Dijital göçebe çalışma biçimi dijital ekonominin vergilendirilmesi konusunda yeni bir sayfa açılmasını tetiklemiştir. Zira söz konusu çalışma biçimi yukarıda yer verildiği üzere uluslararası vergilendirme için aranan fiziken bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Dijital göçebeliğin yarattığı bu devrim, vergi ikametgâhının saptanması ve istihdam gelirinin vergilendirilmesi için bir koşul olan fiziken bulunma olgusunun yeniden düşünülmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir (Pignatari,2023,s.386).

Dijital göçebelerin vergilendirilmesi, küreselleşen iş dünyası ve uzaktan çalışma modellerinin yaygınlaşmasıyla birlikte karmaşık bir hale gelmiştir. Uluslararası vergilemede uygulanagelen kurallar, vergi sistemlerinin adaletli ve eşitlikçi olmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Dijital göçebeler, buldukları ülke ile bağlı oldukları iş yerinin bulunduğu ülke arasında bir köprüyü temsil ettiğinden bu durum, çeşitli vergilendirme sorunlarını gündeme getirmektedir. Bu sorunlar (Pignatari,2023,s.386);

- **Yerleşiklik ve Kaynak Ülkesi Sorunsalı:** Uluslararası vergilemede temel prensipler, bireylerin yaşadığı ülke (yerleşiklik) ile elde ettikleri gelir kaynaklarının bulunduğu yeri (kaynak ülkesi) dikkate alır. Dijital göçebeler, uzaktan çalıştıkları için bu iki ilke arasında bir boşluk oluşabilir. Örneğin, bir kişi dijital ortamda bir şirkette çalışırken farklı bir ülkede bulunuyorsa, bu kişinin vergilendirilmesi hangi ülkenin hakkı olacaktır?
- **Çifte Vergilendirme:** Yerleşiklik ve kaynak ülkesi sorunsalının bir uzantısı olarak, dijital göçebeler birden fazla ülkede ikamet ettikleri ya da çalışmalarını yürüttükleri için, çifte vergilendirme riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler.
- **Vergi Rekabeti:** Dijital göçebe olan bireyler, vergi yükümlülüklerini minimize etmek için daha düşük vergi oranlarına sahip ülkelere yönelme eğiliminde olabilirler. Bu durum, ülkeler arası vergi rekabetini artırarak, dibe doğru yarış mekanizmasını tetikleyebilir.
- **Vergilemede Adalet:** Ülkeler, dijital göçebeleri sınırları içerisine çekmek adına, dijital göçebelere özel vergi düzenlemeleri geliştirebilir. Örneğin, belirli bir süre için vergi muafiyeti ya da belirli şartlar altında vergi indirimleri gibi teşvikler

sunabilir. Bu durum ise aynı geliri elde eden ancak bir vergi muafiyeti olmaksızın, ilgili tarifeye göre vergisini ödeyen ülke vatandaşları bakımından vergilemede adalet ilkesinden sapmalara yol açabilecektir.

Sonuç olarak, dijital göçebelerin vergilendirilmesi konusu, uluslararası vergi sistemi açısından karmaşık bir mesele oluşturmaktadır. Eşitlik bozucu kurallar çerçevesinde değerlendirilmesi, hem vergi adaleti sağlamak hem de devletlerin vergi tabanlarını korumak adına kritik öneme sahiptir. Vergi yasalarının dijitalleşmeyle birlikte yeniden ele alınması ve bu yeni çalışma biçimlerine uygun düzenlemelerin geliştirilmesi, hem bireyler hem de ülkeler için adil bir vergi sistemi yaratma çabalarını destekleyebilir.

Ayrıca, bu konuda uluslararası işbirliği ve bilgi paylaşımı da önemlidir; ülkeler arasında daha uyumlu ve eşitlikçi bir vergi çerçevesinin oluşturulması, dijital göçebelerin vergilendirilmesine yönelik daha etkin çözümler sağlayabilir. Bu bağlamda, vergi politikalarının sürekli olarak güncellenmesi ve dijital ekonomi dinamiklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

4.1.Dijital Göçebelerin Vergilendirilmesine Giden Süreç

Küresel salgın patlak vermeden önce, dünya çapında az da olsa bir işgücü hareketliliği mevcuttu. Bu hareketliliğin kapsamında yalnızca yüksek nitelikli ve kapsamda olan çalışan grubu yer almaktaydı. Küresel salgının baş göstermesiyle birlikte, çalışma biçimlerinde ani ve hesapta olmayan bir değişiklik oldu. İnsanlar kısıtlama tedbirleri kapsamında evlerinden haftanın yedi günü internete bağlı bir şekilde çalışmaya başladılar.

İlaveten, yine salgın kaynaklı olarak ülkelerin sınırlarını kapatması birçok insanı mevcut konumlarına hapsederken, bazılarının evlerine dönememesine ve kaldıkları yerlerde çalışmaya zorlamıştı. Bir başka grup insan ise salgın dalgaları sırasında evlerini terk edip nispeten daha güvenli bir yerde yaşamaya ve çalışmaya karar vermişti. Uzaktan çalışma, başlangıçta işlerin devamını sağlamak amacıyla başvuru alan kısa vadeli bir uygulamayken, gelinen noktada birçok işverenin fiziki işyerlerini terk edip, çevrim içi olarak faaliyetine devam ettiği bir araç haline geldi. Uzaktan çalışma, böylece geçici bir önlem olmaktan çıkıp, atipik bir çalışma modeline dönüşmüştür. Sunduğu avantajlar ise gerek işverenler gerekse de çalışanlar tarafından rağbet görmesine neden olmuştur.

Uzaktan çalışmanın kitlesel olarak benimsenmesinden kaynaklanan sürekli dijitalleşme ve işlerin merkezileşmesi, uluslararası hukuk paradigmasında kaçınılmaz olarak bir değişime yol açmıştır. Teknolojinin gelişimi ve göçmenlik mevzuatındaki daha büyük esneklik, insanların artık günlük yaşamlarını alışlageldik konutları ve çalışma yerlerinden oluşan bir düzene bağlı olmamalarını mümkün kılmıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere bu olgu dijital göçebelik yaşam tarzı olarak ifade edilmektedir.

Son zamanlara kadar ülkeler, yukarıda tartışıldığı gibi yüksek nitelikli bireylere göç kısıtlamalarını hafifletmeyi ve vergi teşvikleri sunmayı kabul eden bazı uygulamaları hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda uzaktan çalışma yoluyla iş fırsatlarının artmasıyla birlikte, birçok ülke, fenomen haline gelen bu yeni trende uyum sağlama ihtiyacı hissetmiş ve dijital göçebe vizesi adı verilen, uzaktan çalışanlar için özel olarak hedeflenen vizeler oluşturmaya karar vermişlerdir.

Küresel salgın sonrasındaki yeni normalde dijital göçebelerin popülaritesinin günden güne artması, bu bireylerle ilişkilendirilen yasal bir boşluğu gün yüzüne çıkarmıştır. Geleneksel anlamda, uzaktan çalışanlar genellikle 90 gün geçerli olan bir turist vizesi başvurusunda bulunmaktaydılar. Eğer izin verilenden (90 gün) daha uzun süre kalmak istiyorlarsa, bir çalışma vizesi başvurusunda bulunmaları gerekecekti. Ancak, bu türden bir vize verilebilmesi, yerel bir kuruluşla iş sözleşmesinin mevcudiyeti şartına bağlanmıştı. Bu kısıtı aşmak için, dijital göçebe vizeleri oluşturulmuştur.

Dijital göçebe vizeleri sayesinde dijital göçebeler, buldukları ülkede, turist vizesine göre daha fazla süre kalabilmektedirler. Bu süre ülke özelinde 6 ay ile 1 yıl arasında değişebilmektedir. Ayrıca bazı ülke uygulamalarında bu süre uzatılabilmektedir. Dijital göçebe vizelerine başvurabilmek için ülkeden ülkeye değişmekle birlikte asgari bir, yıllık gelir düzeyi şartı aranmaktadır (Pignatari,2023,s.387-388).

Dijital göçebe vizeleri, böylece bir yandan görece kısa süreli turist vizelerinin belirsizliğini ve olası kötüye kullanımını azaltırken, diğer yandan ülkeler arasında vergi rekabetinin doğmasına yol açabilir. Bu durum şüphesiz potansiyel yetki uyuşmazlıklarına da neden olabilecektir. Ancak, birçok ülke, dijital göçebeleri sınırları içerisinde barındırmak için idari ve vergisel düzenlemelere gitme konusunda politikalar geliştirmektedir. Ülkelerin benimsedikleri vergisel yanı ağır basan dijital göçebe vize

uygulamaları ise literatürde “dibe doğru yarış” olarak bilinen duruma ortam hazırlamaktadır.

4.2.Uluslararası Vergi Hukuku Bakımından Dijital Göçebelik

Dijital göçebeler, belirli bir iş yerine bağlı kalmadan, dijital teknolojinin sunduğu olanaklar sayesinde mekândan ve konumdan bağımsız çalışabilen bireylerdir. Dijital göçebeliliğin üzerine kurulu olduğu bu oluşum, geleneksel çalışma modellerinin ötesine geçerek, dijital göçebelerin vergisel yükümlülükleri konusunda ikircikli bir yapıyı beraberinde getirmektedir. Dijital göçebelerin elde ettiği geliri, dijital göçebenin fiilen ikamet ettiği ülkenin mi, yoksa gelirin elde edildiği ülkenin mi vergileyeceği bu bakımdan ana sorunsalı teşkil etmektedir. Dijital göçebeler, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, hem fiilen ikamet ettikleri ülkede hem de çalıştıkları ülkede gelir elde etmektedirler. Böylece dijital göçebeler çifte vergilendirme riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çifte vergilendirme konusunda iki ana hukuki metin belirleyici rol oynamaktadır: Bunlardan ilki ekseriyetle gelişmiş ülkelerin tercih ettiği OECD Model Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve diğeri gelişmekte olan ülkelerin ağırlıklı olarak dikkate aldığı Birleşmiş Milletler (BM) Model Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasıdır. Bahse konu anlaşmalardan OECD modeli, çifte vergilendirmeyi önlemede; bir kişiyi veya kurumu vergileme yetkisinin, o kişinin yaşadığı, ikamet ettiği veya tüzel kişiliğin merkezinin yer aldığı devlete ait olduğunu öne süren ikametgâh devleti teorisini benimsemektedir. Böylece vergi alma yetkisi tüzel kişi açısından düşünüldüğünde, çok uluslu işletmenin kanuni ve iş merkezinin bulunduğu ülkede olacaktır. BM Model Vergi Anlaşmasında ise kaynak devlet teorisi benimsenmekte ve vergilendirme yetkisi, çok uluslu işletmenin bizzat faaliyette bulunduğu, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkeye ait olmaktadır (Hacıköylü, 2017, s.177). Çalışmanın ilerleyen bölümünde yer verilen örnekte de görüleceği üzere dijital göçebe ekosistemi, gerek OECD Model Anlaşmasının gerekse de BM Model Anlaşmasının vergilendirme ile hükümlerini etkisiz hale getirebilmektedir.

Dijital göçebelerin vergilendirilmesi, özellikle küresel salgın sonrası dönemde, çok sayıda uzaktan çalışan bireyin, dijital göçebeliliğe adım atması nedeniyle günümüzde uluslararası vergi sistemlerinin karşılaştığı önemli meselelerden biri haline gelmiştir. OECD Model Anlaşması perspektifinden bu konuyu değerlendirmek için bazı temel

noktaları ele almanın konunun anlaşılması bakımından faydalı olacağı değerlendirilmektedir (OECD, 2017).

- **Yerleşik Olma:** OECD Model Anlaşması, bir kişinin hangi ülkede vergiye tabi olacağını belirleyen yerleşim kurallarına dayanır. Dijital göçebeler, benimsedikleri yaşam tarzları gereğince sık sık ülkeden ülkeye seyahat ederler. Bu nedenle yerleşik oldukları ülkenin vergi yasaları karşısında, vergisel yükümlülükleri belirsizleşebilir. Göçebe çalışanlar genellikle birkaç ay veya daha kısa süreliğine ülkelerde kalarak çalıştıkları için, vergi otoritesi açısından "yerleşik" olarak kabul edilmeleri zordur.
- **Dijital Ekonomi ve İkincil Mükellefiyet:** Dijital hizmetlerin sağlanması ve gelir elde edilmesi, vergisel yükümlülüklerinin belirlenmesinde yeni zorluklar ortaya çıkarır. OECD, dijital ekonominin vergilendirilmesine dair raporlar yayınlamaya, bu tür faaliyetlerin hangi ülkelerde vergilendirilmesi gerektiği hususlarında önerilerde bulunmaktadır.
- **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları:** Dijital göçebelerin faaliyet gösterdiği ülkeler arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları mevcutsa, bu durum, göçebelerin vergisel yükümlülüklerinin belirlenmesinde yardımcı olabilecektir. Ancak, bu anlaşmalar genellikle fiziken bulunma ya da yerleşik olma şartlarına bağlı olduğundan, dijital iş yapma modelini benimseyenler için uygulanabilirlikleri sorun teşkil edebilecektir.
- **Yeni Yaklaşımlar ve Reform İhtiyacı:** OECD, dijital ekonominin hızlı gelişimi karşısında ülkelerin vergi politikalarında yenilikler yapmaları gerektiğini önermektedir. Örnek olarak, uluslararası düzeyde gelir paylaşımı ya da "minimum vergi" gibi yeni öneriler gündemde yer almakta olup, dijital göçebelerin de bu düzenlemelerle etkileneceği öngörülmektedir.

Vergi mukimliği veya yerleşikliği, uluslararası vergilendirme bakımından kurucu kıstaslardan biridir. Vergi mukimliği kurumu, aynı zamanda sahip olduğu özellikleriyle, ödeme gücü ilkesi olarak da ifade edilebilen, vergi yükümlülüklerinin içinde buldukları kendilerine özgü koşulların teorik perspektiften daha iyi gözlemlenebildiği yeri oluşturur

(Pignatari,2023,s.386). Yerleşik olanlar, uluslararası vergi hukukuna hâkim diğer bir ilke olan evrensellik ilkesi gereğince, evrensel bir temelde vergilendirilir.

Evrensellik ilkesi olarak adlandırılan bu ilkeye göre verginin konusunu, yerleşiklerin dünya ölçeğinde ülke içinden ya da dışından temin ettikleri gelirler ile yerleşik olmayanların yalnızca ülke içinden elde ettikleri gelirleri oluşturmaktadır. İlave olarak, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları sadece bir veya her iki sözleşmecî devletin mukimlerine/yerleşiklerine uygulanabilir. OECD Model Vergi Anlaşması tarihsel olarak mukim olunan devlette vergilendirmeyi tercih etmiştir (OECD,2017).

Mukim olunan ülkede vergilendirme anlayışı ise dijital göçebelerin vergilendirilmesi noktasında birtakım zorluklarla karşı karşı kalınmasına meydan verebilecektir. İşgücünün elde ettiği gelir unsuru üzerindeki vergilendirme yetkisinin “yerleşik olunan ülke” (çalışanın yerleşik olduğu yer) ile “çalışılan ülke” (çalışma faaliyetinin fiziken yapıldığı yer) arasında bölünmesi bahse konu olduğunda, çoğunlukla ülkeler arasında OECD Model Vergi Anlaşmasına dayanan iki taraflı vergi anlaşmaları devreye girecektir (Bozdoğanoglu,2024,s.121).

Dijital göçebelerin vergilendirilmesi konusunda kritik öneme sahip bir kavram olan yerleşim yeri, OECD Model Vergi Anlaşmasında tanımlanmamıştır. Bunun yerine model anlaşmanın “Mukimlik” başlıklı 4/1 madde hükmünde, yerleşim yeri ile ilgili kurucu unsurlara yer verilmiştir. Model anlaşmanın 4/1 madde hükmünün yorum notlarında şu ifadeler yer verilmektedir:

“Bu Anlaşmanın amaçları bakımından, “bir Akit Devletin mukimi” terimi, o Devletin kanunlarına göre, ikametgâhı, meskeni, yönetim yeri veya benzer yapıdaki diğer herhangi bir kıstaslar nedeniyle o Devlette vergi mükellefi olan kişi anlamına gelir ve aynı zamanda o Devleti, o Devletin herhangi bir politik alt bölümünü veya mahalli idaresini ve o Devletin tanınmış bir emeklilik fonunu da kapsar. Bununla beraber, bu terim, yalnızca bu Devletteki kaynaklardan elde edilen gelir veya bu Devlette yer alan sermaye dolayısıyla bu Devlette vergiye tabi olan kişileri kapsamaz.”

Yerleşim yeri, ekseriyetle fiziken bulunma ile yakın etkileşim içinde olan bir kavramdır. Zira Model anlaşmanın 4/2 hükmünde yerleşim yerinin, kalış süresi, etkin yönetim yeri, hayati çıkarların merkezi (kişisel ve ekonomik ilişkiler) ve daimi yerleşim yeri gibi unsurlara dayandığı ifade edilmektedir. Bu bağlantı, faaliyetlerini fiziken bulunmaya

ihtiyaç duymadan veya belirli bir ülkede çok sınırlı bir fiziken bulunmayla gerçekleştiren şirketlerin ve bireylerin hareketliliği nedeniyle sorgulanmaktadır (Pignatari,2023,s.386).

Yukarıda yer verilen hususları bir örnek olay üzerinden irdeleyelim. (Q) ülkesi vatandaşı Alex, sahip olduğu birikimlerini (M) ülkesinde değerlendirerek altın vize⁵ uygulamasıyla bu ülkeden de vatandaşlık almıştır. Alex ailesinden uzakta (T) ülkesinde yerleşiktir. Alex, (W) ülkesinde mukim olan bir şirkette, uzaktan çalışma modeliyle kazanç elde etmektedir. Alex, yerleşik olduğu (T) ülkesini terk etmeye, yeni kültürler keşfedip, aynı zamanda gelir elde etmeye, diğer bir söylemle dijital göçebe olmaya karar vermiştir. Bir yandan konumdan ve mekândan bağımsız olarak uzaktan çalışmaya ve mistik yapıya sahip saklı cennetleri ziyaret etme düşüncesiyle, X, Y, Z ülkelerine gitmeyi planlamakta, (Q) ve (T) ülkelerine tekrar dönmeyi düşünmemektedir. Böylece Alex, (T) devletindeki yerleşiklik statüsünü kaybedecektir. Evlatlarının, dijital göçebe olmak istemesi nedeniyle hüznlenen Vergi Başmüfettişi babası ve Mali Hukuk Profesörü olan annesi, Alex'e tavsiyelerde bulunup şu üç kuralı kesinlikle göz önünde bulundurmasını istemektedirler:

- 1) “Aynı ülkede doksan günden fazla kalmamalısın”
- 2) “Turist vizesi kullanmalısın”
- 3) “Asla, işverenin ile aynı ülkede (W ülkesi) bulunmamalısın.”

Bu örnek olayda, Alex'in X, Y ve Z ülkelerinde geçirdiği kısa süre göz önüne alındığında, zikredilen ülkelerin vergi mukimi olarak kabul edilmesi pek olası görünmemektedir. Alex (Q) ülkesi vatandaşıdır. Ancak kısa süre öncesine kadar (T) ülkesinde yerleşik konumda bulunmasına karşın dijital göçebelğe adım atmasıyla (T) ülkesinde artık bir evi de yoktur. Böyle bir sonuç, Alex'in bu devletlerin hiçbirinin kendi iç mevzuatları bakımından mukimi olmadığı ve söz konusu ülkeler arasında bir çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının varlığının belirsiz olduğu ilginç bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bir vergi anlaşması olması durumunda bile, geleneksel hükümler yalnızca çifte mukimlik çatışması varsa, yani dijital göçebe kendi iç mevzuatına göre her iki akit devletin de vergi mukimi

⁵ Altın Vize; kısaca ilgili ülkeye belirli bir miktarda yatırım yaparak vatandaşlık kazanma olanağıdır. Altın vize uygulamasında, bazı ülkeler, dünya genelindeki varlıklı kişilere, kendi ülkelerinde, belirli tutarda gayrimenkul, doğrudan yatırım veya devlet tahvili gibi yatırım enstrümanlarına yatırım yapmaları karşılığında önce oturma hakkı vermekte ve bazı ilave şartların gerçekleşmesi ile vatandaşlık vermektedir. Bazı ülkeler ise söz konusu yatırımın yapılması ile vatandaşlık verebilmektedir (Scherrer ve Thirion,2018:11).

olarak kabul ediliyorsa uygulanabilir (Pignatari,2023,s.386). Ancak yukarıdaki örnek olaydaki durum, bu anlatılanla örtüşmemektedir.

Bu noktada yer verilmesi önemli kavramlardan mali ikametgâh kavramıdır. Mali ikametgâh, genel olarak vergi yükümlüsünün belirli bir ülkede oturduğu, bulunduğu veya işlerini yürüttüğü yer şeklinde tanımlanabilir (Tuncer, 1990,s.62). Diğer bir tanımda ise mali ikametgâh; devletin vergi alma hususunda hukuki ve fiili gücünü kullanmasına esas teşkil eden bir bağlantı noktası olarak oturulan, bulunulan ya da işlerin yürütüldüğü yer (Arıkan, 2007,s.7) olarak tarif edilerek devletin vergileme erkine vurgu yapılmıştır.

Uluslararası vergi hukukunda, mali ikametgâh kurumu, çifte vergilendirmenin önlenmesi fikrinden yola çıkılarak imzalanan iki taraflı vergi anlaşmalarında karşımıza çıkmaktadır. Bahse konu anlaşmalarda, mali ikametgâh hem anlaşmanın uygulama alanını tespit etmekte hem de gelir unsurlarının akit devletlerden sadece birine veya her ikisine tahsisini temin eden bir bağlama noktası meydana getirmektedir (Berber, 2012,s.2-3). Bağlama noktaları, esas itibarıyla “*belirli bir gelir veya servet unsurunun akit devletlerden birinin vergilendirme yetkisine bağlanması için kullanılan hukuksal nedenlerdir*”. Bu doğrultuda mali ikametgâh, ilgili gelir unsurunun anlaşmaya taraf hangi ülke tarafından vergileneceği hususundaki yetki karmaşasını gideren bir bağlama noktası haline gelmektedir (Yaltı-Soydan,1995,s.123).

Yukarıda yer verilen örnekte dijital göçebenin bulunduğu diğer ülkeler Alex’ in kendi topraklarında yerleşik olduğunu öne sürebilir. Bu durum ise çifte yerleşim yeri sorununa yol açabilecektir. Model vergi anlaşmasındaki yerleşim yeri kurumu, işgücü hareketliliği yüksek çalışma modellerinde çifte yerleşim yeri sorununa yol açabilmektedir (Bozdoğanoglu,2024,s.121). Uluslararası vergilendirmede çifte yerleşim yeri sorununu gidermek için “eşitlik bozucu” kural (tie breaker rule) oluşturulmuştur (Yazıcıoğlu,2020,s.943). Eşitlik bozucu kural esasında model anlaşmanın 4/2 maddesiyle hüküm altına alınmıştır. Söz konusu madde hükmüne aşağıda yer verilmiştir:

“1’inci fıkra hükümleri dolayısıyla bir gerçek kişi her iki Akit Devletin de mukimi olduğunda, bu kişinin durumu aşağıdaki şekilde belirlenecektir:

a) bu kişi, yalnızca daimi olarak kalabileceği bir evin bulunduğu devletin mukimi kabul edilecektir; eğer bu kişinin her iki devlette de daimi olarak kalabileceği bir evi varsa, bu

kişi, yalnızca kişisel ve ekonomik ilişkilerinin daha yakın olduğu (hayati menfaatlerin merkezi olan) devletin mukimi olarak kabul edilecektir;

b) eğer kişinin hayati menfaatlerinin merkezinin yer aldığı devlet saptanamazsa veya her iki devlette de kendisine ait sabit bir yer yoksa yalnızca mutat (alışılmış) meskeninin bulunduğu devletin mukimi olduğu kabul edilecektir;

c) eğer her iki devlette de mutat (alışılmış) meskeni varsa veya her ikisinde de yoksa yalnızca vatandaşı olduğu devletin mukimi olduğu kabul edilecektir;

d) eğer kişi her iki devletin de vatandaşıysa veya her iki devletin de vatandaşı değilse, sözleşmecî devletlerin yetkili makamları sorunu karşılıklı anlaşma ile çözeceklerdir.”

Madde 4/2 hükmü, öncelikli olarak, dijital göçebenin “sürekli yerleşim yerine” odaklanarak meseleye çözüm getirmeyi hedeflemektedir. Model anlaşmada Madde 4/2 ile ilgili yorum notlarında “ev kavramına ilişkin olarak... evin kalıcılığının esas olduğu” şeklinde bir yönelim mevcuttur (Kostikidis, 2023,s.1463).

OECD Model Vergi Anlaşmasında hüküm altına alınan “eşitlik bozucu kural” hükümlerini, diğer bir ifadeyle model anlaşmanın 4/2 hükümlerini, yukarıda yer verilen örnek olay perspektifinden ele alalım: Madde hükmünün (a) bendinde “hayati menfaatlerin merkezi” olgusuna atıf yapılmaktadır. Örnek olayımızda, Model Anlaşmanın 4/2-a hükmü vergilendirme yetkisi bakımından eşitliği bozamamaktadır. Zira Alex’in hayati menfaatlerinin merkezinin tespiti bu hüküm bakımından belirsizdir.

Dijital göçebelerin vergilendirilmesinde önem arz eden hayati menfaatlerin merkezi net bir şekilde saptanamıyorsa, Model Anlaşmanın 4/2-b hükmü geçerli olacaktır. Farklı bir şekilde ifade edecek olursak mükellef olarak dijital göçebenin mutat (alışılmış) meskeninin bulunduğu ülke lehine eşitlik bozulabilecektir. Ancak örnek olayda X, Y ve Z ülkelerinden üçü için mutat (alışılmış) mesken koşulu sağlanmış olabilecektir. Bu durum, bir milletler arası hukuk kavramı olan mutat (alışılmış) meskenin tanımlanmamış olmasından ve ayrıca yerleşim yeri ile aynı anlama gelmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla mutat (alışılmış) mesken kıstası da eşitliği bozmayacaktır.

Bu noktada Model Anlaşmanın 4/2-c hükmü devreye girecek ve “yalnızca vatandaşı olduğu devletin mukimi olduğu kabul edilecektir”. Ancak örnek olayda dijital göçebe Alex’in çifte vatandaşlığı vardır. Alex, (Q) ülkesi mi yoksa (M) ülkesi mukimi midir?

Görüleceği üzere eşitlik yine bozulamamıştır. Model anlaşma gereğince 4/2-d hükmü devreye girecektir. Diğer bir ifadeyle, “sözleşmeci devletlerin yetkili makamları sorunu karşılıklı anlaşma ile çözeceklerdir”. Devletlerarasında icra edilecek karşılıklı anlaşma uygulaması ise verimsiz, maliyetli ve hantal bürokratik süreçleri bünyesinde barındırması nedeniyle başarılı olmayabilir. Ayrıca söz konusu karşılıklı anlaşma süreci kaçınılmaz olarak ülkelerin içinde bulunduğu, ekonomik, siyasi konjonktürden etkilenmesi yüksek ihtimal dâhilindedir.

Model Vergi Anlaşmasının, uluslararası vergilendirmede, dijital ekonominin paydaşlarından olan kurumları odağına alıp, bireyleri gözardı etmesi yukarıda örnek olayda yer verildiği üzere işgücü hareketliliği yüksek bireylerin deyim yerindeyse “kapıyı arkadan dolaşmasına” neden olmaktadır.

Çalışma biçimlerinde küresel salgın kaynaklı meydana gelen paradigma kayması artık konumdan ve mekândan bağımsız iş süreçlerinin doğmasına yol açmıştır. Bu durum ise çalışanların ve hatta şirketlerin, uluslararası vergilendirmede halen temel kurallar arasında yer alan fiziken bulunma kavramını devre dışı bırakmaktadır. Hem şirketler, hem de çalışanlar dijital teknolojilerin sunduğu nimetlerden yararlanarak kazanç elde edilen faaliyeti fiziken bulunmadan icra etmektedirler. Küresel salgın sonrası dönemde ortaya çıkan “yeni normale” adapte olamayan Model Vergi Anlaşması hükümleri vergisel anlamda pek çok belirsizliklerin doğmasına ortam hazırlamaktadır.

Vergisel belirsizlikleri; bünyesinde barındırdığı dezavantajlar nedeniyle devletlerin yetkili makamlarının karşılıklı anlaşması yolu ile gidermek istemeyen ülke yönetimleri çareyi, içerisinde vergisel teşviklerin de olduğu dijital göçebe ekonomisinin kazanımlarından yararlanmak amacıyla geliştirilen ve dijital göçebe vizesi adı verilen özel nitelikli bir ikamet statüsünde aramaktadırlar.

4.3.Dijital Göçebe Kazançlarının OECD ve BM Model Anlaşma Hükümleri Karşısındaki Durumu

Dijital göçebeler, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde, dijital platformlar üzerinden, fikri mülkiyet temelli, yazılım geliştirme veya çevrim içi hizmet sunumu faaliyeti ile uğraşmaktadırlar. Dijital göçebelik ekosisteminin üzerine kurulu olduğu bu yapının vergi mukimliği bakımından değerlendirilmesine önceki bölümde yer verilmişti. Çalışmanın bu bölümünde dijital göçebelerin söz konusu faaliyetleri neticesinde elde

ettikleri kazancın, OECD ve BM Model Anlaşma Hükümleri karşısındaki durumuna yer verilecektir.

Dijital göçebeler, yapı itibariyle geleneksel anlamda bir işverene bağlı olmadan hizmet sunan ve bunun karşılığında da bir kazanç elde eden bağımsız nitelikli çalışanlardır. Dijital göçebelerin bu özelliği, BM Model Vergi Anlaşması ve OECD Model Vergi Anlaşmasınının 15.Madde hükümlerini çağrıştırmaktadır.

BM Model Vergi Anlaşması'nın istihdam veya bağımlı kişisel Hizmetlerin arz edilmesinden elde edilen gelirin vergilendirilmesini ele alan 15. Maddesi, aynı zamanda OECD Model Vergi Anlaşmasına karşılık gelen hükümdür. OECD modeli açık bir şekilde gelişmiş ülkelerin ekonomik çıkarlarını gözetmekteyken, BM modeli aynı fiili gelişmekte olan ülkeler için işlemektedir. Buna karşılık her iki model anlaşmada yer alan 15. Madde arasında neredeyse hiçbir farklılık olmayışı enteresandır (Ahmed vd., 2024,s.455).

Birleşmiş Milletler (BM) Model Vergi Anlaşması'nın 15. Madde başlığı "Bağımsız Kişi Hizmetleri"dir. Bu madde, bağımsız çalışanların, serbest meslek sahiplerinin veya belirli hizmetleri sağlayan kişilerin elde ettikleri gelirlerin nasıl vergilendirileceği ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. BM modeli, bir kişinin diğer bir devletin topraklarında çalışması durumunda elde ettiği gelirden, ilgili devletin vergi uygulama hakkını genişletir. Ayrıca BM modeli, hizmetlerin yerine getirildiği yerin vergi alma hakkını daha fazla vurgular ve bu nedenle özellikle gelişmekte olan ülkelerde, vergi gelirlerini artırmayı hedefler. OECD modelinin aksine, BM modeli bazı durumlarda hizmet sağlayıcının bulunduğu ülkede vergiye tabi olabileceği opsiyonları daha açık bir şekilde ele alır (Pistone vd.,2023,s.269-270).

Bu noktada yer verilmesi gereken önemli bir konu ise OECD Model Vergi Anlaşmasınının 14. Madde hükümleridir. Bahse konu madde, 2000 yılında kaldırılmış olmasına karşın, yürürlükteki birçok vergi anlaşması serbest meslek gelirlerinin vergilendirilmesi noktasında, hâlihazırda anılan madde hükümlerine dayanmaktadır (Skaar,2020,s.380). Söz konusu madde, bir bireyin bağımsız olarak icra ettiği mesleki yahut benzeri faaliyetlerden elde ettiği gelirlerin hangi ülkede vergilendirileceğini belirler. Ancak, 14.Maddenin 2000 yılında kaldırılmasıyla ve yukarıda yer verilen faaliyetlerden elde edilen gelirler artık 7. madde kapsamında değerlendirilmektedir.

OECD Modelinin 14. maddesi, 29 Nisan 2000 tarihinde kaldırılıp 7. maddeye dahil edilene kadar, "bağımsız kişisel hizmetler" başlığı altında, aşağıdaki şekilde yer almaktaydı (Beretta, 2022,s.15):

1. Bir Âkit Devlet mukiminin serbest meslek faaliyetleri veya bağımsız nitelikteki diğer faaliyetler dolayısıyla elde ettiği gelir, bu kişi diğer Âkit Devlette bu faaliyetleri icra etmek için düzenli olarak kullanabileceği bir sabit yere sahip olmadıkça, yalnızca bu Devlette vergilendirilebilecektir. Eğer böyle bir sabit yere sahipse, gelir diğer Devlette vergilendirilebilir, ancak gelirin yalnızca bu sabit yere atfedilebilen kısmı vergilendirilebilir.

2. "Mesleki hizmetler" terimi, özellikle bağımsız bilimsel, edebi, sanatsal, eğitici veya öğretici faaliyetlerin yanı sıra doktorların, avukatların, mühendislerin, mimarların, diş hekimlerinin ve muhasebecilerin bağımsız faaliyetlerini de kapsar.

OECD Model Vergi Anlaşmasının 7. maddesi ile eski 14. maddesi arasındaki temel farklardan biri, 14/2 de, vergi mükellefi ile kaynak devlet arasında bağlantı kurmak için "daimi işyeri" yerine "sabit yer" kavramının kullanılmış olmasıdır. "Daimi işyeri" kavramı OECD Modelinin 5. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanım, Matrah Aşındırma ve Kâr Kaydırma (BEPS) 7 nolu Eylem Planına ilişkin nihai raporda önerilen değişiklikleri içerecek şekilde OECD Modelinin 2017 güncellemesinde önemli ölçüde değiştirilmiştir. Buna karşılık "sabit yer" tanımına yer verilmemiştir (OECD,2015b;Beretta, 2022,s.15).

OECD Model Anlaşmasının 14. Maddesi başlangıçta sadece doktorlar, mimarlar veya avukatlar gibi geleneksel serbest mesleklerden elde edilen gelirleri odağına almaktaydı (Beretta, 2022,s.16). Emek faktöründe zaman içinde meydana gelen değişim, bağımsız kişisel hizmet türlerini geleneksel serbest mesleklerin çok ötesine taşımıştır (Moreno,2020,78). Bunun gerisinde ise profesyonel işgücünün, müşterisinin bulunduğu yerde fiziksel olarak bulunmasına gerek kalmadan sınır ötesi hizmetlerde çalışabilmesi yatar. Ne OECD ne de BM Modelinde sınır ötesi hizmet arzına ilişkin kapsayıcı bir düzenleme bulunmamakta, bunun yerine bu hizmetlerden elde edilen gelirlerin farklı gelir kategorileri altında vergilendirilmesi ele alınmaktadır (Beretta, 2022,s.16). Bu durum ise dijital göçebelerin ilgili ülkede, icra ettikleri faaliyet neticesinde elde ettikleri gelirlerin

nasıl ve hangi ülke tarafından vergilendirileceği noktasında kafa karışıklığına neden olmaktadır.

Yukarıda yer verilen “sabit yer” kavramının mevcudiyeti, serbest meslek faaliyeti göz önüne alınarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Buna göre, bir sabit yerin varlığı için belirleyici etmen, serbest meslek sahibi bireyin yabancı bir ülkede mesleki faaliyetini icra edebileceği bir yere sahip olup olmadığıdır. Bu sabit yer kıstası ise uzaktan çalışan bir serbest meslek erbabı için verimli sonuçlar doğuramayabilecektir. Zira sabit yerde bulunan ekipman yalnızca bir masa (diğer profesyonellerle paylaşılsa bile), bir dizüstü bilgisayar (üçüncü bir tarafa ait olsa bile) ve geniş bant internet bağlantısı (bir otel veya restoran tarafından sağlansa bile) ile sınırlı olabilir (Beretta, 2022,s.19).

OECD Model Vergi Anlaşması'nın 14/1 maddesi, yukarıda yer verildiği üzere bir bireyin bağımsız olarak icra ettiği mesleki yahut benzeri faaliyetlerden elde ettiği gelirlerin vergilendirilmesinde yetki sahibi olan ülkeyi tespit eder. Madde 14/1 hükmüne göre, bir devletin bahsedilen gelirleri vergilendirebilme hakkına sahip olabilmesi için iki koşulun varlığı aranmaktadır. İlk koşul, bağımsız kişisel hizmetlerinden gelir elde eden kişinin, faaliyetlerini icra etmek için diğer devlette bir “sabit yeri” olmalıdır. İkinci koşul, bağımsız kişisel hizmetlerinden iktisap edilen gelirin bahsedilen “sabit yer” ile ilişkili olmasıdır. Farklı şekilde ifade edilecek olursa, bağımsız kişisel hizmet faaliyetinden iktisap edilen gelir ile sabit yer arasında direkt bir irtibat yer almalıdır.

Bu iki koşulun gerçekleşmesi halinde, gelirin iktisap edildiği devlet, bahse konu gelirleri vergilendirme yetkisini elinde bulunduracaktır. Ters durumda, bağımsız kişisel hizmet faaliyeti neticesinde iktisap edilen geliri vergilendirme yetkisi, sadece kişinin ikametinin bulunduğu devlete ait olacaktır. Görüldüğü üzere OECD 14/1 madde hükmü, vergilendirme için bağımsız kişisel hizmet gelirini iktisap eden serbest meslek erbabının, fiziken bulunmasına yönelik bir koşula yer vermemektedir.

Dijital göçebeler perspektifinden, OECD Model Anlaşma 14/1 Madde hükmü değerlendirilecek olursa şu sonuca varılabilir: Dijital göçebeler çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, çoğunlukla bir ülkede ikamet etmeden, dünyanın çeşitli bölgelerinde, mekândan ve konumdan bağımsız olarak çalışarak kazanç sağlayan kişilerdir. OECD Model Anlaşma Madde 14/1 hükmünde bir devletin, bağımsız kişisel hizmet faaliyetleri neticesinde iktisap edilen gelirin vergilendirme yetkisine sahip

olabilmesi için bir sabit yerin mevcudiyeti şart koşulmaktadır. Dijital göçebeler, faaliyetlerini ağırlıklı olarak bir dizüstü bilgisayar ve geniş bant internet yardımıyla gerçekleştirirler. Bu bağlamda dijital göçebelerin vergilendirilmesi için aranan sabit yer şartı gerçekleşmemektedir. Dijital göçebenin çalışmalarını ofis veya benzeri bir yerden yürütmesi durumunda ise sabit yer şartı sağlanabilecektir.

OECD Model Anlaşma Madde 14/1 hükmüne göre aranan diğer bir şart, elde edilen gelirin sabit yer ile yakın ilişki içerisinde olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, dijital göçebenin icra ettiği faaliyet nedeniyle iktisap ettiği gelir, bahse konu sabit yer aracılığıyla elde edilmelidir. Yine çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebelerin büyük çoğunluğu gelirlerini dijital mecralarda, sabit bir yer olmadan elde etmektedirler. Dolayısıyla ortada bir sabit yer olmadığı için, bağımsız kişisel hizmet faaliyeti neticesinde elde edilen gelir mevcut olmayan bir sabit yerle ilişkilendirilemeyecektir.

Şu halde dijital göçebelerin vergilendirilmesi konusunda ikamet olgusu öne çıkmaktadır. OECD Model Anlaşmasına hakim olan temel prensiplerden birisi de, bir bireyin elde ettiği gelirleri vergilendirme yetkisinin öncelikli olarak, onun ikametinin bulunduğu ülkeye ait olduğudur (Aktuğ ve Öz, 2021,s.125). Ancak çalışmada kurgulanan örnek olayda yer verildiği üzere, dijital göçebelerin vergisel anlamda ikametgâhları olmayabilir veya net olarak belli değildir. Özetle, OECD Model Anlaşması'nın 14. Madde hükmü, dijital göçebelik gibi yeni nesil çalışma biçimlerinin vergilendirilmesi noktasında ikircikli bir yapıya yol açabilmektedir.

OECD Model Vergi Anlaşması'nın, "Bağımsız Kişilerin Yıllık Ödemeleri" başlıklı 15. Maddesi ise belirli bir çalışma ve hizmet ilişkisine ilişkin vergisel düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu madde, bir kişinin bir başka bir ülkede bir hizmet veya işi yürütmesi durumunda, bu hizmetten elde edilen gelirlerin nasıl vergilendirileceğini belirtir. OECD Model Vergi Anlaşması'nın 15. maddesi, uluslararası iş gücü hareketliliği ve yabancı iş gücü ile ilgili konulara açıklık getirerek, ülkeler arasındaki vergi uyumsuzluklarını en aza indirmeyi etmeyi amaçlamaktadır. Burada genel kural, bağımsız bir kişinin, bir işverenden aldığı ücret gelirinin yalnızca ikamet ettiği ülkede değil, aynı zamanda bu gelirin elde edildiği ülkede de vergilendirilebileceği yönündedir. Ancak bağımsız kişinin sadece işvereniyle belirli bir süre (genellikle 183 gün) o ülkede bulunmaması durumunda, bu gelir ikamet ettiği ülkede vergilendirilir. Bu durum, ilgili ülkenin vergi hukukuna ve

ikili vergi anlaşmalarının hükümlerine bağlıdır (OECD Model Vergi Anlaşması; Beretta, 2022,s.12).

OECD Model Vergi Anlaşmasını 15/1 hükmü şöyledir:

“16, 18 ve 19 uncu madde hükümleri saklı kalmak üzere, bir sözleşmecî devlet mukiminin bir iş dolayısıyla elde ettiği maaş, ücret ve diğer benzeri ödemeler, söz konusu çalışma diğer sözleşmecî devlette icra edilmedikçe, yalnızca bu devlette vergilendirilebilecektir. Eğer çalışma bu şekilde icra edilirse, buradan elde edilen ücretler, bu diğer devlette vergilendirilebilir.”

Madde hükmü, istihdam gelirlerinin vergilendirilmesinde üç kuralın mevcudiyetine işaret etmektedir. Genel kural, bağımsız çalışanın elde ettiği gelirin, çalışanın ikamet ettiği devlet tarafından münhasıran vergilendirilmesini öngörmektedir. Ancak bu durum, dijital göçebeliğin üzerine kurulu olduğu yapı düşünüldüğünde birçok güçlüğe neden olabilecektir. İkinci kurala, madde hükmünün son cümlesinde yer verilmektedir. Buna göre, bağımsız çalışma faaliyeti, diğer sözleşmecî devlette gerçekleştirilirse, bağımsız çalışma kaynaklı olarak elde edilen geliri vergileme yetkisi çalışmanın icra edildiği diğer devlete de ait olabilmektedir. Böylece vergilendirme yetkisi, yine çalışanın fiziken bulunma şartına atfedilmiştir (Pignatari,2023,s.390)

Üçüncü kural ise, OECD Model Anlaşmanın 15/2 hükmünde yer verilen aşağıdaki üç unsurun aynı anda gerçekleşmesine bağlanmıştır:

“Birinci fıkra hükümlerine bakılmaksızın, bir sözleşmecî devlet mukiminin diğer sözleşmecî devlette icra ettiği bir hizmet dolayısıyla elde ettiği ücretler, yalnızca aşağıda belirtilen durumlarda ilk bahsedilen Devlette vergilendirilebilecektir:

a) alıcının ilgili mali yıl içinde başlayan veya biten herhangi bir on iki aylık dönemde toplam 183 günü aşmayan bir süre veya süreler boyunca diğer devlette bulunması ve

b) ücretin diğer devletin mukimi olmayan bir işveren tarafından veya onun adına ödenmesi ve

c) ücretin işverenin diğer devlette sahip olduğu daimi bir işyeri tarafından karşılanmaması”

OECD Model Anlaşmasının 15. Maddesinde hüküm altına alınan ikinci ve üçüncü kural, çalışan bireyin faaliyetlerini yürüttüğü devlette fiziken bulunmasıyla yakından ilgili olup, işverenin ikametgâhını önemsiz kılar (Pignatari,2020,s.488). Dijital göçebeler perspektifinden durum irdelendiğinde, OECD Model Anlaşmasının 15/1-2 hükümleri, vergilendirme yetkisinin varolabilmesini, dijital göçebenin söz konusu ülkede bizzat, fiilen bulunmasına bağlamıştır.

OECD Model Vergi Anlaşmasının 15.Madde'ye ilişkin yorum bölümünde, fiziken bulunma ile kurulan söz konusu bağlantıya, belirgin bir şekilde yer verilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın yürütüldüğü yer, çalışanın “*istihdam gelirinin ödenmesine temel olan faaliyetleri gerçekleştirirken fiziken bulunduğu*” devleti ifade etmektedir. Bu noktada dijital göçebelerin mekândan ve konumdan bağımsız çalışma yetileri akıllara getirildiğinde mevcut düzenlemeler dijital göçebelerin vergilendirilmesi meselesine çare olamamaktadır (Niesten, 2021,s.120).

Dijital göçebelerin vergilendirilebilmesi için çözüme kavuşturulması gereken diğer bir husus ise dijital göçebelerin icra ettikleri faaliyetin adının konmasıdır. Nitekim dijital göçebeler, proje bazlı olarak bir hizmet ifa etmekte ve karşılığında bir gelir elde etmektedirler. Elde edilen söz konusu gelirin, satatüsünün belirlenmesi (ticari kazanç, serbest meslek kazancı veya ücret kapsamında mı değerlendirileceği) büyük öneme sahiptir. Dijital göçebelik ekosistemi üzerine kurulu olduğu yapı nedeniyle elde edilen kazancın türü bakımından da bir belirsizlik yaratmaktadır.

Görüldüğü üzere, dijital göçebelerin vergilendirilmesi, OECD Model Anlaşması çerçevesinde karmaşık bir sorun oluşturmaktadır. Ülkeler arasında farklı vergilendirme uygulamaları ve yaklaşımları bulunmasından ötürü, bu göçebelerin hangi ülkede vergi mükellefi olacaklarını belirlemek halen zor bir süreçtir. Yukarıda yer verilen güçlüklerin giderilmesinde aşağıdaki uygulamaların çözüm olabileceği değerlendirilmektedir.

- **Uluslararası İşbirliği:** Ülkeler arası işbirliğinin artırılması, dijital göçebelerin vergilendirilmesinde ortak standartların geliştirilmesine yol açabilir. Bu durum, çifte vergilendirmeyi önlemeye ve adil bir vergilendirme sistemi oluşturmaya yardımcı olabilecektir.
- **OECD Model Vergi Anlaşmasının Maddelerinin Yeni İş Modellerine Göre Güncellenmesi:** Model anlaşmanın 14. ve 15. Maddeleri yeni nesil istihdam

biçimleri göz önüne alınarak tadil edilebilir. Özellikle dijital göçebelerin icra ettikleri faaliyet açıkça tanımlanabilir ve bu doğrultuda “işveren” kavramı yerine “yüklenici” ifadesine yer verilebilir (Pignatari,2023,s.395). Bu sayede dijital göçebelik faaliyetinin statüsü netleştirilmiş olacaktır. Ayrıca yeni nesil iş modelleri doğrultusunda farklı bir konuma gelen işveren kavramının çağın gereklerine ayak uydurması sağlanabilecektir.

- **Dijital Asgari Vergi:** OECD'nin önerdiği dijital asgari vergi uygulamaları, uluslararası düzeyde gelir paylaşımında daha adil bir denge kurabilir. Böylece dijital göçebelerin fiilen çalıştıkları ülkelerde etkili bir şekilde vergilendirilmeleri sağlanabilir.
- **Belirli Standartların Oluşturulması:** Dijital hizmet sunan bireylerin ve işletmelerin vergilendirileceği kıstasların netleştirilmesi, diğer bir ifadeyle hangi tür faaliyetlerin hangi ülkelerde vergilendirileceğine dair standartların oluşturulması, vergilendirme noktasında mevcut olan sorunların çözümünde etkili rol üstlenebilir.
- **Dijital Göçebelere Özel Statü Tanınması:** Model anlaşmaya, tıpkı sınır işçilerine ile gemi veya uçaktaki işçilere olduğu gibi, özel statü tanıyan bir madde eklenmesi, yukarıda yer verilen karmaşayı giderme konusunda önemli kazanımlar sağlayabilir (Pignatari,2023,s.395).
- **Dijital Platformlardan Elde Edilen Kazanç Bilgilerinin Bütüncül Bir Şekilde Uluslararası Otomatik Bilgi Değişimine Konu Edilmesi:** Otomatik değişime konu edilecek bilginin deyim yerindeyse kullanım kılavuzunu tespit etmede ağırlıklı olarak iki ya da çok taraflı yetkili makam anlaşmaları kullanılmaktadır. Bahis konusu edilen anlaşmalara model olmak üzere, OECD’ nin oluşturduğu iki ya da çok taraflı anlaşma modelleri vardır. Finansal bilgilerin otomatik değişimi ve ülke esaslı raporların otomatik değişimi için gerek iki taraflı gerek çok taraflı yetkili makam anlaşma modelleri mevcuttur (Ateş,2023,s.307). OECD, dijital platformlar kanalıyla iktisap edilen kazanç bilgisinin otomatik bilgi değişimine dönük olarak yalnızca çok taraflı yetkili makam anlaşması geliştirmiştir (OECD,2020b). Dijital platformlardan elde edilen gelir bilgisinin Covid-19 sonrası dönemde meydana gelene değişiklikler de göz önüne alınarak bütüncül bir

şekilde, etkili işletim mekanizmaları hayata geçirilecek şekilde güncellenmesi, bu alanda yaşanan aksaklıkların giderilmesi konusunda etkili çözümlere hayat verebilecektir.

Dijital göçebelerin vergilendirilmesi, özellikle OECD Model Anlaşması çerçevesinde karmaşık bir mesele olarak öne çıkmaktadır. Bu sorunun etkili bir şekilde ele alınabilmesi için uluslararası işbirliği, esnek ve çağın gereklerine uygun, inovatif vergi politikaları geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, dijital ekonominin dinamikleri göz önünde bulundurularak sürekli güncellenen bir vergi sistemi oluşturulması, bu tür çalışanların adil bir şekilde vergilendirilmesinin anahtarı olabilecektir.

4.4. Yeni Nesil Dibe Doğru Yarış: Bazı Ülkelerin Dijital Göçebe Vize Uygulamaları
Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen iktisadi ve politik koşullar ülkeleri, katma değeri yüksek dijital göçebeleri kendi sınırları içerisinde sokmak adına kıyasıya bir yarışa yöneltmiştir. Literatürde “dibe doğru yarış” olarak adlandırılan bu kavram, ülkelerin uluslararası vergi rekabetinin dışında kalmamak adına; başta vergi oranları (özellikle kurumlar vergisi oranı) olmak üzere, çeşitli vergisel yükümlülüklerde indirim yapmak, mevcut uygulamalara son vermek veya mükellef lehine yeni oluşumları hayata geçirmek suretiyle yabancı sermayeyi ülkenin bünyesine çekme çabası olarak tanımlanabilir (Arıkan ve İnneci,2023,s.15; Oran vd.,2022,s.12;Sokolovska,2016,s.105). Bu yeni nesil dibe doğru yarışta ülkeler, sadece işletmeleri değil, dijital göçebe gibi gerçek kişileri hedef kitlelerine almaktadırlar. Bu kişilere; tanınacak ikamet kolaylıkları, vergi muafiyetleri gibi cazip uygulamalarla, onların kendi ülke sınırları içerisinde bulunmalarını amaçlamaktadırlar. Hiç şüphe yok ki, bu yeni nesil dibe doru yarışta, vergi muafiyetleri, başvuru ücretleri ve asgari gelir düzeyi şartı gibi parasal kalemler belirleyici bir rol üstlenebilecektir.

Aşağıda Tablo 4.1’ de Ekim 2024 dönemi itibarıyla dijital göçebe vizesi uygulayan ülkelere yer verilmiştir. Tabloda, ülkelerin benimsediği dijital göçebe vizesi rejimleri, asgari gelir düzeyi şartı, vize başvuru ücreti, vergi muafiyeti, daimi ikamet olanağı, konaklama şartı, sağlık sigortası ve sabıka kaydı kontrolü bakımından ele alınmaktadır.

Tablo 4.1, dijitalleşme ve Covid-19 sonrasındaki konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkan “yeni normalin” bir panoramasını sergilemektedir. Dijital göçebe vizesi uygulayan ülkeler, belirledikleri vize kıstasları ile adeta nitelikli ve beşeri sermayesi yüksek bireyleri ülkelerine çekmeye çalışmaktadırlar. Bu bakımdan Estonya önemli bir örnektir. Henüz

90'lı yılların başında bağımsızlığına kavuşmasına rağmen, dijitalleşme ve siber güvenlik alanında tarih yazan bu ülke sunduğu olağanüstü dijital hizmetler sayesinde adından sıkça söz ettirmektedir. Estonya Avrupa kıtasında dijital göçebe vizesi uygulamasına hayat veren ülkeler arasında ilk sıralardadır.

Estonya, dijital göçebe vizesi uygulamasının temeli sayılabilecek “e-ikametgâh” uygulamasına 1 Aralık 2014 tarihinde işlerlik kazandırmıştır. Söz konusu uygulama sayesinde, bireyler dünyanın hemen her bölgesinden e-vatandaş olma olanağına kavuşmaktadır. Bu olanak sayesinde, yabancı uyruklular, Estonya ülkesine ait dijital kimlik bir kimliğe sahip olabilmekte, ayrıca ülkenin “e” olarak tabir edilen dijital hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Estonya oluşturduğu bu dijital ekosistem ile e-vatandaşlarının, devletle ilgili olan belge ve sözleşmeleri dijital ortamda imzalamasını, imzalanan belgelerin doğruluğunu teyit edebilmektedir. Buna ek olarak söz konusu dokümanlar, çeşitli kriptografi teknikleri ile güvenli bir şekilde muhafaza edilebilmektedir. Sunulan bu kolaylık ile dünyanın farklı bir bölgesinde yaşayan bir birey, Estonya'da çevrim içi bir şekilde bir şirket tüzel kişiliği kurabilmekte, kurduğu bu şirketi sevk ve idare edebilmektedir. Üstelik dijital bankacılık hizmetleri kapsamında çeşitli işlemler yapılabilirken, çevrim içi ödemeler gerçekleştirilebilmekte ve hatta vergilerini çevrim içi beyan edip ödeyebilmektedir (Koç,2021,s.2256).

Estonya'nın vize rejimi öncelikle dijital olarak çalışan ve AB'de bir işletme açmak/işletmek isteyen girişimcilere odaklansa da, sadelikten yana olan bir yaşam tarzını benimseyip, konumdan bağımsız bir şekilde, gerçek özgürlük arayan dijital göçebeler için de geçerlidir (Pignatari,2023,s.388). Estonya 2020 yılında, dijital göçebelerin Baltık ülkesinde yaşamalarına ve bir yıla kadar yurt dışında kayıtlı işverenleri veya kendi şirketleri için yasal olarak çalışmalarına olanak tanıyan dijital göçebe vizesini uygulamaya koymuştur. Söz konusu uygulama ile bu kişilerin sadece turist vizesi kullanarak belirli bir yerden çalışmalarını önlemek amaçlanmaktadır⁶.

2023 yılında Estonya'yı yaklaşık 51.000 dijital göçebenin ziyaret ettiğini tahmin edilmektedir. Estonya'daki Dijital Göçebe Vize uygulamasında, uzaktan çalışanların Estonya dışındaki (örneğin Türkiye'deki) bir işletme veya alıcılar için hizmet sunmaya devam ederken bir yıla kadar Estonya'da yaşamaları mümkündür. Bu rejim, alanının

⁶ Estonya Cumhuriyeti, “e-ikametgah uygulaması”, <https://e-resident.gov.ee/nomadvisa/> Erişim tarihi: 02.07.2023.

ilklerinden biriydi. Bu özelliğiyle freelance çalışma modelini benimseyenleri ve dijital göçebeleri ülkesine çekmek isteyen diğer ülkeler için bir örnek görevi gördü. Zira 2020'deki Covid-19 salgını ülke ekonomilerinin turizmden elde ettiği gelirlerin hissedilir şekilde düşmesine neden olmuştu. Ekonomik işleyişinde turizm gelirlerinin önemli payı olan, Barbados, Bermuda, Hırvatistan gibi ülkeler ve diğerleri bu yoldan gitmişlerdir (Nebil,2024).

Estonya, 2023 döneminde Türkiye'den yapılan Schengen Vizesi başvurularını en çok reddeden ülke konumundadır (AA,2024). Dijital göçebe vize rejimlerine model teşkil eden bir ülkenin söz konusu tutumu aslında benimsediği politikaların bir yansımasıdır. Estonya, söz konusu tutumuyla bireyleri dijital göçebe vizesi almaları yönünde teşvik ettiği gibi sonuca varılabilir.

Estonya'ya benzer biçimde, Hırvatistan da 2020 yılında '*dijital göçebeler için geçici ikamet*' adını verdiği, yapı itibarıyla bir dijital göçebe vize programı olan vize programını uygulamaya koymuştur. Böylece ülkenin kıyı bölgeleri ile sınırlı olmak üzere, dijital çalışanlara bir yıla kadarlık bir zaman dilimi için geçerli olacak muafiyet tanınmıştır⁷.

Hırvatistan yasalarına göre dijital göçebeler, Hırvatistan ticaret siciline kayıtlı olmayan bir şirket veya kendi şirketleri için iletişim teknolojisi aracılığıyla istihdam edilen veya çalışan ya da Hırvatistan'daki işverenlere emek arz etmeyen veya hizmet sağlamayan üçüncü ülke vatandaşlarıdır (Gadžo,2022).

Dijital göçebe vizesi rejimini benimseyen ülkeler kervanına Yunanistan 2021 yılında katılmıştır. Yunanistan, Avrupalı ve AB üyesi olmayan çalışanların vergisel ikametlerini kendi topraklarına taşımalarına izin vermiş ve yedi yıla kadar ülkesinden kaynaklanan kişisel gelir vergisinde %50 indirim sağlamıştır⁸.

Doğal güzellikleri ile öne çıkan, Hint Okyanusu'nda 115 adadan oluşan bir takımada olan Seyşeller, küresel salgın nedeniyle alınan tedbirler nedeniyle evden çalışanların masmavi sularını ve beyaz kumlu plajlarını arama eğilimini gözlemlemiştir. Bu gözleminin akabinde “Seychelles Workcation” sistemini uygulamaya koymuştur⁹. Bu rejim, uzun

⁷ Hırvatistan Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı. *Dijital Göçebelerin Geçici Olarak Kalması*, <https://mup.gov.hr/aliens-281621/stay-and-work/temporary-stay-of-digitalnomads/286833> Erişim tarihi:02.07.2023.

⁸ Yunanistan Mevzuat Bilgi Sistemi 4738/2020 Sayılı Kanun Madde 11, Çevrim içi: https://www.workfromcrete.gr/wp-content/uploads/2021/09/WorkfromCrete_Greek-National-DN-Visa-Law-4825.2021-Article-11-not-official-translation.pdf Erişim tarihi:07/07/2023.

⁹Seyşeller Vize ProgramıSeychelles, Experience Seychelles Workcation Retreat, Çevrim içi: <https://workcation.seychelles.travel/> Erişim tarihi:08/07/2023.

sürelili konaklama, sağlık hizmetlerine erişim ve uzun süre kalma izni için kolaylıklar ve vergisel indirimler sağlamaktadır. Otuz günden bir yıla kadar geçerli olan bu sistem için sadece geçerli bir pasaport, çalışan/iş sahibi olduğuna dair belgeler, gelir veya servet belgesi ve geçerli bir sağlık ve seyahat sigortası poliçesi gerekmektedir. Ayrıca kişisel gelir vergisinden de muafiyet söz konusudur (UNWTO,2023,s.51).

Dijital göçebe vizesi akımından etkilenen bir diğer ülke ise Kosta Rika'dır. Kosta Rika'nın benimsediği dijital göçebe vize programında vize bir yıllık bir dönem için geçerlidir. Vize sahibi, ilk yılda Kosta Rika'da 180 gün veya daha fazla sürede bulunması durumunda vizesini bir yıl daha yenileyebilmektedir¹⁰. Bu vizeye başvuru yapabilmek için bir önceki dönemde en az 3.000 ABD Doları (aile ile gelinecekse 4.000 ABD Doları) tutarında aylık bir gelirin olması ve ilgili yıl için sağlık sigortasının bulunması gerekir. Dijital göçebe vizesine sahip olanlar, Kosta Rika gelir vergilerinden muaftır. Ayrıca ülkede icra edecekleri faaliyetler için yanlarında getirdikleri donanımlar, ithalde alınan vergilerinden müstesnadır (UNWTO,2023,s.30).

Asya kıtasında, dijital göçebelerin merkez üssü olarak da bilinen Endonezya da dijital göçebe vizesi programının temellerini evvelce atan ülkeler arasındadır. Bu bakımdan Bali önemli bir gezilecek yer özelliğine sahiptir. Endonezya'nın benimsediği dijital göçebe vizesinin süresi beş yıldır. Ayrıca vize sahipleri, Endonezya dışında elde ettikleri gelirler için vergiden muaf tutulmaktadır (Damayanti vd., 2024:2;Bloomberg,2022).

Dijital göçebe vizesi uygulamasına son katılan ülkelere biri olan İtalya, vize uygulamasını benimseyen diğer ülkelerle aşığı yukarı benzer kıstaslar uygulamaktadır. İtalya, Nisan 2024 dönemi itibariyle uygulamaya koyduğu dijital göçebe vizesi programı ile vizeye başvuranlara, eğer isterlerse eşlerini ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarını da beraberlerinde getirebilme olanağı tanımaktadır¹¹.

¹⁰ Kosta Rika ülkesi Dijital Göçebe Vize Programı, Çevrim içi:

<https://www.migracion.go.cr/Paginas/Categor%c3%ada%20Migratorias%20%28Extranjer%c3%ada%29/N%c3%b3madas-Digitales.aspx> Erişim tarihi:07/07/2024.

¹¹ İtalyan Dijital Göçebe Vizesi <https://consistanbul.esteri.it/wp-content/uploads/2024/05/Nomade-Digitale-TR.pdf> Erişim tarihi: 04/06/2024.

Tablo 4.1 Dijital Göçebe Vizesi Uygulayan Ülkeler

ÜLKE	ASGARİ GELİR DÜZEYİ ŞARTI	VİZE BAŞVURU ÜCRETİ	VERGİ MUAFİYETİ	DAİMİ İKAMET	KONAKLAMA ŞARTI	SİGORTA ŞARTI	SABİKA KAYDI KONTROLÜ
ALMANYA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Belirsiz
ANDORRA	X	✓	X	Belirsiz	✓	✓	✓
ANGUİLLA	X	✓	✓	X	✓	✓	✓
ANTİGUA ve BARBUDA	✓	✓	✓	X	X	✓	✓
ARJANTİN	X	✓	X	X	✓	✓	✓
ARNAVUTLUK	Belirsiz	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ARUBA	Belirsiz	✓	X	X	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
BAHAMALAR	X	✓	X	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
BARBADOS	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
BELİZE	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
BERMUDA	Belirsiz	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
BREZİLYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
CAYMAN ADALARI	✓	✓	X	X	Belirsiz	✓	✓
ÇEKYA	✓	✓	X	X	✓	✓	✓
DANİMARKA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
DOMİNİKA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
EKVADOR	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
EL SALVADOR	✓	✓	Belirsiz	X	✓	✓	✓
ENDONEZYA	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
ERMENİSTAN	X	✓	Belirsiz	✓	✓	✓	✓
ESTONYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
FAS	X	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	X
GRENADA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
GÜNEY AFRİKA	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓	✓
GÜNEY KIBRIS	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
GÜRCİSTAN	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓
HIRVATİSTAN	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
İSPANYA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İTALYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓

İZLANDA	✓	✓	✓	Belirsiz	X	✓	✓
JAPONYA	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
KANADA	Belirsiz	✓	X	X	✓	Belirsiz	✓
KARADAĞ	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
KOLOMBİYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
KOSTA RİCA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
KUZEY MAKEDONYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
KURASAO (CURAÇAO)	X	✓	✓	X	X	✓	✓
LETONYA	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz
MACARİSTAN	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
MALEZYA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
MALTA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
MAURİTİUS	✓	X	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
MEKSİKA	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	X
MONTSERRAT	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
NAMİBYA	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	✓
NORVEÇ	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz	Belirsiz
PANAMA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
PORTEKİZ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ROMANYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
SAINT LUCIA	X	✓	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz	✓
SEYŞELLER	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	Belirsiz
SİRBİSTAN	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	Belirsiz
SRİ LANKA	Belirsiz	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	✓
TAYLAND	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
TAYVAN	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	X	X
TÜRKİYE	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
URUGUAY	X	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
YEŞİL BURUN ADALARI	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
YUNANİSTAN	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓

Kaynak: <https://talentgrid.io/tr/dijital-gocebe-vizesi/> ve UNWTO (2023) ‘dan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye de Nisan 2024 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde düzenleyici idari işlemle dijital göçebe vizesi uygulanmasına yönelik ilk adımı atmıştır. 1 Mayıs 2024 tarihi itibariyle ilk dijital göçebe ön başvurusu alınmaya başlamıştır. Buna karşılık, söz konusu vize programı yukarıdaki tabloda yer verilen diğer ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programlarından uzak bir görünüm sergilemektedir. Türkiye’nin benimsediği

vize programı, turistik vize süresi olan doksan günden daha uzun süre Türkiye’de kalmak isteyen, dijital göçebe çalışma biçimini benimseyenlerin Türkiye’de bulunmalarını meşru kılmak için tasarlanmış bir vize programıdır. Bilindiği üzere, turist vizesinde çalışma izni bulunmamaktadır. Turist vizesi ile birey bulunduğu ülkede sadece turistik faaliyetlerde bulunabilir. Dijital göçebe vize programı sayesinde birey, uzaktan çalışabilir veya kendi işini yürütebilir. Türkiye’de uygulamaya konulan ilgili vize programı yalnızca gidilecek yer olarak Türkiye’deki bir bölgeyi belirleyen dijital göçebelerin uzun süreli kalmalarını mümkün kılmaya dönük bir görünüm sergilemektedir. Tablo 4.1’den de görüleceği üzere Türkiye’nin belirlediği vize programı, “belirsiz”liklerle doludur. Bu haliyle, Türk dijital göçebe vizesi, gerçek anlamda bir dijital göçebe vize programından birçok bakımdan ayrılmaktadır.

Yukarıda yer verilen dijital göçebe vize programları incelendiğinde bazı ortak özelliklerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu ortak özelliklere aşağıda yer verilmiştir:

1. **Uzaktan Çalışma Olanığı:** Ülkelerin benimsedikleri vize programları, başvuranların ilgili ülkede buldukları süre boyunca, ilgili ülke mukimi olmayan bir işletme namına, uzaktan çalışabilmelerine olanak tanır.
2. **Belirli Bir Gelir Düzeyi:** Birkaç istisna dışında, ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programı, başvuranların belirli bir gelir düzeyine sahip olmasını şart koşar. Ülkeler, dijital göçebe vizesi vereceği bireylerin belirli bir satın alma gücüne sahip olmasını bekleyebilirler. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, vize uygulamasını benimseyen ülkeler, genel olarak dijital göçebelerin aylık 1.500\$-8.333\$ aralığında gelir elde etmesini şart koşturmaktadır. Bu bakımdan Cayman Adaları, yıllık 100.000\$ (aylık 8.333\$) ile en yüksek asgari gelir şartı arayan ülkedir (UNWTO, 2023,s.28). Asgari aylık gelir düzeyi şartı söz konusu kişilerin ilgili ülkeye sağlayabileceği kazanımlar bakımından önem arz eder.
3. **Vize Geçerlilik Süreleri:** Dijital göçebe vize programını benimseyen ülkelere arasında vize geçlilik süresi bakımından neredeyse tam bir ortak hareket etme durumu geçerlidir. Birkaç istisna ülke haricinde vizelerin geçerlilik sürelerinin alt sınırı 6 ay olup ülke uygulamalarında çoğunlukla bir yıl olarak uygulanmaktadır (OECD,2022,s.4). Ayrıca bazı şartların sağlanması durumunda vize yenileme seçenekleri de sunulabilmektedir.

4. **Sağlık Sigortası Zorunluluğu:** Bazı ülke uygulamalarında açıkça yer verilmesine de, çok sayıda ülke, dijital göçebe vizesi başvurusu için sağlık sigortası yaptırılmasını ön koşul olarak aramaktadır. Kosta Rika, gibi bazı ülkeler ise söz konusu bu sağlık sigortası teminatlarının kendi sağlık sistemlerine mutlak olarak uygun olması şartını öne sürmektedir. Ayrıca Belize, Romanya ve Tayland ise benimsedikleri dijital göçebe vize programının önşartlarından olan sağlık sigortasının teminatlarının, sırasıyla 50.000\$, 32.166\$ ve 50.000\$ altında olmamasını şart koşmaktadırlar (UNWTO,2023,s.32). Böylelikle söz konusu ülkeler, dijital göçebeler nedeniyle katlanılması muhtemel sağlık harcamalarını, özel sigorta sistemlerinden karşılayabilecekler ve bütçelerine ilave bir yük getirmeyebileceklerdir.
5. **Vergisel Düzenlemeler:** Dijital göçebelerin, yaşadıkları ülkenin vergi kanunları karşısındaki durumları hayati öneme sahip olabilmektedir. Bu husus pekçok dijital göçebenin ülke seçimindeki kararını etkileyebilmektedir. Pekçok ülke, belirli bir süreyle sınırlı olmak üzere dijital göçebelere vergi muafiyeti tanıyabilmektedir. Vergi muafiyeti, ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programlarını, yeni nesil dibe doğru yarışa dönüştüren ana unsurdur. Vergi muafiyetine ilişkin bilgilere yukarıda yer verildiği için burada tekrarlanmayacaktır.
6. **Adli Sicil Kaydı:** Dijital göçebe vize programı uygulayan ülkelerin neredeyse tamamı, vize başvurusunda bulunabilmek için sabıka kaydının olmaması koşulunu aramaktadır. Bu husus söz konusu ülkedeki kamu düzeni bakımından önem arz eder.

5.TÜRKİYE İÇİN BÜTÜNCÜL DİJİTAL GÖÇEBE ÖNERİSİ

Çalışmanın bu bölümünde dijital göçebelerle ilgili olarak, Türkiye için önemli kazanımlar sağlayabilecek bir politika önerisinde bulunulacaktır. Bu öneriye yer vermeden önce Türkiye ilgili bazı ekonomik ve politik hususlara yer verilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtasını birbirine bağlayıp, her iki kıtada da toprakları olan, üç tarafı denizlerle çevrili, jeopolitik ve jeostratejik bakımdan kritik konumda olan bir ülkedir. Türkiye, uluslararası ticaretin sürekliliği bakımından önem arz eden güzergâhlarda yer alması ve bölgedeki diğer ülkeleri birbirine bağlayan bütün yolların birleşim noktasında olması sebebiyle Asya ve Avrupa'nın temel eksenini de oluşturmaktadır (Doğan ve Sertkaya Doğan, 2022,s.320).

Türkiye'nin bulunduğu özel konum da Türkiye'yi pekçok bakımdan stratejik bir yer haline getirmektedir. Özel konum, bir alanın dünya üzerinde nerede bulunduğu, çevresindeki coğrafi unsurları, o alanın iklim koşullarını, doğal kaynaklarını, ulaşım yollarını ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Bu özelliğiyle özel konum, ilgili yerin ekonomik faaliyetlerinin de belirleyicisi olabilmektedir.

Türkiye perspektifinden duruma yaklaşacak olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkacaktır:

- Türkiye, sahip olduğu özel coğrafi konumun doğal bir sonucu olarak “Subtropikal Orta Kuşak” iklim etkisindedir. Bu durum ise çeşitli sıcaklık ve yağış özelliklerinin yaşanmasına yol açabilmektedir. Belirli bir zaman periyodunda ülkenin farklı yerlerinde aynı anda dört farklı iklim özellikleri yaşayabilen Türkiye'nin yıllık ortalama yağış miktarı yaklaşık 650 mm'dir. Ayrıca yıllık ortalama sıcaklığı ise 15 °C civarındadır. Bütün bunlara ilave olarak Türkiye, endemik ve relik bitki örtüsü bakımından da etkileyici bir yapıya sahiptir. Yer verilen bu hususlar ise tarımsal faaliyetleri olumlu etkileyebilmekte ve yetişen ürün çeşitliliğini arttırabilmektedir. Ortaya çıkan bu ürün çeşitliliği ise tarıma dayalı sanayiye olumlu etkileyebilmektedir (Doğan ve Sertkaya Doğan, 2022,s.329)
- Türkiye'nin sahip olduğu zengin tarihî ve kültürel mirası, doğal güzellikleri ve ılıman iklimi, onun turizm açısından etkili bir cazibe merkezi haline gelmesini

sağlar. Sahip olduğu bu özellikler, Türkiye'deki çeşitli bölgelerde, farklı turizm türlerinin uygulanmasına yol açmakta ve bu durum ise ekonomik aktiviteyi arttırabilmektedir.

- Türkiye, Asya kıtasında yer alan ülkelerdeki enerji kaynaklarının Avrupa'ya iletilmesinde önemli bir köprü görevi görmektedir. Azerbaycan, Orta Asya ve Ortadoğu'dan gelen enerji hatları Türkiye topraklarından geçmekte, bu da ülkenin enerji güvenliğini arttırmakta ve ekonomik bakımdan dinamizm sağlamaktadır.
- Türkiye'nin özel coğrafi konumu, yabancı yatırımcılar için cazip bir yer haline gelmesini sağlar. Yatırımcılar, Türkiye'yi hem kendi pazarlarına hem de çevresindeki pazarlara açılan bir kapı olarak görmekte ve bu durum yerel ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratabilmektedir.

Türkiye aynı zamanda, istikrarlı ekonomik büyüme düzeyine erişerek, ekonomisinin hemen her alanında yapısal dönüşümü gerçekleştirip, gelişmiş ülkeler ligine yükselmeyi hedefleyen ülkeler grubuna mensuptur. Söz konusu ülkeler grubunun karakteristik özelliklerinin belki de başında iktisadi büyümenin girdisi olan sermayenin kıt bir faktör oluşu gelmektedir. Burada yer verilen sermaye ile ifade edilmek istenen, fiziki ve beşeri sermaye toplamıdır.

Fiziki sermaye, kısaca, bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlayan üretim faaliyetlerinde kullanılan maddi varlık ve ekipmanları ifade eder. Bu bağlamda, fabrikalar, makineler, araçlar, binalar ve altyapı gibi diğer fiziksel kaynaklar fiziki sermaye kapsamında yer almaktadır. Para ise makineler, araçlar ve binalar gibi doğrudan nitelikli bir fiziki sermaye unsuru değildir. Para, fiziki sermaye yatırımlarını finanse etmek için kullanılan bir araçtır. Böylece paranın, dolaylı fiziki sermaye kapsamında yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Fiziki sermaye, aşağıdaki mekanizmalar kanalıyla, ekonomik büyüme sürecinde etkili kazanımlar sağlayabilir:

1. **Verimlilik Artışı:** Fiziki sermaye yatırımları, üretim süreçlerinin daha verimli hale getirilmesini sağlayabilir. Modern makineler ve ekipmanlar, daha az zaman ve maliyetle daha fazla ürün üretilmesine ortam hazırlayabilir.
2. **İnovasyon ve Teknoloji:** Fiziki sermaye, yeni teknolojilerin üretim süreçlerine entegre edilmesine olanak tanır. Gelişmiş üretim teknikleri ve otomasyon

sistemleri, işletmelerin rekabet gücünü arttırabilir. Hiç şüphe yok ki bu durum da ilgili ülkenin makro-ekonomik verilerine olumlu yansıtacaktır.

3. **İstihdam Artışı:** Yeni fiziksel varlıklara yapılacak yatırım, söz konusu yatırımların organize edilmesi ve hayat geçirilmesi noktasında ilgili alandaki işgücü talebini arttırabilecek ve nihayetinde istihdam düzeyi yükseltilmektedir.
4. **Toplam Arzın Artması:** Fiziki sermaye yatırımları, toplam arz olarak da ifade edilebilecek üretim düzeyini artırarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Daha fazla üretim, ekonomik aktiviteyi destekler.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu, gelişmiş ülkeler ligine yükselmek isteyen ülkelerde, gerek dolaylı olarak para, gerekse doğrudan fiziki sermaye unsurları kısıtlı bir yapıya sahiptir. Söz konusu ülkelerdeki bu sermaye kıtlığını giderme noktasında ise ihracat ve turizm faaliyetleri kritik görevler üstlenmektedir. Zira söz konusu faaliyetler konvertibl para birimi cinsinden ülkeye ilave bir kaynak girişi anlamına gelmektedir.

Bir ülkenin turizm bakımından cazibe merkezi haline gelmesinde çekicilik unsurları oldukça önemlidir. Bu çekiciliklere aşağıda yer verilmiştir:

- **Doğal Çekicilikler** kapsamında; kıyılar-plajlar, dağlar, jeolojik özellikler, jeoparklar, mağaralar gibi morfolojik unsurlar; yüksek ve düşük sıcaklıklar, kar ve rüzgar gibi iklimsel unsurlar ve denizler, göller, akarsular, şelaleler ve kaplıcalar gibi su kaynakları unsurları yer alır (Doğan, 2022,s.299).
- **Beşeri Çekicilikler** kapsamında; arkeolojik ve geçmişteki günlük hayatın yansımalarına dönük değişik kalıntılar veya mimari eserler yer alabilmektedir. Söz konusu çekiciliklerin öne çıkanları arasında; *tarihin çeşitli dönemlerine ait antik veya modern şehirler, piramitler, köprüler, surlar, şatolar, kilise, cami ve havra gibi dini yapılar veya tapınaklar, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, heykeller, meydanlar, mezarlıklar ve türbeler, su kemerleri, çeşmeler, havuzlar ve müzeler* sıralanabilir (Akova,2018,s.401).

Türkiye, sahip olduğu özel konumu, kültürel mirası ve köklü tarihsel geçmişi ile turizm faaliyetlerinde söz sahibi ülke konumundadır. Bu durum Türkiye'nin jeopolitik güç seviyesini arttıran kritik bir unsurdur.

Yukarıda yer verilen sermaye eksikliğinin diğer bir bileşeni ise beşeri sermaye eksikliğidir. Beşeri sermaye, son dönemlerde revaçta olan bir kavram olsa da temelleri 1960'lı yıllara dayanır. Yeni nesil ekonomik büyüme modellerinin ana bileşenlerinde olan beşeri sermaye, bireylerin bizzat kendilerinde var olan, onların benliğinde şekillenen yetenek ve yaratıcı bilgi stokudur (Rosen, 1989,s.136).

Beşeri sermaye kavramına gösterilen büyük ilgide, bilgi ekonomisinin önemli katkısı vardır. Bilgi ekonomisi, beşerî sermaye, bilişim teknolojileri, veri ve inovasyon gibi oluşumların geleneksel üretim faktörleri olan emek, sermaye doğal kaynaklar ve girişimcilik ile bütünleşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bilgi ekonomisi, beşeri sermayeye çok büyük önem atfetmektedir (Tuna ve Yumuşak, 2002,s.5).

Bilgi ekonomisi, üzerine kurulu olduğu yapı itibariyle dijitalleşme yakın bir etkileşim içerisindedir. Dijitalleşme, bilgilerin hızlı ve geniş ölçekte yayılmasını sağlar. İnternet ve dijital iletişim araçları, bilginin hızla yayılmasını mümkün kılar. Dijitalleşme, büyük veri ve veri analitiği oluşumlarını vücuda getirir. Dijitalleşme, ayrıca bilgi ekonomisi bakımından kritik öneme sahip olan araştırma ve geliştirme süreçlerini hızlandırır. Yeni ürün, hizmet ve iş modellerinin ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu yenilikçilik, bilgi ekonomisinin büyümesine katkı sağlar.

Dijital platformlar, bilgi ekonomisi bakımından önem arz eden eğitim ve bilgiye erişimi kolaylaştırır. Online eğitim ve uzaktan öğrenme olanakları, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu ise ülkedeki beşeri sermaye düzeyine olumlu yansiyabilir.

Beşeri sermaye, gelişmiş ülkeler sınıfına yükselmek isteyen ülkeler için hayati öneme sahiptir. Gelişmiş ülkelerle mevcut olan kalkınma farklarının azaltılmasında daha etkili verimli ve görece düşük maliyetli çözümler sunar. Beşeri sermayeye yapılacak ilave her yatırım, yenilikçiliği teşvik eder. Gelişmiş bilgi ve beceriye sahip bireyler, yeni ürünler ve hizmetler yaratma kapasitesine sahip olup, ülkenin rekabet gücünü artırır. Eğitim ve bilgiye olan yaygın erişim, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olur.

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital teknolojilerde meydana gelen devrim niteliğindeki ilerlemeler, hayatın tüm kesimlerinde köktenci değişimlere neden olmuştur, olmaya devam etmektedir. Dijital göçebelik akımı, bu doğrultuda ilk akla gelen esaslı bir paradigma değişimlerindedir.

Dijital göçebelik akımı, turizm sektörünü yenilikçi fırsatlarla tanıştıırken, aynı zamanda geleneksel turizm anlayışını da modernize etmektedir. Şöyle ki; dijital göçebeler, işlerini uzaktan yürütebildikleri için seyahatlerini uzun süreli hale getirmekte ve farklı gidilecek yerleri keşfetmektedirler. Bu durum, geleneksel turizm anlayışını değiştirmekte ve daha uzun süreli konaklamalara olan talebi artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, dijital göçebelik yeni seyahat modellerinin doğmasına ortam hazırlamıştır.

Yeni seyahat modellerinin gelişmesine bağlı olarak, dijital göçebelik, alternatif konaklama oluşumlarının gündeme gelmesine yol açmıştır. Geleneksel otelcilik yerine Airbnb gibi kısa dönem konaklama platformları sadece dijital göçebelerce değil, toplumun hemen her kesimi tarafından tercih edilmektedir. Dijital göçebeler için tasarlanmış iş dostu konaklama seğeneklerinin artması, farklı türde konaklama hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Bu durum ise ilave ekonomik değer yaratma bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

Dijital göçebelerin sağladığı diğer bir kazanım ise dijital göçebelerin buldukları yerel ekonomiye olan katkılarıdır. Dijital göçebeler, elde ettikleri gelir ile üst gelir grubunda yer almaktadırlar. Dijital göçebelerin bu nokta harcama eğilimleri görece yüksek seyredebilmektedirler. Böylece yerel işletmeler, dijital göçebelerin yarattığı talepten faydalanabilmektedirler. Diğer yandan dijital göçebelerin yerel halkla olan kültürel etkileşimi özellikle ilgili ülkenin tanıtımı bakımından önem arz eder.

Dijital göçebeler sayesinde yeni gidilecek yerlerin popülaritesi artabilmektedir. Dijital göçebelerin büyük çoğunluğunun aynı zamanda birer video içerik üreticisi (vlogger) olduğu akıllara getirildiğinde, geleneksel turizm gidilecek yerleri dışındaki bölgelerin göreceği rağbet artabilir. Dijital göçebelerin bahse konu bölgelerdeki deneyimlerini çeşitli şekillerde paylaşması, bu bölgelere olan ilgiyi ve ilgili ülkenin turizm potansiyelini artırabilmektedir. Böylece gizli kalmış ve daha az bilinen yerler, turizm sektörüne kazandırılmış olacaktır.

Dijital göçebelerin bir gidilecek yeri belirlemede pekçok etmen mevcuttur. Söz konusu etmenler arasında ilk sıralarda hiç şüphesiz ki internet kalitesi yer almaktadır. Zira belirli bir kalitede olmayan internet dijital göçebeliliğin olmazsa olmazları arasındadır. Böylelikle, dijital göçebelerin varlığı, ilgili ülkede daha iyi dijital altyapı yatırımlarını teşvik edebilir. Yüksek hızlı internet, çalışma alanları ve diğer dijital hizmetlere olan

talep, yerel yönetimleri bu altyapıları geliştirmeye yönlendirebilir. Turizm sektöründe dijital göçebeler için uygun bir altyapı sağlanması, hızlı internet erişimi, çalışma alanları ve diğer hizmetlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu durum, turizm sektörünün paydaşlarının dijital dönüşüm sürecine daha fazla yatırım yapmasına neden olabilmektedir.

5.1.Türkiye’deki Mevcut Dijital Göçebe Vize Programı

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebeleri bünyelerine çekmek isteyen ülkeler dijital göçebe vize programlarını uygulamaya koymaktadırlar. Türkiye de sahip olduğu turizm potansiyelini değerlendirmek adına söz konusu uygulamaya Nisan 2024 dönemi itibariyle ilk adımı atmıştır. Gerekli hukuki düzenlemelerin ardından ön başvuru niteliğindeki başvurular, 1 Mayıs 2024 tarihi itibariyle <https://digitalnomads.goturkiye.com/> üzerinden alınmaya başlanmıştır.

Türkiye’nin uygulamaya başladığı dijital göçebe vize programı başvuru süreci iki aşamalıdır. Bu iki aşamalı süreç, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı’nın ortak çalışması ile gerçekleşir.

İlk aşamada başvurucunun dijital göçebe olup olmadığı tespit edilmektedir. Bu aşamada, ön başvurusu onaylanan bireylere “Dijital Göçebe Tespit Belgesi” verilmektedir. Ön başvurular, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ilgili kuruluşu olan, Türkiye Turizm Tanıtma ve Geliştirme Ajansı’nın Bilgi İşlem Birimi tarafından geliştirilen bir web uygulaması yardımıyla alınmaktadır. Alınan bu başvurular, Bakanlık merkez teşkilatı bünyesinde yer alan Tanıtma Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan ekip tarafından incelenmektedir. Bu incelemede, başvuru sahiplerinin pasaport, fotoğraf, yükseköğrenim diploması, aylık gelir durumunu gösteren belgeler, iş sözleşmesi vb. bilgi ve belgeler detaylıca kontrol edilmektedir. Eksik belge olması durumunda, başvurucuya eksik belgesi olduğu e-posta yardımıyla bildirmekte ve eksik olan belgeler yine e-posta üzerinden talep etmektedir. Tanıtma Genel Müdürlüğünce oluşturulan ekip tarafından şartları sağlamadığı tespit edilenlerin başvuruları reddedilmektedir. Ön başvuru şartlarını sağlayanların başvuruları ise onaylanmaktadır. “Eksik Evrak Talebi”, Reddetme” ve “Onaylama” işlemleri ilgili Daire Başkanlığı onayıyla gerçekleşmektedir.

<https://digitalnomads.goturkiye.com/> ‘de yer alan bilgilere göre, adayların, “Dijital Göçebe Tespit Belgesi” temin edebilmeleri için platforma üye olduktan kendi hesapları

üzerinden, aşağıdaki belgeleri tarayıcıdan geçirmek suretiyle platforma yüklemeleri gerekmektedir:

- ✓ *Türkiye'ye varış tarihinden itibaren en az 6 ay geçerli seyahat belgesi/pasaport sahibi olmak*
- ✓ *Üniversite mezunu olduğunu gösterir Diploma veya diploma yerine geçen belge*
- ✓ *Başvuru sahibinin Dijital Göçebe alanında çalıştığını gösteren belge;*
- ✓ *Şirket bünyesinde çalışıyorsa Sözleşme (Türkiye'deki şirketler hariç)*
- ✓ *Başvuru sahibi serbest meslek sahibi ise, başvuru sahibi ile şirket arasındaki iş sözleşmesi (Türkiye'de yerleşik şirketler hariç)*
- ✓ *Biyometrik fotoğraf*
- ✓ *Başvuru sahibinin aylık 3.000 USD veya yıllık 36.000 USD geliri olduğunu kanıtlayan belge.*

Türk Dijital Göçebe Vize programında vize süresi 3 aydır. Bireylerin, 3 ayın sonunda gerekli şartları sağlanması durumunda geçici ikamet için başvurma olanağı da mevcuttur. Söz konusu geçici ikamet süresi ise 6 aydır. Yine gerekli şartların sağlanması durumunda en fazla bir kez 6 aylığına uzatılabilir. Geçici ikamet işlemleri, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı desteğiyle yürütülmektedir.

“Dijital Göçebe Tespit Belgesi” temin etmeye dönük işlemleri içeren ilk aşamaya aşağıda Görsel 5.1’de yer verilmiştir.

Görsel 5.1 Türkiye’de Dijital Göçebe Vizesi Başvuru Süreci

Kaynak: <https://digitalnomads.goturkiye.com>

Görsel 5.1’den görüleceği üzere, ilk aşamada aday, goturkiye.com portalına giriş yapıp, kendine ait bir hesap oluşturur. Hesap oluşturmak suretiyle üyeliğini başlatan aday, dijital

göçebe olduğunu kanıtlayacak ve bunun haricinde sistem tarafından istenen diğer belgeleri, kendisine atanan sayfadaki ilgili bölüme yükler. Burada amaç, başvurunun gerçekten dijital göçebe olup olmadığını tespit etmektir.

Ön başvurusu onaylanan adayların oluşturdukları hesaplarına barkodlu “Dijital Göçebe Tespit” belgesi yüklenir. Başvuru sürecinin ilk aşaması böylece sona ermiştir. İkinci aşamada ise ön başvurusu onaylanan ve kendilerine “Dijital Göçebe Tespit” verilenler, bu belge ve diğer gerekli belgeler ile Türkiye’nin Vize merkezi/konsolosluklarına nihai Dijital Göçebe Vizesi için başvuruda bulunabilirler.

digitalnomads.goturkiye.com platformunda ayrıca aşağıda sıralanan ülkelerin vatandaşlarının Türkiye’de Dijital Göçebe Vizesi’ne kolaylıkla başvuru yapabileceği de belirtilmektedir:

“ABD, Almanya, Avusturya, Belarus, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Fransa, Finlandiya, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kanada, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya Slovenya, Ukrayna, Yunanistan”

Şekil 5.1 Türk Dijital Göçebe Vize Programına Başvuru Durumu

Kaynak: Türkiye Turizm Tanıtma ve Geliştirme Ajansı

Şekil 5.1’de Aralık 2024 dönemi itibariyle, alınan dijital göçebe vizeleri ön başvurularının ülkelere ve milliyetlere göre dağılımı ile goturkiye.com web sayfasını ziyaret edenlerin ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Şekil 5.1’e göre, 1 Aralık 2024 dönemi itibariyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca alınan toplam 1492 başvurunun yarısından fazlası Rusya Federasyonundan yapılmıştır. Rusya Federasyonu’ndan yapılan bu yoğun başvuruların gerisinde, rus halkının Türkiye’nin doğal güzelliklerine olan ilgisinin ve 2021 yılında Rusya ve Ukrayna arasında patlak veren savaş nedeniyle Rusya Federasyonu’na uygulanan çeşitli yaptırımların olduğu söylenebilir.

Rusya’nın ardından, Türk Dijital Göçebe Vize Programına yapılan en yüksek ikinci başvuru, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nden yapılmıştır. ABD’yi, Birleşik Krallık takip etmektedir.

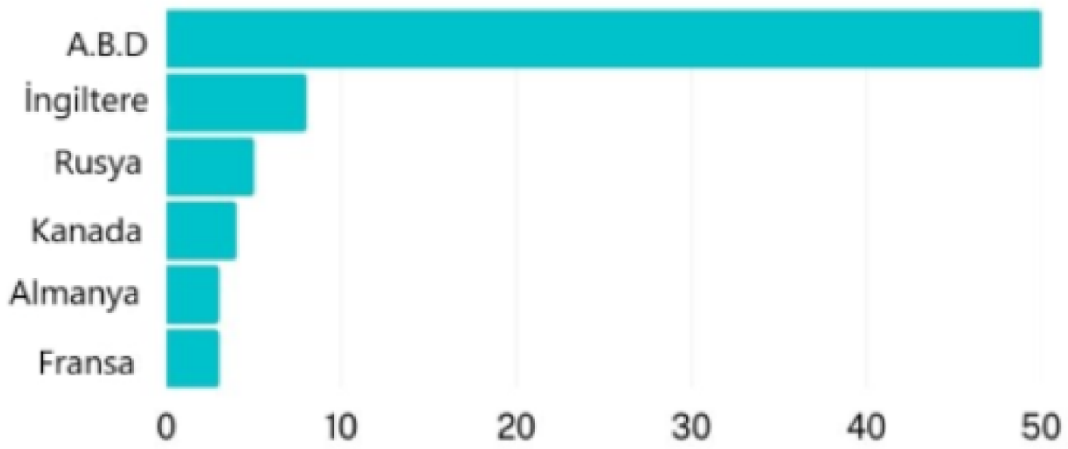
Şekil 5.1’de yer alan dikkat çekici noktalardan birisi ise en yüksek dördüncü başvurunun Türkiye’den yapılmasıdır. Türkiye’den yapılmış söz konusu başvuru oranı, benimsenen vize programının kötüye kullanılabileceği konusunda bazı ipuçları vermektedir. Dijital göçebe vize programının temel uygulanma amacı, dijital göçebe sınıfa sahip bireylerin yurt dışından ilgili ülkeye giriş yapmasıdır. Ancak Şekil 5.1’deki veriler, hâlihazırda Türkiye’de yer alan belirli bir grubun Türkiye’de bulunmasını meşru kılma uğraşı içerisinde olduğunu göstermektedir. İlgili kurumlardan edinilen bilgilere göre, 1 Aralık 2024 itibariyle alınan toplam 1.492 başvurunun yalnızca yüzde otuzunun biraz üzerine karşılık gelen kısmı, Göç İdaresi Başkanlığınca nihai vize/ikamet onayı verilmektedir. Söz konusu oran ve Grafik 4’te yer verilen milliyetlere göre dijital göçebe sayıları, yukarıda yer verilen çıkarımı destekler niteliktedir. Türkiye’den yapılan başvuruları, Belarus takip etmektedir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programına yapılan başvuruların milliyetlere göre dağılımına bakıldığında ise Rusya Federasyonu vatandaşlarının liderliği kimseye kaptırmadığı görülecektir. Milliyetlere göre başvuru sıralamasında Rus vatandaşlarını, sırasıyla Amerikan ve İngiliz vatandaşları takip etmektedir. Milliyetlere göre başvurular verisi, vize programına başvuran Rus vatandaşı sayısının, Rusya Federasyonu’ndan yapılan başvuru sayısının üzerinde olduğunu da göstermektedir. Bu durumun gerisinde Türkiye’den yapılan başvuruların büyük bir kısmının Türkiye’de bulunan Rus

vatandaşları tarafından yapıldığı fikri yer alabilir. Benzer durum, Amerikan, İngiliz ve Belarus vatandaşları için de söz konusudur.

Türk Dijital Göçebe Vize programına yapılan başvuruların, milliyetlere göre dağılımı incelendiğinde, Rusya Federasyonu hariç, aşağıda yer verilen Grafik 4 ile uyumlu bir görünüme sahip olduğu görülecektir.

Şekil 5.2 Dijital Göçebelerin Milliyetlere Göre Dağılımı

Kaynak: TURSAM,2023, s.9

5.2.Türkiye İçin Bir Öneri

Çalışmanın 4.4 kısmında yer verilen Tablo 4.1 ve Şekil 5.1'den görüleceği üzere, Türk Dijital Göçebe Vize Programı'nın önemli eksiklikleri olduğu açıktır. Her şeyden önce, dijital göçebe vize başvuru şartları arasında, başvurucunun sabıka kaydının olmaması ve sağlık sigortasının bulunması şartlarının aranması, vize programına nitelik kazandırabilir. Elbette yetkili makamlar başvuru yapan aday hakkında gerekli istihbari nitelikli güvenlik araştırmalarını yapacaktır. Bu noktada sabıka kaydının aranıp aranmaması önemsiz gibi gözükülebilir. Ancak belirlenecek bu türden şartlar, bir yandan yerel halkın güvenlik endişelerini bir nebze olsun giderebilecekken diğer yandan Türk Dijital Göçebe Vizesinin ulusal ve uluslararası alanda saygınlığını temin edebilecektir. Bahse konu sabıka kaydı şartı ivedi olarak, dijital göçebe programı başvuru şartları arasına eklenmelidir.

Diğer bir eksiklik olan sağlık sigortası şartı, dijital göçebe vize programından beklenen kazanımların tamamlayıcısı niteliğindedir. Dijital göçebe vize programı ile politika yapımcılar, dijital göçebelik ekosisteminin sağlayabileceği olanaklardan yararlanıp, katma değer yaratmayı amaçlarlar. Buna karşılık, devletin sınırları içerisinde yer alacak bu bireylerin yaşayabileceği sağlık sorunları söz konusu devletin sağlık sistemine ilave bir yük getirebilir. Sağlık sigortası, bu gibi durumlarda bireylerin maddi yükümlülüklerini azaltırken ihtiyaç duyulan tıbbi hizmetlere erişimi kolaylaştırır. Covid-19 benzeri küresel salgın hastalığın yol açabileceği sonuçlar akıllara getirildiğinde bahse konu sağlık sigortası şartının ne kadar önemli olduğu görülecektir. Sağlık sigortası şartı, bir vize programının güvenliği ve düzenliliği bakımından “olmazsa olmaz” niteliktedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin ilan ettiği dijital göçebe başvuru şartlarına, sağlık sigortası şartının gecikmeksizin eklenmesi önemli kazanımlar sağlayabilecektir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programında göz ardı edilen diğer önemli bir husus vergisel düzenlemelerdir. Çalışmanın 4.4 ve diğer bölümlerinde yer verildiği üzere, vergisel düzenlemeler, dijital göçebelerin destinasyon olarak da adlandırılan gidilecek yer kararlarında öncül bir rol oynamaktadır. Dijital göçebelerin sağlayacağı kazanımlardan yararlanarak katma değer yaratmak isteyen ülkeler, dijital göçebeleri kendi ülkelerine çekmek için “yeni nesil bir dibe doğru yarış” içerisine girmişlerdir. Bu nedenle Ekim 2024 itibariyle altmış dünya ülkesi dijital göçebe vizesi programı oluşturmuş ve bunlardan kırk üç tanesi dijital göçebelere vergisel teşvikler (ağırlıklı olarak vergi muafiyeti biçiminde) sunmuştur. Vergisel teşvikler, ülkeler arasındaki dibe yarışı ortaya çıkartan ana politika aracıdır. Vergisel teşvikler, dijital göçebe vize programlarının cazibesini arttıran etmenlerin belki de başında gelmektedir.

Bazı ülkeler, belirledikleri vize programında, dijital göçebe vizesi ile gelecek bireylerin, ulusal vergi sistemine entegre olmadan çalışabilmelerini sağlamak için vergi muafiyeti sunabilmektedir. Bu durum, ilgili ülkenin uluslararası iş gücünü bünyesine çekme stratejileri ile ilgilidir. Diğer ülkeler, vergi muafiyeti sunmadan da programlarını sürdürebilir, ancak bu durum, dijital göçebelerin o ülkeye olan ilgisini azaltabilir. Bu nedenlerden ötürü Türk Dijital Göçebe Vize Programına eklenecek bir bireysel gelir vergi muafiyetinin Türkiye adına mühim kazanımlar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda olası ilk kazanım, dijital göçebelerin nakit hareketliliğinden yararlanmak olacaktır. Dijital göçebeler, kazançlarını ağırlıklı olarak yurt dışından ve döviz cinsinden

elde ederler. Bahse konu nakit hareketliliğinin Türkiye'ye kayması, gelişmekte olan ve döviz açığı bulunan Türkiye adına olumlu sonuçlar doğurması yüksek ihtimal dâhilindedir.

Dijital göçebeler sıklıkla bilgi teknoloji, tasarım, yazılım geliştirme gibi beşeri sermaye gerektiren alanlarda faaliyettedirler. Bu tür sektörlerde çalışanların ülkeye gelmesi, Türkiye'deki katma değeri yüksek, yaratacı ekonominin oluşmasını ve/veya ilerlemesini sağlayabilir.

Bilindiği üzere, Türk Vergi Sistemi, kazuistik ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Türk Vergi Sistemini vücuda getiren temel vergi kanunlarından pekçoğu 1960'lı yıllarda oluşturulmuştur. Bazı maddeler işlevsiz kalmıştır. Günümüze gelene kadar sayısız maddesi değişmiştir. Politika belirleyiciler, kanunun kendisinde köktenci değişiklikler yapmak yerine, torba kanunla değişiklik yapıp, tebliğ, sirkü gibi ikincil düzenlemelerle uygulama esaslarını belirleme eğilimindedirler. Gelenen bu noktada çoğu vergi kanunu uygulamalarında kanun ile ikincil düzenlemeler birbiriyle çelişmektedir. Bu da vergilemenin paydaşları arasında tereddütlere yol açabilmektedir. Bu nedenle ülke menfaatleri bakımından stratejik konumda olan dijital göçebeleri bu karmaşadan ve yorum farklarından uzak tutmak adına vergi muafiyeti tanınması etkili sonuçlar doğurabilecektir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programı kapsamında, getirilen dijital göçebe vergi muafiyeti önerisinin elbette bazı zorlukları/sınırlılıkları olabilecektir. Bu doğrultuda ilk akla gelen sınırlılık, vergilemede adalet konusudur. Benzer durumda olup da vergi muafiyeti olmayanların vergilemede adalet ilkesine aykırı gibi gözükebilir. Üstelik yerel halkta yabancı uyruklu bir bireyin vergi ödemediği, Türk topraklarında gelir elde etmesi muhtemelen hoş karşılanmayacaktır. Bu durumu gidermek adına dijital göçebelere yetkin oldukları alanla sınırlı olmak üzere, kamuya yararlı bir faaliyette bulunma yükümlülüğü getirilebilir. Bu yükümlülük ile dijital göçebeler, birer yönder (mentor) rolüne soyunacak ve uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda umut vadeden gençlerin yetiştirilmesine destek olabileceklerdir.

Diğer bir sınırlılık/zorluk, tanınacak vergi muafiyeti ile devletin vergi gelirlerinden mahrum kalacağı düşüncesidir. Vergi muafiyeti, vergi kanunlarıyla, bir bireyin, vergiyi ödemekle yükümlü olduğu halde, sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerle bu yükümünün

sona erdirilmesidir. Bu özelliğiyle vergi muafiyeti bir vergi harcamasıdır. Vergi harcaması, mali idarenin aslında tahsil etmeye hakkı olduğu vergi gelirini yine çeşitli nedenlerle almamasıdır. Vergi harcaması, öz olarak, tahsil edilmeyen bir kamu geliridir. Vergi harcamasının büyüklüğü, mevcut siyasi iradeye eleştiri konusu yapılarak, siyasi baskı unsuru olarak kullanılabilir. Buna karşılık, yukarıda yer verildiği üzere, dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti sadece, doğrudan vergi türü kapsamında yer alan bireysel gelir vergisine yöneliktir. Türk Bütçe Sisteminde, bireysel gelir vergisi, merkezi yönetim bütçesi kapsamında yer alan genel bütçe gelirlerini oluşturan bir gelir kalemidir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan 2024 yılı Ekim Ayı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri Raporu¹², na göre, bireysel gelir vergisi gelirleri, genel bütçe gelirleri içerisinde yer alan vergi gelirleri içerisinde yaklaşık %20'lik bir paya sahiptir. Bu oran, 2023 yılı bütçesinin aynı döneminde ise yaklaşık %16 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden görüleceği üzere, bireysel gelir vergisinin genel bütçe gelirleri içerisinde yer alan vergi gelirlerinde sınırlı bir hacme sahiptir. Bireysel gelir vergisinin sınırlı hacme sahip olması elbette dijital göçebelere verilecek vergi muafiyeti haklı kılmaz. Burada vurgulanmak istenen husus şudur: Toplam vergi gelirleri içerisinde hacimce sınırlı bir etkisi olan vergi türünde tanınacak dar kapsamlı bir muafiyetin, devleti çok da büyük bir gelir yoksunluğuna sürüklemeyeceğini vurgulamaktır. Üstelik dijital göçebelere tanınan muafiyet karşılığında elde edilecek muhtemel kazanımlar akıllara getirildiğinde, dijital göçebelere tanınan vergi muafiyeti gayet masum kalabilecektir.

Dijital göçebelere tanınacak olan vergi muafiyetinin bütçe üzerine aşırı bir yük getirmeyeceğini şöyle bir hesaplama ile de ortaya koyabiliriz. Söz konusu hesaplamayı yaparken hâlihazırda mevcut olan verilere başvuracağız. Hesaplamalardaki hareket noktamız, "dijital göçebelere vergi muafiyeti tanınmasaydı ve bu kişiler Türkiye'ye gelip gelir elde etse ve vergiye tabi olsaydı nasıl bir durum ile karşılaşılırdı" düşüncesidir. Yapılan araştırmalara göre bir dijital göçebenin, yıllık ortalama geliri yaklaşık 123.000\$¹³ düzeyindedir. 02 Aralık 2024 tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Gösterge

¹² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri, Çevrim içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/11/2024-Yili-Ekim-Ayi-MYB-Gercekleşmeleri.pdf> Erişim Tarihi: 22.11.2024

¹³ Anadolu Ajansı, Ekonomi, Ülkelerin yeni yarış alanı: "Dijital göçebeler"

Çevrim içi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ulkelerin-yeni-yaris-alani-dijital-gocebeler/3226735> Erişim tarihi: 01.06.2024

niteliğindeki döviz kuru verilerine göre¹⁴ 1\$=34,65TL olup, bir dijital göçebenin Türkiye’de elde ettiği yıllık kazanç, $123.000 \times 34,65 = 4.262.950,00\text{TL}$ olacaktır. 2024 yılı gelir vergisi tarifesine göre bir dijital göçebe, elde ettiği **4.262.950,00TL** gelir için, **1.463.980,00TL** vergi ödeyecektir.

Çalışmanın bu bölümünün ilerleyen kesiminde yer verilen Şekil 5.4’te dijital göçebelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımına yer verilmektedir. Şekil 5.4’ün oluşturulmasına esas teşkil eden çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de 757-1375 arasında dijital göçebe bulunmaktadır. Bu veriden hareketle ve hesaplama kolaylığı olması bakımından Türkiye’ye bir yıllık zamanda ortalama 1.000 adet dijital göçebe geldiğini varsayalım. Bu durumda her bir dijital göçebenin **4.262.950TL** gelir elde ettiğini varsayarsak, Türkiye’nin 2024 döneminde dijital göçebelere;

$1.463.980,00 \times 1.000 = 1.463.980.000,00\text{TL}$ (bir milyar dört yüz altmış üç bin dokuz yüz seksen Türk Lirası) gelir eldeceği sonucuna varılır. Diğer ifadeyle, getirilecek dijital göçebe vergi muafiyeti sebebiyle, Türkiye söz konusu tutar kadar gelirden mahrum kalabilecektir. İlk bakışta bu durum olumsuz gibi gözükabilir. 2024 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu eki B Cetvelinde Gelir Vergisi gelirlerinin **1.206.409.287.000,00TL** olması öngörülmektedir. Önerilen vergi muafiyeti nedeniyle Türkiye’nin mahrum kalacağı tutar olan **1.463.980.000,00TL**’yi, toplanması beklenen toplam gelir vergisi gelirine oranlandığında yaklaşık olarak;

$$(1.463.980.000,00\text{TL} / 1.206.409.287.000,00\text{TL}) \times 100 = 0,12$$

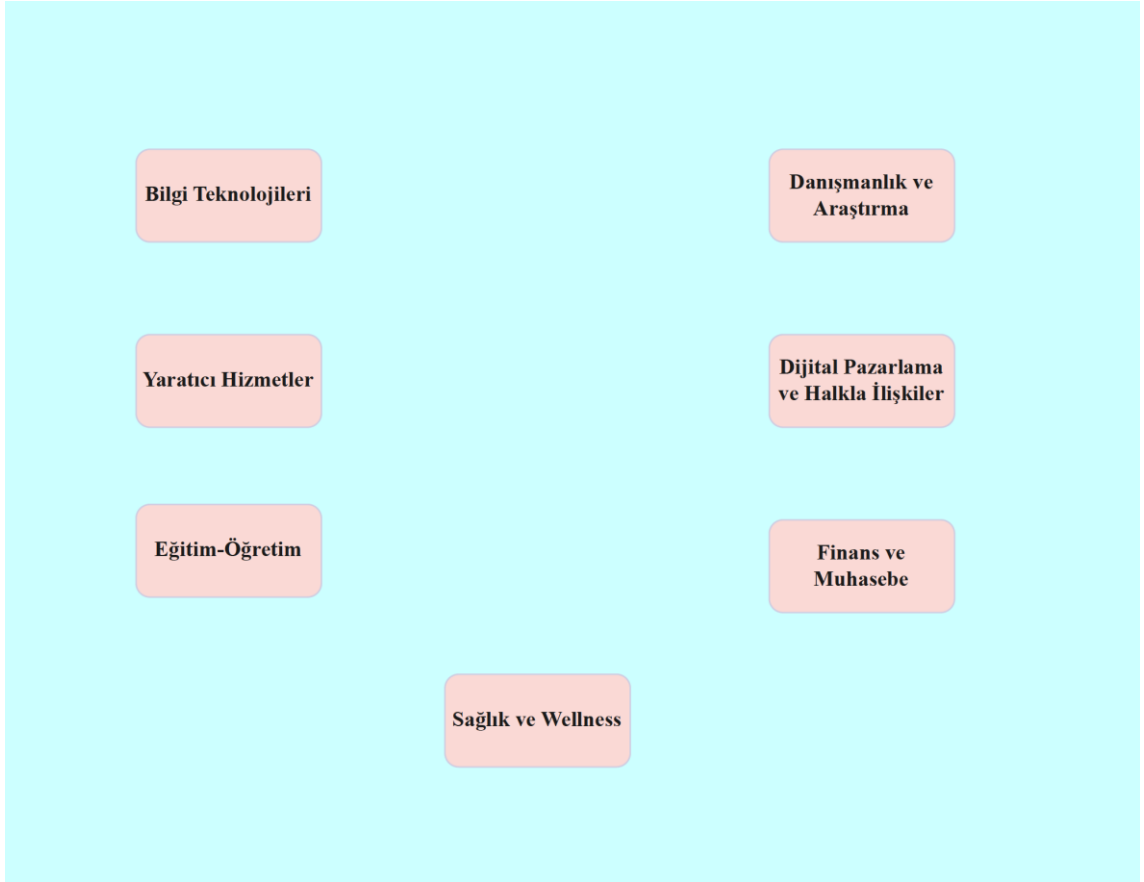
sonucuna ulaşılabacaktır. Yukarıda yer verilen hesaplama, önerilen vergi muafiyeti nedeniyle Türkiye’nin uğrayacağı vergi geliri kaybı, ilgili vergi türü bakımından bütçede öngörülen toplam gelir vergisi gelirinin yüzde biri dahi etmemekte olduğunu göstermektedir. Yapılan hesaplamada ortalama 1.000 adet dijital göçebenin bir yıl boyunca Türkiye’de kalacağı varsayılmıştı. Dijital göçebelilik akımı, çoğunlukla bir ülkede 6 aydan fazla kalmama üzerine kurulu olduğu ve bazı dijital göçebelerin 123.000\$’dan daha az kazanabileceği akıllara getirildiğinde **%0,12** oranının daha da azalacağı beklenebilir. Bu durum yine dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyetini

¹⁴Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteli+gindeki+Merkez+Bankasi+Kurlari/> Erişim tarihi:02/12/2024

masum kılabilecektir. Yine dijital göçebelerin yaratabileceği katma değer, hesaba katıldığında Türkiye adına olumlu bir tablo oluşması hiç de uzak bir ihtimal değildir.

Dijital göçebeler, icra ettikleri faaliyetlerle Türkiye'nin dijitalleşmesine katkı sunabilirler. Aşağıda Şekil 5.3'te dijital göçebelerin en çok tercih ettikleri sektörlerle yer verilmiştir. Söz konusu sektörler; beşeri sermaye gerektiren, bilişsel becerilerin öne çıktığı, yaratıcılık, yenilikçilik düşüncesinin hâkim olduğu meslekleri bünyesinde barındırır.

Şekil 5.3 Dijital Göçebelerin En Çok Tercih Ettiği Sektörler

Kaynak: TURSAM,2023, s.18

Bu bağlamda, bilgi teknolojileri kapsamında, yazılım geliştirme, uygulama tasarımı ve teknik destek gibi alanlar dijital göçebeler için oldukça mesleklerdir. Yaratıcı hizmetlerde ise grafik tasarımı, video prodüktörlüğü, yazılı ve görsel içerik oluşturma gibi meslekler öne çıkmaktadır. Eğitim-öğretim alanında ise hemen her konuda çevrim içi eğitim, kurs kişisel gelişim alanlarında sanal öğretmenlik artan popülariteye sahiptir. Çeşitli iş sahaları, finans, insan kaynakları ve pazarlama danışmanlığı gibi alanlarda uzmanlar, uzaktan olarak hizmet sunmayı tercih edebilmektedirler. Dijital pazarlama alanında ise arama motoru optimizasyonu olarak ifade edilebilecek SEO(Search Engine Optimization), sosyal medya içerik yönetimi, içerik pazarlaması ve e-posta pazarlaması gibi dijital pazarlama alanları, uzaktan çalışmaya uygun profesyonellerin ilk tercihleri arasındadır. Finans ve muhasebe alanında ise finansal yönetim, faturalama ve mali danışmanlık gibi hizmetler ön plandadır. Sağlık ve wellness alanında ise uzaktan sağlık danışmanlığı, sağlıklı yaşam koçluğu ve sanal terapistlik gibi hizmetler yine dijital göçebeler tarafından benimsenmektedir.

Dijital göçebeler tarafından en çok tercih edilen bu mesleklerin genel özelliklerine bakıldığının birçoğunun yapılarak öğrenmeye dayalı olduğu görülecektir. Bu bağlamda, söz konusu alanda yetkinlik sahibi olan bu bireylerin deneyimleri, paralı eğitimlere katılmak suretiyle kazanılamaz. Özellikle maaşlı dijital göçebeler, kendi alanları ile ilgili türlü vakıalarla karşılaşmaktadırlar. Bu vakılardan bazıları kendileri için açmazlarla dolu olabilmektedirler. Bu noktada kurmuş oldukları sosyal ağ üzerinden, benzer durumla karşılaşmış olanların deneyimlerinden faydalanıp, açmazları giderebilmektedirler.

Dijital göçbelerin sahip oldukları bu yetkinlikler, bir ülkenin karşı karşıya olduğu yetenek veya beceri açığını giderme noktasında etkili çözümler geliştirebilecektir. Yetenek açığı, bir organizasyonun, sektörün veya ekonominin ihtiyaç duyduğu beceri ve yetkinliklerin mevcut iş gücü tarafından yeterince karşılanamaması durumunu ifade eder (Çiçek-Korkmaz ve Keçecioğlu,2014,s.159-160). Yetenek açığı, iş gücü piyasasında, eğitim sisteminde ve sektörel gelişimdeki dengesizlikler sonucunda ortaya çıkabilir. Yetenek açığı olgusu, Türkiye'nin dijital dönüşüm endeksi ile ilgili yapılan birçok araştırmada (TÜRKONFED tarafından yapılan "Dijital Anadolu"¹⁵ ve TÜBİSAD tarafından 2020

¹⁵ TÜRKONFED,Dijital Anadolu <https://turkonfed.org/tr/Proje/3/dijital-ankadolu> Erişim tarihi:30/10/2024.

yılından beri yapılagelen “Türkiye’ nin Dijital Dönüşüm Endeksi” araştırmaları) ana veya alt bileşen olarak yer almaktadır.

Görsel 5.2 Dünya Genelinde Yetenek Açığı

Kaynak: Manpower Group(2024)

Görsel 5.2’de Manpower Group tarafından küresel çapta hazırlanan “Yetenek Açığı Raporu'nun” 2024 yılı verileri yer almaktadır. Türkiye, yetenek açığı konusunda dünya ortalamasının çok az üzerindedir. Rapordaki verilere göre, Türkiye’deki bilgi

teknolojileri sektöründe **%77'lik**, iletişim hizmetleri sektöründe **%74'lük** ve Finans sektöründe **%69'lük** bir yetenek açığı mevcuttur¹⁶. Raporda yer verilen veriler, iki bakımdan önem arz eder: İlki, bilgi teknolojilerindeki açığın, toplam açık oranı olan %76'nın üzerinde olmasıdır. İfade edilen sektörlerdeki yetenek açığı ise Türkiye ortalamasına yakın bir görünümde. İkincisi ise Türkiye'de yetenek açığının bulunduğu sektörler, dijital göçebelerin en fazla tercih ettikleri mesleklerin yer aldığı sektörlerdir.

TÜBİSAD tarafından; 12 farklı endüstride, mikro, küçük, orta ve büyük olmak üzere dört farklı segmentte, yazılım geliştirme, yapay zekâ ve altyapı, siber güvenlik ve veri analizi olmak üzere dört farklı alanda ve 30 ayrı kırılımda yapılan "Türkiye'deki Yetenek Açığı Araştırması" adlı anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de en fazla yetenek açığı, yazılım geliştirme alanındadır. Üstelik bu alandaki açığın yaklaşık %55'i büyük segmentten kaynaklanmaktadır. Bunu "yapay zekâ (AI), makine öğrenmesi, IoT(Nesnelerin İnterneti), blok zinciri mimarisi, büyük veri analitiği ve iş zekâsı(BI)" alanı izlemektedir. Araştırma bulgularına göre "Bilgi güvenliği, dijital dönüşüm, yapay zekâ tabanlı risk analizi, uyum, siber güvenlik analitiği" yine yetenek açığının olduğu diğer bir alandır¹⁷.

Dijital göçebelerin faaliyette olduğu sektörler, en çok tercih ettiği meslekler ve Türkiye'deki yetişmiş insan açığı göz önüne alındığında, bir maliye politikası aracı olarak dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti stratejik kazanımlar sağlayabilir. Dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti, Türkiye'yi dijital göçebeler nezdinde gidilecek yer konumuna getirebilir. Yukarıda yer verilen yetenek açıklarının giderilmesinde değerli katkılar sunabilir.

Dijital göçebelere tanınmasını önerilen vergi muafiyeti ise telafi edici bir özelliğe sahiptir. Bilindiği üzere, Türk Vergi kanunlarında kamuya yararlı faaliyetlerde bulunan kurumlara vergi muafiyeti getirilmiştir. Üstelik yasa koyucu, kamuya yararlı faaliyetlerde bulunan bu kurumlara yapılan bağış ve yardımların belirli bir kısmının, bazı şartlar dâhilinde, bağış yapanın kazancından indirilmesine olanak tanıyıp, bağış yapanları vergisel açıdan teşvik etmektedir. Bu doğrultuda, dijital göçebelere getirilecek; uzmanlık alanlarıyla

¹⁶ Manpower Group, 2024 Türkiye Yetenek Açığı Araştırma Raporu, Çevrim içi: https://manpower.com.tr/blog/2024_yetenek_acigi Erişim tarihi:01.09.2024

¹⁷ Analiz Gazetesi, "Yetenek Açığı Araştırması'nın Detayları Ortaya Kondu" Çevrim İçi: <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/yetenek-acigi-arastirmasinin-detaylari-ortaya-kondu-6828/> Erişim tarihi: 06.11.2024.

sınırlı olmak üzere, yönderlik (mentörlük) yapma yükümlülüğü karşılığında vergi muafiyeti tanımak, vergi adaleti ilkesinin zedelenme olasılığını ortadan kaldıracaktır. Toplumda oluşacak olumsuz algıyı telafi edebilecektir.

Türkiye için getirilen, dijital göçebe vize programı kapsamında yer alan vergi muafiyeti önerisi, **sadece bireysel gelir vergisine** yöneliktir. Harcama üzerinden alınan vergiler için bir muafiyet durumu söz konusu değildir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programının bütüncül bir yapıya kavuşması adına getirilen önerinin vergisel nitelikli diğer bir uygulaması ise şöyledir: Normal koşullarda dijital göçebeler, bulunduğu ülkedeki şirketlerle iş ilişkisine girmezler (Dijital göçebe olmaya karar veren Alex'in Vergi Başmüfettişi babası ve Mali Hukuk Profesörü olan annesinin Alex'e verdiği 3. Tavsiye). Bu durumun gerisinde vergisel kaygılar yer almaktadır. Bu kaygılar bazı şartlara uymak koşuluyla giderilebilecektir. Bu önerideki ön koşul, dijital göçebelerin Türkiye'de sadece uzaktan çalışmak amacıyla bulunmaları olacaktır. Bu ön koşulun sağlandığı varsayımıyla; dijital göçebelerin elde ettikleri gelirlerin %25'ine kadarlık kısmının, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan ulusal işletmelere verecekleri hizmetlerden sağlayabileceklerdir. Söz konusu %25'lik sınırın denetimi, ilgili vergi dairesince, dijital göçebe yurdu terk etmeden önce yapılacaktır.

Bir örnek ile bu öneri açıklanacak olursa; dijital göçebenin bir yılda, yukarıda yer verildiği üzere, yine 123.000\$ gelir elde edeceği varsayalım. Getirilen öneri ile bu gelirin 31.000\$'a kadar olan kısmını Türkiye'de kurulu, bir veya birden fazla şirkete vereceği hizmetten elde edebilecektir. Normal koşullarda böyle bir durum 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri gereğince vergiye tabi olması gerekir. Bu uygulama önerisiyle, Türkiye'nin dijitalleşmesine katkı vermesi ve rekabet gücünü arttırması adına, özünde dolaylı bir istisna tesis edilmiş olunacaktır.

Bu vergisel nitelikli önerinin gerisinde, Türkiye'deki reel kesimin yukarıda yer verilen, yetenek açığının kısa vadede hızlı bir şekilde giderilmesi yatmaktadır. Bu olası uygulama sayesinde Türk şirketleri, ihtiyaç duymakta oldukları kıt yapıdaki insan kaynağına hızlı, kolay ve uygun maliyetle erişebilecektir. Üstelik bu uygulama ile dijital göçebe olan birey, arada dijital emek platformu olmadığı için, görece daha fazla gelir elde edebilecektir. Ancak bu önerinin hayata geçirilebilmesi için, tıpkı vergi muafiyeti önerisinde olacağı gibi, yasal düzenleme yapılmalıdır. Zira getirilen öneri, Türk Vergi

Sisteminin temel kanunları arasında yer alan 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca verginin konusuna girmektedir. Yapılacak yasal düzenleme ile bu durum giderilebilecektir. Üstelik bu öneri, usule ilişkin hususları ilgilendirdiğinden, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda da düzenlemeler yapılmasını icap ettirmektedir. Bu bağlamda “Dijital Göçebe Hizmet Belgesi” adı verilen yeni bir belge türü ihdas edilerek 213 sayılı kanunun; “*Mükellefin Ödevleri*” başlıklı ikinci kitabının, “*Vesikalar*” başlıklı üçüncü kısmının, “*Fatura ve Fatura Yerine Geçen Vesikalar*” başlıklı ikinci bölümüne “*Mükerrer Madde 234 Dijital Göçebe Hizmet Belgesi*” adıyla eklenebilir. Dijital göçebe hizmet belgesi yapı itibariyle 213 sayılı VUK’ un 234.Maddesinde hüküm altına alınan “Gider Pusulası” belgesiyle benzerlikler taşır. Bu nedenle 234. Madde hükümleri, “Dijital Göçebe Hizmet Belgesi” içinde geçerli olabilecektir.

Bu önerinin muhasebe kaydını ise bir örnek üzerinden nasıl yapılacağını açıklayalım: Dijital göçebe vize şartlarını sağlayıp, vize belgesine sahip Alex, Türkiye’de kurulu XYZ şirketinin ihtiyaç duyduğu, mimari proje çizim işini yerine getirmiş karşılığında da 10.000\$ (35.000TL) hizmet bedeli alsın. Alex, toplam 100.000\$ gelir elde edeceğini öngörmektedir. Bu örnekte Alex’in Türk şirketi XYZ A.Ş.’ye vereceği proje çizim hizmeti karşılığında elde edeceği hizmet bedeli, gider pusulası uygulamasından farklı olarak stopaja ve KDV’ ye tabi olmayacak ve aşağıdaki gibi muhasebeleştirilecektir:

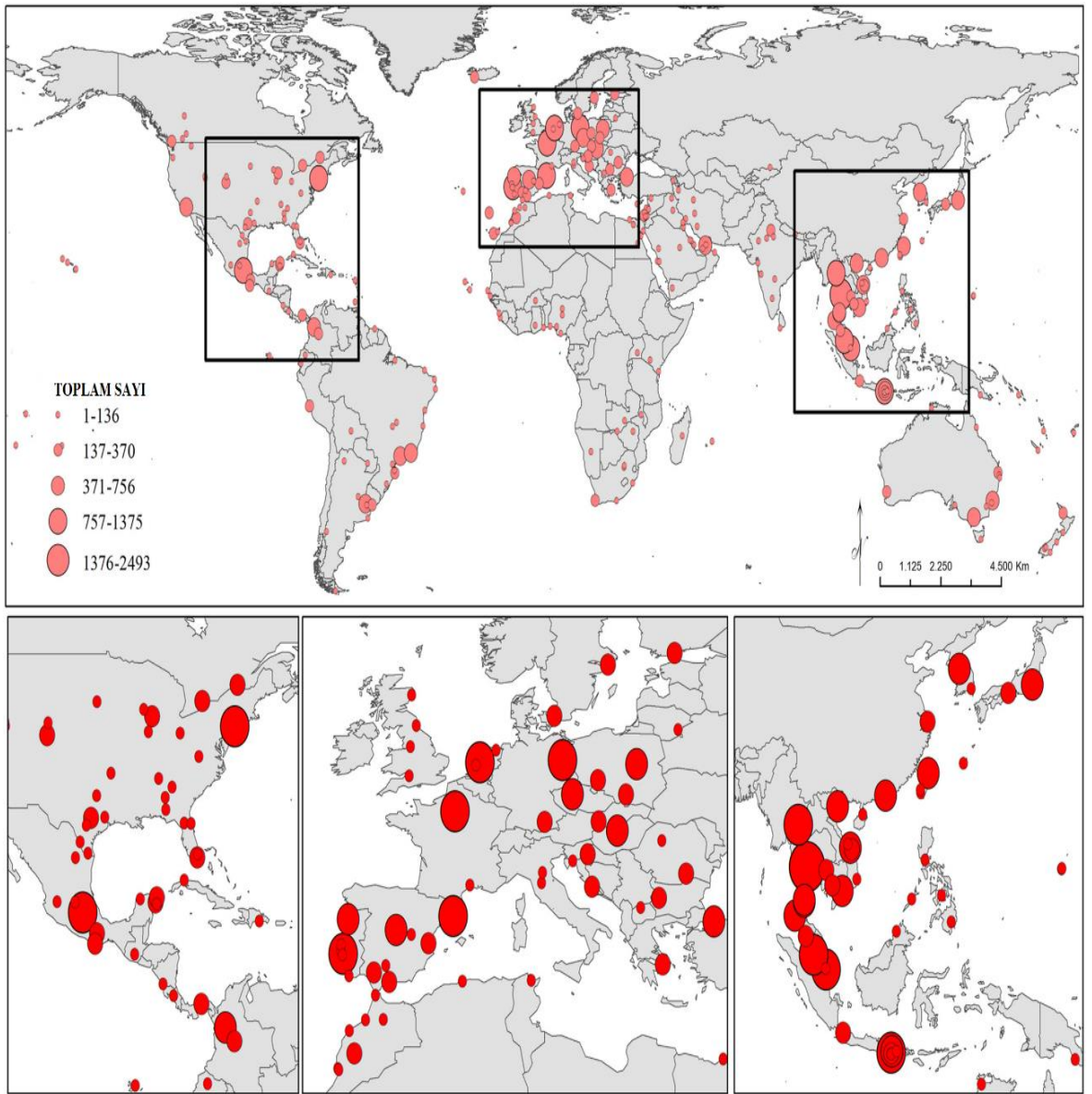
740 Hizmet Üretim Gideri		35.000TL	
	102 Bankalar		35.000TL

Türk Dijital Göçebe Vize Programında, dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti, vize almaya hak kazanan bireyin vize belgesine, dijital göçebe kimlik numarası adı verilen, vergi kimlik numarası benzeri bir numarayla işlenecektir. Dijital göçebe, muhattabı olacağı tüm bürokratik işlemlerde bu numarayı kullanacaktır. Ayrıca dijital göçebenin, icra edeceği faaliyetlere ilişkin olan tüm hasılatını, münhasıran Türkiye’de kurulu bir bankadan açtıracağı hesap aracılığıyla tahsil etmesi zorunludur. Bu doğrultuda, dijital göçebenin vergi muafiyetinden faydalanabilmesi için ilk olarak kendisine verilen vize belgesinde yer alan ve her türlü vergiden muaf olduğunu gösteren dijital göçebe kimlik numarası ile birlikte, Türkiye’de kurulu bir banka şubesinden hesap açtırmalıdır. Bu durum, bankanın tevkifat yükümlülüğü nedeniyle önemlidir. 193 sayılı Gelir Vergi

Kanunu (GVK) uyarınca, tevkifat yapmakla yükümlü olan banka, artık bu muafiyet nedeniyle, dijital göçebenin elde edeceği gelirlerden herhangi bir kesinti yapmayacaktır.

Türk Dijital Göçebe Vize programına dönük getirilen önerilerde dijital göçebelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımı da göz önüne alınmıştır. Çünkü dijital göçebelerin yoğunlaştığı ve sıklıkla tercih ettiği gidilecek yerlerin karakteristik özelliklerinden faydalanarak, bütüncül bir vize programı oluşturulabilecektir. Aşağıda yer verilen Şekil 5.4, dijital göçebelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımını göstermektedir.

Şekil 5.4 Dijital Göçebelerin Mekânsal Dağılımı

Dijital göçebelerin özellikleri akıllara getirildiğinde Şekil 5.4'te yer alan mekânsal dağılım elbette genele yayılabilecek mesajlar içermemektedir. Zira dijital göçebelik bir yerde, uzun süre ikamet etmemeyi, yıl içerisinde belirli aralıklarla yer değiştirmeyi gerektirir. Şekil 5.4, dijital göçebelerin buldukları yerlerin belirli bir zaman periyodundaki fotoğrafını göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu mekânsal dağılım, Türkiye için getirilen kapsayıcı nitelikli öneri bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye'nin benimsediği dijital göçebe vize programı, turist vizesinin sunduğu 3 aylık süreden daha uzun bir zaman dilimi için Türkiye'de bulunmayı meşru kılar. Turist vizesi ayrıca vize sahibine çalışma izni de vermez. Mevcut vize programı bu olumsuzlukları gidermek amacıyla hayata geçirilmiş, miyop yapıya sahip bir görünüme sahiptir.

Türkiye, dijital göçebeler açısından cazibe merkezi olma noktasında yüksek potansiyele sahip bir "gidilecek yer" adayıdır. Dijital göçebelerin mekânsal dağılımını gösteren söz konusu şekil aynı zamanda çalışmanın bu bölümünün başında ifade edilen Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumunu da yansıtmaktadır. Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla dijital göçebelik ekosistemi bakımından bir köprü konumundadır. Bilindiği üzere, dijital göçebeler, buldukları yerlerde uzun süre kalmamayı tercih etmektedirler. Tercih ettikleri gidilecek yerlerde, yasalar izin verdiği ölçüde kalmakta, sonrasında ülkeden çıkış yapıp, tekrar aynı ülkeye giriş yapabilmektedirler. Dijital göçebelerin, Avrupa kıtasındaki dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin gayet stratejik bir konumda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'den, Avrupa'nın pek çok kentine, görece kısa yolculuklarla kolaylıkla erişilebilmektedir. Yukarıda yer verilen önerilerin hayata geçirilmesi ve bulunduğu konumun da yardımıyla Türkiye, bir dijital göçebe kavşak noktası haline gelebilecektir.

Şekil 5.4'e göre Türkiye'de, ilgili araştırmanın yapıldığı zaman periyodunda 757-1375 arasında dijital göçebenin olduğu görülmektedir. Bir bölgenin, dijital göçebeler bakımından cazibe merkezi haline gelmesi için belirli bir sayıda dijital göçebeyi bünyesine çekmesi şart değildir. Ancak, genel olarak, bir ülkede birkaç yüz veya bin kadar dijital göçebe olması, o bölgenin sosyal ve ekonomik dinamiklerini olumlu yönde etkileyebilir. Bu sayede, dijital göçebeler için tasarlanmış çalışma alanları ve etkinlikler gelişebilir. Ayrıca, bu dijital göçebe topluluğu büyüdükçe, yerel işletmelerin ve

hizmetlerin de bu kitleye yönelik olarak çeşitlenmesi ve mevcut işletmelerin gelişmesi olasıdır. Belirli bir sayısı olmamakla birlikte, daha fazla dijital göçebe, daha fazla dijitalleşme ve o nebze cazibe merkezi haline gelme anlamına gelir. Şekil 5.4'ün bu bağlamda Türkiye'nin dijital göçebe üssü olma noktasında önemli mesajlar verdiği görülecektir.

6.SONUÇ

İnsanlığın geçmişine bakıldığında teknolojik ilerlemenin toplum yaşamında mühim değişiklikleri beraberinde getirdiği görülecektir. Bu etkiler, çok yönlü ve derin bir yapıya sahip olup, sıklıkla sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel alanlarda kendini göstermektedir.

Teknolojik ilerleme, üretim süreçleri ve iş yapma biçimleri üzerinde köklü değişimler yaratabilmektedir. Kronolojik açıdan Tarım Devrimi, Sanayi Devrimi ve çalışmanın temel inceleme alanlarından Dijital Devrim, ilk olarak üretim süreçlerini ve iş yapma biçimlerini değiştirmiş, hemen ardından da toplumsal yapıda dönüşümler meydana getirmiştir.

Teknolojik gelişme, ilgili ülke ekonomisinde bir yandan üretkenliği artırıp, yeni iş alanları yaratırken, diğer yandan iş gücü dinamiklerini de değiştirmiştir. Bu bağlamda söz konusu değişim hareketi tarihsel süreçte, bazı mesleklerin ortadan kalkmasına ve yeni becerilerin temel alındığı iş süreçlerinin doğmasına ortam hazırlamıştır.

Dijital devrim de tam olarak yukarıda ifade edilen süreci ifade etmektedir. Dijital devrim, teknolojinin ve dijital iletişimin hızla gelişimini, bu süreçte ortaya çıkan yeni iletişim biçimlerini, bilgi paylaşımını ve toplumsal dönüşümü kapsayan bir süreci ifade eder. İnternetin yaygınlaşması, mobil teknolojilerin gelişimi ve veri analitiği gibi unsurlar, dijital devrimin temel bileşenleridir. Bu devrim, bireylerin, toplulukların ve kurumların etkileşim biçimlerinde köklü bir değişiklikler meydana getirerek, dijital kapitalizm adı verilen yeni bir sürecin fitilini ateşlemiştir.

Dijital kapitalizm, öz olarak dijital teknolojilerin ekonomik sistemin temelini oluşturduğu bir yapıyı ifade eder. Dijital kapitalizm, dijital devrim sayesinde ortaya çıkan yeni iş yapma modellerinin, tüketim alışkanlıklarının ve ekonomik ilişkilerin kapitalist sistem içindeki görünümüdür. Dijital kapitalizm, verinin ekonomik bir değeri olan meta haline gelmesi, çevrim içi platformların yükselmesi ve dijital hizmetlerin yaygınlaşması gibi unsurları bünyesinde barındırır.

Dijital kapitalizme giden olaylar döngüsünün gerisinde, giderek ekonomik krizler, doğal afetler vb. gibi çeşitli nedenlerle kıt bir yapıya bürünen sermayenin birikimini sağlamak yatar. Dijital kapitalizm, geleneksel kapitalizm anlayışını bulduğumuz çağa adapte etmekte, dijital araçlar aracılığıyla yeni pazarlar yaratmakta ve geleneksel iş modellerini

dönüştürmektedir. Bu bağlamda, şirketler veriyi bir değer kaynağı olarak görerek, tüketici davranışlarını analiz etmekte ve bunları ticari stratejilerinde kullanmaktadır. Ayrıca, dijital platformlar aracılığıyla sağlanan hizmetler, kullanıcıların etkileşimlerini ve deneyimlerini daha kişiselleştirilmiş hale getirirken, bu da rekabetin doğasını değiştirmektedir.

Dijital kapitalizm, dijital dönüşüm adı verilen mekanizmayla küresel anlamda yeni bir paradigma oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Dijital kapitalizm, dijital teknolojilerin ekonomik üretim ve tüketim süreçlerine entegre edilmesiyle ortaya çıkan bir ekonomik modeldir. Bu model, verilerin, yazılımların ve dijital platformların egemenliğini artırarak yeni iş modellerinin ve piyasa dinamiklerinin oluşmasına yol açar. Dijital dönüşüm ise, organizasyonların ve toplumların dijital teknolojileri benimseyerek iş yapma biçimlerinin, süreçlerinin ve hizmetlerinin radikal bir şekilde değiştirilmesini ifade eder. Bu dönüşüm, verimliliği artırma, müşteri deneyimini geliştirme ve yenilikçi çözümler yaratma amacı taşır.

Dijital kapitalizmin, dijital dönüşümü hızlandırıcı bir etki vardır. Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, şirketlerin dijitalleşme ihtiyaçlarını artırır. Dijital dönüşüm ise daha verimli ve yenilikçi iş süreçlerinin doğmasına ortam hazırlayıp, ilgili ekonomiye rekabet avantajı sağlarken, dijital kapitalizmin daha da yayılmasına yol açar. Bu noktada, dijital kapitalizm ve dijital dönüşüm arasında, birbirini destekleyici bir etkileşim vardır.

Yukarıda ifade edildiği üzere dijital dönüşüm, bireylerin ve kurumların geleneksel ekonomik süreçlerini ve iş yapış biçimlerini kökten değiştirmektedir. Sözü edilen köklü değişikliklerin yaşandığı alanlardan birisi ise emek piyasasıdır. Dijital dönüşüm, bünyesinde barındırdığı yenilikçi dijital teknolojiler sayesinde emek piyasasında kuralların yeniden yazılmasına yol açmıştır. Dijital dönüşüm, uzaktan çalışma ve serbest çalışma gibi esnek çalışma modellerini mümkün kılar. Bu durum, emek arz eden konumundaki çalışanların önündeki coğrafi sınırları ortadan kaldırıp, diğer ülkelerdeki iş olanaklarına kolaylıkla erişmesini sağlar. Bu yönüyle dijital dönüşüm, küreselleşme ile yakın bir temas halindedir.

Dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar, mekândan ve konumdan bağımsız çalışmayı mümkün kılmış, uzaktan çalışma ve esnek çalışma modelleri gibi çalışma biçimlerinin doğmasına yol açmıştır. Böylece bireylerin işyerinde bulunma zorunluluğunu azalmış,

hatta ortadan kalkmıştır. Sözü edilen bu dönüşüm, işverenlerin işe alım süreçlerinin değişmesine de yol açmıştır. Dijital teknolojiler, hâlihazırda işverenlerin sıklıkla başvurduğu başvurduğu “proje bazlı işleri” cazip hale getirmiş, emek piyasasında pek çok şeyin artık eskisi gibi olmayacağını ilan etmiştir. İşverenler de personel rejimlerine bu minvalde yön vermiştir.

Dijitalleşme ayrıca, büyük veri analitiği, yapay zekâ, makine öğrenmesi ve siber güvenlik gibi yeni alanların doğmasına ve bu alanlarda çalışacak mesleklerin ortaya çıkmasına, neden olmuştur. Elbette bu yeni meslekler de yeni becerilerin mevcudiyetini gerektirmiştir. Geleneksel emeğin bu yeni alanlarda yeteri kadar yetkin olmaması, yetenek veya beceri açığını gündeme getirmiştir. Bu noktada emek sahipleri, yeni düzende var olabilmek adına, sürekli öğrenme ve kendilerini geliştirme noktasında gayret sarf etmeye başlamışlardır. Çalışanlar, dijital teknolojilerin yarattığı verimlilik nedeniyle işlerini kaybetmemek adına, hızla değişen yeni yapıya adapte olmaya çalışmaktadırlar.

Dijital teknolojilerin bir ürünü olan dijital platformlar, çalışanların fiziken bulunma koşulunu ortadan kaldırıp, freelance çalışma ve girişimcilik fırsatlarını artırmıştır. Böylece bireyler, dijital dönüşümün yarattığı çalışma koşullarına rağbet gösterip, geleneksel iş modellerinden uzaklaşmaya başlamışlardır.

Dijital göçebelik, dijital dönüşümün, dijital teknolojiler kanalıyla emek piyasasında yarattığı fırsatların belki de başında gelmektedir. Dijital göçebelik, dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar sayesinde, fiziken bir iş yerinde bulunma zorunluluğu olmadan, konumdan ve mekândan bağımsız bir şekilde kazanç elde edebilmeyi sağlayan yeni nesil bir çalışma modelidir. Dijital göçebelik, aynı zamanda çalışma kültüründe meydana gelen evrimsel bir değişikliği ifade etmektedir. Dijital göçebelikte, dijital teknolojiler, iş gücünü küresel bir yapıya büründürmekte ve böylece dijital göçebelerin farklı ülkelerde hizmet talebi bulunanlara hizmet arz etmesini mümkün kılmaktadır.

Dijital göçebelik, tarihsel süreçte çeşitli aşamalardan geçerek bugünlere ulaşmıştır. Dijital göçebe kavramı, free lancer olgusundan türetilmiş bir kavramdır. Dijital göçebe, ilk kez 1997 yılında literatüre kazandırılrsa da, kökeni freelancer kavramına dayandığı için dolaylı olarak kökeni 1970’li yıllara dayanır. Doksanlı yıllarda internet teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, dijital göçebeliliğin olgunlaşmasına ortam hazırlamıştır. 2000’li yıllarla birlikte geniş bant internet bağlantısındaki iyileşmeler ve taşınabilir cihaz

teknolojisinin yaygın hale gelmesi, küresel anlamda uzaktan çalışma modelinin ününü artırmıştır. Bu gelişmelerden beş yıl sonra ise internet tabanlı, görüntülü ve sesli görüşme yapıp, dosya gönderimi olanağı sağlayan uygulamaların ortaya çıkması, uzaktan çalışmanın ve dijital göçebeliliğin önlenemeyecek yükselişini başlatmıştır. 2009 küresel krizi, dijital göçebelik bakımından önemli kilometre taşlarından bir diğeridir. Küresel kriz nedeniyle işleri kaybeden bireyler, geleneksel çalışma modellerini terk etmeye ve dijital göçebelik kapsamındaki işlere yönelmeye başlamışlardır. Dijital göçebeliliğin, çağın fenomen akımı gelmesini sağlayan gelişme ise 2019 yılında Çin’de patlak veren Covid-19 salgınıdır. Küresel salgının yayılmasını önlemeye dönük kısıtlama önlemleri, iş dünyasını uzaktan çalışmaya mecbur kılmıştır. Bu durum ise dijital göçebeliliği, kitleleri peşinden sürükleyen ana akım bir olguya dönüştürmüştür. Küresel salgın sonrası dönemde ise dijital göçebelik, sahip olduğu özelliklerle toplumun diğer kesimlerinden farklılaşan, kendine özgü kuralları ve anlayışı olan bir yaşam tarzına dönüşmüştür.

Dijital göçebeler, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, ağırlıklı olarak proje bazlı işler yürütmektedirler. Bu durum, söz konusu bireylerin birden fazla kanaldan gelir elde etmelerine olanak tanır. Diğer bir ifadeyle dijital göçebelerin bir yıllık zaman diliminde elde ettikleri gelir düzeyleri, üst gelir grubunda yer alan bir bireyle aynı düzeyde gerçekleşebilmektedir. Diğer yandan dijital göçebeler, dijital kasları güçlü olan bireylerdir. Yazılım geliştirme, grafik tasarımı, dijital pazarlama, uygulama tasarımı gibi dijital beceriler gerektiren alanlarda faaliyet icra etmektedirler. Dijital göçebelerin faaliyette olduğu bu alanlar, yeni nesil beceriler gerektiren alanlardır. Dijital dönüşüm nedeniyle hemen iş yapma süreçlerinde köklü değişimler meydana gelen ülkeler, söz konusu dijital dönüşümü verimli bir şekilde gerçekleştirecek insan kaynağına ihtiyaç duyabilmektedirler.

Dijital göçebeliliği bir fenomen haline getiren Covid-19 salgını, ülke yönetimlerini ise olumsuz etkilemiştir. Birçok ülke salgının yayılımını engellemek adına ülke sınırlarını kapatmış, aldığı kısıtlama tedbirleri ülke ekonomisinin işleyen çarklarını yavaşlatmıştır. Ayrıca sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, salgın nedeniyle işini kaybeden bireylere ve işletmelere sosyal ve mali nitelikli gelir transferleri yapılmıştır. Ayrıca turizm sektörünün öncül bir yapıya sahip olduğu ülke ekonomileri de kapanan sınırlar nedeniyle önemli bir gelir yoksunluğuna uğramıştır. Hiç şüphe yok ki küresel salgın ülkelerin ekonomik işleyişi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Karşı karşıya kalınan bu olumsuzlukları kısa vadede gidermek isteyen ülke yönetimleri çareyi, kendi ülkelerini cazibe merkezi haline getirip, dijital çağın fenomenlerini ülkelerine çekmekte bulmuşlardır. Bu amaçla pekçok ülke, peşi sıra kendi dijital göçebe vize programlarını ilan etmeye başlamıştır.

Ekim 2024 dönemi itibariyle yaklaşık altmış ülke dijital göçebe vize programı uygulamasını yürütmektedir. Ülkelerin bu programa başvurularının gerisinde ağırlıklı olarak ekonomik nedenler yatmaktadır. Ekonomik nedenlerin kapsamında, dijital göçebelerin yerel ekonomiye sağlayacağı katkı, turizm gelirlerinin yılın on iki ayına yayılması, dijital dönüşümü gerçekleştirecek kıt yapıdaki nitelikli iş gücünü ülkeye çekip, yerel işgücü ile etkileşime sokmak, dijital göçebelerin yenilikçi fikirlerinden yararlanarak ülkede girişimci ekosistemi yaratmak yer alır.

Türkiye de, bu bağlamda kendi dijital göçebe vize programı oluşturarak, Mayıs 2024 itibariyle dijital göçebe vizesi başvurularını almaya başlamıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere, Türkiye'nin başlattığı vize programı, gerçek anlamda bir dijital göçebe vize programı olmayıp, sadece turist vizesinden daha uzun süre Türkiye'de bulunmak isteyen uzaktan çalışanlara özgülünen bir programdır. Yeni uygulamaya geçmesi nedeniyle, söz konusu programın diğer ülke vize programlarına nazaran önemli eksiklikleri vardır. Çalışmanın ilgili bölümünde ifade edildiği üzere, sabıka kaydının olmaması ve sağlık sigortası yaptırma zorunluluğu, Türk Dijital Göçebe Vize Programının öncül şartları olmalıdır. Hâlihazırda alınan ön başvurularda bu iki şartın sağlanması, en azından sabıka kaydının olmaması şartı, ülkenin uluslararası düzeydeki saygınlığını muhafaza edebilecektir. Ayrıca söz konusu ön şart, ülke vatandaşlarının güvenlik endişelerini de giderebilecektir.

Dijital göçebelerin, gidilecek yer tercihlerinde başrol oynayan diğer bir husus ise vergilemedir. Vergileme hususu, ülkeler arasındaki dijital göçebe kapma yarışında temel unsur olarak yerini almakta ve yeni nesil bir dibe doğru yarışın fitilini ateşlemektedir. Buna karşılık, Türk Dijital Göçebe Vize Programında bu hususta en ufak bir düzenleme yer almamaktadır. Türk Dijital Göçebe Vize Programına eklenecek, şahsi gelir vergisine dönük dijital göçebe vergi muafiyeti Türkiye'yi dijital göçebe cazibe merkezine dönüştürebilecektir. Üstelik söz konusu vergi muafiyeti, dijital göçebelerin faaliyet alanı ile ilgili olmak üzere, kamu yararına bir faaliyette bulunması karşılığında verilecektir. Bahsedilen kamuya yararlı faaliyetin organizyonu, dijital göçebenin yer alacağı ilin mülki

amir tarafından yapılacaktır. Böylece beşeri sermayesi yüksek olan dijital göçebeler, yerel işgücü ile beceri tabanlı bir etkileşime girecek ve Türkiye'nin karşı karşıya olduğu nitelikli işgücünün yetişmesi konusunda önemli bir adım atılabilecektir.

Türkiye'yi, dijital göçebelerin öncelikli tercihleri arasına taşıyacak diğer bir vergisel uygulama ise dijital göçebelerin Türkiye'de kurulu işletmelere vereceği hizmetin belirli şartlar ve sınırlar dâhilinde vergiden müstesna tutulmasına dönüktür. Dijital göçebeler, vize başvurusu esnasında belgeledikleri yıllık kazanç tutarının %25'ine kadarlık kısmıyla sınırlı olmak üzere, Türkiye'de kurulu olan işletmelere de hizmet verebileceklerdir. Böylece dijital göçebeler, dijital emek platformunun aldığı komisyona maruz kalmadan ilave gelir elde edebileceklerdir. Türkiye açısından bu durum ise karşı karşıya olunan yetenek açığını kısa vadede, verimli bir şekilde giderme noktasında etkili kazanımlar sağlayabilecektir.

Türkiye için getirilen dijital göçebe vize önerisinin hayata geçirilmesi, hukuki, siyasi, kültürel ve sosyal nitelikli pekçok düzenleme yapılmasını da beraberinde getirecektir. Bu noktada yapılması gereken ilk şey, bütüncül bir "Dijital Göçebelik Kanunu" çıkarmak olmalıdır. Bu kanun çıkarılmadan önce konunun tüm paydaşlarının görüşlerinin alınması, belirlenen hedeflere verimli şekilde ulaşmayı mümkün kılabilir. Söz konusu kanunla, kimlerin dijital göçebelik kapsamında yer alacağı açık bir şekilde ortaya konup, bu bireylerin statüleri belirlenmelidir. Ardından da başta vergi kanunları olmak üzere, dijital göçebeliği ilgilendirebilecek tüm hukuki metinlerde gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Dijital göçebelerin Türkiye'de bulunması, politika yapıcılara bazı konularda ilave sorumluluklar da yükleyebilecektir. Bu konuların başında Türkiye'nin internet altyapısının iyileştirilmesi gelmektedir. İnternet, dijital göçebeliğin olmazsa olmazıdır. Dijital göçebelerin gidilecek yer tercihlerinde, internet hızı önemli kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin gerek sabit internet gerekse de mobil internet indirme hızında dünya sıralamasındaki konumu¹⁸ akıllara getirildiğinde, Türkiye'nin bu alanda katetmesi gereken büyük bir mesafe olduğu görülecektir. Bu doğrultuda, internet altyapısının iyileştirilmesine dönük yatırım düzeyinin, ivedi olarak artırılması ülke menfaatine olacaktır. Ancaj söz konusu altyapı yatırımlarının bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını

¹⁸ Speedtest.net' in Ekim 2024 verilerine göre; Türkiye sabit internet indirme hızında 42,90 Mbps ortalamasıyla toplam 158 ülke içinde **102. sırada**, mobil internet indirme hızında 46,37 Mbps ortalamasıyla toplam 111 ülke arasında **62. sırada** yer almaktadır. Çevrim içi: <https://www.speedtest.net/global-index> Erişim tarihi: 07/12/2024.

olumsuz etkilemeyecek nitelikte ilerlemesi, stratejik bakımdan önemlidir. Zira Türkiye’de, dijital göçbeleri cezbedecek türlü turizm faaliyetleri, çeşitli bölgelerde yürütülmektedir. İnternet altyapı yatırımlarının, turizm potansiyeli görece yüksek olan bu bölgelerde dengeli bir şekilde yapılması, etkili kazanımlar sağlayabilir.

Diğer önemli bir konu ise güvenlidir. Dijital göçbelerin gidilecek yer tercihlerinde ilgili ülkedeki suç oranlarının seviyesi önemli bir kıstastır. Dijital göçbelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımını gösteren Şekil 5.4 incelendiğinde, Türkiye’deki dijital göçbelerin İstanbul ilinde konuşlanmasının yüksek ihtimal dâhilinde olduğu gibi bir sonuca varılabilir. Bu noktada İstanbul’daki asayişin sağlanması yine ülke menfaatlerine hizmet edebilecektir.

Dijital göçbelerle ilgili Türkiye’nin ajandasına alması gereken diğer bir husus ise dijital göçbelerin barınması ve ortak çalışma alanlarının durumudur. Türkiye, fiyatlar genel düzeyinde sürekli artışların yaşandığı bir dönemden geçmektedir. Yaşanan enflasyonist süreçte gayrimenkul fiyatlarında meydana gelen hızlı artışlar, benzer şekilde gayrimenkul kiralama bedellerine de yansımıştır. Hâlihazırda Türkiye’de bulunan Orta Doğu ülkelerine mensup göçmenler, barınma ihtiyaçlarını karşılamak adına görece yüksek bedelli gayrimenkul kiralamalarına imza atmaktadırlar. Söz konusu kira bedeli artışlarına bu durum destek olmaktadır. Ayrıca 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan ve on iki çevre ili etkileyen deprem felaketi nedeniyle evlerini terk eden bireylerin meydana getirdiği ulusal göç hareketi de kiralama bedellerindeki yukarı yönlü eğilime, katkı sunmuştur. Yukarıda yer verildiği üzere, dijital göçbeler üst gelir grubunda yer alan bireylerdir. Bu özellikleriyle yukarıda yer verilen örneklere benzer bir durum ile karşılaşmak yüksek ihtimal dâhilindedir. Dijital göçbelerin yıllık elde ettikleri toplam gelir miktarı düşünüldüğünde, tercih edecekleri bölgelerde gayrimenkul kiralama bedellerini artırma potansiyelleri vardır. Zira kendilerinden talep edilecek kira bedelleri, dijital göçbelerin elde edecekleri toplam gelir içerisinde önemli bir yer tutmayabilecektir. Gayrimenkul kiralama bedellerinde dijital göçbeler nedeniyle meydana gelebilecek artışlar, Türkiye’deki enflasyonist süreci yeniden alevlendirebilme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda politika yapımcıların, dijital göçbelerin muhtemel konaklama alanlarında bu bireylere yönelik konut arzını artırıcı uygulamaları hayata geçirmesi, sözü edilen tehlikeyi savuşturabilecektir.

Türkiye’de dijital göçebelerin cazibe merkezi olmaya aday bölgelerinde açılacak her ilave ortak çalışma alanı, bir yandan yerel ekonomiyi canlandırırken, diğer yandan dijital göçebelerin huzurlu ve nezih bir ortamda faaliyetlerini icra etmesini mümkün kılacaktır. Bu bağlamda, dijital göçebelerin kendilerini mutlu hissedip, sosyalleşebilecekleri ortak çalışma alanlarının artırılması konusunda, yerel düzeyde gerçekleştirilebilecek işbirliklerinin önemli kazanımlar sağlayabileceği yüksek ihtimal dâhilindedir.

Dijital göçebelerin bir ülkeye seyahat etmesinde karar alırken göz önünde bulundurduğu diğer bir husus ise ülkedeki ulaşım olanaklarının çeşitliliğidir. Türkiye’nin dijital göçebe üssü haline gelmesi noktasında kritik öneme sahip bu etmen göz önüne alınarak, yeni ve kapsayıcı bir “Erişilebilir Ulaşım Stratejisi ve Eylem Planı” Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’nca hazırlanmalıdır.

Özetle Türkiye, toplumun her kesimini etkileyebilme potansiyeline sahip dijital göçebelik akımına, bundan sonra hazırlayacağı kalkınma planlarında ve bu kalkınma planlarına esas teşkil edecek alt planlar ile programlarda başköşeye koymalıdır.

Dünya, küreselleşme, teknolojik ilerleme ve salgın hastalık gibi birçok etmene bağlı olarak sürekli değişim içindedir. Bahse konu değişim süreci ise kaçınılmaz olarak ülkelerin jeopolitik, jeostratejik, sosyo-ekonomik ve kültürel unsurlarını dönüştürmektedir. Türkiye, köktenci ve ani değişimlerin yaşandığı bu süreçte nüfuz sahibi olmak, “oyunun kurallarını koyan” taraf olmak için her bakımdan sahip olduğu potansiyeli etkili kullanmak zorundadır.

Türkiye, yukarıda ifade edilen dönüşüm sürecinin yeni bir yansıması olan dijital göçebelik akımının nimetlerinden faydalanmak adına, kısa bir süre önce dijital göçebe vize programını hayata geçirmiştir. Söz konusu program, bir dijital göçebe vize programının karakteristik özelliklerinin tümünü taşımayıp, miyop bir yapıya sahip olsa da getirilen önerilerle bütüncül bir yapıya kavuşabilecektir. Türkiye’nin sahip olduğu potansiyeli uluslararası platformlarda ortaya çıkarabilecek ve Türkiye’yi bölgede söz sahibi konuma getirebilecektir.

Türkiye, yukarıda yer verilen vize programı önerisiyle, mevcut vize programını bütüncül bir yapıya kavuşturabilecektir. Bahsedilen önerilerde, dijital göçebeler bakımından vergileme alanı ön plana çıkmaktadır. Sorumlu vergicilik bilinciyle getirilen söz konusu

önerileri dijital göçebe vergi muafiyeti ve dolaylı ve sınırlı bir vergi istisnası göze çarpmaktadır. Özünde bir maliye politikası aracı olan vergi harcaması kapsamında yer alan bu öneriler, Türkiye’de dijital dönüşümü gerçekleştirecek beşeri sermayenin biriktirilmesine yöneliktir.

Getirilen vergi muafiyeti ve dar kapsamlı dolaylı istisna uygulamasının gerisinde, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu yeteneklerin, küresel yetenek havuzundan karşılanmasını sağlamak yatar. Söz konusu vergi muafiyeti, dijital göçebelerin faaliyet alanı ile sınırlı olmak üzere, kamuya yararlı bir faaliyet karşılığında tanınmaktadır. Bu kamuya yararlı faaliyet ise dijital göçebelerin uzmanlık alanında, gelecek vaad eden ulusal işgücünün yetiştirilmesi şeklinde tasarlanmaktadır. Böylece, Türkiye’nin yetenek açığının olduğu alanlarda yetenek kütüphaneleri oluşturabilecek ve nesiller arasında sürdürülebilir yetenek aktarımının fitili ateşlenecektir. Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınmasını sağlayacak yaratıcı sermayesinin oluşturulması ve biriktirilmesi sağlanabilecektir. Bahse konu dijital göçebe vize programı önerisi, Türkiye’de dijital dönüşümü sağlayabilecek mevcut insan kaynağının dijital kaslarının güçlendirilmesine yöneliktir.

Kaynakça

Acs, Z. J., Song, A. K., Szerb, L., Audretsch, D. B. ve Komlósi, É. (2021). The evolution of the global digital platform economy: 1971–2021. *Small Business Economics*, 57, 1629-1659.

Ahmed, M. A., Nazir, H., ve Haider, M. (2024). UN MTC Article 15: Reconciling the Global North's 'Digital Nomad' With the Global South's 'Digital Freelancer': Will the Rising Tide Lift All Boats? *Intertax*, 52(6/7). ss. 455 – 475.
<https://doi.org/10.54648/taxi2024050>

Akğış-İlhan, Ö., Günay, S., Ateş, D., Yaşlı Şen, F., ve Demir, Ö. (2024). An assessment of the role of safety in digital nomads' destination selections. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(3), 355-364.

Akgün, A. C. (2024). Kültürel Diplomasi Bağlamında Dijital Göçebelerin Türkiye İzlenimleri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 11(2), 673-692
<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1437918>

Akhmetshin, E. M., Kovalenko, K. E., Mueller, J. E., Khakimov, A. K., Yumashev, A. V. ve Khairullina, A. D. (2018). Freelancing as a type of entrepreneurship: Advantages, disadvantages and deandlopment prospects. *Journal of Entrepreneurship Education*, 21(2), 1528-2651.

Akın, M. Ş. (2021). Dijital Göçebelik: Deneyim ve Özgürlük. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 41-52

Akkaya, H. ve Gerçek, A. (2019). OECD ve Seçilmiş Bazı Ülkelerde Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi Türkiye için Çıkarımlar. *International Journal of Public Finance*, 4(2), 166-188.

Akova, İ. (2018). Enerji Kaynakları.Beşeri ve Ekonomik Coğrafya İçinde Mesut Doğan, Özlem Sertkaya Doğan (Ed), Pegem Yayıncılık, Ankara.

Aksoy, B. (2020). Anadolu Arkeolojisinde Göçebeler ve Görünürlükleri. *Anadolu*, (46), 187-213.

Aksoy, E. (2001). Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşireti örneği). [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Aktuğ, M. ve Öz, E. (2021). Küresel Vergi Şeffaflığının Artırılmasında Uluslararası Bilgi Paylaşımının Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 115-148.

Allen, T. D., Golden, T. D., & Shockley, K. M. (2015). How effective is telecommuting? Assessing the status of our scientific findings. *Psychological science in the public interest*, 16(2), 40- 68.

Anadolu Ajansı (2024) Gündem, “Türkiye'den yapılan Şengen vizesi başvurularına ret oranı artıyor” Çevrim içi:<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyeden-yapilan-sengen-vizesi-basvurularina-ret-orani-artiyor/3228565#> Erişim tarihi:02/06/2024.

Anadolu Ajansı, Ekonomi, “Ülkelerin yeni yarış alanı: “Dijital göçebeler” ” Çevrim içi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ulkelerin-yeni-yaris-alani-dijital-gocebeler/3226735> Erişim tarihi: 01.06.2024

Analiz Gazetesi, “Yetenek Açığı Araştırması'nın Detayları Ortaya Kondu” Çevrim İçi: <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/yetenek-acigi-arastirmasinin-detaylari-ortaya-kondu-6828/> Erişim tarihi: 06.11.2024.

Arıkan, Z. (2007). *Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgâh*. Maliye ve Hukuk Yayınları.

Arıkan, Z. ve İnneci, A. (2023). Küresel Asgari Kurumlar Vergisi “Dibe Doğru Yarış” ı Sona Erdirebilecek Mi?. *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:412,ss.13-20.

Aroles, J., Granter, E. ve de Vaujany, F.X. (2020), ‘Becoming mainstream’: the professionalisation and corporatisation of digital nomadism”, *New Technology, Work and Employment*, Vol. 35 No. 1, 114-129, <https://doi.org/10.1111/ntwe.12158>

Arslan, E. (2024). From tourists to nomads: unveiling the transformative potential of digital nomads in travel and tourism. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.269-281.

Ateş L. (2023). “Dijital Platformlar Aracılığıyla Elde Edilen Gelir Bilgisinin Uluslararası Otomatik Değişimi ve Türkiye”, *SÜHFD.*, C. 31, S. 1, 2023, s. 297-324.

Ateş, L., Güneş, B., Armağan, A. ve Yaman, M. (2023). 50 Soruda Paylaşım ve GİG Ekonomisinden Dijital Platformlara: Dijital Ekonomide Vergi ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Özellikli Hususlar. İstanbul: Altınbaş Üniversitesi Yayınları.

[%20of%20Labour%20Income%20under%20Tax%20Treaties%20-%20IBFD.pdf](#)

Erişim tarihi:02.10.2023.

Berg, J., Furrer, M., Harmon, E., Rani, U., Silberman, M.S. (2018). Digital Labour Platforms And The Future Of Work: Towards Decent Work in the Online World. International Labour Office. Geneva.

Betre, H.K. (2022). “Reconceptualising the potential of digital nomads to transform community based and sustainable tourism”, [Unpublished Master’s Thesis], University of Girona.

Blomeyer, W. (1994). “Almanya’da İstihdam İlişkilerinin Esnekleştirilmesi Yönünde Denemeler, Çalışma Hayatında Esneklik Semineri, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, ss.193-214, İzmir.

Bloomberg (2022), Çevrim içi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-06/indonesia-plans-to-lure-digital-nomads-to-bali-with-5-year-visa> Erişim tarihi: 01/07/2022.

Blue, A. (2021). Evaluating Estonian E-residency as a tool of soft power. Place Branding and Public Diplomacy, 17(4), 359–367. <https://doi.org/10.1057/S41254-020-00182-3/METRICS>

Bonneau, C., Aroles, J., ve Estagnasié, C. (2023). Romanticisation and monetisation of the digital nomad lifestyle: The role played by online narratives in shaping professional identity work. *Organization*, 30(1), 65-88. <https://doi.org/10.1177/13505084221131638>

Boyacı, N. B. (2020). *Dijital Emek Platformları ve Sendikalar*. Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara

Bozdoğan, M. ve Dağdelen, E. Ö. (2022). Seyahat, Çalışma ve Boş Zamanın Kesişiminde Yeni Bir Grup: Dijital Göçebeler. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 2(2), 270- 297.

Bozdoğanoglu, B. (2024). Dijital Göçebeler: Ekonomik Beklentiler ve Yaratılan Değerin Uluslararası Vergi Hukuku Kuralları Çerçevesinde İncelenmesi. *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran 2024; 186: 113-141.

Braesemann, F., Stephany, F., Teutloff, O., Kässi, O., Graham, M., & Lehdonvirta, V. (2022). The global polarisation of remote work. *PloS one*, 17(10), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274630>

Brynjolfsson, E., Horton, J. J., Ozimek, A., Rock, D., Sharma, G., Tuye, H. -Y., & Upwork, A. O. (2020). COVID-19 and remote work: An early look at US dataNo. w27344.<https://doi.org/10.3386/W27344>

- Bukht, R. ve Heeks, R. (2017). *Defining, conceptualising and measuring the digital economy. Development Informatics Working Paper No: 68*. University of Manchester, Manchester, UK: Global Development Institute, SEED, Centre for Development.
- Bulut, S. (2021). Göç, Göçebe, Göçer, Göçer evli/evlü, Göçer oba, Göçgün(cü)/Göçkün(cü), Göçmen/Göçmel ve Konargöçer/Göçerkonar Sözcükleri Üzerine Bazı Notlar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 1671-1720. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1035352>
- Burke, A. ve Cowling, M. (2015). The use and value of freelancers: The perspective of managers. *International Review of Entrepreneurship*, 13(1), 175.
- Casi-Eberhard, E., Mardan, M. ve Stage, B. (2023). Citizenship/Residence by Investment and Digital Nomad Visas: The Golden Era of Individual Tax Evasion and Avoidance?. *SSRN Electronic Journal*. DOI: 10.2139/ssrn.4557656
- Chen, X., Teng, L., ve Chen, W. (2022). How does FinTech affect the development of the digital economy? Evidence from China. *The North American Journal of Economics and Finance*, 61, 101697. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101697>
- Chevtaeva, E. (2021). Coworking and Coliving: The Attraction for Digital Nomad Tourists. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2021*, ss.202-209. London: Springer
- Chevtaeva, E. ve Denizci-Guillet, B. (2021). Digital nomads' lifestyles and coworkation. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100633. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100633>
- Christiansen, R.A., John, J.O.I., Ihalauw, J.J.O.I., Kriestian, A.N. ve Purwati, Y.S.E. (2023), "Developing digital nomads as a new market segment and their role in the local digital ecosystem", *Journal of System and Management Sciences*, Vol. 13 No. 2, pp. 1-16, doi: 10.33168/JSMS.2023.0201.
- Cohen S.A., Duncan T., ve Thulemark M. (2015) Lifestyle mobilities: the crossroads of travel, leisure and migration. *Mobilities* 10(1):155–172
- Cook, D. (2020). The freedom trap: Digital nomads and the use of disciplining practices to manage work/leisure boundaries. *Information Technology & Tourism*, 22, 355–390. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00172-4>.
- Cook, D. (2022). Breaking the contract: Digital nomads and the state. *Critique of Anthropology*, 42(3), 304–323. <https://doi.org/10.1177/0308275X221120172>

Cook, D. (2023) What is a digital nomad? Definition and taxonomy in the era of mainstream remote work, *World Leisure Journal*, 65:2, 256-275, DOI:<https://doi.org/10.1080/16078055.2023.2190608>

Cripe, B. (2016). Freelance Workers Who Break The Mold. *Home Business*. 28-30.

Çallı, L. (2022). Paylaşım Ekonomisi, Elektronik İş Modelleri ve Örnekler. İçinde İ.M Altan (Ed.). *Dijital Etkileşimler: Sektörel Yansımalar 1*, ss. 233-254). Efeakademi Yayınları.

Çiçek-Korkmaz, A. ve Keçecioğlu, T. (2014). Yeni İnsan Kaynakları Vizyonu: Yetenek Yönetimi Metrikleri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 155-173.

Çiğdem, S. ve Erdoğan, E. (2019). Medya Endüstrisinde Yeni Bir Prekarizasyon Süreci Olarak Freelance Çalışma. *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7 (2): 158-169.

Damayanti, C., Nugroho, A. Y., ve Rohmadiena, Q. (2024). Digital Nomad Visa as a Development Instrument for Indonesian Tourism Diplomacy. *GLOBAL INSIGHT JOURNAL*, 9(2).

D'Andrea A. (2016) Neo-nomadism: a theory of post-identitarian mobility in the global age. *Mobilities* 1(1):95–119.

De Groen, W. P., Kilhoffer, Z., Lenaerts, K. ve Mandl, I. (2018). Employment and working conditions of selected types of platform work. Report. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

De la Feria, R. ve Maffini, G. (2021). The impact of digitalisation on personal income taxes. *British Tax Review*, 2021(2), 154-168.

De Stefano, V. (2016). The rise of the “just-in time workforce”: On demand work, crowdwork, and labor protection in the “gig economy”. *Comparative Labor Law and Policy Journal*, 37(3), 461-471.

De Stefano, V. ve Aloisi, A.(2018). European legal framework for “digital labour platforms”, JRC Working Papers, 2018.

Demirbilek, İ. (2023). Dijital Ekonomik Platformlarda Dışsal Emek Kullanımı, İstihdam ve Sosyal Koruma İlişkisi. *Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(CEEİK 2023 Özel Sayısı), 9-44.

- Dilay, S. ve Onur-Erman, D. (2024). Orta Asya Göçebe Hayatı ve Sanata Yansımaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (33), 33-55.
- Doğan, M. (2022). *Turizm ve Çevre*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, M. ve Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Türkiye'nin jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 320-339.
- Donovan, S. A., Bradley, D. H., ve Shimabukuru, J. O. (2016). What Does the Gig Economy Mean for Workers?, Federal Publications, s. 1-16. (http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/1501) Erişim tarihi: 05.06.2023.
- Dreher, N. ve Triandafyllidou, A.(2023). Digital nomads: Toward a future research agenda. Working Paper, 4, Toronto Metropolitan Centre for Immigration and Settlement (TMCIS) and CERC in Migration and Integration.
- DTÖ (1998). Work Programme on Electronic Commerce Çevrim içi:https://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/ecom_work_programme_e.htm Erişim tarihi: 02/08/2023.
- Dunn, M. (2018). *Making Gigs Work: Career Strategies, Job Quality and Migration in the Gig Economy*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kuzey Karolina Üniversitesi, ABD.
- Ehn, K., Jorge, A. ve Marques-Pita, M. (2022), "Digital nomads and the COVID-19 pandemic: narratives about relocation in a time of lockdowns and reduced mobility", *Social Media+Society*, Vol. 8 No. 1, <https://doi.org/10.1177/20563051221084958>
- Eravcı, D. B. (2020). Kurumların Dijital Dönüşümü: Büyük Veri. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 90-112.
- Estonya Cumhuriyeti, "e-ikametgah uygulaması", <https://e-resident.gov.ee/nomadvisa/> Erişim tarihi: 02.07.2023.
- Eşel, E. (2003), Genelleşmiş anksiyete bozukluğunun nörobiyolojisi, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, Cilt:13, Sayı:2: 78-87.
- Felfe, J., Schmook, R., Schyns, B. ve Six, B. (2008). Does the form of employment make a difference?—Commitment of traditional, temporary, and self-employed workers. *Journal of Vocational Behavior*, 72(1), 81-94. doi:10.1016/j.jvb.2007.10.008
- Felson, M. ve Speath, J.L. (1978). Community Structure and Collaborative Consumption: A Routine Activity Approach. *American Behavioral Scientist*. 21 (4): 614-624.
- Ferguson, J. L. (2018). *Creating a Freelance Career*. New York, NY : Routledge, 2019.: Routledge. doi:10.4324/9780429467967

Florisson, R., ve Mandl, I. (2018). Platform work: Types and implications for work and employment-Literature review. Dublin: Eurofound.

Foley, A. M., Moncada, S., Mycoo, M., Nunn, P., Tandrayen-Ragoobur, V. ve Evans, C. (2022). Small Island developing states in a post-pandemic world: Challenges and opportunities for climate action. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 13(3). <https://doi.org/10.1002/wcc.769>.

Fredrickson B.L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2:300-319.

Gandini, A. (2019). Labour process theory and the gig economy. *Human relations*, 72(6), 1039-1056. <https://doi.org/10.1177/0018726718790002>

Gadžo, S. (2022). Croatia: A New (Tax-Free) Promised Land for Digital Nomads? (Part I) Çevrim içi: <http://kluwertaxblog.com/2022/02/24/croatia-a-new-tax-free-promised-land-for-digital-nomads-part-i> Erişim tarihi:04/07/2023.

Gesing, B. (2017). ‘‘Sharing Economy Logistics: Rethinking Logistics With Access Over Ownership’’. *DHL Customer Solutions & Innovation*. Troisdorf, Germany.

Green, P. (2020), ‘‘Disruptions of self, place and mobility: digital nomads in Chiang Mai, Thailand’’, *Mobilities*, Vol. 15 No. 3, pp. 431-445, <https://doi.org/10.1080/17450101.2020.1723253>

GoTürkiye, <https://digitalnomads.goturkiye.com/> Erişim tarihi: 05/05/2024

Gower, M., Jozepa, I. ve Fella, S. (2022). After Brexit: visiting, working and living in the EU. House of Commons Library, Briefing paper, (9157). Çevrim içi: <https://neweuropeans.uk/wp-content/uploads/2023/11/CBP-9157.pdf> Erişim tarihi: 11.07.2024.

Gupta, S., Jaiswal, R., ve Gupta, S. K. (2024). Digital nomads: a systematic literature review and future research agenda. *Tourism Review*. <http://dx.doi.org/10.1108/TR-12-2023-0869>

Hacıköylü, C. (2017). Dar Mükellef Kurumların Ticari Kazançlarının Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirilmesi: Türkiye-İspanya Anlaşması. *Vergi Sorunları Dergisi*, 40(340), 115-124.

Hall, G., Sigala, M., Rentschler, R., ve Boyle, S. (2019). Motivations, mobility and work practices; the conceptual realities of digital nomads. *Information and Communication Technologies in Tourism 2019 içinde: Proceedings of the International Conference in*

Nicosia, Cyprus, January 30–February 1, 2019. 437-449. Springer International Publishing.

Hamann, T. K. ve Guldenberg, S. (2021). New forms of creating value: Platform-enabled gig economy today and in 2030. *Managing work in the digital economy: Challenges, strategies and practices for the next decade*, 81-98.

Hannonen, O. (2020). In search of a digital nomad: defining the phenomenon. *Information Technology & Tourism* Volume 22, 335–353. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00177-z>

Hannonen, O., Quintana, T. A., ve Lehto, X. Y. (2023). A supplier side view of digital nomadism: The case of destination Gran Canaria. *Tourism Management*, 97, 104744.

Hart, A. (2015). Living and working in paradise: the rise of the ‘digital nomad’. The Telegraph.

Çevrim içi: <https://www.telegraph.co.uk/news/features/11597145/Living-and-working-in-paradise-the-rise-of-the-digital-nomad.html> Erişim tarihi:01.06.2024.

Hermann, I., ve Paris, C. M. (2020). Digital nomadism: the nexus of remote working and travel mobility. *Information Technology & Tourism*, 22(3), 329-334.

<https://doi.org/10.1007/s40558-020-00188-w>

Hırvatistan Cumhuriyeti, *İçişleri Bakanlığı. Dijital Göçebelerin Geçici Olarak Kalması*, Çevrim içi:<https://mup.gov.hr/aliens-281621/stay-and-work/temporary-stay-of-digitalnomads/286833> Erişim tarihi:02.07.2023.

Hill, E. J., Hawkins, A. J., Ferris, M. ve Weitzman, M. (2001). Finding an extra day a week: The positive influence of perceived job flexibility on work and family life balance. *Family relations*, 50(1), 49-58.

<https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2001.00049.x>

Holleran, M. ve Notting, M. (2023), “Mobility guilt: digital nomads and COVID-19”, *Tourism Geographies*, Vol. 25 No. 5, 1341-1358, <https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2217538>

Holleran, M. (2022). Pandemics and geoarbitrage: Digital nomadism before and after COVID-19. *City*, 26(5-6), 831–847. <https://doi.org/10.1080/13604813.2022.2124713>

Hudek, I., Tominc, P., ve Sirec, K. (2020). Entrepreneurship vs. freelancing: what’s the difference?. *Naše gospodarstvo/Our economy*, 66(3), 56-62

International Labour Organization (ILO) (2019). Social dialogue and the governance of the digital platform economy: understanding challenges, shaping opportunities.

Çevrim içi:

https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_dialogue/%40dialogue/documents/meetingdocument/wcms_723431.pdf Erişim tarihi: 10.06.2024.

International Labour Organization (ILO) (2021), “The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work”

Çevrim içi: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/role-digital-labour-platforms-transforming-world-work> Erişim tarihi: 10.06.2024.

İtalyan Dijital Göçebe Vizesi <https://consistanbul.esteri.it/wp-content/uploads/2024/05/Nomade-Digitale-TR.pdf> Erişim tarihi: 04/06/2024.

İlyas, Ö.(2022). Freelance Çalışma: Ofissiz Çalışmanın Sınıfsallığı. İletişim Yayınları.

Jarrah, M.H., Sawyer, S. ve Erickson, I. (2022), “Digital assemblages, information infrastructures, and mobile knowledge work”, *Journal of Information Technology*, Vol. 37 No. 3, pp. 230-249, <https://doi.org/10.1177/02683962211050943>

Jang, J. (2017). The emergence of freelancer cooperatives in South Korea. *Annals of public and cooperative economics*, 88(1), 75-89.

Jaiswal, R., Gupta, S. ve Gupta, S.K. (2024), “The impending disruption of digital nomadism: opportunities, challenges, and research agenda the impending disruption of digital nomadism: opportunities, challenges, and research agenda”, *World Leisure Journal*, <https://doi.org/10.1080/16078055.2024.2346091>

Jiwasiddi, A., Schlagwein, D., Cahalane, M., Cecez-Kecmanovic, D., Leong, C., ve Ractham, P. (2024). Digital nomadism as a new part of the visitor economy: The case of the “digital nomad capital” Chiang Mai, Thailand. *Information Systems Journal*. ss.1494-1535.

<https://doi.org/10.1111/isj.12496>

Kannisto, P. (2014) *Global Nomads: Challenges of Mobility in the Sedentary World*. Tilburg University, Tilburg

Kannisto, P. (2016). Extreme mobilities: Challenging the concept of ‘travel. *Annals of Tourism Research*, 57, 220–233. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2016.01.005>

Karataban, M. (2021). *Dijitalleşen emek sürecinde çalışma pratiğinin dönüşümü ve freelance çalışma*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Karataban, M. ve Ekiz-Gökmen, Ç. (2022). Transformation of work practice in the digitalized labor process: Freelancers in Turkey. *International Journal of Contemporary Economics & Administrative Sciences*, 12(1), 243-264. doi:10.5281/zenodo.6850809

Karlıoğlu, E. H. ve Yüksel, N. (2007). Obsesif kompulsif bozukluğun nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 10(3), 3-13.

Kazi, A. G., Yusoff, R., Khan, A. ve Kazi, S. (2014). The Freelancer: A Conceptual Review. *Sains Humanika*, 2(3). <https://doi.org/10.11113/sh.v2n3.428>

Keskula, E. (2023), "Challenging the dominant work ethic: work, naps, and productivity of locationindependent workers", *Critique of Anthropology*, Vol. 43 No. 3, 311-327.

Khang, A., Hajimahmud, V. A. ve Alyar, A. V. (2024). Introduction to the gig economy. In *Synergy of AI and Fintech in the Digital Gig Economy* (pp. 1-13). CRC Press.

Kim, Y. R., Liu, A., ve Williams, A. M. (2022). Competitiveness in the visitor economy: A systematic literature review. *Tourism Economics*, 28(3), 817-842. <https://doi.org/10.1177/13548166211034437>

Kitching, J. ve Smallbone, D. (2012). "Are freelancers a neglected form of small business?" *Journal of Small Business and Enterprise Development*; Bradford Vol. 19, Iss. 1, 74-91. DOI:10.1108/14626001211196415

Koç, H. (2021). Dijital dünyada yeni vatandaşlık konsepti: Estonya'da e-vatandaşlık örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(35), 2254-2289.

Korpela, M. (2019). Searching for a countercultural life abroad: Neo-nomadism, lifestyle mobility or bohemian lifestyle migration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (15), 3352–3369. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1569505>

Koskela, K., ve Beckers, P. (2024). Typologizing Digital Nomad Visas: Comparing Policy Rationales from Tourism to Wealth Accumulation to Immigration. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/13876988.2024.2343696>

Kosta Rika ülkesi Dijital Göçebe Vize Programı,

Çevrim içi:

<https://www.migracion.go.cr/Paginas/Categor%c3%ada%20Migratorias%20%28Extranjer%c3%ada%29/N%c3%b3madas-Digitales.aspx> Erişim tarihi:07/07/2024.

Kostic, S. V. (2019). In search of the digital nomad - Rethinking the taxation of employment income under tax treaties. *World Tax Journal*, 11(2), 189–225.

- Kostikidis, S. (2023), "A Better Way to Establish Tax Treaty Residence for Mobile Individuals", *Tax Notes International*, 110, 1461-1470.
- Kuhn, K. M. ve Galloway, T. L. (2019). Expanding perspectives on gig work and gig workers. *Journal of Managerial Psychology*, 34(4), 186-191.
- Kulakhmetova, G.A., Shcherbakova, N.A. ve Tsypko, V.V. (2019), "Modeling and optimization of socio-economic aspects for the development of tourism", *Journal of Environmental Management and Tourism*, Vol. 9 No. 8, pp. 1696-1705, [doi: 10.14505/jemt.v9.8\(32\).08](https://doi.org/10.14505/jemt.v9.8(32).08).
- Lacarcel, F.J.S., Huete, R. ve Zerva, K. (2024), "Decoding digital nomad destination decisions through user-generated content", *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 200, p. 123098, [doi: 10.1016/j.techfore.2023.123098](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.123098).
- Latham, P.G. ve Pinder, C. C. (2005). Work Motivation Theory and Research At The Dawn of the Twenty-First Century, *Annual Review of Psychology*, Vol: 56, No: 1, 485-516.
- Leighton, P., ve McKeown, T. (2015). The rise of independent professionals: Their challenge for management. *Small Enterprise Research*, 22(2-3), 119-130. <https://doi.org/10.1080/13215906.2015.1085627>
- Lewis, S. (2003). Flexible working arrangements: Implementation, outcomes, and management. *International Review of Industrial and Organizational Psychology 2003* içinde (ss. 1-28). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/0470013346.ch1>
- Litvinenko, V. S. (2020). Digital economy as a factor in the technological development of the mineral sector. *Natural Resources Research*, 29(3), 1521-1541.
- Łobejko, S. ve Bartczak, K. (2021). The role of digital technology platforms in the context of changes in consumption and production patterns. *Sustainability*, 13(15), 8294.
- Makimoto, T., ve Manners, D. (1997). *Digital Nomad*. Chicester:Wiley.
- Mallon, M. (1998). From Public Sector Employees to Portfolio Workers: Pioneers of New Careers?. C. Mabey, D. Skinner ve T. Clark (Editörler), *Experiencing Human Resource Management* içinde (s. 169-186). London: Sage Publications.
- Mancinelli, F. (2020). Digital nomads: freedom, responsibility and the neoliberal order. *Information technology & tourism*, 22(3), 417-437.
- Mancinelli, F. ve Germann Molz, J. (2023). Moving with and against the state: Digital nomads and frictional mobility regimes. *Mobilities*, 19(2), pp. 189-207. <https://doi.org/10.1080/17450101.2023.2209825>

- Manpower (2024).2024 Türkiye Yetenek Açığı Araştırma Raporu Çevrim içi: https://manpower.com.tr/blog/2024_yetenek_acigi Erişim tarihi:01.09.2024.
- MBO Partners (MBO). (2019). The changing nature of the American workforce. <https://s29814.pcdn.co/wp-content/uploads/2019/06/MBO-SOI-2019.pdf> Erişim tarihi: 01.07.2023.
- MBO Partners (MBO). (2022). Working from the Road: The Aspirations and Reality for Digital Nomads.
Çevrim içi: <https://www.mbopartners.com/state-of-independence/digital-nomads-2023/2022-report/> Erişim tarihi:02.07.2023.
- MBO Partners (MBO). (2024). Nomading Normalizes in 2024. Çevrim içi: <https://www.mbopartners.com/state-of-independence/digital-nomads/> Erişim tarihi:03.07.2024.
- McKeown, T. (2015). What's in a Name? The Value of 'Entrepreneurs' Compared to 'Self-Employed'... But What about 'Freelancing' or 'IPro'? *International Review of Entrepreneurship*, 13(2). 103-116.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
- Miguel, C., Lutz, C., Majetic, F. ve Perez-Vega, R. (2023), “Working from paradise? An analysis of the representation of digital nomads’ values and lifestyle on Instagram”, *New Media & Society*, <https://doi.org/10.1177/14614448231205892>
- Molz, J. G. (2021). *The world is our classroom: Extreme parenting and rise of the worldschooling*. New York: New York University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479891689.001.0001>
- Montgomery, T. ve Baglioni, S. (2021). Defining the gig economy: platform capitalism and the reinvention of precarious work. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 41(9/10), 1012-1025.
- Moreno, A. B. (2020). Taxation of cross-border services. In *Research Handbook on International Taxation* (pp. 78-96). Edward Elgar Publishing.
- Mouratidis, G. (2018). *Digital nomadism: Travel, remote work and alternative lifestyles* [Master’s thesis]. LUP student papers. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8948916> Erişim tarihi:07.07.2023.

- Müller, A.(2016). The digital nomad: Buzzword or research category? *Transnational Social Review*, 6(3), 344-348 <https://doi.org/10.1080/21931674.2016.1229930>
- Nash, C., Jarrahi, M. H., Sutherland, W., ve Phillips, G. (2018). Digital nomads beyond the buzzword: Defining digital nomadic work and use of digital technologies. In *International conference on information* (pp. 207-217). Cham: Springer International Publishing.
- Nebil, F. S. (2024), “Sığınmacılar yerine dijital göçebe vizesi mi?”, *Teknopolitik*, T24 Köşeyazıları, Çevrim içi: <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/siginmacilar-yerine-dijital-gocebe-vizesi-mi,45007> Erişim Tarihi:01/06/2024.
- Newbold, J. W., Rudnicka, A., Cook, D., Cecchinato, M. E., Gould, S. J. J., & Cox, A. L. (2022). The new normals of work: A framework for understanding responses to disruptions created by new futures of work. *Human–Computer Interaction*, 37(6), 508–531. <https://doi.org/10.1080/07370024.2021.1982391>
- Ng, I. C. L. (2014). New business and economic models in the connected digital economy. *Journal of Revenue and Pricing Management*, 13, 149-155.
- Nielsen, H. (2021), “Revising the Fiscal and Social Security Landscape of International Teleworkers in the Digital Age”, *Intertax*, 49(2), 120-143.
- Octapull (2023). Uzaktan Çalışmanın Mental ve Psikolojik Etkileri. Çevrim içi:<https://octapull.com/uzaktan-calismanin-mental-ve-psikolojik-etkileri/> Erişim tarihi:17/07/2023.
- Octavia, U. V. (2022). Importance of implementation of digital nomad visa in order to reduce immigration violations. *Budapest International Research and Critics Institute Journal*, 5(3). DOI: <https://doi.org/10.33258/birci.v5i3.6662>
- OECD (2002). *Measuring the Information Economy 2002*, Çevrim içi: https://www.oecd-ilibrary.org/measuring-the-information-economy-2002_51mqcr2k5sq4.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264099012-en&mimeType=pdf Erişim tarihi:04.08.2023
- OECD (2015a). *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1 – 2015 Final Report* 142–143 (Paris: OECD Publishing 2015), Çevrim içi: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/addressing-the-tax-challenges-of-the-digital-economy-action-12015-final-report_9789264241046-en Erişim tarihi:03.02.2023.

OECD (2015b), Preventing the Artificial Avoidance of Permanent Establishment Status, Action 7 - 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris,

Çevrim içi:

https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/10/preventing-the-artificial-avoidance-of-permanent-establishment-status-action-7-2015-final-report_g1g58ce8/9789264241220-en.pdf Erişim tarihi: 06.07.2024.

OECD (2017) Model Tax Convention on Income and on Capital 2017 (Paris: OECD Publishing 2017), https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/model-tax-convention-on-income-and-oncapital-2017-full-version_g2g972ee-en Erişim tarihi:11.04.2023

OECD (2019), An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/53e5f593-en>.

OECD (2020a). “A Roadmap toward a Common Framework for Measuring the Digital Economy.” Report for the G20 Digital Economy Task Force, Saudi Arabia, 2020.

OECD (2020b), Model Rules for Reporting by Platform Operators with respect to Sellers in the Sharing and Gig Economy, Paris.

OECD (2022), “Should OECD countries develop new Digital Nomad Visas?”, No. 27, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4d425e15-en>.

Office for National Statistics (ONS) (2020). Coronavirus and homeworking in the UK labour market: 2019. Çevrim içi :

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/coronavirusandhomeworkingintheuklabourmarket/2019> Erişim tarihi: 01.07.2023.

Oran, B., Savacı, S., ve Seymen, D. A. (2022). Türkiye’de Çevresel “Dibe Doğru Yarış”: Kirlilik Yaratan Sektörler ve Rekabet Gücü1. *Efil Journal of Economic Research/Efil Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(4).ss.11-65.

Orel, M. (2019). Coworking environments and digital nomadism: Balancing work and leisure whilst on the move. *World Leisure Journal*, 61(3), 215–227. <https://doi.org/10.1080/16078055.2019.1639275>

Ostoj, I. (2021). The structure of gig workers in the global online gig economy by country of origin and its institutional foundations. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 20(2), 337-351.

- Öztornacı, E. (2024). Genç İşsizliği ve Dijitalleşme İlişkisi. *İzmir İktisat Dergisi*, 39(1), 256-274.
- Öztuna, B. (2017). Freelance work under the social security system in Turkey. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(12), 116-124.
- Pang, J.; Zhang, Y. ve Jiao, F. (2023). The Impact of the Digital Economy on Transformation and Upgrading of Industrial Structure: A Perspective Based on the “Poverty Trap”. *Sustainability*, 15(20), 15125. <https://doi.org/10.3390/su152015125>
- Pacheco, C. ve Azevedo, A. (2023), “Mapping the journey of the CoLiving experience of digital nomads, using verbal and visual narratives”, *World Leisure Journal*, Vol. 65 No. 2, 192-217, <https://doi.org/10.1080/16078055.2022.2156593>
- Patagundi, B., Natraj, A., & Manohar, S. S. (2017). E-Solopreneur Model-A Conceptual Framework. *International Journal of Engineering and Management Research (IJEMR)*, 7(1), 353-357.
- Pehkonen, J. (2013). Freelancer as an owner-manager – the challenges and opportunities of knowledge-based self-employment. Saimaa University, Lappeenranta.
- Pignatari, L. T. (2020). Article 15 (2) of the OECD Model and the International Hiring-Out of Labour: New Criteria Required?. *Bulletin for International Taxation*, 74(8), 487-496.
- Pignatari, L.T. (2023), “The Taxation of Digital Nomads and 3W”s: Between Tax Challenges and Heavenly Beaches”, *Intertax*, 51(5), 384-396.
- Pistone, P., Rao, S., ve Romstorfer, J. (2023). The Relation Between Article 16 OECD MC and the Other Distributive Rules of the OECD and the UN Model Convention. In *Priority Rules in Tax Treaties* (pp. 265-292). IBFD.
- Platman, K. (2004). “Portfolio Careers” and The Search for Flexibility In Later Life. *Work, Employment&Society*, (3): 573–599. <http://doi.org/10.1177/0950017004045551>
Erişim tarihi: 09.06.2023
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon* 9 (5): 1-6.
- Prester, J., Cecez-Kecmanovic, D. ve Schlagwein, D. (2023), “Toward a theory of identity performance in unsettled digital work: the becoming of ‘digital nomads’”, *Journal of Information Technology*, Vol. 38 No. 4, 442-458, <https://doi.org/10.1177/02683962231196310>
- Rawat, G. (2021). An overview on freelancer. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(12), 253-259. DOI : 10.5958/2278-4853.2021.01205.2

Reichenberger, I. (2018). Digital Nomads – A Quest For Holistic Freedom In Work and leisure. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 364–380.

<https://doi.org/10.1080/11745398.2017.1358098>

Richards, G. (2015). The new global nomads: Youth travel in a globalizing world. *Tourism Recreation Research*, 40(3), 340–352.

<https://doi.org/10.1080/02508281.2015.1075724>

Roberts, S. K. (1984). High-Tech Nomad: A Portable Computer Fuels a Bicycle Odyssey Across America. *Popular Computing*.

Rosen, S. (1989). Human capital. In *Social economics* (pp. 136-155). Palgrave Macmillan, London.

Roy, S. (2016). *The impacts of gender, personality and previous use on attitude towards the sharing economy and future use of the services*. Unpublished Master's Thesis. California State University.

Roy, G. ve Shrivastava, A. K. (2020). Future of gig economy: opportunities and challenges. *Imi Konnect*, 9(1), 14-27.

Sayın, A. (2007). Sosyal Anksiyete Bozukluğunun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10, 3-10.

Sarıççek, E. (2024). Kripto Paraların Suç Örgütlerinin Hareket Sahalarını Genişletmesi. Editör Ömer Faruk ASLAN, *Sosyal, İktisadi, Beşerî ve Yönetim Alanları Perspektifinde Sorunlara Bakış* içinde (s. 61-74). İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.

Sarısakal, Ö., ve Yalçınkaya-Alkar, Ö. (2020). Beslenme ve yeme bozukluğu eş tanılı bir obsesif kompulsif bozukluğun bilişsel davranışçı tedavisi: Bir olgu sunumu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(2), 249-273.

Scherrer, A. ve Thirion, E. (2018). Citizenship by Investment (CBI) and Residency by Investment (RBI) schemes in the EU. European Asylum Support Office. Malta. Çevrim içi: <https://coilink.org/20.500.12592/2ztbbk> Erişim tarihi:05/09/2023.

Schiller, D. (1999). *Digital capitalism: Networking the global market system*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Schlagwein, D. (2018a). "Escaping the rat race": Justifications in digital nomadism. 26. European Conference on Information Systems (ECIS), 31-39. Portsmouth: AIS Electronic Library.

Schlagwein, D. (2018b). The history of digital nomadism. International Workshop on the Changing Nature of Work (CNOW), 1-5. San Francisco.

Schmidt, F. A. (2017), “*Digital Labour Markets in the Platform Economy, Mapping the Political Challenges of Crowd Work and Gig Work*”, A Project by The Friedrich-Ebert-Stiftung 2015 –2017, <https://library.fes.de/pdf-files/wiso/13164.pdf> Erişim tarihi: 28.06.2024

Schwarz, S., Aufschnaiter, C. ve Hemetsberger, A. (2023), “Social linking practices across physical distance: the material constitution of sociality”, *Marketing Theory*, Vol. 23 No. 2, ss. 321-342, <https://doi.org/10.1177/14705931221137732>

Scott, W. (1819). *Ivanhoe*. Çevrim içi : <https://www.gutenberg.org/files/82/82-h/82-h.htm> Erişim tarihi: 24.07.2024.

Selvi, Y., Beşiroğlu, L. ve Aydın, A. (2011). Kronobiyoloji ve duygudurum bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 368-386.

Sezen, A. ve Kutbay, H. (2024). *Dijital Ekonomide Vergilendirme Çeşitli Ülkelerde Dijital Hizmet Vergisi Uygulamaları*. Efe Akademi Yayınları.

Shevchuk, A. ve Strebkov, D. (2021). *Freelance platform work in the Russian Federation: 2009-2019* (Working Paper No: 38) (s. 63). ILO Working Paper.

Shvetsova, O. (2022). Gig economy: trends and perspectives. How to define advantages and disadvantages of gig economy?. *Sustainability in the Gig Economy: Perspectives, Challenges and Opportunities in Industry 4.0*, 19-31.

římová, T. (2022). A research framework for digital nomadism: A bibliometric study. *World Leisure Journal*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/16078055.2022.2134200>

Singh, P. ve Finn, D. (2003). The effects of information technology on recruitment. *Journal of Labor Research*, 24(3), 395-408.

Skaar, A. A. (2020). *Permanent establishment: erosion of a tax treaty principle*. Kluwer Law International BV.

Sokolovska, O. V. (2016). Race to the bottom in international tax competition: some conceptual issues. *Journal of Tax Reform*. 2016. T. 2.№ 2, 2(2), 98-110.

Speedtest.net (2024). Speedtest.net Global Index. Çevrim içi: <https://www.speedtest.net/global-index> Erişim tarihi: 07/12/2024.

Spinks, R. (2015). Meet the ‘digital nomads’ who travel the world in search of fast Wi-Fi. *The Guardian* Çevrim içi: <https://www.theguardian.com/cities/2015/jun/16/digital-nomads-travel-worldsearch-fast-wi-fi> Erişim tarihi:01.06.2023.

Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity.

- Stanford, J.(2017). “The Resurgence of Gig Work: Historical and Theoretical Perspectives”. *The Economic and Labour Relations Review* 28 (3): 382–401.
- Stringhi, E. (2022). Addressing gendered affordances of the platform economy: The case of UpWork. *Internet Policy Review*, 11(1), 1-28.
- Stickel, M. D. (2020). *Challenges and opportunities of digital nomadism and its implications for tomorrow s workforce* [Unpublished Master's dissertation], Universidade NOVA de Lisboa.
- Svobodová, D. (2022). Digital nomadism-Implemented policies. In *Proceedings of 22nd International Joint Conference Central and Eastern Europe in the changing business environment*. <https://doi.org/10.18267/pr.2022.kre.2454.9>
- Şeyseller Vize Programı, Seychelles, Experience Seychelles Workcation Retreat, Çevrim içi: <https://workcation.seychelles.travel/> Erişim tarihi:08/07/2023.
- Talentgrid (2024). Çevrim içi: <https://talentgrid.io/tr/dijital-gocebe-vizesi/> Erişim tarihi: 01.08.2024.
- Tams, S., ve Arthur, M. B. (2010). New directions for boundaryless careers: Agency and interdependence in a changing world. *Journal of Organizational Behavior*, 31(5), 629-646.
- Tamam, L. ve Zeren, T. (2002). Depresyonda serotonerjik düzenekler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5(4), 11-18.
- Tapscott, D. (1995). *The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence* (1. Edition). McGraw-Hill.
- Tavman, E. B. (2022). Freemium İş Modelinin Başarısı: Endüstri Liderlerinin Çoklu Vaka Çalışması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 635-642. DOI: <https://doi.org/10.37880/cumuiibf.1063898>
- Thomas, K. D. (2018). Taxing the Gig Economy, *University of Pennsylvania Law Review*, Volume 166, ss. 1415-1473.
- Thompson, B. Y. (2018). Digital nomads: Employment in the online gig economy. *Glocalism: Journal of Culture, Politics and Innovation*, 1, 1-26. <http://doi.org/10.12893/gjcpi.2018.1.11>
- Thompson, B. Y. (2019).The digital nomad lifestyle:(remote) work/leisure balance, privilege, and constructed community. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 2(1), 27-42

Tiberius, V., Nguyen, N., Bartels, M., ve von der Oelsnitz, D. (2024). Breaking out! A netnography study on motives of a digital nomad lifestyle. *Technology in Society*, 102678. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2024.102678>

Tuna, Y. ve Yumuşak, İ. (2002). Kalkınmışlık göstergesi olarak beşerî kalkınma indeksi ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 52(1), 1-25.

Tuncer, S. (1990). "Vergi Hukuku Açısından Medeni İkametgah ve Mali İkametgah" , İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 33. Seri, pp. 53-68.

TURSAM . (2023). Dijital Göçebelik ve Uzaktan Çalışmanın Turizme Etkisi Raporu. <https://tuader.org/2023/06/> Erişim tarihi: 01/08/2023.

TÜBİSAD (2023), TÜRKİYE’NİN DİJİTAL DÖNÜŞÜM ENDEKSİ 2022, Çevrim içi: <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/dde-2022-raporu-final.pdf> Erişim tarihi: 01/12/2023.

TÜBİSAD (2024), Türkiye’nin Dijital Dönüşüm Endeksi 2023, Çevrim içi: <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/dde-2023-raporu-ozet.pdf> Erişim tarihi: 18/11/2024.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri, Çevrim içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/11/2024-Yili-Ekim-Ayi-MYB-Gerceklesmeleri.pdf> Erişim Tarihi: 22.11.2024

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii/>

Erişim tarihi:02/12/2024

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Dijital Ticaret Tanım ve Kavramlar, Çevrim içi: <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/elektronik-ticaret/dijital-ticaret-tanim-ve-kavramlar#:~:text=Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20taraf%C4%B1ndan%20elektronik%20ticaret,internet%20%C3%BCzerinden%20sat%C4%B1lmas%C4%B1%E2%80%9D%20olarak%20tan%C4%B1mlanmaktad%C4%B1r> Erişim tarihi:07.08.2023.

TÜRKONFED,Dijital Anadolu <https://turkonfed.org/tr/Proje/3/dijital-anadolu> Erişim tarihi:30/10/2024.

- Tyutyuryukov, V. ve Guseva, N. (2021). From remote work to digital nomads: Tax issues and tax opportunities of digital lifestyle. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), 188–193.
<https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2021.10.443>
- Ulukapı-Yılmaz, H. (2022). Dijital Çağda Gig Çalışma, 16. International Conference on Knowledge, Economy & Management Proceedings, 259-270.
- UNWTO (2023), “Digital Nomad Visas”, World Tourism Organisation, Madrid,
<https://doi.org/10.18111/9789284424481> Erişim tarihi: 01.09.2023.
- Vallas, S. P. (2018). “Platform Capitalism: What’s at Stake for Workers?” *New Labor Forum* 28 (1): 48–59.
- Vallas, S. P. ve Schor, J. B. (2020). What do platforms do? Understanding the gig economy. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 273-294. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054857>
- Veijola, L. (2021). *Entrepreneurial identity of freelancers and their relationship to online platforms: A qualitative study in the Finnish context*. [Unpublished Master Thesis]. Aalto University.
- Wang, B., Schlagwein, D., Cecez-Kecmanovic, D. Ve Cahalane, M. C. (2018). Digital work and high-tech wanderers: Three theoretical framings and a research agenda for digital nomadism. Australian conference on information systems.
http://www.acis2018.org/wp-content/uploads/2018/11/ACIS2018_paper_127.pdf
Erişim tarihi: 04.05.2024.
- Wang, W., Albert, L. ve Sun, Q. (2020), "Employee isolation and telecommuter organizational commitment", *Employee Relations*, Vol. 42 No. 3, pp. 609-625. <https://doi.org/10.1108/ER-06-2019-0246>
- Watson, G. P., Kistler, L. D., Graham, B. A. ve Sinclair, R. R. (2021). Looking at the gig picture: Defining gig work and explaining profile differences in gig workers’ job demands and resources. *Group & Organization Management*, 46(2), 327-361.
- Western Governors University (2020). The Gig Economy Presents Opportunities and Disadvantages. In B. Heing (Ed.), *The gig economy*. Greenhaven Publishing LLC.
- Westregard, A. (2018). Digital Collaborative Platforms: Challenge for Social Partners in the Nordic Model. *Nordic Journal of Commercial Law*, 2018, 91-115.
- Wheatley, D. (2017). Employee satisfaction and use of flexible working arrangements. *Work, employment and society*, 31(4), 567-585.

- Willment, N. (2020). The Travel Blogger as Digital Nomad: (Re-)Imagining Workplace Performances of Digital Nomadism within Travel Blogging Work. *Information Technology and Tourism*, 22(3), 391-416.
- Wood, M. (2005), Nomad Aesthetics and The Global Knowledge Economy. *Journal of Critical Postmodern Organization Science*, 3(4), 50-64.
- Woodcock, J. (2018). Digital labour and workers' organisation. M. Atzeni ve I. Ness (Editörler), *Global Perspectives on Workers' and Labour Organizations* içinde. Singapore: Springer, pp. 157–173.
- Wu, D. ve Huang, J. L. (2024). Gig work and gig workers: An integrative review and agenda for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 45(2), 183-208.
- Yalçın, E. C. ve Başol, O. (2020). Kısmi Süreli Çalışmayı Etkileyen Bazı SosyoDemografik Değişkenler: TR21 Bölgesi Örneği. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 10(1): 75- 88.
- Yaltı-Soydan, B.(1995). *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*. Beta Basım Yayım.
- Yazıcıoğlu, A. E. (2020). COVID-19 Salgınının Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Yorumlanması ve Uygulanması Üzerindeki Olası Etkileri. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 935-960.
<https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.2.0021>
- Yunanistan Mevzuat Bilgi Sistemi 4738/2020 Sayılı Kanun Madde 11,
Çevrim içi: https://www.workfromcrete.gr/wp-content/uploads/2021/09/WorkfromCrete_Greek-National-DN-Visa-Law-4825.2021-Article-11-not-official-translation.pdf Erişim tarihi:07/07/2023.
- Yüksel, N. (2002). Panik Bozukluğunun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4, 14-21.
- Zhang, Z. (2023). The impact of the artificial intelligence industry on the number and structure of employments in the digital economy environment. *Technological Forecasting and Social Change*, 197, 122881. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122881>
- Zhou, L., Buhalis, D., Fan, D.X., Ladkin, A. ve Lian, X. (2024), “Attracting digital nomads: smart destination strategies, innovation and competitiveness”, *Journal of Destination Marketing & Management*, Vol. 31, p. 100850, <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2023.100850>